

სამეწარმეო სამართლის **მოკლე სახელმძღვანელო**

დოქტ. როინ მიგრიაული
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
ასოც. პროფესორი, ადვოკატი

ედგენება ანანო მიგრიაულს

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეორე კურსის სტუდენტს.

სასწავლო წიგნი – „სამენარმეო სამართლის მოკლე სახელმძღვანელო“ დაიბეჭდა კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტისა და საადვოკატო ბიურო „მიგრიაული და პარტნიორების“ ერთობლივი ფინანსური მხარდაჭერით

საადვოკატო ბიურო
მიგრიაული და პარტნიორები
Rechtsanwaltskanzlei
MIGRIAULI & PARTNER

სამეცნიერო რედაქტორი პროფ. დოქტ. ბესარიონ ზოიძე
რედაქტორი ლელა ღვინიაშვილი
დაკაბადონება: გიორგი ლომსაძე

გამომცემლობა შპს „სეზანი“

CEZANNE
PRINTING HOUSE

- © სამენარმეო სამართლის მოკლე სახელმძღვანელო
- © Kurzes Lehrbuch des Rechts über die gewerblichen Unternehmer
- © Brief Manual of Entrepreneurial Law
- © როინ მიგრიაული/Roin Migriauli

ISBN 978-9941-8-3019-8

სარჩევი

ავტორის წინათქმა.....	5
სამეცნიერო რედაქტორისგან.....	8
შინაარსი.....	13
შემოკლებების აღწერილობა.....	23
თავი 1. სამენარმეო სამართლის ძირითადი საკითხები.....	25
თავი 2. სამენარმეო სამართლებრივი ურთიერთობები.....	35
თავი 3. მენარმე სუბიექტების ზოგადი დახასიათება	45
თავი 4. პარტნიორები სამენარმეო საზოგადოებაში	54
თავი 5. მენარმე სუბიექტის საფირმო სახელწოდება	64
თავი 6. მენარმე სუბიექტის წარმოშობა	75
თავი 7. მენარმე სუბიექტის ქონება და კაპიტალი.....	84
თავი 8. მენარმე სუბიექტის ხელმძღვანელობა და წარმომადგენლობა	98
თავი 9. სამენარმეო საზოგადოების რეორგანიზაცია	115
თავი 10. სამენარმეო საზოგადოების არსებობის დასრულება	132
თავი 11. პიროვნული ტიპის სამენარმეო საზოგადოებები	151
თავი 12. კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებები.....	171

ავტორის წინათქმა

სამეწარმეო სამართალი – საზოგადოებათა სამართლის შემადგენელი ნაწილია. ეს უკანასკნელი შეისწავლის ყველა საზოგადოებას (გაერთიანებას), მათ შორის იმ საზოგადოებებსაც, რომლებსაც არ გააჩნიათ იურიდიული პირის სტატუსი. თავის მხრივ, სამეწარმეო სამართალიც შეისწავლის საზოგადოებებს, ოღონდ, – სამეწარმეო საზოგადოებებს (ასეთი კი ხუთია ქართულ სამართალში). ამდენად, კონკრეტული სამეწარმეო საზოგადოება წარმოადგენს როგორც საზოგადოებათა სამართლის, ისე – სამეწარმეო სამართლის შესწავლის საგანს. თუმცა, საზოგადოებათა სამართლისაგან განსხვავებით, სამეწარმეო სამართალი საზოგადოებებს შეისწავლის, როგორც მენარმე სუბიექტებს – სამეწარმეო საქმიანობის განმახორციელებულ სუბიექტებს. გარდა ამისა, სამეწარმეო სამართალი შეისწავლის ისეთ მენარმე სუბიექტსაც, რომელიც არ არის საზოგადოება. საუბარია ინდივიდუალურ მენარმეზე, რომელიც ფიზიკური პირია.

საზოგადოებათა სამართალი იკვლევს საზოგადოებებისათვის დამახასიათებელ თავისებურებებს: მათი წარმოშობისა და გაუქმების გარემოებებს, მათი ფინანსური და ორგანიზაციული მოწყობის საკითხებს, საზოგადოებაში წევრობის საფუძვლებსა და წევრების უფლებამოსილებას და ა.შ. სამეწარმეო სამართალი მონოდებულია, შეისწავლოს თითოეული მენარმე სუბიექტისათვის დამახასიათებელი საერთო თავისებურებანი, განასხვავოს ისინი სხვა არამეწარმე სუბიექტისაგან, დაახასიათოს მენარმის (მენარმე სუბიექტის) მიერ განხორციელებული სამეწარმეო საქმიანობა, რომელიც განსხვავდება სამართლის სუბიექტების მიერ განხორციელებული სხვა საქმიანობებისაგან.

წინამდებარე სასწავლო წიგნში – „სამეწარმეო სამართლის მოკლე სახელმძღვანელო“ – ცალ-ცალკე არ განიხილება ხუთივე სამეწარმეო საზოგადოება, არამედ ისინი დაჯგუფებულია ორ ტიპად: პიროვნული ტიპისა და კაპიტალური ტიპის სამეწარმეო საზოგადოებებად. ვფიქრობ, რომ თითოეული სამეწარმეო საზოგადოების ინდივიდუალური კვლევა მაინც საზოგადოებათა სამართლის პრეროგატივაა. მათ ინდივიდუალურ შესწავლას მომავალში მიუძღვნენ ახალ მონოგრაფიას – „საზოგადოებათა სამართალი“.

სამეწარმეო სამართალი შეისწავლის კორპორაციებსაც. თუმცა, ამის გამო, იგი არ წარმოადგენს საკორპორაციო სამართალს. ქართულ სამართალში სულ რამდენიმე კორპორაციაა, ხოლო მენარმე სუბიექტებიდან მხოლოდ ორი კორპორაცია გვხვდება: სააქციო საზოგადოება და შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება. კორპორაციისადმი ამ საზოგადოებათა მიკუთვნება განპირობებულია იმით, რომ კორპორაციაში მაქსიმალურად წინაა წამოწეული საზოგადოების, როგორც გაერთიანების, თვითმყოფადობა, ხოლო კორპორაციის წევრების (საზოგადოების პარტნიორების/აქციონერების) ინდივიდუალიზმი უკანა პლანზეა გადაწეული. საკორპორაციო სამართლის შესწავლის საგანი არა მხოლოდ სამეწარმეო კორპორაციებია, არამედ – სხვა დანარჩენი კორპორაციებიც, როგორებიცაა: არსამეწარმეო (არაკომერციული) იურიდიული პირი და, აგრეთვე, საჯარო სამართლებრივი კორპორაციები. აღნიშნული განსხვავებულობის გამო, დაუშვებელია სამეწარმეო სამართლისა და საკორპორაციო სამართლის ერთმანეთთან გაიგივება.

ქართული სამეწარმეო სამართლის, როგორც სამართლის დარგის, კვლევას არაერთმა მეცნიერმა მიუძღვნა თავისი ნაშრომები – შეიქმნა სრულყოფილი სახელმძღვანელოები და დაიწერა კანონის მუხლობრივი კომენტარები. არ შეიძლება არ აღინიშნოს ქართველი მეცნიერების ფასდაუდებელი წვლილი, რომელიც მათ ქართული სამეწარმეო სამართლის მეცნიერების განვითარებაში შეიტანეს – მათ უამრავი მონოგრაფია თუ სამეცნიერო სტატია მიუძღვნეს სამეწარმეო სამართლის ცალკეული ინსტიტუტების კვლევას.

წინამდებარე ნაშრომი განსხვავებული სტატუსით წარსდგება მკითხველის წინაშე. მასში სამეცნიერო კვლევის საგნად არ არის ქცეული სამეწარმეო სამართლის ინსტიტუტები, ისინი ახსნილია მათი ძირითადი შინაარსისა და პრაქტიკული გამოყენების მიხედვით. ამდენად, წინამდებარე ნაშრომი უფრო სასწავლო წიგნია, ვიდრე მონოგრაფია. ამიტომაც არ არის იგი გადატვირთული სამეცნიერო დისკუსიებით და არ არის მითითება ქართველი მეცნიერებისა და მკვლევარების შრომებზე (გამონაკლისია სერგი ჯაფარიძე). სქოლიოებში გამოყენებული მითითებები ძირითადად კონკრეტული საკითხის განმარტება ან გაღრმავებაა. ამიტომაც არის, რომ წინამდებარე „სამეწარმეო სამართლის მოკლე სახელ-

მძღვანელო" უშუალოდ განკუთვნილია სამართლის ფაკულტეტი-სა და სამართლის სკოლის სტუდენტებისათვის.

სამეწარმეო სამართლის გარკვეული ინსტიტუტების დასახა-სიათებლად წინამდებარე სასწავლო წიგნში გამოყენებულია „მე-წარმეთა შესახებ“ კანონის დღეისათვის (2021 წლისათვის) აქტი-ური რედაქცია, ხოლო მათ შესადარებლად – ასევე, ამავე კანონის 1994 წლის თავდაპირველი რედაქცია, რომელიც არსებითი ცვლი-ლებების გარეშე 2008 წლამდე შემორჩა.

წინამდებარე სასწავლო წიგნში – „სამეწარმეო სამართლის მოკლე სახელმძღვანელო“ – წარმოდგენილია „მეწარმეთა შე-სახებ“ 1994 წლის კანონის ჯერ კიდევ მოქმედი, მნიშვნელოვა-ნი ნორმების უკანასკნელი კომენტარები, ვინაიდან 2021 წელს საქართველოს პარლამენტი, დიდი ალბათობით, დაამტკიცებს – ჯერ კიდევ 2020 წელს წარდგენილ – „მეწარმეთა შესახებ“ კა-ნონის ახალ რედაქციას. ეს კი იძლევა იმის ფართო შესაძლებლო-ბას, რომ წინამდებარე ნაშრომი კიდევ უფრო დაიხვეწოს, ხოლო შემდგომ გამოცემებში განივრცოს ახალი კანონის განახლებული სამართლის ინსტიტუტები.

*ასოც. პროფესორი დოქტორი როინ მიგრიაული
თბილისი, 2021წ. იანვარი*

სამეცნიერო რედაქტორისგან

მეოთხედ საუკუნეზე მეტი გავიდა მას შემდეგ, რაც ქართველ-მა კანონმდებელმა კომერციული ურთიერთობების მომწესრიგებელი ძირითადი ნორმატიული აქტი – „მენარმეთა შესახებ“ კანონი მიიღო. ეს იყო ერთ-ერთი პირველი მნიშვნელოვანი განაცხადი ქართული კერძო სამართლის დასავლურ სამართალთან ჰარმონიზაციის გზაზე. ამის შემდეგ, ქართველი და გერმანელი ცივილისტების მრავალწლიან დაუღალავ შრომას მოჰყვა სამოქალაქო კოდექსი, რომელიც იმდროინდელმა უმაღლესმა ხელისუფლებამ შეაფასა, როგორც საქართველოს კონსტიტუციის შემდეგ ადამიანთა სოციალური ცხოვრების მომწესრიგებელი ყველაზე აუცილებელი და გამორჩეული აქტი. სამოქალაქო კოდექსში კიდევ უფრო მძლავრად გამოჩნდა ქართული სამართლის ევროპულთან ჰარმონიზაციის ნატურალური ხასიათი, რაც მისი ისტორიული ყოფიერებით იყო განპირობებული. ამასთან ერთად, ქართველ-მა კანონმდებელმა შექმნა და აამოქმედა სპეციალური ხასიათის მრავალი კერძოსამართლებრივი აქტი.

საკანონმდებლო რეფორმის მნიშვნელოვან ეტაპს წარმოადგენდა მიღებული კანონების ანალიზი და პრაქტიკული განხორციელება, სადაც გამოჩნდებოდა მათი ავკარგიანობა. საამისოდ საჭირო იყო არსებული კანონმდებლობის საფუძველზე კვლევების განხორციელება და ქართული სამართლის თავისებურებების ჩვენება, რა მიზნითაც სერიოზული მუშაობა გაიმართა ქართულ უნივერსიტეტებსა და სხვა სამეცნიერო დაწესებულებებში. დაიწყო მოსამართლეთა გადამზადების ისტორიული პროცესი, რომელიც ახლაც გრძელდება.

თქვენს წინაშე წარმოდგენილი ავტორი, პროფესორი როინ მიგრიაული, იმ ახალგაზრდა იურისტების თაობას მიეკუთვნებოდა, რომლებიც თავიანთ მასწავლებლებთან ერთად ჩაებნენ ამ ეროვნულ საქმეში და მოკრძალებული წვლილი შეიტანეს ახალი ქართული სამართლის ჩამოყალიბებაში. ბევრმა შეიძლება არც კი იცის, რომ გერმანელ პროფესორ იურგენ ტიმესთან ერთად, როგორც ერთ-ერთი აქტიური ექსპერტი, იგი მონაწილეობდა გაკოტრების კანონის შემუშავებაში. მან, სპეციალურად ამ დარგში შესრულებულ კვლევებთან ერთად, საინტერესო ნაშრომები შექმნა

გაკოტრებისა და სამენარმეო სამართლის ურთიერთმიმართების საკითხებზე. სადოქტორო საკვალიფიკაციო თემატ შპს-ს გაკოტრების პრობლემებზე შეასრულა. ამით იმისი თქმა გესურს, რომ თქვენს წინაშეა იმ იურიტიკის ნაღვანი, რომელიც ახალი ქართული სამართლის მაჯისცემას კარგად გრძნობს მისი ჩამოყალიბების პირველი დღიდან მოყოლებული დღეის ჩათვლით.

წინამდებარე წიგნი სასწავლო ხასიათის ნაწარმოებია და მისი მიზანია, სტუდენტები დაეუფლონ სამენარმეო სამართლის ძირითად ფასეულობებს. მისი მოცულობა იმაზე მეტყველებს, რომ ავტორი ერთგვარ მოკრძალებულ განაცხადს აკეთებს. კერძოდ, მისი სურვილია, მარტივი და გასაგები აკადემიური ენით, მიაწოდოს სტუდენტებს სამენარმეო სამართალი იმ სახით, როგორ სურათსაც იძლევა მოქმედი კანონმდებლობის სწორი განმარტებანი. მიუხედავად იმისა, რომ სამენარმეო სამართალში, მისი წარმოშობიდან დღემდე, მნიშვნელოვანი კვლევები განხორციელდა (მაგალითად, როგორიცაა პროფესორების ლადო ჭანტურიას, ირაკლი ბურდულის და სხვათა შრომები), ავტორმა ჩათვალა მიზანშეწონილად, სტუდენტებისათვის მარტივად აღქმადი რომ ყოფილიყო აღნიშნული სახელმძღვანელო, მორიდებოდა სხვადასხვა კონცეფციების გადმოცემას შესაბამისი წყაროების მითითებით და მხოლოდ აქსიომატური დებულებების გადმოცემით დაკმაყოფილებულიყო. მე, როგორც სამეცნიერო რედაქტორი, ვუსურვებდი ავტორს ამ წიგნის შემდგომ გამოცემებში ჯეროვანი პატივი მიეგო მათთვის, ცხადია იმ მოცულობით, რაც არ დაამძიმებდა სასწავლო ლიტერატურის დანიშნულებას.

სასწავლო წიგნი დაწერილია სტუდენტისათვის შესაფერისი სისტემითა და ფორმით. ხშირია მასში გერმანულ სამართალთან ქართულის შედარება, როგორც ინსტიტუტების, ისე სამართლებრივი ტერმინების ახსნა-განმარტების მიზნით. განსაკუთრებული ყურადღებითა და გულისხმიერებით იხილავს ავტორი სამენარმეო სამართლის ცნებასა და მის სიტყვას, მიჟნავს მას მონათესავე სფეროებისაგან, ასევე, ცალკე გამოყოფს სამენარმეო-სამართლებრივ ურთიერთობებს და მათ ტიპებს. ამ ნაწილიდან სტუდენტი შეძლებს, ადვილად გაერკვეს იმაში, თუ რა განსხვავებაა სამენარმეო სამართალსა და სამართლის სხვა დარგებს შორის. ამის აუცილებლობას განაპირობებს არამარტო სახელმძღვანელოების სიტყმური ტრადიცია, არამედ „მენარმეთა შესა-

ხებ“ კანონის ჰიბრიდული ხასიათი, რამაც შეიძლება გარკვეული დაბნეულობა შექმნას. ამის თავიდან ასაცილებლად გასათვალისწინებელია გერმანული სამართალი, რაც ჩანს კიდეც ავტორის ნაღვანში.

თანმიმდევრულად და აღქმაუნარიანადაა წიგნში გადმოცემული მენარმე სუბიექტის წარმოშობის ყველა ეტაპი. ამას ემატება ქონებისა და კაპიტალის როლი ქმედუნარიანი და სიცოცხლისუნარიანი სამენარმეო საზოგადოებების დაფუძნებაში. კარგად ჩანს კანონმდებლის მუდმივად ცვალებადი დამოკიდებულება საწესდებო კაპიტალთან დაკავშირებით, რაც, განპირობებული იყო მენარმე სუბიექტების დაფუძნების თავისუფლების ხელშეწყობით. ეს კეთილშობილური და აუცილებლობით გამოწვეული მიდგომა იმავდროულად ნეგატიურადაც აისახება სამენარმეო საზოგადოებების სიჯანსაღეზე. სამართლის მიზანი ხომ ქონებრივად ჯანსაღი საზოგადოებების წარმოშობის ხელის შეწყობაა.

წიგნში ცალკე თავები ეთმობა სამენარმეო საზოგადოებების ხელმძღვანელობასა და წარმომადგენლობას, საწარმოთა რეორგანიზაციასა და ლიკვიდაციას. ავტორი უაღრესი სიცხადითა და სიმარტივით გადმოსცემს აღნიშნულ ნაწილს და აქცენტებს აკეთებს უმთავრეს მომენტებზე, მაგალითად, რეორგანიზაციის დროს უფლება-მოვალეობათა მიკუთვნება-დაკისრების გარშემო წამოჭრილ საკითხებზე.

სასწავლო წიგნის მეათე თავი ეხება სამენარმეო საზოგადოების არსებობის დასრულებას. მოსაწონი სიცხადითაა გადმოცემული ამ პროცესის მთელი დიხოტომია – ჯერ გაუქმების გადანყვებილება სუბიექტურ თუ ობიექტურ ნიადაგზე და შემდგომ, ამის საფუძველზე ლიკვიდაციის განხორციელება. ნაშრომიდან ჩანს, რომ სამენარმეო საზოგადოების სიცოცხლის დასრულება არ არის ვინმეს თავნებობის აქტი. ყველა საფუძველი, რომელსაც კანონი ითვალისწინებს, სამენარმეო წესრიგით მოაზრებული აუცილებლობითაა განპირობებული. კონსტიტუციით დაცულია არამარტო ფიზიკური, არამედ იურიდიული პირის სიცოცხლის უფლებაც. ამ უკანასკნელის მისამართით საკონსტიტუციო სასამართლომ პოზიცია დააფიქსირა 2008 წელს ელექტროენერგიის გამანაწილებელი კომპანიების სარჩელზე მიღებულ გადანყვებილებაში. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ადამიანთა სოციალური ცხოვრების დიდი ნაწილი, როგორც სოციალური წესრიგის აუცი-

ლებელი ელემენტები, ფიქტიურ (ხელოვნურ) სინამდვილესთანაა დაკავშირებული.

ნიგნის საკმაოდ მოზრდილი ნაწილი ეძღვნება პიროვნული და კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების სპეციფიკური ბუნების დახასიათებას. მკითხველი მასში დაინახავს ბევრ ისეთ საკითხებზე ყურადღების მიპყრობას, რაც უშუალოდ სამეწარმეო პრაქტიკიდან მომდინარეობს. ვისურვებდი სასწავლო ნიგნის ეს ნაწილი კიდევ უფრო ფართო ყოფილიყო, თუმცა, როგორც ავტორმა აგვისნა, იგი ცალკე აპირებს საზოგადოებათა სამართლის გამოცემას.

საგანგებოდ მინდა ხაზი გაეუსვა იმას, რომ ნაშრომი შესრულებულია სწორედ სტუდენტებისათვის გასაგები ენობრივი სტილით, რაც მათ უადვილებს სამეწარმეო სამართლის შესწავლას. ამასთან, იგი ყველა დაინტერესებული მკითხველისათვისაც იქნება სასარგებლო. მე, როგორც სამეცნიერო რედაქტორმა, დიდი სიამოვნებით წავიკითხე ამ ნიგნის ხელნაწერი. ვიმედოვნებ, შემდეგ გამოცემებში ავტორი კიდევ უფრო სრულყოფს მას, სამეცნიერო წყაროებითა და სასამართლო პრაქტიკით გაამდიდრებს. ახლა კი, ისლა დამრჩენია, გზა დავულოცო ამ გამოცემას უნივერსიტეტების აუდიტორიებისაკენ.

ბესარიონ ზოიძე

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის

სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი,

თინათინ ნერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა

და სამართლის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერ-თანამშრომელი

შინაარსი

თავი 1. სამეწარმეო სამართლის ძირითადი საკითხები.....	25
1. სამეწარმეო სამართლის შესწავლის ძირითადი საგანი.....	25
2. სამეწარმეო საქმიანობა – როგორც სამეწარმეო სამართლის მნიშვნელოვანი ინსტიტუტი.....	26
3. სამეწარმეო სამართლის სხვა ინსტიტუტები.....	27
4. სამეწარმეო სამართლის განვითარების ისტორია	27
5. სამეწარმეო სამართლის ურთიერთობა სამართლის სხვა დარგებთან.....	31
ა. სამეწარმეო სამართალი და სამოქალაქო სამართალი.....	31
ბ. სამეწარმეო სამართალი და ვალაუფალობის (გადახდისუუნარობის) სამართალი.....	32
გ. სამეწარმეო სამართალი და საგადასახადო სამართალი.....	32
6. სამეწარმეო სამართლის სისტემა.....	33
7. სამეწარმეო სამართლის ძირითადი პრინციპები	35
 თავი 2. სამეწარმეოსამართლებრივი ურთიერთობები.....	35
1. სამეწარმეოსამართლებრივი ურთიერთობების ცნება და სახეები.....	35
2. სამეწარმეო საქმიანობის დროს წარმოშობილი ურთიერთობები	37
3. სამეწარმეო საქმიანობის რეგულირების პროცესში წარმოშობილი ურთიერთობები	41
4. სამეწარმეოსამართლებრივი უფლებები და მოვალეობები	42
ა. ზოგადად	42
ბ. სამეწარმეოსამართლებრივი უფლებები.....	42
გ. სამეწარმეოსამართლებრივი მოვალეობები.....	43

თავი 3. მენარმე სუბიექტების ზოგადი დახასიათება	45
1. მენარმის ცნება	45
ა. მენარმის ტერმინის შესახებ	45
ბ. მენარმე – ქართული სამენარმეო სამართლის მიხედვით	45
2. მენარმისა და საწარმოს ურთიერთმიმართება	46
3. ინდივიდუალური მენარმე	49
4. სამენარმეო საზოგადოებები	50
5. მენარმე სუბიექტის თავისებურებები	51
ა. ზოგადად	51
ბ. ინდივიდუალური მენარმის თავისებურებები	52
გ. სამენარმეო საზოგადოების თავისებურებები	52
დ. მენარმე სუბიექტების საერთო თავისებურებები	52

თავი 4. პარტნიორები სამენარმეო საზოგადოებაში	54
1. პარტნიორის ცნება	54
2. პარტნიორის სტატუსი	56
3. პარტნიორის თავისებურებები	58
4. მაჟორიტარი და მინორიტარი პარტნიორი	59
5. პარტნიორის უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა	60
ა. პარტნიორი-ფიზიკური პირი	60
ბ. პარტნიორი-იურიდიული პირი	61
6. პარტნიორთა თანასწორობა	61
7. პარტნიორის მოვალეობა	62
ა. შესატანის (დამატებითი შესატანის) შეტანის მოვალეობა	63
ბ. საზოგადოების ხელმძღვანელობის მოვალეობა	63
გ. ერთგულების მოვალეობა	63

თავი 5. მენარმე სუბიექტის საფირმო სახელწოდება	64
1. საფირმო სახელწოდების შინაარსი	64
2. საფირმო სახელწოდება და სანარმოს სახელწოდება	65
3. ინდემნარმის საფირმო სახელწოდება	66
4. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების საფირმო სახელწოდება	67
5. პიროვნული ტიპის საზოგადოებების საფირმო სახელწოდება	69
ა. სპს-ის საფირმო სახელწოდება	69
ბ. კს-ის საფირმო სახელწოდება	70
6. დაშვებები და აკრძალვები საფირმო სახელწოდების გამოყენებისას.....	72

თავი 6. მენარმე სუბიექტის წარმოშობა	75
1. მენარმე სუბიექტის წარმოშობის გზები	75
2. მენარმე სუბიექტის წარმოშობის ეტაპები	76
3. სამენარმეო საზოგადოების შექმნის ეტაპი	76
4. სამენარმეო საზოგადოების დაფუძნების ეტაპი	79
5. სამენარმეო საზოგადოების რეგისტრაციის ეტაპი	81
ა. მარეგისტრირებელი უწყებები.....	82
ბ. სარეგისტრაციო განცხადება	83
გ. სარეგისტრაციო პროცედურები	83

თავი 7. მენარმე სუბიექტის ქონება და კაპიტალი.....	84
1. ქონება, როგორც მენარმე სუბიექტის თავისებურება	84
ა. სამენარმეო საზოგადოების ქონება	84
ბ. ინდივიდუალური მენარმის ქონება.....	85

2. ქონების სამენარმეოსამართლებრივი დანიშნულება.....	85
ა. ზოგადად.	85
ბ. ქონების მიმართება მენარმე სუბიექტის პასუხისმგებლობასთან	85
გ. ქონების მიმართება შენატანების სახეებთან	86
დ. სამენარმეო რეესტრში ქონებრივი ვალდებულებების ასახვა....	86
ე. ქონება სამენარმეო საზოგადოების ლიკვიდაციისა და რეორგანიზაციის დროს	86
3. სანესდებო კაპიტალი	87
4. სანესდებო კაპიტალის მიმართება ქონებასთან.....	88
5. სანესდებო კაპიტალის დანიშნულება.....	89
ა. სანესდებო კაპიტალის დანიშნულება საზოგადოების მიმართ	89
ბ. სანესდებო კაპიტალის დანიშნულება საზოგადოების ლიკვიდურობის შენარჩუნების მიმართ	91
გ. სანესდებო კაპიტალის დანიშნულება საზოგადოების კრედიტორების მიმართ	92
დ. სანესდებო კაპიტალის დანიშნულება საზოგადოების პარტნიორთა მიმართ	93
6. სანესდებო კაპიტალის მინიმალური ოდენობა.....	93
7. შენატანები საზოგადოების სანესდებო კაპიტალში	96
ა. ზოგადად	96
ბ. შენატანების სახეები	96
გ. შენატანის შეფარდება პარტნიორის წილთან.....	96
დ. შენატანის შეტანის წესი.....	97

თავი 8. მენარმე სუბიექტის ხელმძღვანელობა და

ნარმომადგენლობა	98
1. სამენარმეო საქმიანობის ორგანიზებულობა	98
2. მართვის ორგანოები სამენარმეო საზოგადოებაში	98
ა. ზოგადად	98
ბ. მართვის ორგანოების სისტემები	100
3. სამენარმეო საზოგადოების ხელმძღვანელობა	100
4. საზოგადოების ხელმძღვანელობაზე უფლებამოსილი პირები	101
5. ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების შეზღუდვა	103
6. სამენარმეო საზოგადოების ნარმომადგენლობა	104
ა. საზოგადოების ნარმომადგენლობის ცნება და შინაარსი	104
ბ. სამენარმეო ნარმომადგენლობის სახეები	105
გ. პროკურა და პროკურისტი	105
7. ინტერესთა კონფლიქტი	108
8. ხელმძღვანელის მიერ საქმეების კეთილსინდისიერად გაძლოლის მოვალეობა.....	111
9. საზოგადოებასა და ხელმძღვანელს შორის სამართლებრივი ურთიერთობის ნარმოშობა	112
ა. ხელმძღვანელის დანიშვნის დოკუმენტი	112
ბ. ხელმძღვანელთან დადებული ხელშეკრულება	113

თავი 9. სამენარმეო საზოგადოების რეორგანიზაცია

1. რეორგანიზაციის წინაპირობები	115
2. რეორგანიზაციის შინაარსი.....	115
3. რეორგანიზაციის სახეები და ფორმები.....	116
ა. ზოგადად	116
ბ. საზოგადოების სამართლებრივი ფორმის შეცვლა	116

გ. რეორგანიზაციის ფორმები შერწყმის დროს.....	117
დ. რეორგანიზაციის ფორმები გაყოფის დროს	117
4. გადანყვეტილება რეორგანიზაციის შესახებ	119
ა. ზოგადად	119
ბ. საზოგადოების გარდაქმნის შესახებ გადანყვეტილება	119
გ. საზოგადოების შერწყმის შესახებ გადანყვეტილება	120
დ. საზოგადოების გაყოფის შესახებ გადანყვეტილება.....	121
5. ხელშეკრულება რეორგანიზაციის შესახებ	122
ა. ზოგადად	122
ბ. ხელშეკრულებით გადასაწყვეტი საკითხები.....	123
6. პარტნიორთა უფლებამოსილებანი შერწყმის დროს	124
7. სამართალმემკვიდრეობა და უფლებამონაცვლეობა	
რეორგანიზაციის დროს.....	125
ა. ზოგადად	125
ბ. სამართალმემკვიდრეობა გარდაქმნის დროს	125
გ. სამართალმემკვიდრეობა შერწყმის დროს.....	125
დ. სამართალმემკვიდრეობა და უფლებამონაცვლეობა	
გაყოფის დროს	126
8. რეორგანიზაციის რეგისტრაცია სამეწარმეო რეესტრში	127
9. რეორგანიზაციის შესახებ შეტყობინება	128
ა. ზოგადად	128
ბ. კრედიტორის უფლებამოსილება შეტყობინების მიღებისას	129
10. რეორგანიზაციის დასრულება.....	130

თავი 10. სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის დასრულება 132

1. საზოგადოების არსებობის დასრულების გარემოებები	132
2. საზოგადოების არსებობის დასრულების ეტაპები	132

3. სამენარმეო საზოგადოების გაუქმება	133
ა. ზოგადად	133
ბ. გაუქმების კანონისმიერი საფუძვლები	134
გ. გაუქმების სანესდებო საფუძვლები.....	137
4. სამენარმეო საზოგადოების გაუქმება როგორც	
ლიკვიდაციის წინაპირობა.....	138
5. სამენარმეო საზოგადოების ლიკვიდაცია	140
ა. ზოგადად	140
ბ. სალიკვიდაციო ღონისძიებები.....	140
გ. ამონაგების განაწილება ან ქონების ნატურით გაყოფა	143
დ. ამონაგების უნარჩენოდ განაწილება (ქონების განულება).....	144
ე. ლიკვიდაციის ვადები.....	145
ვ. საზოგადოების დასრულება ლიკვიდაციის გარეშე	146
6. ლიკვიდატორი	147
7. სამენარმეო საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლა.....	147
8. სამენარმეო საზოგადოების რეესტრში ხელახლა აღდგენა	148
 თავი 11. პიროვნული ტიპის სამენარმეო საზოგადოებები	151
1. პიროვნული ტიპის საზოგადოება – როგორც ნდობაზე	
აგებული საზოგადოება	151
2. პიროვნული ტიპის საზოგადოებათა ცნება	152
ა. სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების	
ცნების ელემენტები	152
ბ. კომანდიტური საზოგადოების ცნების ელემენტები.....	153
3. პარტნიორები პიროვნული ტიპის საზოგადოებაში	155
ა. პარტნიორები სპს-ში	155
ბ. პარტნიორები კს-ში	156

4. პარტნიორთა წილები პიროვნული ტიპის საზოგადოებაში	156
5. სრული პარტნიორის დამოკიდებულება საზოგადოების კრედიტორის მიმართ	158
6. პიროვნული ტიპის საზოგადოების მართვა	159
ა. პარტნიორთა კრება	160
ბ. ხელმძღვანელობა	160
7. პარტნიორის კონტროლის უფლებები პიროვნული ტიპის საზოგადოებებში	162
ა. კონტროლის უფლება სპს-ში	162
ბ. კონტროლის უფლება კს-ში	163
8. წლიური მოგება და ზარალი პიროვნული ტიპის საზოგადოებაში	164
ა. მოგების დადგენა და განაწილება	164
ბ. სალაროდან ფულის აღება და გახარჯვა	166
გ. ზარალის დადგენა და განაწილება	166
9. პარტნიორის გასვლა პიროვნული ტიპის საზოგადოებიდან	166
ა. ზოგადად	166
ბ. პარტნიორის გასვლის რეგისტრაცია	167
გ. კრედიტორთა ინფორმირება	168
დ. ურთიერთობები საზოგადოებიდან გასულ პარტნიორთან	168
10. პარტნიორის გარდაცვალება პიროვნული ტიპის საზოგადოებაში	169

თავი 12. კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებები..... 171

1. კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებათა სახეები	171
2. კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებათა ცნება	172
ა. შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების ცნება	172

ბ. სააქციო საზოგადოების ცნება.....	173
გ. კოოპერატივის ცნება და სახეები.....	174
3. პარტნიორები კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში	175
4. პარტნიორთა წილები კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში	176
ა. პარტნიორთა წილები შპს-ში	176
ბ. აქციონერთა წილები და აქციები სს-ში	177
გ. მეპაიეთა წილები და პაიები კოოპერატივში.....	178
5. პარტნიორთა უფლებები კაპიტალური ტიპის	
საზოგადოებაში	179
ა. პარტნიორის არაქონებრივი უფლებები	179
ბ. პარტნიორის ქონებრივი უფლებები	180
6. პარტნიორის მოვალეობები კაპიტალური ტიპის	
საზოგადოებაში	180
ა. შენატანის/დამატებითი შენატანის შეტანის მოვალეობა	180
ბ. პარტნიორის ერთგულების მოვალეობა	182
7. საზოგადოების სანესდებო კაპიტალი	182
8. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების მართვა	183
ა. მართვის ორგანოების სისტემა კაპიტალური ტიპის	
საზოგადოებებში.....	183
ბ. პარტნიორთა საერთო კრება.....	184
გ. ხმის უფლება პარტნიორთა საერთო კრებაზე.....	184
დ. საზოგადოების ხელმძღვანელობა.....	185
ე. საზედამხედველო ორგანო	186
9. მოგება და ზარალი კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში	187
ა. მოგების დადგენა და განაწილება შპს-სა და სააქციო	
საზოგადოებაში.....	187
ბ. მოგება-ზარალი და მისი განაწილება კოოპერატივში.....	189

შემოკლებების აღწერილობა

განკა	„გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“ 1996წ. კანონი
გერმ.	გერმანულად
ინდმენარმე	ინდივიდუალური მენარმე
იხ.	იხილე
კს	კომანდიტური საზოგადოება
მაგალ	მაგალითად
მენკა	„მენარმეთა შესახებ“ 1994წ. კანონი
მუხ.	მუხლი
რკ	რეგისტრირებული კოოპერატივი
სამკო	„საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი“
სასაპკო	„საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი“
სპს	სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება
სს	სააქციო საზოგადოება
შდრ.	შეადარე
შპს	შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება
წინადად.	წინადადება

თავი 1. სამენარმეო სამართლის ძირითადი საკითხები

1. სამენარმეო სამართლის შესწავლის ძირითადი საგანი

სამენარმეო სამართალი საზოგადოებათა სამართლის შემადგენელი სამართალია. საზოგადოებათა სამართალი შეისწავლის ყველა ტიპის საზოგადოებას (გაერთიანებას), მათ შორის, სამენარმეო საზოგადოებებს. საზოგადოებათა სამართლის შესწავლის არეალში ხვდება, აგრეთვე, იურიდიული სტატუსის არმქონე საზოგადოებებიც (ამხანაგობები, პარტნიორული გაერთიანებები და სხვ.).

სამენარმეო სამართალი, თავის მხრივ, ცალკე აჯგუფებს და სწავლობს პიროვნული ტიპის საზოგადოებებსა და კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებს (კორპორაციებს), რომლებიც ეწევიან სამენარმეო საქმიანობას. სამენარმეო სამართალი შეისწავლის, აგრეთვე, ინდივიდუალურად განხორციელებულ სამენარმეო საქმიანობასაც, რომელსაც ეწევა ინდივიდუალური მენარმე.

ამდენად, სამენარმეო სამართლის შესწავლის ძირითადი საგანია ყველა მენარმე სუბიექტი, მიუხედავად მათი სამართლებრივი სტატუსისა და სამართლებრივი ფორმისა. სამენარმეო სამართალი იძლევა მენარმე სუბიექტების ამომწურავ ჩამონათვალს, რომელთაგან ძირითადია 5 სამენარმეო საზოგადოება, რომლებიც იურიდიული პირებია, ხოლო ფიზიკური პირი მხოლოდ ინდივიდუალური მენარმის (შემოკლებით – ინდმენარმე) სტატუსით გვევლინება მენარმე სუბიექტად.

ქართული სამენარმეო სამართლის მიხედვით, სამენარმეო საზოგადოებებია:

- სააქციო საზოგადოება (შემოკლებით – „სს“)
- შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შემოკლებით – „შპს“)
- სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შემოკლებით – „სპს“)
- კომანდიტური საზოგადოება (შემოკლებით – „კს“)
- კოოპერატივი ან რეგისტრირებული კოოპერატივი (შემოკლებით – „რკ“)

2. სამეწარმეო საქმიანობა – როგორც სამეწარმეო სამართლის მნიშვნელოვანი ინსტიტუტი

სამეწარმეო სამართალი გამორჩეულია ახალი სამართლებრივი ინსტიტუტებით, რომლებსაც იგი განსაკუთრებულად შეისწავლის. აღნიშნული ინსტიტუტები ისეთივე სიახლეა ქართულ სამართალში, როგორიცაა თავად სამეწარმეო სამართალი.

სამეწარმეო სამართლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტიტუტია სამეწარმეო საქმიანობა.

სამოქალაქო საზოგადოებაში მისი წევრები, ცალკე აღებული, ასევე, სამართლის სუბიექტები სხვადასხვა საქმიანობას ეწევიან. ზოგიერთი საქმიანობა სამართლებრივი ხასიათისაა, ხოლო საქმიანობების უმრავლესობა კი – საყოფაცხოვრებო ან პირადი ხასიათის. სამართლებრივი საქმიანობები იმით ხასიათდებიან, რომ ისინი იწვევენ სამართლებრივ შედეგებს. სამართლებრივი საქმიანობებიდან აღსანიშნავია, მაგალითად, შრომითსამართლებრივი საქმიანობა (ვინმეს დასაქმება ანდა დასაქმებულის მიერ დაზგის შეკეთება), საგადასახადოსამართლებრივი საქმიანობა (სახელმწიფოს მიერ გადასახადების შემოღება და ადმინისტრირება ანდა გადამხდელების მიერ მათი გადახდა), სახელშეკრულებო საქმიანობა (რომელიც, ძირითადად, ურთიერთმხრივია), საქველმოქმედო საქმიანობა, სპორტული საქმიანობა, რელიგიური საქმიანობა და ა.შ.

სამართლებრივი საქმიანობებიდან აღსანიშნავია სამეწარმეოსამართლებრივი, ანუ სამეწარმეო საქმიანობა. კანონი იძლევა სამეწარმეო საქმიანობის ლეგალურ დეფინიციას და ასეთად მიიჩნევს მართლზომიერ და არაერთჯერად საქმიანობას, რომელიც ხორციელდება მოგების მიღების მიზნით, დამოუკიდებლად და ორგანიზებულად (მენკა, მუხლი 1.2).

ამდენად, სამეწარმეო საქმიანობის ცნებაში კანონი 5 ელემენტს გამოყოფს:

- მართლზომიერებას,
- არაერთჯერადობას,
- მოგების მიღების მიზანს,
- დამოუკიდებლობას,
- ორგანიზებულობას

ამ ხუთი ელემენტიდან, სამეწარმეო საქმიანობის დასახასიათებლად, ყველაზე მნიშვნელოვანი და გამოკვეთილი ელემენტი მოგების მიზანი. სწორედ ამ მნიშვნელოვანი ელემენტით განსხვავდება იგი სხვა საქმიანობებისაგან.

3. სამეწარმეო სამართლის სხვა ინსტიტუტები

მეწარმე სუბიექტებისა და სამეწარმეო საქმიანობის გარდა, სამეწარმეო სამართალი შეისწავლის აგრეთვე შემდეგ სამართლებრივ ინსტიტუტებს:

- სამეწარმეო საზოგადოების წარმოშობა,
- მეწარმე სუბიექტის მართვის სტრუქტურა,
- ხელმძღვანელობა და წარმომადგენლობა,
- სამეწარმეო საზოგადოების პარტნიორები, მათი უფლებები და მოვალეობები,
- სამეწარმეოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა
- სამეწარმეო საზოგადოების რეორგანიზაცია,
- სამეწარმეო საზოგადოების გაუქმება და ლიკვიდაცია,
- ინდივიდუალური მეწარმე და ცალკეული სამეწარმეო საზოგადოება,
- სამეწარმეო საზოგადოებათა სახეები.

4. სამეწარმეო სამართლის განვითარების ისტორია

სამეწარმეო სამართალი (მის გაფართოებულ ვერსიას „სავაჭრო სამართალსაც“ უწოდებენ) ეფუძნება კერძო ბიზნესინიციატივებსა და საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს. სავაჭრო სამართლის სალექციო კურსს ჯერ კიდევ 1925 წლიდან თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სერგი ჯაფარიძე კითხულობდა¹. თუმცა, 1930 წლიდან უნივერსიტეტში დაიწყო მისი, როგორც

¹ ზვიად კორძაძე, თორნიკე ნემსიწვერიძე, სერგი ჯაფარიძე საბჭოურ ქრონომეტრაჟში - პირველი ქართული კონსტიტუციის შემოქმედი „ნათელი ტერორისს პირისპირ, წიგნში: სერგი ჯაფარიძე, სავაჭრო სამართალი, ზვიად კორძაძის გამომცემლობა, თბილისი, 2019წ. გვ. 26-27

„ანტიმარქსისტული იურისტის“ დევნა. 1937 წელს სერგი ჯაფარიძე დახვრიტეს².

ამდენად, მე-19 საუკუნის 30-იანი წლების ბოლოდან, როდესაც საბჭოთა ტერორის ქარბორბალამ გადაუარა ქვეყანას, სავაჭრო სამართალი სრულად იქნა გაძევებული სამართლის სისტემიდან და მისი წაკითხვა აიკრძალა სახელმწიფო უნივერსიტეტებში. ეს გასაგებიც იყო, ვინაიდან სავაჭრო (სამენარმეო) სამართალი დაფუძნებული იყო კერძო საკუთრების იდეოლოგიაზე. შესაბამისად, აღარ არსებობდა მისი პრაქტიკული დანიშნულება, ვინაიდან საბჭოთა წყობამ სრულად მოსპო კერძო სანარმოები და ასპარეზი მხოლოდ სახელმწიფო სანარმოებს დაუთმო. საბჭოთა პერიოდში არ არსებობდა საბაზრო ეკონომიკა, ხოლო ეკონომიკური ხასიათის ღონისძიებები იგეგმებოდა ცენტრალური წესით, სპეციალურად შექმნილ სახელმწიფო ორგანოში, რომელსაც „სახელმწიფო საგეგმო კომიტეტი“ ეწოდებოდა³. აღნიშნული კომიტეტი იყო დაგეგმვის სფეროში სახელმწიფო მმართველობის ცენტრალური ორგანო, რომელიც ახორციელებდა კონკრეტულ რესპუბლიკაში (მათ შორის – საქართველოს სსრ-ში) ეკონომიკური და სოციალური განვითარების დაგეგმვასა და სახალხო-სამეურნეო გეგმების შესრულებაზე კონტროლს. ღონისძიებების დაგეგმვა ხორციელდებოდა ეკონომიკის ნებისმიერ სფეროში. ამიტომაც, საბჭოთა კავშირის დროინდელ ეკონომიკას დაგეგმილ (ცენტრალიზებულ) ეკონომიკას (плановая экономика) უწოდებდნენ.

საბჭოთა კავშირის ცენტრალიზებული ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი იყო ის, რომ ნებისმიერი ეკონომიკური თუ სოციალური ხასიათის ღონისძიება იგეგმებოდა სახელმწიფოს მიერ და კერძო ინიციატივები გამორიცხული იყო. პროდუქციის ან საქონლის წარმოება და მომსახურების განევა ხდებოდა მხოლოდ სახელმწიფოს მიერ შექმნილ სანარმოებში, რომელთაც „სახელმწიფო სანარმოები“ ეწოდებოდათ.

² სერგი ჯაფარიძე, სავაჭრო სამართალი, ზვიად კორძაძის გამომცემლობა, თბილისი, 2019წ. გვ. 42-44

³ სახელმწიფო საგეგმო კომიტეტები (госплан) არსებობდა როგორც საბჭოთა კავშირის მასშტაბით, ისე რესპუბლიკების დონეზე. საგეგმო კომიტეტი პირველად შეიქმნა 1924 წელს და იარსება 1990 წლამდე. საგეგმო კომიტეტები წარმოადგენდნენ საკავშირო-რესპუბლიკურ კომიტეტებს.

1985-1991 წლებში საბჭოთა კავშირი მოიცვა გარკვეულმა რეფორმებმა. ეს პერიოდი ამ ქვეყნის ისტორიაში „გარდაქმნის“ (перестройка) სახელითაა ცნობილი. ქვეყანაში დაშვებული იქნა კრიტიკული აზროვნება, გაიზარდა მოსახლეობის პოლიტიკური აქტივობა, გააქტიურდა ეროვნული მოძრაობა და ჩამოყალიბდნენ ეროვნული იდეოლოგიის მატარებელი ორგანიზაციები. რეფორმები შეეხო ეკონომიკასაც, როდესაც დაშვებული იქნა კერძო ბიზნეს-ინიციატივებიც. თუმცა ქვეყანაში საბჭოთა სისტემის რეფორმის მცდელობამ პირუკუ შედეგები გამოიწვია: შემცირდა კომუნისტური პარტიის მაკონტროლებელი როლი, კიდევ უფრო გაღრმავდა ეკონომიკური და პოლიტიკური კრიზისი. საბოლოოდ, „გარდაქმნის“ შედეგად საბჭოთა კავშირი დაიშალა.

„გარდაქმნის“ პერიოდში კერძო ბიზნეს-ინიციატივების სამართლებრივი საფუძველი იყო „კოოპერაციის შესახებ“ სსრკ 1988 წლის კანონი, ხოლო საქართველოში – „კოოპერაციის შესახებ“ საქართველოს სსრ 1989 წლის კანონი. აღნიშნულმა კანონმა შესაძლებლობა მისცა კერძო პირებს, დაეფუძნებინათ სანარმოები, რომელთაც გააჩნდათ მხოლოდ ერთი, კოოპერაციის სამართლებრივი ფორმა. ამდენად, გარდაქმნის პერიოდში ერთმანეთის გვერდით არსებობდნენ როგორც სახელმწიფო სანარმოები, ისე – კოოპერაციები.

საბჭოთა კავშირის დაშლისა და 1991 წელს საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოცხადების შემდეგ საზღვრები გაიხსნა უცხოელი მენარმეებისათვის, რომლებიც ერთობლივ სანარმოებს ქმნიდნენ ქართველ ბიზნეს-პარტნიორებთან ერთად. ერთობლივი სანარმოების შექმნის სამართლებრივი საფუძველი იყო სსრკ მთავრობის 1990წ. დადგენილებით დამტკიცებული დებულება „ერთობლივი სანარმოების შესახებ“. აღნიშნული დებულება გამოიყენებოდა საქართველოში 1991 წლამდე, ანუ მანამდე, ვიდრე დამოუკიდებელი საქართველოს საკანონმდებლო ორგანომ (საქართველოს უზენესმა საბჭომ) არ მიიღო სამენარმოო საქმიანობის მომწესრიგებელი პირველი ნორმატიული აქტი – კანონი „სამენარმოო საქმიანობის საფუძვლების შესახებ“.

დებულებამ „ერთობლივი სანარმოების შესახებ“ საფუძველი ჩაუყარა კაპიტალური ტიპის სამენარმოო საზოგადოებების შექმნას, რომლებშიც ერთი მხარე ყოველთვის უცხოელი პარტნიორი

(ფიზიკური ან იურიდიული პირი) იყო, ხოლო მეორე მხარე – საქართველოს მოქალაქე ან ქართული სანარმო (მაგალ. კოოპერატივი). ერთობლივი სანარმოს სანესდებო კაპიტალში საკონტროლო პაკეტი, ძირითადად, უცხოელ პარტნიორს (ან პარტნიორებს) ეპყრა ხელთ.

1991 წელს დამოუკიდებელი პარლამენტის (უზენაესი საბჭოს) ჩამოყალიბების შემდეგ ქართველმა კანონმდებლებმა დაიწყეს პირველი კერძო სამართლებრივი აქტების შექმნა. მათ შორის იყო ზემოხსენებული კანონი „სამენარმო საქმიანობის საფუძვლების შესახებ“, რომელიც 1991წ. 25 ივნისს იქნა მიღებული. კანონით მონესრიგებული იყო 10-ზე მეტი სამართლებრივი ფორმის სამენარმო საზოგადოება.

90-იანი წლების დასაწყისში საქართველოს იუსტიციის სამინისტროსთან თანამშრომლობის ხელშეკრულებას აფორმებს გერმანიის სახელმწიფოს (გერმანიის ფედერალური ეკონომიკის სამინისტროს) მონაწილეობით შექმნილი სამენარმო საზოგადოება – შპს „ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოება“ (GTZ GmbH)⁴. აღნიშნულმა საზოგადოებამ საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს შესთავაზა კერძო სამართლის რეფორმაში ფინანსური და ექსპერტული დახმარება. თანხმობის მიღების შემდეგ საქართველოში მოვლინებულნი იყვნენ გერმანელი მეცნიერები და პრაქტიკოსები⁵. მათი მონაწილეობით იწყება ქართული კერძო სამართლის რეფორმა და იქმნება ევროპულ მოდელზე მორგებული კერძოსამართლებრივი აქტების პროექტები. მათ შორის ნამყვანი ადგილი ეკავა „მენარმეთა შესახებ“ კანონპროექტს, რომელიც კანონის სახით 1994 წლის 28 ოქტომბერს იქნა მიღებული (ამოქმედდა 1995წ. 1 მარტს).

„მენარმეთა შესახებ“ კანონის მიღებამ საფუძველი ჩაუყარა დამოუკიდებელ საქართველოში სამენარმო სამართლის განვითარებას.

⁴ დღეისათვის აღნიშნული საზოგადოების უფლებამონაცვლეა შპს „საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება – GIZ GmbH)

⁵ ესენი იყვნენ: ბრემენის უნივერსიტეტის პროფესორი როლფ კნიპერი (Rolf Knieper), ჰამბურგის მაქს-პლანკის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი იურგენ თიემე (Jurgen Thieme) და მაინის ფრანკფურტში მოღვაწე ადვოკატი ჰარტმუტ ფრომი (Hartmut Fromm)

5. სამეწარმეო სამართლის ურთიერთობა სამართლის სხვა დარგებთან

სამეწარმეო სამართალი მჭიდროდ არის დაკავშირებული სამართლის სხვა დარგებთან.

ა. სამეწარმეო სამართალი და სამოქალაქო სამართალი. სამეწარმეო სამართლის კავშირი სამოქალაქო სამართალთან იმაში ვლინდება, რომ სამოქალაქო სამართალი იძლევა იურიდიული პირის სანაწიებს, მისი ცნების ძირითად თავისებურებებს, რომლებიც სამოქალაქო კოდექსის 24-ე მუხლშია ჩამოთვლილი. ესენია:

- განსაზღვრული მიზანი,
- საკუთარი ქონების ქონა,
- ორგანიზებული წარმონაქმნი,
- დამოუკიდებელი ქონებრივი პასუხისმგებლობა,
- საკუთარი სახელით უფლებებისა და მოვალეობების შეძენა,
- გარიგებაუნარიანობა (გარიგებების დადება),
- საპროცესო უნარიანობა (სასამართლოში მოსარჩელედ და მოპასუხედ გამოსვლა).

სამეწარმეო სამართლის მიერ მონესრიგებული იურიდიული პირებიც იმავე თავისებურებებით ხასიათდებიან, იმ დამატებითი კრიტერიუმების გათვალისწინებით, რომლებითაც მათ სამეწარმეო სამართალი აღჭურავს. მაგალითად, სამეწარმეო საზოგადოებები რეგისტრირდებიან სპეციალურ სამეწარმეო რეესტრში; სამეწარმეო საზოგადოებები ფლობენ სანარმოებს, სადაც ისინი თავიანთ ბიზნეს-საქმიანობას ეწევიან (ანარმოებენ პროდუქციას, ეწევიან მომსახურებას, ასრულებენ სამუშაოებს და ა.შ.); სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებას არ გააჩნია დამოუკიდებელი ქონებრივი პასუხისმგებლობა – იგი თავის პარტნიორებთან (ოღონდ სრულ პარტნიორებთან) ერთად სოლიდარულად აგებს პასუხს წარმომობილი ვალდებულებებისათვის. ანალოგიური მდგომარეობაა კომანდიტურ საზოგადოებაშიც, სადაც კომანდიტურ საზოგადოებასთან ერთად მისი კომპლემენტარიც აგებს პასუხს საზოგადოების კრედიტორების წინაშე; სააქციო საზოგადოება შეიძლება გახდეს საკუთარი აქციების მფლობელი და სხვ.

ბ. სამეწარმეო სამართალი და ვალაუვალობის (გადახდისუუნარობის) სამართალი. სამეწარმეო სამართალი მჭიდროდაა დაკავშირებული ვალაუვალობის (გადახდისუუნარობის) სამართალთანაც.

ვალაუვალობის სამართალთან კავშირი იმაში ვლინდება, რომ ყველა სამეწარმეო სუბიექტი (იქნება ეს სამეწარმეო საზოგადოება თუ – ინდივიდუალური მენარმე) წარმოადგენს ვალაუვალობაუნარიან (გაკოტრებაუნარიან) სუბიექტს. თუკი სამეწარმეო საზოგადოების მიმართ გაიხსნა გადახდისუუნარობის (გაკოტრების) წარმოება, ეს იმას ნიშნავს, რომ იგი უქმდება და მისი ქონების მიმართ იწყება (იძულებითი) სალიკვიდაციო წარმოება, რაც მოცემული საზოგადოების სამეწარმეო რეესტრიდან ამოშლით სრულდება. გამონაკლისია რეაბილიტაციის წარმოება, რომელიც აძლევს სამეწარმეო საზოგადოებასა და მის საწარმოებს გადარჩენის შანსს. გარდა ამისა, გადახდისუუნარობის წარმოებაში იცვლება სამეწარმეო საზოგადოების მართვის სისტემა, რა დროსაც საზოგადოების მართვის ორგანოებს ჩაანაცვლებს გადახდისუუნარობის მმართველები (გაკოტრების ან რეაბილიტაციის მმართველი).

ინდივიდუალური მენარმე, როგორც ფიზიკური პირი, საგაკოტრებო ლიკვიდაციის შედეგად რჩება ქონების გარეშე, თუმცა იგი დარჩენილი ვალებისაგან გათავისუფლებულად ცხადდება.

გ. სამეწარმეო სამართალი და საგადასახადო სამართალი. სამეწარმეო სუბიექტი გვევლინება სახელმწიფო გადასახადების (მოგების გადასახადის, დღგ-ის, საშემოსავლო გადასახადის და სხვ.) ძირითად გადამხდელად. სამეწარმეო სუბიექტების შემოსავლების მნიშვნელოვანი ნაწილი წარიმართება სწორედ სახელმწიფო ბიუჯეტში. სახელმწიფო გადასახადების გადამხდელებად გვევლინებიან სამეწარმეო საზოგადოების პარტნიორებიც, მიღებული დივიდენდებიდან გამომდინარე.

სამეწარმეო სამართლის გარკვეული კავშირი იკვეთება აგრეთვე ადმინისტრაციულ სამართალთან და სამოქალაქო საპროცესო სამართალთან.

6. სამენარმეო სამართლის სისტემა

სამენარმეო სამართალი შედგება ზოგადი და კერძო ნაწილებისაგან.

სამენარმეო სამართლის ზოგადი ნაწილი მოიცავს შემდეგ მნიშვნელოვან საკითხებს:

- განსაზღვრავს სამენარმეო საქმიანობის ცნებას,
- იძლევა მენარმე სუბიექტების ჩამონათვალს,
- განსაზღვრავს მენარმე სუბიექტების (მათ შორის ინდმენარმის) და სამენარმეო საზოგადოებების პარტნიორების პასუხისმგებლობის ფარგლებს,
- განსაზღვრავს საზოგადოების კაპიტალში შენატანის სახეებს და მათი შეტანის წესს, აგრეთვე შენატანის შეუტანლობით გამოწვეულ სამართლებრივ შედეგებს,
- აწესრიგებს სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორის უფლებებს,
- აწესრიგებს სამენარმეო საზოგადოებებში ხელმძღვანელობისა და წარმომადგენლობის საკითხებს,
- აწესრიგებს გენერალური სავაჭრო მინდობილობის (პროკურის) საკითხებს,
- განსაზღვრავს სამენარმეო პრეტენზიების ხანდაზმულობის ვადებს,
- ადგენს სამენარმეო ორგანოთა გასაჩივრების ვადებს,
- აწესრიგებს მენარმე სუბიექტების რეგისტრაციის, სამენარმეო საზოგადოების რედომიცილების, გაუქმების (ლიკვიდაციისა) და რეორგანიზაციის საკითხებს,
- და სხვ.

სამენარმეო სამართლის კერძო ნაწილი სწავლობს კონკრეტული სამართლებრივი ფორმის სამენარმეო საზოგადოებას, სადაც:

- განსაზღვრავს თითოეული სამენარმეო საზოგადოების ცნებას,
- განსაზღვრავს თითოეული სამენარმეო საზოგადოების სტატუსს,

- ადგენს კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებების სანესდებო კაპიტალის ოდენობას,
- ადგენს პარტნიორის უფლებამოსილებას,
- განსაზღვრავს სამენარმეო საზოგადოებისა და პარტნიორის ურთიერთობის საკითხებს
- და სხვ.

7. სამენარმეო სამართლის ძირითადი პრინციპები

სამენარმეო სამართალში აღაირებულია რამდენიმე ფუნდამენტური პრინციპი. ესენია:

- სამენარმეო საქმიანობის თავისუფლება - უმთავრესი (კონსტიტუციური) პრინციპი;
- სამენარმეო საქმიანობის მართლზომიერება;
- სამენარმეო საქმიანობაში მონაწილე პარტნიორთა თანასწორობა;
- კონკურენციის თავისუფლება;
- სამენარმეო სამართალში კერძო და საჯარო ინტერესების შერწყმა;
- სახელმწიფოს მიერ სამენარმეო საქმიანობის სახელმწიფოსმიერი რეგულირება;
- პარტნიორის ერთგულების მოვალეობა

თავი 2. სამეწარმეოსამართლებრივი ურთიერთობები

1. სამეწარმეოსამართლებრივი ურთიერთობების ცნება და სახეები

სამართლის სუბიექტები ერთმანეთთან სხვადასხვა ურთიერთობაში შედიან. აღნიშნული ურთიერთობები სოციალური, სამართლებრივი, ეკონომიკური, საოჯახო და ა.შ. ხასიათისაა. მთლიანობაში, ყველა სახის ურთიერთობა საზოგადოებრივი ურთიერთობების ნაწილია.

საზოგადოებრივ ურთიერთობებში დიდ ნაწილს სამართლებრივი ურთიერთობები შეადგენენ. ხოლო სამართლებრივ ურთიერთობებში სამეწარმეოსამართლებრივ ურთიერთობებს მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს.

სამეწარმეოსამართლებრივი ურთიერთობები წარმოიშობა სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებისას. სამეწარმეოსამართლებრივ ურთიერთობებში გამოიყოფა ურთიერთობათა ორი სახე:

- ურთიერთობები, რომლებიც წარმოიშობა სამეწარმეო საქმიანობის პროცესში;
- ურთიერთობები, რომლებიც წარმოიშობა სამეწარმეო საქმიანობის რეგულირების პროცესში.

ამდენად, სამეწარმეოსამართლებრივი ურთიერთობები წარმოადგენს სამეწარმეო საქმიანობის პროცესში სამეწარმეო საზოგადოების შიგნით წარმოშობილ და სამეწარმეო საზოგადოების საქმიანობასთან დაკავშირებულ ურთიერთობებს.

სამეწარმეო საქმიანობის პროცესში წარმოშობილი ურთიერთობები ყოველთვის პორიზონტალური ხასიათისაა. მათ შეიძლება სამეწარმეო პორიზონტალური ურთიერთობები ეწოდოს. აღნიშნული ურთიერთობები მყარდება მხოლოდ სამეწარმეო საქმიანობის სუბიექტებს შორის. განსახილველი ურთიერთობები მრავალმხრივია და ისინი წარმოიშობა შემდეგ სუბიექტებს შორის:

- საზოგადოების პარტნიორებს შორის;
- საზოგადოების პარტნიორსა და სამეწარმეო საზოგადოებას შორის;
- საზოგადოების პარტნიორსა და სამეწარმეო საზოგადოების ხელმძღვანელობას შორის;
- სამეწარმეო საზოგადოების ხელმძღვანელებს შორის;
- სამეწარმეო საზოგადოებასა და მის სტრუქტურულ ერთეულებს შორის;
- კონცერნს (ჰოლდინგს) და მასთან დაკავშირებულ საზოგადოებებს შორის.

ინდმეწარმის შემთხვევაში სამეწარმეოსამართლებრივი ურთიერთობები არ წარმოიშობა, ვინაიდან ურთიერთობების დასამყარებლად აუცილებელია ორი და მეტი პირის არსებობა. ინდმეწარმე ერთადერთია (მარტომყოფი ფიზიკური პირია) და იგი სამართლის სხვა სუბიექტებთან შედის, ძირითადად, სამოქალაქო-სამართლებრივ ურთიერთობებში (როდესაც დებს ბიზნეს-გარიგებებს) ან შრომითსამართლებრივ ურთიერთობებში (როდესაც ქირაობს სამეწარმეო საქმიანობის წარმართვისათვის აუცილებელ მუშახელს).

სამეწარმეო საქმიანობის რეგულირების დროს წარმოშობილი ურთიერთობები ყოველთვის ვერტიკალურია. მათ შეიძლება, სამეწარმეო ვერტიკალური ურთიერთობები ეწოდოს. აღნიშნული ურთიერთობების ვერტიკალის ზემოთ ყოველთვის სახელმწიფო (სახელმწიფო ორგანოები ან სახელმწიფო ორგანიზაციები) დგას, ხოლო ვერტიკალის ქვემოთ კი – ან სამეწარმეო სუბიექტი (სამეწარმეო საზოგადოება ან ინდმეწარმე), ანდა – სამეწარმეო საზოგადოების პარტნიორი.

სამეწარმეო ვერტიკალური ურთიერთობების მაგალითებია: სახელმწიფოსა და მეწარმე სუბიექტის ან საზოგადოების პარტნიორის საგადასახადოსამართლებრივი ურთიერთობა (მოგების, სამემოსავლო და სხვ. გადასახადების გადახდასთან დაკავშირებით); სახელმწიფოსა და მეწარმე სუბიექტის სალიცენზიო-სანებართვო ურთიერთობა (როდესაც სახელმწიფო გასცემს მეწარმე

სუბიექტზე ლიცენზიას, მაგალითად, წიაღისეულის მოპოვების ლიცენზია) და ა.შ.

2. სამეწარმეო საქმიანობის დროს წარმოშობილი ურთიერთობები

ურთიერთობები, რომლებიც წარმოიშობა სამეწარმეო საქმიანობის დროს, მრავალმხრივია და იგი მყარდება სამეწარმეო საქმიანობის მონაწილეთა შორის. აღნიშნული ურთიერთობები სპეციფიკურია და არ უნდა იქნეს აღრეული სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობებში, რომლებიც შეიძლება, ასევე, წარმოიშვას სამეწარმეო საქმიანობის მონაწილეებს შორის.

განვიხილოთ ეს ურთიერთობები დეტალურად.

ა. განსაკუთრებული თავისებურებითა და მრავალმხრივობით გამოირჩევა ურთიერთობები სამეწარმეო საზოგადოების პარტნიორებს შორის. საზოგადოების პარტნიორები ერთმანეთთან ამყარებენ ურთიერთობას, რათა გადანყვიტონ შემდეგი საკითხები:

- მიიღონ პარტნიორთა შეთანხმება/წესდება, დაამტკიცონ წესდების ახალი რედაქცია ან პარტნიორთა შეთანხმება, ანდა ცვლილებები შეიტანონ წესდებაში;
- მოიწვიონ პარტნიორთა კრება და უზრუნველყონ კრებაში პარტნიორთა მონაწილეობა;
- უზრუნველყონ პარტნიორთა კრებაზე პარტნიორისათვის ხმის მიცემა და გადანყვეტილებების მიღება დღის წესრიგით გათვალისწინებულ საკითხებზე, მათ შორის, დივიდენდების განაწილება;
- განიხილონ საზოგადოებიდან პარტნიორის გასვლის ან გარიცხვის საკითხი;
- გადაუხადონ საზოგადოებიდან გასულ პარტნიორს კომპენსაცია;
- და სხვ.

ბ. განსაზღვრული ურთიერთობები წარმოიშობა საზოგადოების პარტნიორსა და სამეწარმეო საზოგადოებას შორის. აღ-

ნიშნული ურთიერთობების მაგალითებია: საზოგადოების მიერ პარტნიორისათვის დივიდენდის გაცემა; პარტნიორის მიერ საზოგადოებისათვის სანესდებო კაპიტალში შენატანის/დამატებითი შენატანის გადახდა; საზოგადოებიდან გასული პარტნიორისათვის საზოგადოების ქონებიდან კომპენსაციის გადახდა და ა.შ.

გ. გარკვეული თავისებურებები ახასიათებს ურთიერთობებს საზოგადოების პარტნიორსა და საზოგადოების ხელმძღვანელობას შორის. აღნიშნული ურთიერთობები არ უნდა იქნეს გაიგივებული პარტნიორსა და საზოგადოებას შორის ურთიერთობასთან. ისინი, ძირითადად, საზოგადოების ხელმძღვანელის პიროვნებას უკავშირდება. მაგალითად, ხელმძღვანელის (დირექტორის) დანიშვნა-გათავისუფლების დროს პარტნიორი/პარტნიორები ყურადღებას აქცევენ დირექტორად დასანიშნი პირის განათლებას, გამოცდილებას, პიროვნულ თვისებებსა და სხვ.; დირექტორის თანამდებობიდან პირის გათავისუფლების დროსაც პარტნიორები, მისი პიროვნული თვისებების გარდა, ითვალისწინებენ მის ბრალეულობას და ა.შ.; დირექტორის პიროვნულ თვისებებზეა დამოკიდებული მისთვის უფლებამოსილების ფარგლების დადგენა, მაგალითად, გარკვეული სახის გარიგებების დასადებად პარტნიორებმა დირექტორს შეიძლება, შეუზღუდონ უფლებამოსილება და დაანესონ მათზე პარტნიორთა თანხმობა. ასეთი გარიგებები შეიძლება იყოს სესხის ან კრედიტის აღება, უძრავი ქონების შეძენა ან გასხვისება, თავდებობა და ა.შ.; პარტნიორებსა და საზოგადოების ხელმძღვანელობას შორის ურთიერთობის მაგალითია, ასევე, ხელმძღვანელისათვის პასუხისმგებლობის დანესება.

დ. სამენარმეოსამართლებრივი ხასიათის ურთიერთობები მყარდება, ასევე, თავად საზოგადოების ხელმძღვანელებს შორის. ამას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც საზოგადოებაში რამდენიმე ხელმძღვანელი (დირექტორი) არის დანიშნული. რამდენიმე ხელმძღვანელის (დირექტორის) შემთხვევაში, ისინი საზოგადოებას მართავენ მათთვის მიჩენილი კომპეტენციების მიხედვით და თითოეული ხელმძღვანელი პასუხისმგებელია საზოგადოების წინაშე კონკრეტული სფეროს სწორად მართვისათვის (შიდა პასუხისმგებლობა).

რაც შეეხება მესამე პირების წინაშე საზოგადოების წარმომადგენლობას, რამდენიმე ხელმძღვანელის არსებობისას, პარტნიორთა შეთანხმებით/წესდებით თითოეული ხელმძღვანელი შეიძლება ან ცალ-ცალკე წარმომადგენდეს საზოგადოებას, ან ერთობლივად. საზოგადოების ცალ-ცალკე წარმომადგენის შემთხვევაში, მიუხედავად თითოეული ხელმძღვანელის განცალკევებული მოქმედებებისა, ისინი მაინც სოლიდარულად არიან პასუხისმგებელნი მესამე პირების წინაშე (გარეშე პასუხისმგებლობა). ამიტომ თითოეული ხელმძღვანელის მოქმედება შეთანხმებული და კოორდინირებული უნდა იყოს სხვა ხელმძღვანელებთან.

ე. სამენარმეოსამართლებრივი ხასიათის ურთიერთობებს წარმომადგენს ურთიერთობები სამენარმეო საზოგადოებასა და მის სტრუქტურულ ერთეულებს შორის. საზოგადოების სტრუქტურულ ერთეულებად მიიჩნევა ფილიალები და წარმომადგენლობები. სამენარმეო საზოგადოების ურთიერთობა თავის სტრუქტურულ ერთეულებთან წარმოიშობა მათი დაფუძნებისთანავე.

აღნიშნული ურთიერთობა შემდეგ მოქმედებებში გამოიხატება:

- სამენარმეო საზოგადოების მიერ სტრუქტურული ერთეულებისათვის ქონებისა და ფინანსური სახსრების გადაცემა;
- სამენარმეო საზოგადოების მიერ სტრუქტურული ერთეულის ხელმძღვანელის დანიშვნა-გათავისუფლება;
- სამენარმეო საზოგადოების მიერ სტრუქტურული ერთეულის დებულების დამტკიცება;
- სტრუქტურული ერთეულის მიერ მიღებული შემოსავლების სამენარმეო საზოგადოების საერთო ქონებაში აღრიცხვა;
- სტრუქტურული ერთეულის მიერ სამენარმეო საზოგადოების წინაშე ანგარიშგება;
- სტრუქტურული ერთეულის ლიკვიდაციის შემთხვევაში მისი ქონების სამენარმეო საზოგადოებისათვის დაბრუნება;
- და სხვ.

ვ. სამეწარმეოსამართლებრივი ურთიერთობების გამოვლინებაა საკონცერნო (ჰოლდინგური) ურთიერთობები. საქმე ეხება საზოგადოების მიერ დაფუძნებულ სხვა საზოგადოებებთან (ქვესასანარმოებთან) ურთიერთობას, რაც აისახება კონცერნში ან ჰოლდინგში.

ჰოლდინგური ურთიერთობები წარმოიშობა მაშინ, როდესაც საზოგადოება (ე.წ. ძირითადი საზოგადოება), როგორც დედა საზოგადოება (ჰოლდინგი)⁶ დააფუძნებს შვილობილ საზოგადოებას⁷ (ე.წ. ქვესანარმოს), სადაც მას საკონტროლო პაკეტი აქვს⁸. ქვესანარმოს სხვაგვარად არაძირითადი საზოგადოებაც ეწოდება.

საკონცერნო ურთიერთობები წარმოიშობა ერთ ძირითად (დედა) საზოგადოებასა და რამდენიმე ქვესანარმოს შორის. კონცერნის შემთხვევაში დედა საზოგადოება შეიძლება არ ფლობდეს საკონტროლო პაკეტს რომელიმე ქვესანარმოში.

კონცერნი, ისევე როგორც ჰოლდინგი, არ არის სამეწარმეო საზოგადოების სამართლებრივი ფორმა. ეს არის ძირითად (დედა) საზოგადოებასა და მის ქვესანარმოს ან ქვესანარმოებს შორის წარმოშობილი ფაქტობრივი ურთიერთობები. საკონცერნო (ჰოლდინგური) ურთიერთობები, რომელთაც შიდა კორპორაციული ურთიერთობებიც ეწოდება, წარმოიშობა მაშინვე, როგორც კი ძირითადი (დედა) საზოგადოება დააფუძნებს ერთ ან რამდენიმე ქვესანარმოს (არაძირითად საზოგადოებას).

ძირითად (დედა) და არაძირითად (შვილობილ) საზოგადოებებს შორის ურთიერთობები შემდეგ მოქმედებებში გამოიხატება:

- ძირითადი საზოგადოება ქმნის არაძირითადი საზოგადოების საწესდებო კაპიტალს და შეაქვს მასში შესაბამისი შენატანები;

⁶ გერმ. Muttergesellschaft

⁷ გერმ. Töchtergesellschaft

⁸ საკონტროლო პაკეტი გულისხმობს ქვესანარმოში ძირითადი საზოგადოების დომინანტურ მდგომარეობას, როდესაც ამ უკანასკნელს აქვს პრაქტიკული შესაძლებლობა, გადამწყვეტი ზეგავლენა მოახდინოს პარტნიორთა კრების კენჭისყრის შედეგებზე (მდრ. მენკა, მუხლი 3, პუნქტი 8, წინადად. 2). ეს კი მიიღწევა ქვესანარმოში 50%-ზე მეტი წილის ფლობით.

- ძირითადი საზოგადოება უკვე შექმნილ სანესდებო კაპიტალში ახორციელებს დამატებით შენატანებს;
- ძირითადი საზოგადოება (ჰოლდინგი) ნიშნავს და ათავისუფლებს დირექტორს/დირექტორებს არაძირითად საზოგადოებაში;
- ძირითადი საზოგადოება (კონცერნი) აწარმოებს ნაერთ ბუღალტერიას, სადაც არაძირითადი საზოგადოებების ბუღალტერიაც აისახება;
- არაძირითადი საზოგადოება უხდის ძირითად საზოგადოებას დივიდენდს მიღებული შემოსავლებიდან;
- და სხვ.

3. სამენარმეო საქმიანობის რეგულირების პროცესში წარმოშობილი ურთიერთობები

სამენარმეო საქმიანობის რეგულირებას ახდენს სახელმწიფო. სახელმწიფო გვევლინება გარკვეული წესების დამდგენად მენარმე სუბიექტებისათვის, ასევე, სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორებისათვის. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, სახელმწიფო ამ ურთიერთობებში ვერტიკალის სათავეში დგას. ამიტომ უნოდებენ ამ ურთიერთობებს სამენარმეო ვერტიკალურ ურთიერთობებს.

სამენარმეო საქმიანობის რეგულირების პროცესში სახელმწიფო ახორციელებს შემდეგ იურიდიულ ქმედებებს:

- გასცემს ნებართვებსა და ლიცენზიებს განსაზღვრული საქმიანობის განსახორციელებლად⁹;
- შეარჩევს კონცესიონერს და დებს მასთან კონცესიის ხელშეკრულებას¹⁰;
- აწესებს გადასახადებს განხორციელებული საქმიანობის მიხედვით და ახდენს მათი ამოღების ადმინისტრირებას¹¹.

სახელმწიფო უნდა ზრუნავდეს იმაზე, რომ სამენარმეო ვერ-

⁹ შდრ. 2005წ. კანონი „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“, მუხლები 6-20

¹⁰ შდრ. 2018წ. კანონი „საჯარო და კერძო თანამშრომლობის შესახებ“, მუხლები 17-20

¹¹ შდრ. 2010წ. „საგადასახადო კოდექსი“, მუხლები 6-7, 153-155

ტიკალურმა ურთიერთობებმა არ გამოიწვიოს სამენარმეო საქმიანობის თავისუფლების დაუსაბუთებელი შეზღუდვა.

4. სამენარმეოსამართლებრივი უფლებები და მოვალეობები

ა. ზოგადად. სამენარმეო საქმიანობის მონაწილეები აღჭურვილნი არიან შესაბამისი უფლებებით და აკისრიათ შესაბამისი მოვალეობები.

სამენარმეოსამართლებრივ უფლებებსა და მოვალეობებს ის თავისებურებები ახასიათებთ, რომ ისინი წარმოიშობა, იცვლება და წყდება.

სამენარმეოსამართლებრივი უფლებებისა და მოვალეობების წარმოშობა უკავშირდება სამენარმეო საქმიანობის დაწყებას ან სამენარმეო რეგისტრაციას, ხოლო შეწყვეტა – სამენარმეო საქმიანობის დასრულებას ან სამენარმეო რეგისტრაციის გაუქმებას.

რაც შეეხება სამენარმეოსამართლებრივი უფლებებისა და მოვალეობების შეცვლას, იგი ხორციელდება სამენარმეო საქმიანობის პროცესში სამენარმეო საქმიანობის მონაწილეთა გადანაცვებით, რომლებიც მიიღება პარტნიორთა კრებაზე, სამეთვალყურეო საბჭოს სხდომაზე და ა.შ. სამენარმეოსამართლებრივი უფლებები და მოვალეობები შეიძლება შეიცვალოს კანონის საფუძველზეც¹².

ბ. სამენარმეოსამართლებრივი უფლებები. აღნიშნული უფლებები მრავალმხრივია და მოიცავს შემდეგ უფლებებს:

- პირის მიერ სამენარმეო საქმიანობის სამართლებრივი ფორმის შერჩევის უფლება;
- პარტნიორის მიერ სამენარმეო საზოგადოების მართვის ორგანოებში მონაწილეობის უფლება;
- პარტნიორის მიერ სამენარმეო საზოგადოების სახელით გადანაცვეტილების მიღების უფლება;

¹² მაგალ., „მენარმეთა შესახებ“ კანონში 2017 წელს შევიდა ცვლილება, რომელმაც განსხვავებულად მოაწესრიგა პარტნიორის მიერ წილის უპირატესი შესყიდვის უფლება (შდრ. მენკა, მუხლი 46¹).

- სამენარმეო საზოგადოების დირექტორის დანიშვნისა და გათავისუფლების უფლება;
- პარტნიორის მიერ დივიდენდის მიღების უფლება;
- საზოგადოების დირექტორისაგან წლიური ანგარიშის ას-
ლისა და საზოგადოების ყველა პუბლიკაციის მიღების უფ-
ლება;
- საზოგადოების წლიური ანგარიშის სისწორის შემოწმების
უფლება;
- საზოგადოების დოკუმენტაციის გაცნობისა და საზოგადო-
ების დირექტორისათვის განმარტებების მოთხოვნის უფ-
ლება;
- სამენარმეო საზოგადოებაში წილის მემკვიდრეობით გადა-
ცემის უფლება;
- სამენარმეო საზოგადოების წილის უპირატესი შესყიდვის
უფლება;
- პარტნიორის მიერ სამენარმეო საზოგადოებიდან გასვლი-
სას კომპენსაციის მიღების უფლება;
- პარტნიორის მიერ დერივაციული სარჩელის აღძვრის უფ-
ლება;
- და სხვ.

ამ ზოგადი უფლებების გარდა, სააქციო საზოგადოების აქცი-
ონერს გააჩნია, ასევე, განსაკუთრებული უფლებები, როგორები-
ცაა: სააქციო საზოგადოებისაგან თავისი აქციების შეფასებისა
და გამოსყიდვის მოთხოვნის უფლება (მენკა, მუხლი 53¹), ასევე,
საზოგადოების ხმების 95%-ზე მეტი აქციონერის მიერ სამარ-
თლიან ფასად სხვა აქციონერთა აქციების გამოსყიდვის უფლება
(მენკა, მუხლი 53⁴).

გ. სამენარმეოსამართლებრივი მოვალეობები. უფლებებთან
შედარებით, სამენარმეოსამართლებრივი მოვალეობები უფრო
მწირია და მოიცავს შემდეგ მოვალეობებს:

- საზოგადოების სანესდებო კაპიტალში შენატანის ან დამა-
ტებითი შენატანის შეტანის მოვალეობა;

- წილის გაყიდვისას სხვა პარტნიორებისათვის წილის გაყიდვის შესახებ შეტყობინების მოვალეობა;
- საზოგადოების ხელმძღვანელობის მოვალეობა;
- პარტნიორის ერთგულების მოვალეობა;

ამ ზოგადი მოვალეობების გარდა, სხვადასხვა სამენარმეო საზოგადოების ზოგიერთ პარტნიორს სპეციფიკური მოვალეობებიც აკისრიათ თანაპარტნიორების მიმართ. მაგალითად, საკონტროლო პაკეტის (საზოგადოების ხმების 50%-ზე მეტი) მფლობელი აქციონერი ვალდებულია, განახორციელოს სხვა აქციონერების მიმართ სატენდერო შეთავაზება ყველა დარჩენილი აქციის გამოსყიდვის თაობაზე, ან იმავე ვადაში ჩამოიყვანოს წილი, მისი კონტროლის ქვეშ არსებული ხმების საერთო რაოდენობის 1/2-ზე ქვევით (მენკა, მუხლი 53²); სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებიდან პარტნიორის გასვლისას დანარჩენი პარტნიორები ვალდებულნი არიან, საზოგადოებიდან გამსვლელი პარტნიორი გაათავისუფლონ საზოგადოების ვალდებისაგან და გადაუხადონ მას იმდენი, რამდენსაც იგი საზოგადოების ლიკვიდაციის შემთხვევაში მიიღებდა (მენკა, მუხლი 32.2); იმავე სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებაში, გარდაცვლილი პარტნიორის მემკვიდრე ვალდებულია სხვა მემკვიდრეებს გადაუხადოს შესაბამისი კომპენსაცია (მენკა, მუხლი 33.2).

თავი 3. მენარმე სუბიექტების ზოგადი დახასიათება

1. მენარმის ცნება

ა. მენარმის ტერმინის შესახებ. „მენარმეთა შესახებ“ 1994 წლის კანონში მისი ძირითადი სუბიექტი – მენარმე – სხვადასხვა ტერმინით არის გადმოცემული. ზოგადად, მენარმის (როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირის) დასახასიათებლად კანონში გამოყენებულია ტერმინი „მენარმე სუბიექტი“ (შდრ. მენკა, მუხლები 2, 4, 6 და 14²). იურიდიული პირის სტატუსის მქონე მენარმეების დასახასიათებლად გამოყენებულია ტერმინები: „მენარმე იურიდიული პირი“ (მენკა, მუხლები 5 და 7), „სამენარმეო საზოგადოება“ (მენკა, მუხლი 5⁸) და „სანარმო“ (მენკა, მუხლები 5¹, 5⁷, 14, 14⁴ და 16).

ფიზიკური პირი მენარმის მიმართ გამოყენებულია ტერმინები: „ინდივიდუალური მენარმე“ (მენკა, მუხლები 2, 3, 5⁴, 6, 10, 14² და 14³) და „ინდივიდუალური სანარმო“ (მენკა, მუხლი 71).

როდესაც კანონში ერთი შინაარსის მატარებელი ინსტიტუტი განსხვავებული ტერმინებით არის გადმოცემული, აღნიშნული გარემოება კანონმდებლის არათანმიმდევრულობაზე მიუთითებს. გარდა ამისა, კანონში ტერმინების მიმართ ასეთი ზედაპირული დამოკიდებულება კანონის მომხმარებლების დაბნეულობასაც იწვევს. საერთოდ, კონკრეტული ინსტიტუტის სხვადასხვა ტერმინებში ასახვა დასაშვებია მხოლოდ მეცნიერებასა და იურიდიულ ლიტერატურაში.

ბ. მენარმე – ქართული სამენარმეო სამართლის მიხედვით. ქართული სამენარმეო სამართალი იძლევა მენარმეების ჩამონათვალს და ასეთებად მიიჩნევს ინდივიდუალურ მენარმეს და მასთან ერთად კიდევ 5 სამენარმეო საზოგადოებას. კანონი მათ „მენარმე სუბიექტების“ ტერმინის ქვეშ აერთიანებს (შდრ. მენკა, მუხლი 2.1).

შინაარსიდან გამომდინარე, მენარმედ/მენარმე სუბიექტად მიიჩნევა პირი (ფიზიკური ან იურიდიული), რომელიც ახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას.

„მენარმის“ ცნება მე-19 საუკუნის 90-იანი წლებიდან მკვიდ-

რდება და მის შემოღებას „მენარმეთა შესახებ“ 1994 წლის კანონმაც შეუწყო ხელი. მე-19 საუკუნის 20-იან წლებში, სავაჭრო სამართლის გავლენით, თანამედროვე მენარმის მაშინდელი სახელწოდება იყო „ვაჭარი“. სავაჭრო სამართალი ვაჭრად მიიჩნეოდა იმას, ვისაც გააჩნდა სავაჭრო სანარმო და ვინც, მუდმივი ხელობის სახით, აწარმოებდა სავაჭრო ოპერაციებს ან გარიგებებს თავის სახელზე¹³. ტერმინი „ვაჭრის“ ალტერნატივა იყო, მაგალითად, „მრეწველი“¹⁴ ან „მოვაჭრე“. მენარმისათვის დამახასიათებელი თანამედროვე ტერმინია აგრეთვე „ბიზნესმენი“.

2. მენარმისა და სანარმოს ურთიერთმიმართება

მენარმე და სანარმო სხვადასხვა შინაარსის მატარებელი ინსტიტუტებია. დაუშვებელია მათი ერთმანეთთან გაიგივება. მენარმე სამართლის სუბიექტია, იგი უშუალოდ ახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას, იგი თავისი სახელით შედის სამართლებრივ ურთიერთობებში მესამე პირებთან, დებს გარიგებებს, გვევლინება მოსარჩელედ ან მოპასუხედ სასამართლოში, კისრულობს პასუხისმგებლობას და ა.შ. მენარმეებად გვევლინებიან ინდემნარმე და ყველა სამართლებრივი ფორმის სამენარმეო საზოგადოება.

რაც შეეხება სანარმოს, იგი წარმოადგენს ეკონომიკურ ერთეულს. სანარმო ის ადგილია, სადაც მენარმე ახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას: აწარმოებს პროდუქციას, ეწევა ვაჭრობას ან მომსახურებას, ეწევა საგანმანათლებლო მომსახურებას, ახორციელებს მართვას და ა.შ. საქმიანობებიდან გამომდინარე, სანარმოს მაგალითებია: ქარხანა, ფაბრიკა, მაღაზია, სკოლა, უნივერსიტეტი, სასტუმრო, სალონი, ბიურო, ოფისი, კარიერი და სხვ.¹⁵

¹³ შდრ. სერგი ჯაფარიძე, „სავაჭრო სამართალი“, ზვიად კორძაძის გამომცემლობა, თბილისი, 2019წ. გვ. 66

¹⁴ სერგი ჯაფარიძე, სავაჭრო სამართალი, გვ. 161.

¹⁵ „სანარმო“ ან „სავაჭრო სანარმო“ საინტერესო შინაარსი იძლევა სერგი ჯაფარიძე თავის სავაჭრო სამართალში. იგი ემხრობა გერმანიის სავაჭრო კოდექსში მოცემულ ცნებას და მას შემდეგნაირად აყალიბებს: „სავაჭრო სანარმოდ ჩაითვლება ისეთი სანარმო, რომელიც შეასრულებს პროფესიანულად ერთ-ერთ იქვე ჩამოთვლილ გარიგებას (ყიდვა-გაყიდვას, საქონლის დამუშავებას, დაზღვევას და სხვა)“, სერგი ჯაფარიძე, „სავაჭრო სამართალი“, გვ. 161.

სანარმოს სჭირდება თავისებური ორგანიზაციული და სტრუქტურული მოწყობა. სანარმო ორგანიზებულად არის მოწყობილი, როდესაც იგი აღჭურვილია სამუშაო ძალით, აგრეთვე, საქმიანობისათვის აუცილებელი მოწყობილობებითა და დაზგა-დანადგარებით. მაგალითად, აუდიტორულ კომპანიაში დასაქმებულნი არიან აუდიტორები, ხოლო თავად აუდიტორულ ოფისში განთავსებულია შესაბამისი კომპიუტერული ტექნიკა და საოფისე ავეჯი, საკანცელარიო ნივთები და ა.შ.; სკოლაში, როგორც სანარმოში, დასაქმებულნი არიან პედაგოგები, თავად სკოლა კი აღჭურვილია მერხებით, სკამებით, დაფებით და სწავლებისათვის აუცილებელი სხვა საშუალებებით; მაღაზია აღჭურვილია დახლებითა და მაცივრებით, ხოლო მასში დასაქმებულნი არიან გამყიდველები, კონსულტანტები და ა.შ.

სანარმოებს ხელმძღვანელობენ მმართველები (დირექტორები, მენეჯერები). მენარმე სუბიექტს შეიძლება ერთდროულად რამდენიმე სანარმო ჰქონდეს და თითოეული სანარმო დაქირავებული მენეჯერის (დირექტორის) მეშვეობით იმართებოდეს. ინდივიდუალურმა მენარმემ შეიძლება თავისი სანარმოები თვითონ უშუალოდ მართოს ან მათ სამართავად მენეჯერები დაიქირავოს.

მენარმეები თავიანთ სანარმოს ზოგჯერ სახელსაც არქმევენ. ეს სახელი ხშირ შემთხვევაში განსხვავდება მენარმის სახელისაგან. მაგალითად, ინდმენარმე ია ლამაზოშვილმა გახსნა სილამაზის სალონი და მას სახელად დაარქვა „მშვენიერი სამყარო“. ამ შემთხვევაში მენარმედ გვევლინება ფიზიკური პირი თეა ლამაზოშვილი, ხოლო მისი სანარმოა სილამაზის სალონი. მართალია, სილამაზის სალონს თავისი სახელი აქვს, მაგრამ ამ სახელით იგი ვერ დადებს გარიგებებს და ვერ მოგვევლინება სასამართლოში მოსარჩელედ ან მოპასუხედ. შესაძლებელია, რომ მენარმისა და სანარმოს სახელწოდებები ერთმანეთს ემთხვეოდეს. მაგალითად, შპს „ნიკორას“ მაღაზიებს იგივე სახელი გააჩნიათ – „ნიკორა“.

სანარმო არის სამართლებრივ-ეკონომიკური ელემენტების ერთობლიობა. სანარმოში ერთიანდება როგორც პიროვნული, ისე ქონებრივი ელემენტები.¹⁶ გერმანული სამართალი სანარმოს (kaufmännisches Unternehmen) ცნებაში მოიაზრებს ნივთებს (მაგალ., სანარმოო საშუალებები, საწყობები), უფლებებს (მაგალ.,

¹⁶ შდრ., ასევე, სერგი ჯაფარიძე, იგივე, გვ. 161

ფულადი მოთხოვნები, პატენტები) და სხვა ურთიერთობებს (მაგალ. გუდვილი, ორგანიზაცია)¹⁷.

ამდენად, ზემოთ მითითებული ყველა ასპექტის გათვალისწინებით, შეიძლება დავასკვნათ, რომ საწარმოს დასახასიათებლად მნიშვნელოვანია შემდეგი ელემენტები:

- ადგილი, სადაც მენარმე ახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას (ვაჭრობას, დაზღვევას, მშენებლობას და ა.შ.). ეს ადგილია ქარხანა, კანტორა, მაღაზია, ბიურო, სკოლა, სალონი და ა.შ.;
- ქონება (ქონებრივი მასა), რომლის დახმარებითაც მენარმე ახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას (დაზგა-დანადგარები, საოფისე ტექნიკა, სამუშაო იარაღები, სამშენებლო მასალები, მერხები და დაფები, ტრენაჟორები და სხვ.);
- ადამიანები, რომელთა მეშვეობითაც იმართება საწარმო (მუშაკები, მენეჯერები, ბუღალტრები, იურისტები და სხვ.).

მომხმარებელი საწარმოს აღიქვამს, ძირითადად, მისი ადგილითა და ადამიანებით, რომლებიც ამ საწარმოში არიან დასაქმებულნი. მაგალითად, თმის შესაჭრელად მივდივართ სალონში, სადაც თმას სტილისტი გვისწორებს; საკვები პროდუქტის შესაძენად მივდივართ მაღაზიაში და რჩევას კონსულტანტისაგან ვიღებთ, ხოლო თანხას მოლარეს ვუხდით; სხეულის გასაკაჟებლად შევდივართ სავარჯიშო დარბაზში და მეთვალყურეობას კონსულტანტი გვინევს; საადვოკატო მომსახურების მისაღებად მივდივართ საადვოკატო ბიუროში და მომსახურებას ადვოკატი გვინევს. ადგილი (საოფისე ან კომერციული ფართი), სადაც მენარმე სამენარმეო საქმიანობას ახორციელებს, წარმოადგენს ან მენარმის საკუთრებას ან მის მიერ დაქირავებულ ფართს.

მიუხედავად იმისა, საწარმოო თუ მომსახურების ადგილი მენარმის საკუთრებაშია თუ იგი დაქირავებული ფართია, სამართლებრივი თვალსაზრისით, აღნიშნული საწარმო მენარმის მფლობელობაში არსებულ ქონებად მიიჩნევა. საწარმო – ეს არის მენარმის განცალკევებული ქონება, რომელიც, საგადასახადო-ბუღალტრული თვალსაზრისით, ცალკე უნდა აღირიცხოს. მაგა-

¹⁷ Creifelds, Rechtswörterbuch, 13. Aufl., გვ. 1290

ლითად, ინდმენარმის სანარმო განცალკევებულია მისი, როგორც ფიზიკური პირის, სხვა ქონებისაგან. ამიტომ არის, რომ გერმანულ სამართალში მენარმეს „სანარმოს მფლობელ სუბიექტსაც“ (Unternehmensträger) უწოდებენ. ერთ მენარმე სუბიექტს შეიძლება რამდენიმე სანარმოც გააჩნდეს. მაგალითად, სააქციო საზოგადოება შეიძლება ფლობდეს სასტუმროებს, მაღაზიათა ქსელს, სამშენებლო მასალების მწარმოებელ ქარხანასაც და სხვ.

დასკვნის სახით, შეიძლება ითქვას, რომ სანარმო არ არის სამართლის სუბიექტი და, ამ სტატუსიდან გამომდინარე, იგი ვერც იქნება სამართალურთიერთობების მონაწილე. შესაბამისად, სანარმო ვერ გამოვა თავისი სახელით მესამე პირებთან ურთიერთობებში, ვერ დადებს გარიგებებს და ვერ იკისრებს პასუხისმგებლობას.

მენარმე და სანარმო ერთმანეთისაგან დასახული მიზნებითაც განსხვავდებიან. მიზანი არის ის ელემენტი, რაც ამ ინსტიტუტებს ერთმანეთისაგან ძირეულად განასხვავებს. მენარმის მიზანი მოგების მიღებაა. სანარმო, რომელსაც დამოუკიდებლად მოქმედების უნარი არ გააჩნია, ასეთ მიზანს ვერასდროს დაისახავს. მისი მიზანი უფრო ეკონომიკური ხასიათისაა და მდგომარეობს პროდუქციის შექმნაში, მომსახურების განევაში, განათლების მიცემაში, მშენებლობის დასრულებაში და ა.შ.

ამდენად, ქართული სამენარმეო სამართალი მენარმეს სამართლებრივ ურთიერთობათა სუბიექტად მიიჩნევს, ხოლო სანარმოს – სამართლებრივ ურთიერთობათა ობიექტად.

3. ინდივიდუალური მენარმე

ინდივიდუალური მენარმე (შემოკლ. ინდმენარმე) ფიზიკური პირია, რომელიც დამოუკიდებლად, თავისი სახელით და საკუთარი პასუხისმგებლობით ახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას.

ზოგადად, ფიზიკური პირები დამოუკიდებლად სხვა საქმიანობებსაც ახორციელებენ: აგრარულ, საოჯახო, საქველმოქმედო და ა.შ. მაგრამ ფიზიკური პირის მიერ განხორციელებული სამენარმო საქმიანობა იმით განსხვავდება სხვა დანარჩენი საქმიანობებისაგან, რომ იგი ამ საქმიანობიდან მოგებას ელის. სწორედ მოგების მიღების მიზანია ის ელემენტი, რომელიც ინდმენარმე თვა

ლამაზოშვილს განასხვავებს მეუღლე ია ლამაზოშვილისაგან, რომელიც (როგორც ფიზიკური პირი), იმავდროულად, საოჯახო საქმეებითაც არის დაკავებული (ამზადებს საჭმელს, ალაგებს სახლს, ასეირნებს ბავშვს და ა.შ.).

ინდმენარმის სტატუსს ფიზიკური პირი იძენს სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციით, ანუ ინდმენარმე სამენარმეოსამართლებრივი სუბიექტი ხდება საჯარო რეგისტრაციით. ფიზიკური პირის სამენარმეო რეგისტრაციის დროს გამოიყენება მისი პირადი ნომერი.

ინდმენარმე, სამენარმეო რეგისტრაციასთან ერთად, ხდება გადასახადის გადამხდელი.

4. სამენარმეო საზოგადოებები

სამენარმეო საზოგადოება – ძირითადი მენარმე სუბიექტია. ინდივიდუალური მენარმისაგან განსხვავებით, სამენარმეო საზოგადოება იურიდიული პირია.

სამენარმეო საზოგადოებებია:

- სააქციო საზოგადოება (შემოკლებით – „სს“),
- შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შემოკლებით – „შპს“),
- კოოპერატივი, იგივე რეგისტრირებული კოოპერატივი (შემოკლებით – „რკ“),
- სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (შემოკლებით – „სპს“),
- კომანდიტური საზოგადოება (შემოკლებით – „კს“)

სს, შპს და კოოპერატივი – წარმოადგენენ კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებებს, ვინაიდან მათი სამენარმეოსამართლებრივი აგებულება კაპიტალზეა დაფუძნებული. ისინი იქმნებიან შესაბამისი კაპიტალის საფუძველზე.

გარდა ამისა, სს და შპს წარმოადგენენ კორპორაციებს, ვინაიდან მათში მაქსიმალურად წინაა წამოწეული საზოგადოების, როგორც გაერთიანების, თვითმყოფადობა, ხოლო კორპორაციის წევრების (საზოგადოების პარტნიორების/აქციონერების) ინდივიდუალიზმი უკანა პლანზეა გადანეული. შესაბამისად, წევრთა

ცვალებადობა მათთვის არაა მნიშვნელოვანი. მაგალითად, მსხვილ სააქციო საზოგადოებებში, როგორებიცაა: კოკა-კოლა, დორჩე ბანკი და სხვ., წლის განმავლობაში აქციების გასხვისება-შეძენა ისეთი სიხშირით მიმდინარეობს, იმდენად სწრაფად იცვლებიან აქციონერები, რომ აქციონერთა ეს ცვალებადობა თავად სააქციო საზოგადოების სტატუსზე არავითარ გავლენას არ ახდენს და მის გარე ურთიერთობებზე ასახვას არ ჰპოვებს. იგივე შეიძლება ითქვას შპს-ზე, სადაც პარტნიორის მიერ წილის გასხვისება ან მემკვიდრის მიერ წილის მოპოვება არ აისახება მესამე პირებთან შპს-ის ურთიერთობაზე.

სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება (სპს) და კომანდიტური საზოგადოება (კს) წარმოადგენენ პიროვნული ტიპის სამენარმეო საზოგადოებებს. სპს-ას და კს-ას სხვაგვარად, ასევე, ამხანაგური ტიპის ან პერსონალურ საზოგადოებებს უწოდებენ.

პიროვნული ტიპის საზოგადოებებისათვის, განსხვავებით კორპორაციებისაგან, დამახასიათებელია თავიანთ წევრებთან მჭიდრო პიროვნული დამოკიდებულება, ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობები. შესაბამისად, წევრთა ცვალებადობა თითოეული წევრის ინტერესებზეა აგებული.

საკამათოა კოოპერატივის მიკუთვნება კორპორაციისადმი, ვინაიდან აღნიშნულ საზოგადოებაში წევრთა (მეპაიეთა) ინტერესები უფრო წინაა წამოწეული, ვიდრე თავად კოოპერატივისა, ვინაიდან კოოპერატივის წევრების ინტერესების დაკმაყოფილება ამ საზოგადოების ძირითად ამოცანას წარმოადგენს (შდრ. მენკა, მუხლი 60.1).

5. მენარმე სუბიექტის თავისებურებები

ა. ზოგადად. მენარმე სუბიექტებს – ინდემნარმესა და სამენარმეო საზოგადოებას – ცალ-ცალკე, განსხვავებული თავისებურებები გააჩნიათ. ამასთან, არსებობს მენარმე სუბიექტების ზოგადი თავისებურებანი, რაც დამახასიათებელია ყველა მათგანისათვის, და – კონკრეტული თავისებურებანი, რომლებიც ვლინდება ცალკეული მათგანის მიმართ.

სამენარმეო სამართალი მოწოდებულია იქითკენ, რომ შეისწავლოს მენარმე სუბიექტების ყველა არსებული თავისებურება და გამოკვეთოს მათი განსხვავება სამართლის სხვა სუბიექტებისაგან.

ბ. ინდივიდუალური მენარმის თავისებურებები. ინდმენარმეს გააჩნია შემდეგი თავისებურებები:

- ინდმენარმე ფიზიკური პირია. სამენარმეოსამართალურ-თიერთობის მონაწილე ინდმენარმე შეიძლება გახდეს სრულწლოვანების მიღწევის შემდეგ;
- ინდმენარმის სტატუსს ფიზიკური პირი იძენს სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციის მომენტიდან და კარგავს მას რეგისტრაციის გაუქმებით ან გარდაცვალებით;
- საქმიან ურთიერთობაში ინდმენარმე გამოდის საკუთრი სახელით (ანუ სახელითა და გვარით);
- ინდმენარმე ფინანსურად არის ორგანიზებული (ამით განსხვავდება იგი ჩვეულებრივი ფიზიკური პირისაგან).

გ. სამენარმეო საზოგადოების თავისებურებები. სამენარმეო საზოგადოებებს ახასიათებთ და გააჩნიათ შემდეგი თავისებურებები:

- სამენარმეო საზოგადოება წარმოიშობა და ასრულებს თავის არსებობას ლიკვიდაციით ან გაკოტრების მეშვეობით;
- სამენარმეო საზოგადოებას ჰყავს წევრები (პარტნიორები);
- სამენარმეო საზოგადოებას გააჩნია საფირმო სახელწოდება;
- სამენარმეო საზოგადოება ორგანიზაციულად არის მონყობილი, ანუ აქვს შესაბამისი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა, აქვს მართვის ორგანოები და ორგანიზებული ბუღალტერია;
- სამენარმეო საზოგადოება ფინანსურად არის მონყობილი;
- კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებას გააჩნია სამენარმეო საქმიანობისათვის აუცილებელი კაპიტალი (ქონება);
- სამენარმეო საზოგადოება შეიძლება რეორგანიზებულ იქნეს.

დ. მენარმე სუბიექტების საერთო თავისებურებები. მენარმე სუბიექტებს – ინდმენარმესა და სამენარმეო საზოგადოებებს –

აერთიანებთ საერთო თავისებურებანიც. სწორედ ამ საერთო თავისებურებებით განასხვავდებიან ისინი, არსებითად, სამართლის სხვა სუბიექტებისაგან.

მეწარმე სუბიექტებისათვის დამახასიათებელი საერთო თავისებურებაა სანარმოს ფლობა. სწორედ სანარმოს მეშვეობით ახორციელებენ ისინი სამეწარმეო საქმიანობას.

მეწარმე სუბიექტების საერთო თავისებურებებიდან აღსანიშნავია მოგების მიღების მიზანი. სამართლის სხვა სუბიექტებისაგან განსხვავებით, მხოლოდ მეწარმე სუბიექტი საქმიანობს მოგების მისაღებად. ეს თავისებურება თანაბრად ახასიათებს როგორც ინდმეწარმეს, ისე – ნებისმიერი სამართლებრივი ფორმის სამეწარმეო საზოგადოებას.

თავი 4. პარტნიორები სამენარმეო საზოგადოებაში

1. პარტნიორის ცნება

სამენარმეო საზოგადოების ერთ-ერთი თავისებურება ისაა, რომ მას ჰყავს პარტნიორები. ეს ელემენტიც განასხვავებს მას ინდივიდუალური მენარმისაგან, რომელიც დამოუკიდებლად, მხოლოდ თავისი თავის იმედად ახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას. ინდმენარმეს შეიძლება ჰყავდეს მენეჯერები, მრჩეველები და ა.შ., მაგრამ – არა პარტნიორები.

პარტნიორობა სულ სხვა ურთიერთობას ეფუძნება. პარტნიორობა – სამენარმეო საქმიანობაში ორი და მეტი ადამიანის ერთმანეთის დახმარებაა. დახმარება შეიძლება გამოიხატოს როგორც ფულით, ისე ნივთების გადაცემით ან რჩევების მიცემით, იმ პირობით, რომ ასეთი დახმარება მიმართული უნდა იყოს სამენარმეო საქმიანობის ერთობლივად გაძლიერებას. პარტნიორებს შორის წარმოიშობა შიდა ურთიერთობები. ასეთ ურთიერთობებს პარტნიორული ურთიერთობები ეწოდება.

სამენარმეო საქმიანობაში ხელშეწყობის მიზნით, ინდმენარმე-მაც შეიძლება, მიიღოს სხვა პირისაგან გარკვეული დახმარებები, მაგრამ ეს „დამხმარე პირები“ არ მონაწილეობენ მის სამენარმეო საქმიანობაში. ინდმენარმესა და დამხმარე პირს შორის წარმოშობილი ურთიერთობა გარე ურთიერთობაა და იგი შეიძლება, დაეფუძნოს, მაგალითად, შრომითსამართლებრივ ურთიერთობას (როდესაც იგი მუშაკებს ასაქმებს), ასევე, სამოქალაქოსამართლებრივ ურთიერთობას (როდესაც იგი იურიდიულ კონსულტაციას იღებს, სესხულობს თანხას ან იჯარით გადასცემენ მას ქონებას) და ა.შ.

ინდმენარმესთან ურთიერთობაში მყოფი არც ერთი პირი არ მიიჩნევა ინდმენარმის პარტნიორად. ინდმენარმის დამხმარე პირი არ არის დაინტერესებული ინდმენარმის შემოსავლებით (მოგებით), არც მისი ხარჯები აინტერესებს. მისი ერთადერთი საზრუნავია მიიღოს ხელფასი (თუ დაქირავებული მუშაკია), დაიბრუნოს სესხი (თუ გამსესხებელია), მიიღოს საიჯარო ქირა (თუ მეიჯარეა) და ა.შ.

სამენარმეო საზოგადოებაში პარტნიორები – გარდა იმისა, რომ ფულის ან ქონების ჩადებით ხელს უწყობენ ერთმანეთს სა-

მენარმეო საქმიანობის ერთობლივად წარმართვაში – შეთანხმებული პროპორციით (წილებით) მონაწილეობენ ერთობლივი სამენარმეო საქმიანობით მიღებულ შემოსავლებში და, ასევე, ერთობლივად მონაწილეობენ ამ საქმიანობის შედეგად წარმოშობილ ხარჯებშიც. პარტნიორები ზრუნავენ იმაზე, რომ ერთობლივი სამენარმეო საქმიანობის შედეგად მათმა სამენარმეო საზოგადოებამ მიიღოს მოგება, რომელიც შეთანხმებული პროპორციით (წილების მიხედვით) უნდა გაინაწილონ დივიდენდების სახით. პარტნიორული ურთიერთობებისათვის დამახასიათებელია ისიც, რომ პარტნიორებს სამენარმეო საზოგადოებისა და, ასევე, ერთმანეთის მიმართ აქვთ თავიანთი წილი პასუხისმგებლობაც.

პარტნიორობის დასახასიათებლად ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება ისიცაა, რომ პარტნიორები ერთობლივ სამენარმეო საქმიანობას უძღვებიან მათ მიერ შერჩეული საერთო საფირმო სახელწოდებით. ასეთი რამ გამორიცხულია ინდენარმესთან მიმართებაში, რომელიც თავის საქმიანობას ახორციელებს საკუთარი სახელითა და გვარით.

ამდენად, პარტნიორის ცნებაში გამოიყოფა შემდეგი მნიშვნელოვანი ელემენტები:

- პარტნიორი სამენარმეო საზოგადოებაში მონაწილე პირია;
- პარტნიორი სხვა პარტნიორთან ერთად, ერთიანი საფირმო სახელწოდებით, ეწევა სამენარმეო საქმიანობას;
- პარტნიორი შიდა ურთიერთობაში იმყოფება სხვა პარტნიორთან;
- პარტნიორი დაინტერესებულია სამენარმეო საზოგადოების შემოსავლების გაზრდითა და ხარჯების შემცირებით;
- პარტნიორის მიზანია სამენარმეო საზოგადოების მოგებიდან დივიდენდის მიღება;
- პარტნიორი მონაწილეობს სამენარმეო საზოგადოების მართვის ორგანოების შექმნაში;
- პარტნიორი მონაწილეობს კენჭისყრაში და სარგებლობს ხმის უფლებით;
- პარტნიორს გააჩნია პასუხისმგებლობა (შეზღუდული ან სოლიდარული) სამენარმეო საზოგადოების კრედიტორების წინაშე.

2. პარტნიორის სტატუსი

სამენარმეო საზოგადოებაში პარტნიორად შეიძლება მოგვევლინოს ფიზიკური ან იურიდიული პირი, რომლებიც კერძო სამართლის სუბიექტები არიან (შდრ. სამკო, მუხლი 8).

ფიზიკურ პირში მოიაზრება როგორც საქართველოს მოქალაქე, ისე უცხოელი მოქალაქე და მოქალაქეობის არმქონე პირი. უცხოელ მოქალაქესა და მოქალაქეობის არმქონე პირს გარანტირებული აქვს საქართველოს მოქალაქესთან გათანაბრებული უფლებანი (შდრ. საქართველოს კონსტიტუცია, მუხლი 33.1). ამ უფლებებში, რა თქმა უნდა, მოიაზრება, სამენარმეოსამართლებრივი უფლებებიც. სამენარმეოსამართლებრივი უფლებებიდან, პირველ რიგში, ხაზგასასმელია საქართველოში დაფუძნებულ სამენარმეო საზოგადოებაში პარტნიორად გახდომის შესაძლებლობა, და შემდგომში უკვე როგორც პარტნიორის მიერ კანონით განსაზღვრული სამენარმეოსამართლებრივი უფლებების განხორციელების შესაძლებლობა.

რაც შეეხება პარტნიორ-იურიდიულ პირებს, მათში მოიაზრება ამ სტატუსის მატარებელი ყველა იურიდიული პირი – იქნება ეს სამენარმეო საზოგადოება თუ არასამენარმეო იურიდიული პირი. საკამათო არ არის ის, რომ ერთი სამენარმეო საზოგადოება, როგორც იურიდიული პირი, შეიძლება იყოს მეორე სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორი. პარტნიორ-იურიდიულ პირში მოიაზრება, აგრეთვე, საჯარო-სამართლის იურიდიული პირი. საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, უპირველესად, არის სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმმართველი ერთეული, რომლებიც კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობენ როგორც კერძო სამართლის იურიდიული პირები (შდრ. სამკო, მუხლი 24.4).

ცალკე საკითხავია, შესაძლებელია თუ არა სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორი იყოს ისეთი სამართალწარმონაქმნი, რომელიც არ არის იურიდიული პირი, მაგალითად, არარეგისტრირებული კავშირი ან ამხანაგობა – იქნება ეს ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობა თუ ბინათმესაკუთრეთა ამხანაგობა. თავიდანვე ცხადად უნდა ითქვას, რომ ასეთი სამართალწარმონაქმნები გამოირიცხებიან სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორობიდან. აღნიშნულ მოსაზრებას ლეგალურად ამყარებს თავად „მენარმეთა შესახებ“ კანონი, რომელიც სპს-სა და კს-ს ცნებებში პარტნიო-

რად მოიაზრებს „პირს“ (შდრ. მენკა, მუხლები 20.1 და 34.1). იურიდიული პირი, როგორც პარტნიორი, კანონში მოხსენიებულია, აგრეთვე, სამენარმეო საზოგადოების რეგისტრაციის პირობების განხილვისას (შდრ. მენკა, მუხლი 5).

იურიდიული პირის სტატუსის არმქონე სამართალწარმონაქმნების გამორიცხვა პარტნიორობიდან იმითაც არის გამართლებული, რომ მათ არა აქვთ მყარი ორგანიზაციული ფორმა, ისინი წარმოადგენენ შიდა ურთიერთობის საზოგადოებებს და გარე ურთიერთობებში მათი მონაწილეობა არის მცირე. მაგალითად, არარეგისტრირებული კავშირის შემთხვევაში, სასამართლოსგარე ურთიერთობებში თავად კავშირი კი არ არის წარმოდგენილი მესამე პირების წინაშე, არამედ – კავშირის წევრები (შდრ. სამკო, მუხლი 39.3). ამ სამართლებრივი კონსტრუქციის მიხედვით, სამენარმეო საზოგადოებაში პარტნიორად მოგვევლინება არა თავად არარეგისტრირებული კავშირი, არამედ ამ კავშირის წევრები. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ სამენარმეო საზოგადოების სარეგისტრაციო მონაცემებში ჩაინერება კავშირის იმდენი წევრი, რამდენიც მას ჰყავს სამენარმეო საზოგადოებაში პარტნიორად შესვლის მომენტისათვის. ხოლო თუ სამენარმეო საზოგადოების რეგისტრაციის შემდეგ კავშირის წევრთა რიცხვი შეიცვალა (გაიზარდა ან შემცირდა), წევრთა ეს ცვალებადობა ყოველთვის უნდა აისახოს სამენარმეო საზოგადოების სარეგისტრაციო მონაცემებში, რაც მოცემულ საზოგადოებას არასტაბილურ სამართლებრივ გარემოს შეუქმნის.

სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორად ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობის დაშვების შემთხვევაშიც პრობლემას ქმნის ის გარემოება, რომ ასეთი ამხანაგობა შეიძლება ზეპირადაც შეიქმნას (შდრ. სამკო, მუხლი 931.1). შესაბამისად, შეუძლებელი იქნება მისი წევრების შემადგენლობის გარკვევა და მათი რეგისტრაცია სამენარმეო საზოგადოების სარეგისტრაციო მონაცემებში. გარდა ამისა, ამხანაგობის წევრები შეიძლება შეთანხმდნენ იმაზე, რომ მათ ერთობლივად წარმოადგინონ ამხანაგობა მესამე პირებთან ურთიერთობაში (შდრ. სამკო, მუხლი 934.1). ასეთ დროსაც სამენარმეო საზოგადოების სარეგისტრაციო მონაცემებში უნდა ჩაინეროს ამხანაგობის ხელმძღვანელობაზე უფლებამოსილი ყველა წევრი. ხოლო თუ წევრთა რაოდენობა შეიცვალა, აღნიშნული გარემოება, ასევე, უნდა აისახოს სამენარმეო საზოგა-

დოების სარეგისტრაციო მონაცემებში, რაც, ასევე, მოცემული სამენარმეო საზოგადოებისათვის არასტაბილურ სამართლებრივ გარემოს შექმნის.

ამდენად, წევრთა ცვალებადობის სიმყიფე არის ის ძირითადი მიზეზი, რამაც კანონმდებელს უარი ათქმევინა იმაზე, რომ იურიდიული სტატუსის არმქონე სამართალწარმონაქმნები დაშვებულნი ყოფილიყვნენ სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორებად.

3. პარტნიორის თავისებურებები

პარტნიორს ზოგჯერ დამფუძნებელსაც უწოდებენ. დამფუძნებელი პარტნიორია პირი, რომელიც აფუძნებს სამენარმეო საზოგადოებას. ასეთ პარტნიორს „საწყისი პარტნიორი“ შეიძლება ეწოდოს. ხოლო თუ პარტნიორი დაფუძნების შემდეგ შედის სამენარმეო საზოგადოებაში, მას „შემდგომი პარტნიორი“ შეიძლება ეწოდოს. პირი შემდგომი პარტნიორი ხდება სამენარმეო საზოგადოებაში წილის შეძენით, საზოგადოებათა რეორგანიზაციისას ან მემკვიდრეობით.

საწყის პარტნიორად (დამფუძნებლად) პირი შეიძლება ერთდროულად რამდენიმე სამენარმეო საზოგადოებაში მოგვევლინოს. ამის მსგავსად, პირი ერთდროულად შეიძლება გახდეს რამდენიმე სამენარმეო საზოგადოების შემდგომი პარტნიორი, თუკი იგი შეიძენს წილებს ამ საზოგადოებებში ან მიიღებს მათ მემკვიდრეობით, ანდა საზოგადოებათა შერწყმის დროს მოიპოვებს წილს რეორგანიზებულ საზოგადოებაში.

სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორს გააჩნია პროცენტებში გამოხატული წილი სამენარმეო საზოგადოებაში. წილი აღირიცხება სამენარმეო რეესტრში ან საზოგადოების დამფუძნებელ დოკუმენტებში, ანდა პარტნიორები წილზე შეთანხმდებიან სამეურნეო წლის ბოლოსათვის. სააქციო საზოგადოებაში პარტნიორი (აქციონერი) ფლობს აქციებსაც, რომელიც შეიძლება მატერიალური სახითაც (სააქციო ბარათი, სააქციო მონშობა და ა.შ.) გამოიხატებოდეს.

პარტნიორი არ ახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას. სამენარმეო საქმიანობას ახორციელებს მხოლოდ მენარმე სუბიექტი (ინდემნარმე ან სამენარმეო საზოგადოება), სადაც პარტნიორს გააჩნია მხოლოდ წილი.

სხვადასხვა სამეწარმეო საზოგადოებაში მონაწილე პარტნიორს კანონმდებელი სხვადასხვა სახელით მოიხსენიებს, კერძოდ:

- შპს-ში – პარტნიორად,
- სააქციო საზოგადოებაში – აქციონერად,
- კოოპერატივში – მეპაიედ ან კოოპერატივის წევრად,
- სპს-ში – სრულ პარტნიორად, ან კომპლემენტარად,
- კს-ში – შეზღუდულ პარტნიორად, ან კომანდიტად.

თუმცა კანონისათვის ყველა მათგანი პარტნიორია. აქციონერსაც, კომპლემენტარსაც და კომანდიტსაც შეიძლება პარტნიორი ვუწოდოთ.

4. მაჟორიტარი და მინორიტარი პარტნიორი

წილის სიდიდის მიხედვით, პარტნიორს შეიძლება მიენიჭოს მაჟორიტარის, ანუ დომინანტი პარტნიორის ან მინორიტარის, ანუ მცირეწილიანი პარტნიორის სტატუსი.

მაჟორიტარ (დომინანტ) პარტნიორს შეუძლია თავისი წილის სიდიდით ზეგავლენა მოახდინოს პარტნიორთა კრების გადაწყვეტილებაზე. ეს მიიღწევა მხოლოდ მაშინ, თუ პარტნიორი ფლობს წილების 50%-ზე მეტს. დომინანტ პარტნიორად ჩაითვლება, აგრეთვე, ერთად მოქმედი რამდენიმე პარტნიორიც (პარტნიორთა ჯგუფი), თუკი წილების გაერთიანებით პარტნიორთა კრებაზე მიიღებენ მათთვის სასურველ გადაწყვეტილებას (შდრ. მენკა, მუხ. 3.8).

მაჟორიტარი პარტნიორისაგან განსხვავებით, მინორიტარი პარტნიორი, წილის სიმცირის გამო (1%, 5%, 20% და ა.შ. მაქსიმუმ 49%), ვერ ახდენს ზეგავლენას პარტნიორთა კრების გადაწყვეტილებაზე. თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში, მინორიტარი პარტნიორის ხმა შეიძლება გადამწყვეტი აღმოჩნდეს კრებაზე გადაწყვეტილების მისაღებად. ამას მაშინ ექნება ადგილი, თუ საზოგადოებას არ ჰყავს კონკრეტული დომინანტი პარტნიორი და ვერც რამდენიმე პარტნიორის გაერთიანებით ვერ იქმნება დომინანტი ჯგუფი. ასეთ დროს უკვე მიდის ერთგვარი „ნადირობა“ მინორიტარი პარტნიორების ხმების მისამხრობად.

5. პარტნიორის უფლებაუნარიანობა და ქმედუნარიანობა

ა. პარტნიორი-ფიზიკური პირი. პარტნიორი-ფიზიკური პირის უფლებაუნარიანობა, ანუ სამენარმეოსამართლებრივი უფლებებისა და მოვალეობების უნარი, წარმოიშობა მისი დაბადების მომენტიდან (სამკო, მუხლი 11.1). ამდენად, უკვე დაბადებულ ადამიანს აქვს იმის უნარი, რომ გააჩნდეს პარტნიორობიდან გამომდინარე უფლებამოსილება.

განსხვავებული მიდგომა არსებობს პარტნიორი-ფიზიკური პირის ქმედუნარიანობასთან დაკავშირებით. ქმედუნარიანობა პირის ქმედითობასთან, მის აქტივობებთან არის დაკავშირებული. ქმედუნარიანობის ერთ-ერთი ელემენტია პირის ნებაც. სწორედ ნებისა და აქტივობის ერთობლიობით უნდა შეძლოს პირმა, როგორც პარტნიორმა, სრული მოცულობით შეიძინოს და განახორციელოს სამენარმეოსამართლებრივი უფლებები და მოვალეობები, მაგალითად, შეიძინოს წილი სამენარმეო საზოგადოებაში, მონაწილეობა მიიღოს პარტნიორთა კრებაში და ა.შ.

ზოგადად, ფიზიკური პირის ქმედუნარიანობა წარმოიშობა სრულწლოვანების, ანუ 18 წლის ასაკის, მიღწევიდან (სამკო, მუხლი 12, პუნქტები 1 და 2). აღნიშნული წესი არ ვრცელდება პარტნიორ-ფიზიკური პირზე: მისი სამენარმეოსამართლებრივი ქმედუნარიანობა არ გამომდინარეობს და არ ეფუძნება ზოგადად, ფიზიკური პირის სამოქალაქო ქმედუნარიანობას, ვინაიდან პარტნიორი-ფიზიკური პირის ქმედუნარიანობა უფრო ადრეულ ასაკშიც შეიძლება წარმოიშვას. ამდენად, სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორი შეიძლება გახდეს არასრულწლოვანიც და მცირეწლოვანიც. რადგანაც მემკვიდრეობის უფლება ჩანასახსაც შეიძლება წარმოემყვას (შდრ. სამკო, მუხლი 11.2), ამდენად, ჩანასახი პარტნიორად იქცევა დაბადებისთანავე. ამასთან, სრულწლოვანების მიღწევამდე, ანუ ქმედუნარიანად გახდომამდე ასეთი პირის (არასრულწლოვანის, მცირეწლოვანისა და ახლადდაბადებულის) სამენარმეოსამართლებრივ უფლებამოსილებას განახორციელებენ მისი კანონიერი წარმომადგენლები (მხარდამჭერები).

პარტნიორის სამენარმეოსამართლებრივი უფლებამოსილება გააჩნია, ასევე, ფსიქიკური და გონებრივი დარღვევის მქონე პირსაც, რომლის აღნიშნულ უფლებამოსილებას, ასევე, მხარდამჭერი განახორციელებს.

ფიზიკური პირის პარტნიორობა წყდება სამეწარმეო საზოგადოებიდან გასვლით, სამეწარმეო საზოგადოების წილის გაყიდვითა და გარდაცვალებით.

ბ. პარტნიორი-იურიდიული პირი. პარტნიორი-იურიდიული პირის სამეწარმეოსამართლებრივი უფლებაუნარიანობა წარმოიშობა მისი შესაბამის რეესტრში რეგისტრაციის მომენტიდან (სამკო, მუხლი 25.4). აღნიშნული წესი შეეხება მხოლოდ კერძო სამართლის იურიდიულ პირებს, რომლებიც ამ სტატუსით აღიჭურვებიან მხოლოდ რეგისტრაციის შემდეგ. რაც შეეხება საჯარო სამართლის იურიდიულ პირებს, მათი უფლებაუნარიანობა წარმოიშობა შექმნის შესახებ ნორმატიული ან ადმინისტრაციულსამართლებრივი აქტის ძალაში შესვლისთანავე.

იურიდიული პირის უფლებაუნარიანობასთან არის დაკავშირებული მისი ქმედუნარიანობაც, რომელიც წარმოიშობა უფლებაუნარიანობასთან ერთად.

6. პარტნიორთა თანასწორობა

პარტნიორთა მიმართ გამოიყენება თანაბარი მოპყრობის წესები. აღნიშნული გულისხმობს იმას, რომ თანაბარ პირობებში პარტნიორებს თანაბარი უფლებები და მოვალეობები აქვთ (მენკა, მუხლი 3.9).

პარტნიორთა თანასწორობა არ არის დამოკიდებული საზოგადოებაში წილის სიდიდეზე. წილთა ოდენობის მიუხედავად, თითოეულ პარტნიორს უფლება აქვს:

- მონაწილეობა მიიღოს პარტნიორთა კრებაში;
- მონაწილეობა მიიღოს კენჭისყრაში და მიიღოს გადაწყვეტილებები დღის წესრიგით გათვალისწინებულ საკითხებზე;
- მიიღოს დივიდენდები საზოგადოების მოგებიდან;
- მიიღოს წესდება (წესდების ახალი რედაქცია) ან შეცვალოს იგი;
- მონაწილეობა მიიღოს საზოგადოების დირექტორის ან სამეთვალყურეო საბჭოს (საბჭოს წევრის) შერჩევასა და დანიშვნაში;

- მიიღოს ინფორმაცია და გაეცნოს საზოგადოების საბუღალტრო დოკუმენტებს;
- დაადგინოს საზოგადოების რეორგანიზაცია ან ლიკვიდაცია;
- და სხვ.

პარტნიორის განსხვავებული უფლებამოსილება შეიძლება დადგინდეს წესდებით ან პარტნიორთა სხვა შეთანხმებებით. პარტნიორის განსხვავებული უფლებამოსილება, როგორც უკვე აღვნიშნე, არ არის დამოკიდებული არც წილის სიდიდეზე და არც შეტანილი შენატანის ოდენობაზე. მაგალითად, პარტნიორს შეიძლება გააჩნდეს 50%-ზე მეტი წილი საზოგადოებაში, მაგრამ სხვა პარტნიორებთან ჰქონდეს იმაზე შეთანხმება, რომ საზოგადოების მოგების განაწილებისას პირველ სამ წელში მიიღებს დივიდენდის მხოლოდ 20%-ს; ანდა, ერთმა პარტნიორმა შეიძლება თვითონ შეავსოს სრულად (100%-ით) საწესდებო კაპიტალი, მაგრამ მეორე პარტნიორს მაინც დაუთმოს, ვთქვათ, 20% წილი ისე, რომ ამ უკანასკნელმა საერთოდ არ განახორციელოს რაიმე შენატანი. თუმცა პარტნიორთა განსხვავებული შეთანხმება მაინც არ ცვლის პარტნიორთა თანასწორობის პრინციპს. მიუხედავად იმისა, რომ პირველ შემთხვევაში მაჟორიტარმა პარტნიორმა უარი თქვა სრული მოცულობით დივიდენდების მიღებაზე, მისთვის არ ჩამოურთმევიათ დივიდენდების მიღების უფლება; მეორე შემთხვევაშიც, პარტნიორს, რომელსაც საერთოდ არ შეუტანია შენატანი საწესდებო კაპიტალში და ისე მიიღო საზოგადოებაში 20% წილი, ამ წილიდან გამომდინარე, მას, სხვა პარტნიორების თანასწორად, გააჩნია პარტნიორთა კრებაში მონაწილეობისა და გადაწყვეტილების მიღებაში მონაწილეობის უფლება, ასევე, დივიდენდების მიღების უფლება.

7. პარტნიორის მოვალეობა

სამენარმეო სამართალი არ „ხუნძლავს“ სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორებს განუსაზღვრელი რაოდენობის ვალდებულებებით. პარტნიორი არ არის ვალდებული, მაგალითად, მონაწილეობა მიიღოს პარტნიორთა კრებაში, კენჭი უყაროს კრების

გადანყვეტილებებს, აქტიურად ჩაერთოს საზოგადოების მართვაში და გადანყვეტოს ხელშეკრულებების ბედი და ა.შ. ჩაერთოს თუ არა ამ საკითხების გადანყვეტაში, ეს პარტნიორის უფლებაა და არა – მოვალეობა.

სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორს სამენარმეო საზოგადოებაში რამდენიმე მნიშვნელოვანი მოვალეობა აკისრია, რომლებსაც ქვემოთ შევხები:

ა. შესატანის (დამატებითი შესატანის) შეტანის ვალდებულება. აღნიშნული ვალდებულება პარტნიორს აქვს მხოლოდ კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოების (სს, კს, კოოპერატივი) წინაშე. საზოგადოების კაპიტალში შესატანის შეუტანლობამ შეიძლება გამოიწვიოს მისი გარიცხვა სამენარმეო საზოგადოებიდან ან მისთვის წილის პროპორციული შემცირება.

ბ. საზოგადოების ხელმძღვანელობის მოვალეობა. აღნიშნული მოვალეობა პარტნიორს აკისრია მხოლოდ პიროვნული ტიპის სამენარმეო საზოგადოებაში (სპ, კს). სრული პარტნიორი, ანუ კომპლემენტარი, ვალდებულია ჩაერთოს საზოგადოების მართვაში, თუ წესდებით მას უარი არ უთხრეს მართვაში მონაწილეობაზე (მენკა, მუხლი 9.1).

გ. ერთგულების მოვალეობა. აღნიშნული მოვალეობა პარტნიორს გააჩნია არა მხოლოდ სამენარმეო საზოგადოების, არამედ თანაპარტნიორების მიმართაც. ეს პარტნიორის განსაკუთრებული მოვალეობაა, რომელიც გამოიხატება არა მხოლოდ სამენარმეო საზოგადოების სასარგებლო ქმედებების განხორციელებაში, რომელიც მიმართულია საზოგადოების მიზნის ხელშეწყობისა და მისთვის საზიანო ქმედებების თავის არიდებისაკენ, არამედ აღნიშნული მოვალეობა მიმართულია, ასევე, თანაპარტნიორთა უფლებების პატივისცემისაკენ.

თავი 5. მენარმე სუბიექტის საფირმო სახელწოდება

1. საფირმო სახელწოდების შინაარსი

მენარმე სუბიექტის ერთ-ერთი დამახასიათებელი ნიშანი და თავისებურებაა საფირმო სახელწოდების ქონა. არ არსებობს მენარმე სუბიექტი, რომელსაც საფირმო სახელწოდება არ გააჩნია. თვით ინდმენარმეც, რომელიც ფიზიკური პირია, საფირმო სახელწოდებად საკუთარ გვარ-სახელს იყენებს.

საფირმო სახელწოდება ის მნიშვნელოვანი ელემენტია, რომელსაც მენარმე სუბიექტი თავისი ნებისმიერი საქმიანობის დროს იყენებს. წარმოუდგენელია მენარმის მიერ სამენარმეო საქმიანობის განხორციელება საფირმო სახელწოდების გამოყენების გარეშე. საფირმო სახელწოდების მეშვეობით მენარმე სუბიექტი მოქმედებს როგორც შიდა ურთიერთობებში, ისე – გარე ურთიერთობებში, მესამე პირების წინაშე.

საფირმო სახელწოდების მეშვეობით ხდება მენარმე სუბიექტის ინდივიდუალიზაცია, მათი გამორჩევა სამართლის სხვა სუბიექტებისაგან, მათ შორის თვით მენარმე სუბიექტებისაგან. კანონით არ იკრძალება, რომ სხვადასხვა მენარმე სუბიექტს ერთი და იგივე საფირმო სახელწოდება ჰქონდეს. მაგალითად, ავიაბილეთების რეალიზაციის სფეროში ძალიან ბევრი მენარმე სუბიექტი საფირმო სახელწოდებად იყენებს სიტყვას „მიმინო“.¹⁸ ინდმენარმეების შემთხვევაშიც შეიძლება განმეორდეს ერთი და იგივე საფირმო სახელწოდება, თუკი ინდმენარმეები ერთი და იმავე გვარ-სახელის მატარებლები არიან (მაგალ., ინდმენარმე „ივანე პეტრიაშვილი“). მათი ერთმანეთისაგან გარჩევა მხოლოდ სხვა ნიშნებით არის შესაძლებელი. ერთი და იმავე გვარ-სახელის მქონე ინდმენარმეები ერთმანეთისაგან შემდეგი ნიშნებით განსხვავდებიან: პირადი ნომერი, დაბადების თარიღი, მამის სახელი, ეთნიკური წარმომავლობა და სხვ. ხოლო რაც შეეხება მენარმე იურიდიულ პირებს, ერთი და იმავე სახელწოდების მქონე სამენარმეო საზოგადოებები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან წარმოშობის თარიღით, საიდენტიფიკაციო კოდით, ადგილსამ-

¹⁸ სახელი აღებულია ცნობილი კინოფილმიდან „მიმინო“

ყოფლით, პარტნიორთა შემადგენლობით, დირექტორის პიროვნებით და სხვ.

საფირმო სახელწოდებას სხვაგვარად „ფირმასაც“ უწოდებენ. ისინი სინონიმებია. თუმცა საყოფაცხოვრებო ურთიერთობებში ფირმას შეცდომით სასაქონლო ნიშანთანაც აიგივებენ. მაგალითად, „ლევისის“ (Levi's) ფირმის ჯინსი არ ნიშნავს იმას, რომ იგი შეკერილია „ლევისის“ საფირმო სახელწოდების მქონე კომპანიის მიერ; არც „ვრანგლერის“ (WRANGLER) ფირმის ჯინსი იკერება ამავე დასახელების კომპანიაში. ამ სახელწოდებების მიღმა იგულისხმება მხოლოდ „ლევისის“ ან „ვრანგლერის“ სასაქონლო ნიშნებით შეკერილი ჯინსები, რომლებსაც აწარმოებენ, ერთ შემთხვევაში, კომპანია „ლევი სტრაუსი“ (Levi Strauss & Co.), ხოლო მეორე შემთხვევაში – კომპანია VF Corporation of Pennsylvania.

2. საფირმო სახელწოდება და საწარმოს სახელწოდება

საფირმო სახელწოდება განსხვავდება საწარმოს სახელწოდებისაგან, ისინი ერთმანეთში არ უნდა ავურიოთ. ეს ორი სახელწოდება შეიძლება ერთმანეთსაც კი ემთხვეოდეს. მაგალითად, მენარმე სუბიექტის – შპს „ქედის ღვინის მარანის“ – საფირმო სახელწოდება შეიძლება ემთხვეოდეს ამ შპს-ის საწარმოს (მარნის) სახელწოდებას – „ქედის ღვინის მარანი“. თუმცა, უმეტეს შემთხვევებში, მენარმეები თავიანთ საწარმოებს განსხვავებულ სახელებს არქმევენ, რომლებიც ახლოსა დგას ამ საწარმოების საქმიანობასთან, გეოგრაფიულ ადგილთან და სხვ. მაგალითად, სტუმრების მისაღები სახლების (სასტუმროების) დასახელებებში ყოველთვის გამოყენებულია სიტყვა „სასტუმრო“, სხვადასხვა მიმანიშნებელი დასახელების დართვით. მაგალითად, სასტუმრო „გურია“ მიგვანიშნებს, რომ აღნიშნული საწარმო სტუმრების მისაღებად არის განკუთვნილი და იგი გეოგრაფიულად შეიძლება გურიაშიც მდებარეობდეს; ანდა მაღაზია „საირმე“, რომლითაც ვხვდებით, რომ ეს კონკრეტული საწარმო პროდუქტების ვაჭრობითაა დაკავებული და გეოგრაფიულად შეიძლება საირმეშიც მდებარეობდეს. თუმცა, დასაშვებია, რომ აღნიშნული საწარმოები გეოგრაფიულად სულ სხვა ადგილას მდებარეობდნენ.

გარდა ამისა, საწარმოს სახელწოდებამ შეცდომაში არ უნდა შეგვიყვანოს და არ უნდა დავასკვნათ, რომ საწარმოს სახელწოდების მიღმა აუცილებლად მენარმის საფირმო სახელწოდება იმალება. მოყვანილი მაგალითების შემთხვევაში, სასტუმრო „გურია“ შეიძლება ეკუთვნოდეს სააქციო საზოგადოება „რუსთავის ფოლადს“, ხოლო მაღაზია „საირმე“ – ინდმენარმე „კოტე ღვინიაშვილს“. მენარმე სუბიექტის შესახებ ინფორმაცია, კანონით დადგენილი წესით, უნდა მივიღოთ ამ საწარმოების შესასვლელში გაკრული სამენარმეო რეესტრის ამონაწერებიდან.

ცალკეული მენარმე სუბიექტის საფირმო სახელწოდებისათვის (ფირმისათვის) დამახასიათებელი ნიშნები და მათი გამოყენების წესი მოწესრიგებულია „მენარმეთა შესახებ“ კანონით (შდრ. მუხლი 6).

3. ინდმენარმის საფირმო სახელწოდება

ინდივიდუალური მენარმის საფირმო სახელწოდება მისი საკუთარი სახელია, რაც მოიცავს სახელსა და გვარს (სამკო, მუხლი 17.1). საფირმო სახელწოდებაში საკუთარი სახელის გამოყენების მაგალითებია: ინდმენარმე „დავით მაისურაძე“, ინდმენარმე „ბელა ქალიაშვილი“ და ა.შ. (შდრ. მენკა, მუხლი 6.2). დაუშვებელია ცალკე მხოლოდ სახელის ან ცალკე მხოლოდ გვარის გამოყენება. თუკი რომელიმე ინდმენარმის საწარმოს დასახელებაში ამ მენარმის მხოლოდ სახელი ან მხოლოდ გვარი ფიგურირებს (მაგალითად, „ბელას ნამცხვრები“, „მიგრიაულის საადვოკატო ბიურო“, „ავთანდილის დიზაინი“ და ა.შ.), აღნიშნული არ წარმოადგენს ინდმენარმის საფირმო სახელწოდებას, ეს მხოლოდ მისი საწარმოს დასახელებაა, სადაც დაშვებულია ნებისმიერი ფანტაზიის ნაყოფის გამოყენება, მათ შორის, მხოლოდ სახელის ან მხოლოდ გვარის მითითებით.

კანონი უშვებს ინდმენარმის საფირმო სახელწოდებაზე, ანუ მთლიანად მის გვარ-სახელზე, გარკვეული დამატებების დართვასაც (მენკა, მუხლი 6.2). მაგალითად, „ბელა ქალიაშვილის ტორტები“, „ავთანდილ ჭკუასელის ჯინსები“ და ა.შ. მთავარია, რომ ასეთ დამატებას ჰქონდეს სიტყვიერი შესატყვისი, არ უნდა იყოს შეცდომაში შემყვანი და არ უნდა იწვევდეს გაუგებრობას ინდმენარმის სამართლებრივ ფორმას, საქმიანობის მოცულო-

ბასა ან პარტნიორთა ურთიერთობასთან დაკავშირებით (შდრ. მენკა, მუხლი 6.5). მაგალითად, დაუშვებელია ინდმენარმის საფირმო სახელწოდებაში გამოყენებული იყოს სხვა მენარმე სუბიექტის სამართლებრივი ფორმა, როგორიცაა: ინდმენარმე „დავით მაისურაძის კოოპერატივი“. რაც შეეხება საქმიანობის მოცულობას, ინდმენარმემ თავის საფირმო სახელწოდებაში დამატების სახით არ უნდა მიუთითოს, მაგალითად, „ბანკი“ ან „დაზღვევა“. აღნიშნული საქმიანობები განეკუთვნება მხოლოდ მსხვილი კაპიტალური საზოგადოებების (სს, შპს) მიერ განსახორციელებელ საქმიანობებს. პარტნიორთა ურთიერთობასთან დაკავშირებით შეცდომაში შემყვანი და გაუგებრობის გამომწვევია ინდმენარმის საფირმო სახელწოდებაში დამატების სახით სიტყვა „პარტნიორის“ ან „პარტნიორების“ გამოყენება, როგორიცაა, მაგალითად, ინდმენარმე „ივანე გულიაშვილი და პარტნიორები“. ინდმენარმე არის მარტომყოფი ფიზიკური პირი და მას არ ჰყავს პარტნიორები.

4. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების საფირმო სახელწოდება

შედარებით ნაკლები შეზღუდვებია კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების საფირმო სახელწოდებების მიმართ. კანონი მათ დამფუძნებლებს (პარტნიორებს) გარკვეულ მინიშნებებს სთავაზობს, აგრეთვე აძლევს ფანტაზიის ფართოდ გაშლის შესაძლებლობასაც (მენკა, მუხლი 6.4, წინადად. 1). მაგალითად, სააქციო საზოგადოების, შპს-ისა და კოოპერატივის საფირმო სახელწოდებაში დაშვებულია, თუმცა არ არის საეაღდებულო პარტნიორის სახელის გამოყენება (მაგალ., შპს „ცინცაძე და კომპანია“). გარდა ამისა, მინიშნების სახით კანონი უშვებს საფირმო სახელწოდებაში საზოგადოებების საქმიანობის საგნის მითითების შესაძლებლობასაც (მაგალ., სს „თიბისი ბანკი“, შპს „სასტუმრო ივერია“, „ყურძნის გადამამუშავებელი კოოპერატივი“, შპს „საბითუმო ვაჭრობა“, სს „რუსთავის მეტალურგიული კომბინატი“, შპს „კარდიოლოგიური კლინიკა“ და ა.შ.).

რაც შეეხება ფანტაზიის ნაყოფს, მისი აღწერა უბრალოდ შეუძლებელია. ეს შეიძლება იყოს ყველა სახის საგანი თუ მოვლენა, რაც ადამიანის გონებას შეიძლება მოაფიქრდეს. მაგალითად,

დღის მონაკვეთები („დილა“, „აისი“ და ა.შ.), გეოგრაფიული სახელწოდებები („ყაზბეგი“, „რუსთავი“, „ნაბელლავი“, „ბორჯომი“, „კლდეკარი“ და ა.შ.), პარტნიორთა სახელების ან გვარების ინიციალები („მბს“, „ბაგი“ – ბადრი და გიორგი, „ალდაგი“ – ალექსანდრე, დავითი და გიორგი, „ბარამბო“ – ბარამიძე და ბოკერია, და უამრავი სხვა), სხვადასხვა არსებითი სახელი („ციტადელი“, „ცოდნა“, „სინათლე“ და ა.შ.), უცხოური სიტყვების თარგმანები („ჯორჯიან ვაინ“, „ნიუ სოლიუშენ“ და ა.შ.), სრულიად გაუგებარი სიტყვების კომბინაციები, რომელთა გამოთქმაც შესაძლებელია, ანუ მათ გააჩნიათ სიტყვიერი შესატყვისი („კოკა-კოლა“, „პეპსი კოლა“ და ა.შ.).

კანონი ითვალისწინებს ისეთ სიტყვებსაც, რომლებიც სავალდებულო წესით უნდა დაემატოს კაპიტალური საზოგადოების საფირმო სახელწოდებას. ეს სიტყვები გამოხატავენ აღნიშნული საზოგადოებების სამართლებრივი ფორმის სრულ ან შემოკლებულ დასახელებას: „სააქციო საზოგადოება“ ან „სს“, შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება“ ან „შპს“ და „რეგისტრირებული კოოპერატივი“ ან „რკ“ (მეწკა, მუხლი 6.4, წინადად. 2).

აღსანიშნავია, რომ კონკრეტული საზოგადოების საფირმო სახელწოდების გამოყენებისას ბრჭყალებში ჩაისმის მხოლოდ სამართლებრივი ფორმის შემდეგ მითითებული სიტყვები, ხოლო თავად სამართლებრივი ფორმა ბრჭყალებში არ ხვდება. მაგალითად, სააქციო საზოგადოება „საქართველოს ბანკი“ ან შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება „საქართველოს რკინიგზა“ (სრული საფირმო სახელწოდებებით) ანდა სს „საქართველოს ბანკი“ ან შპს „საქართველოს რკინიგზა“ (შემოკლებული საფირმო სახელწოდებებით).

სამეწარმეო და საქმიან ურთიერთობებში, კონკრეტული საზოგადოების დასახელებისას, უმეტეს შემთხვევაში, მის სამართლებრივ ფორმას არ ახსენებენ. მაგალითად, როდესაც ამბობენ, რომ „ნიკორაში“ ვიყავი შეხვედრაზე, იგულისხმება, რომ პირი შეხვედრაზე იყო შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება „ნიკორაში“ ან შემოკლებით შპს „ნიკორაში“. ასეთი სიტყვათაწყობა სამართლებრივად გამართულია.

5. პიროვნული ტიპის საზოგადოებების საფირმო სახელწოდება

პიროვნული ტიპის საზოგადოებების (სპს, კს) საფირმო სახელწოდების მიმართაც კანონი პარტნიორებს (დამფუძნებლებს) ერთ მნიშვნელოვან მოთხოვნას უყენებს.

ა. სპს-ის საფირმო სახელწოდება. სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების საფირმო სახელწოდება უნდა შეიცავდეს სულ ცოტა ერთი პარტნიორის სახელს (მენკა, მუხლი 6.3. წინადად. 1). როდესაც კანონი პარტნიორის სახელზე საუბრობს, აქ, ბუნებრივია, იგულისხმება სახელი და გვარი ერთად (მდრ. სამკო, მუხლი 17.1).

განსხვავებით ინდემნარმისაგან, რომლის სახელი და გვარი ერთად უნდა მიეთითოს (მაგალ., ინდემნარმე „დავით მაისურაძე“), სპს-ის შემთხვევაში, შესაძლებელია მხოლოდ პარტნიორის გვარის გამოყენება, სახელის მითითების გარეშე (მაგალ. სპს „მაისურაძე და პარტნიორები“, სპს „მაისურაძის ლეინის მარანი“, სპს „ბიჭიაშვილის სამკერვალო ფაბრიკა“ და ა.შ.). ამდენად, თუკი ინდემნარმესთან დაუშვებელია ცალკე მხოლოდ სახელის ან ცალკე – მხოლოდ გვარის გამოყენება, სპს-სთან, პირიქით, დაშვებულია საფირმო სახელწოდებაში პარტნიორის მხოლოდ გვარის გამოყენება. თუკი სპს-ის ყველა პარტნიორმა გამოთქვა სურვილი, რომ მათი გვარები იქნეს გამოყენებული საფირმო სახელწოდებაში, მაშინ სპს-ის საფირმო სახელწოდება ასეთი იქნება: სპს „ბერიძე, ნიკლაური და ბერძენიშვილი“ ან სპს „ბერიძე, ნიკლაური და ბერძენიშვილის გამომცემლობა“.

დღეს მოქმედი მოწესრიგებით, სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების პარტნიორებად შეიძლება მოგვევლინონ იურიდიული პირებიც.¹⁹ თუკი სპს-ში პარტნიორებად გვევლინებიან მხოლოდ იურიდიული პირები, მაშინ მისი სახელწოდება უნდა შეიცავდეს ერთ-ერთი მათგანის საფირმო სახელწოდებას (მენკა, მუხლი 6.3. წინადად. 3). მაგალითად, სპს „ამიგა და კომპანია“. დასაშვებია სპს-ის საფირმო სახელწოდებაში ყველა მონაწი-

¹⁹ აღნიშნული მოწესრიგება „მენარმეთა შესახებ“ კანონში შემოღებული იქნა 2008 წელს.

ლე პარტნიორი – იურიდიული პირის სახელის გამოყენებაც. მაგალითად, სპს „კონსორციუმი – ქართული სტამბების გაერთიანება სეზანი, ფავორიტი სტილი, გამომცემლობა კოლორი“.

დღეისათვის სამენარმეო რეესტრში რეგისტრირებულია ისეთი სპს-ები, რომლებსაც საფირმო სახელწოდებაში მხოლოდ პარტნიორის სახელი (და არა გვარი) აქვთ მითითებული, მაგალითად, სპს „ზურაბი“, სპს „გიორგი“ და სხვ. ასეთი საფირმო სახელწოდება არ გამომდინარეობს კანონის მოთხოვნებიდან. შეცდომად მიიჩნევა სამენარმეო რეესტრში, აგრეთვე, ისეთი სპს-ების რეგისტრაცია, რომელთა საფირმო სახელწოდებაში საერთოდ არ მიეთითება არც გვარი და არც – სახელი და გვარი ერთად, არამედ გამოყენებულია მხოლოდ ფანტაზიის ნაყოფი ან რაიმე სხვა სახელი, მაგალითად, სპს „სტილი“, სპს „ანგი“ და სხვ.

კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების მსგავსად, კანონი, ასევე, ითვალისწინებს სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების საფირმო სახელწოდებაში, სავალდებულო სიტყვების სახით, საფირმო სახელწოდების დამატებასაც (მენკა, მუხლი 6.3. წინადად. 1). ამ შემთხვევაშიც საფირმო სახელწოდების დამატება შეიძლება გამოიხატოს სრული (სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება²⁰) ან შემოკლებული ფორმით (სპს).

ბ. კს-ის საფირმო სახელწოდება. კომანდიტური საზოგადოების საფირმო სახელწოდებას ერთი მნიშვნელოვანი თავისებურება ახასიათებს: იგი უნდა შეიცავდეს, სულ ცოტა, ერთი სრული პარტნიორის (კომპლემენტარის) სახელს (მენკა, მუხლი 6.3. წინადად. 2).

კს-ის შემთხვევაშიც გამოიყენება ანალოგიური წესები, რაც ზემოთ ითქვა სპს-ს საფირმო სახელწოდების შესახებ. მაგალითად, კს-ის საფირმო სახელწოდებაში შესაძლებელია მხოლოდ პარტნიორის გვარის გამოყენება, სახელის მითითების გარეშე (მაგალ. კს „პავლიაშვილი და პარტნიორები“, კს „ბიჭიაშვილის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხანა“ და ა.შ.). თუკი კს-ში რამდენიმე სრული პარტნიორია და მათ ყველას სურთ თავიანთი სახე-

²⁰ მართალია, კანონი არ საუბრობს იმაზე, სპს-ის საფირმო სახელწოდებაში სამართლებრივი ფორმა უნდა მიეთითოს სრულად (სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოება), თუ – არა. თუმცა კანონი არც პირდაპირ კრძალავს ამას.

ლის წარმოჩენა საფირმო სახელწოდებაში, მაშინ ყველა მათგანის გვარი აისახება საფირმო სახელწოდებაში (მაგალ., „ეს ალაფიშვილი და ყავლაშვილი-საქართველოს ადვოკატთა ჯგუფი“).

კანონის მოთხოვნების საწინააღმდეგო იქნებოდა, თუკი კს-ის საფირმო სახელწოდებაში მისი სრული პარტნიორის მხოლოდ სახელს (მაგალ., გიორგი, დავითი, ელენე და ა.შ.) გამოიყენებდნენ. კონკრეტულ პიროვნებას მესამე პირებთან უფრო მისი გვარი, ვიდრე სახელი წარმოაჩენს.

კომანდიტური საზოგადოების საფირმო სახელწოდებისათვის დამახასიათებელია სიტყვა „პარტნიორების“ ან „კომპანიის“ მითითება (მაგალ., კს „კაკულია და პარტნიორები“, კს „ბარაბაძე და პარტნიორები“, კს „მოდებაძე და კომპანია“, კს „ზაზა რუხაძე და კომპანია“ და ა.შ.). ეს განპირობებულია იმით, რომ სრული პარტნიორების გარდა, კომანდიტურ საზოგადოებაში თავმოყრილნი არიან სხვა ე.წ. შეზღუდული პარტნიორებიც – კომანდიტები – რომლებიც არ მონაწილეობენ საზოგადოების მართვაში. ამიტომ სიტყვა „პარტნიორებისა“ და „კომპანიის“ მიღმა, კოლექტიურად, ყოველთვის კომანდიტები მოიაზრებიან.

კომანდიტურ საზოგადოებაში სრულ პარტნიორებად შეიძლება გვევლინებოდნენ აგრეთვე იურიდიული პირები.²¹ ასეთ შემთხვევაშიც გამოიყენება იგივე წესი, რაც დადგენილია სპს-სათვის, კერძოდ, კომანდიტური საზოგადოების საფირმო სახელწოდება უნდა შეიცავდეს ერთ-ერთი მათგანის საფირმო სახელწოდებას (მენკა, მუხლი ნ.3. წინადად. 3). მაგალითად, კს „ნიკორა და კომპანია“.

კანონი კომანდიტური საზოგადოების შემთხვევაშიც ითვალისწინებს მის საფირმო სახელწოდებაში სავალდებულო სიტყვების დამატებას, რომელიც ამ საზოგადოების სამართლებრივ ფორმას გამოხატავს. ასეთ დროსაც საფირმო სახელწოდების დამატება შეიძლება გამოიხატოს სრული (კომანდიტური საზოგადოება²²) ან შემოკლებული ფორმით (კს).

²¹ აღნიშნული მოწესრიგებაც, მსგავსად, სპს-სა, „მენარმეთა შესახებ“ კანონში შემოღებული იქნა 2008 წელს.

²² კს-ის შემთხვევაშიც დუმს კანონი იმაზე, მის საფირმო სახელწოდებაში სამართლებრივი ფორმა უნდა მიეთითოს სრულად (კომანდიტური საზოგადოება) თუ – არასრულად (კს). თუმცა კანონის ანალოგიისა და აკრძალვის არარსებობის პირობებში, ორივე ფორმა მისაღებია.

6. დაშვებები და აკრძალვები საფირმო სახელწოდების გამოყენებისას

სამენარმო საზოგადოების საფირმო სახელწოდება სიტყვებით უნდა გადმოიცემოდეს. სიტყვა – ეს არის ბგერათშეერთება, რომელსაც საგნობრივი (ლექსიკური) მნიშვნელობა აქვს.²³ თითოეულ სიტყვას თავისი ბგერითი შესატყვისი აქვს. მაგალითად, იწერება შპს „დილა“, რომელიც, ასევე გამოითქმის შპს დილა (ბრჭყალების გარეშე). რადგანაც სიტყვას საგნობრივი (ლექსიკური) მნიშვნელობა აქვს, იგი უნდა გადმოსცემდეს კონკრეტულ საგანს, მოვლენას, საკუთარ თუ საზოგადო, აბსტრაქტულ თუ კონკრეტულ, სულიერსა და უსულო სახელს და ა.შ.

საფირმო სახელწოდებაში ვერ გამოვიყენებთ ნახატს, თუნდაც ნახატზე ლომი ან ჩიტი იყოს გამოსახული. ლომის გამოსახულება წარმოადგენს, მაგალითად, სს „საქართველოს ბანკის“ ლოგოს, ისევე როგორც ნიანგი – ფირმა LACOSTE-ს ლოგოს. მაგრამ ისინი საფირმო სახელწოდებაში ვერ ჩაერთვება. იგივე წესი გავრცელდება გეომეტრიულ ფიგურებზეც.

საფირმო სახელწოდება შეიძლება იყოს, ასევე, ასოების ერთობლიობა, მაგალითად, შპს „ჯიპისი“, სს „თიბისი“, კს „მბს“. ასოების ასეთი კომბინაცია არ წარმოადგენს სიტყვას, რადგანაც მათ არც საგნობრივი და არც – ლექსიკური მნიშვნელობა არ გააჩნია, მაგრამ ისინი შეიძლება წარმოითქვას. სწორედ წარმოთქმის გამო შეიძლება ისინი გამოყენებულ იქნეს საფირმო სახელწოდებაში. ამდენად, საფირმო სახელწოდებაში დაუშვებელია ასოების (თანხმოვნებისა და ხმოვნების) ისეთი ერთობლიობა, რომელიც აძნელებს მათ წარმოთქმას ან ჟღერს სასაცილოდ, მაგალითად, შპს „პურყზ“, სს „უუუუუიიეაა“.

საფირმო სახელწოდებაში დაუშვებელია უხამსი ან სალანძღავი სიტყვების გამოყენება. აღნიშნული ეწინააღმდეგება ზნეობის საყოველთაოდ აღიარებულ ნორმებს. მართალია, „მენარმეთა შესახებ“ კანონი პირდაპირ არ მიუთითებს ამის შესახებ, მაგრამ სამოქალაქო სამართლის ზოგადი პრინციპებიდან გამომდინარე, ჯერ ერთი, იკრძალება ზნეობის საწინააღმდეგო გარიგებები, და მეორეც, სხვა სამოქალაქო სამართლებრივ ურთიერთობების მო-

²³ <https://ka.wikipedia.org/wiki/სიტყვა>

სანესრიგებლად მიეთითება, აგრეთვე, ზნეობის მოთხოვნების დაცვის აუცილებლობაზეც (შდრ. სამკო, მუხლი 5.2).

კანონი კრძალავს სამენარმეო საზოგადოების საფირმო სახელწოდებაში გარკვეული სახის ნიშნების გამოყენებას (შდრ. მეწკა, მუხლი 6.5). კანონი პირდაპირ კრძალავს, მაგალითად, ისეთ გრაფიკულ სიმბოლოებს, რომელთაც არა აქვთ ენობრივი ნორმებით დადგენილი ბგერითი ან სიტყვიერი შესატყვისი (მაგალ., გრაფიკულად გადმოცემული „მერსედესის“, ფირმა „ნაეკის“ სასაქონლო ნიშნები, ინ და იანის სიმბოლო და ა.შ.).

კანონის თანახმად, იკრძალება საფირმო სახელწოდებაში ისეთი დამატების დართვა, რომელმაც შეიძლება შეცდომაში შეიყვანოს მესამე პირი. მაგალითად, ინდემენარმე იაშა კლდიაშვილმა თავის მაღაზიას არ უნდა უწოდოს ინდემენარმე „იაშა კლდიაშვილის სასტუმრო“, ხოლო კომპანიამ, რომელიც რძის ნაწარმს უშვებს, საფირმო სახელწოდებაში არ უნდა დაუმატოს სიტყვები „ფიტნეს კლუბი“ (შპს „რძის გადამამუშავებელი კომპანია ფიტნეს კლუბი“).

კანონი კრძალავს, აგრეთვე, ისეთ დამატებებს საფირმო სახელწოდებებზე, რომლებმაც შეიძლება გამოიწვიოს შეცდომა ან გაუგებრობა მენარმე სუბიექტის ფორმისა თუ საქმიანობის მოცულობის, ან პარტნიორთა ურთიერთობის გამო. მაგალითად, შპს-ას ვერ ეწოდებოდა შპს „სოლიდარული პარტნიორები“, ვინაიდან ამით შეცდომაში შევიყვანოთ მესამე პირს, ერთი მხრივ, მენარმე სუბიექტის სამართლებრივ ფორმასთან და, მეორე მხრივ, პარტნიორთა სტატუსთან დაკავშირებით. რაც შეეხება საქმიანობის მოცულობას, დაუშვებელია, მაგალითად, ინდემენარმე ილია მანიამ თავის პატარა მაღაზიას უწოდოს ინდემენარმე „ილია მანიას ჰიპერმარკეტი“.

და ბოლოს, არსებობს გარკვეული სიტყვები, რომელთა გამოყენებაც, შესაბამისი ნებართვის გარეშე, არ უნდა იყოს დაშვებული მენარმე სუბიექტის საფირმო სახელწოდებაში. ეს სიტყვებია: საქართველო, ცენტრალური, ეროვნული, ასევე, თვითმმართველი ერთეულების (თბილისი, ქუთაისი, ბათუმი, ფოთი და სხვ.) ან კონკრეტული ადმინისტრაციული ერთეულების დასახელებები. საფირმო სახელწოდებაში მათი გამოყენება იწვევს მესამე პირის შეცდომაში შეყვანას. მაგალითად, დღემდე სს „საქართველოს

ბანკი“ ბევრს ეროვნულ ბანკად მიაჩნია, ხოლო ლუდის კომპანია შპს „ყაზბეგი“ – ყაზბეგში არსებულ ფირმად, რომელიც ყაზბეგურ ლუდს აწარმოებს და ა.შ. ამგვარი საფირმო სახელწოდებების გამოყენება ნებადართული უნდა იყოს შესაბამისი სახელმწიფო ორგანოების მიერ, კერძოდ, საქართველოს მთავრობის მიერ, სიტყვებისათვის: საქართველო, ცენტრალური და ეროვნული, ხოლო ადგილობრივი თვითმმართველი ან ადმინისტრაციული ერთეულის მიერ – სიტყვებისათვის: თბილისი, ქუთაისი, საირმე და ა.შ.

თავი 6. მენარმე სუბიექტის წარმოშობა

1. მენარმე სუბიექტის წარმოშობის გზები

მენარმე სუბიექტი უცბად არ ჩნდება ბუნებაში. სამართლის სხვა სუბიექტების მსგავსად – იქნება ეს ფიზიკური თუ იურიდიული პირი – მენარმე სუბიექტიც წარმოიშობა. თუ ფიზიკური პირი დაბადებით წარმოიშობა, იურიდიული პირი – კანონის ძალით ან შესაბამის რეესტრში რეგისტრაციით.

მენარმე სუბიექტის წარმოშობა სამენარმეო რეესტრში მის რეგისტრაციას უკავშირდება. სამენარმეო რეესტრში რეგისტრირდება როგორც ინდივიდუალური მენარმე, ისე – სამენარმეო საზოგადოება. სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაცია ნიშნავს შესაბამისი ჩანაწერების გაკეთებას აღნიშნული სუბიექტების შესახებ. წარმოშობის (ანუ რეგისტრაციის) შემდეგ მენარმე სუბიექტები ხდებიან სამენარმეოსამართლებრივი ურთიერთობების მონაწილეები.

სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაცია წარმოადგენს ინდმენარმის წარმოშობის ერთადერთ გზას. კანონით დაუშვებელია ინდმენარმის სხვა მენარმე სუბიექტად (შპს-დ, კს-დ და სხვ.) გარდაქმნა ანდა მის მიმართ რეორგანიზაციის სხვა ფორმის გამოყენება.

სამენარმეო საზოგადოების წარმოშობისათვის კი ორი გზა არსებობს:

- სანყისი, ანუ პირველადი დაფუძნება²⁴,
- რეორგანიზაცია, გარდაქმნის გზით.

სამენარმეო საზოგადოების წარმოშობისათვის სამართლებრივად საინტერესოა სწორედ ბუნებაში მისი პირველად გამოჩენა. სამოქალაქო ბრუნვაში მიმოქცევას იწყებს სრულიად ახალი სუბიექტი, რომელიც მანამდე არ არსებობდა. იგი შექმნეს (დააფუძნეს) სამართლის სხვა სუბიექტებმა, მიანიჭეს საფირმო სახელწოდება, დაუნიშნეს მმართველი და დააწყებინეს სამენარ-

²⁴ გერმანულ სამართალში „პირველად დაფუძნებას“ „ახალ დაფუძნებას“ (Neugründung) უწოდებენ.

მეო საქმიანობა. რაც შეეხება წარმოშობას რეორგანიზაციით, ამ დროს კონკრეტული სამეწარმეო საზოგადოება (მაგალითად, შპს) უკვე არსებობდა ბუნებაში – იგი თავის დროზე პირველადი დაფუძნებით შექმნეს. ამიტომ აღნიშნული შპს პირველად არ ჩნდება სამოქალაქო ბრუნვაში. მაგრამ როგორც კი მას გარდაქმნიან სააქციო საზოგადოებად, უკვე ეს უკანასკნელი მოგვევლინება ხელახლა წარმოშობილ და ფორმაშეცვლილ მეწარმე სუბიექტად – ახალ სააქციო საზოგადოებად, რომელიც მანამდე არსებობდა სწორედ შპს-ის სამართლებრივი ფორმით.

2. მეწარმე სუბიექტის წარმოშობის ეტაპები

მეწარმე სუბიექტებს წარმოშობის სხვადასხვა ეტაპი აქვთ. ერთმანეთისაგან განსხვავდება სამეწარმეო საზოგადოებისა და ინდემწარმის წარმოშობის ეტაპები.

იმისათვის, რომ წარმოიშვას, ინდივიდუალური მეწარმე გადის ორ ეტაპს: დაბადებას, როდესაც იგი იძენს ფიზიკური პირის სტატუსს (შდრ. სამკო, მუხლი 11.1) და შემდეგ – რეგისტრაციას, როდესაც იგი აღირიცხება სამეწარმეო რეესტრში (მენკა, მუხლი 5⁴).

სამეწარმეო საზოგადოება, როდესაც იგი პირველადი, ანუ საწყისი დაფუძნებით იქმნება, გადის წარმოშობის სამ ეტაპს: შექმნას, დაფუძნებასა და რეგისტრაციას. ამდენად, სამეწარმეო საზოგადოება წარმოშობილად ითვლება მას შემდეგ, როდესაც იგი დაასრულებს კანონით ან საზოგადოების ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ პროცედურებს და შეიძენს შესაბამის სამართლებრივ ფორმას.

3. სამეწარმეო საზოგადოების შექმნის ეტაპი

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, შექმნა – სამეწარმეო საზოგადოების წარმოშობის -პირველი სტადიაა, იგი მისი არსებობის საფუძველია. გერმანულ სამართალში საზოგადოების „შექმნა“ მის „აღმართვასთან“²⁵ არის გათანაბრებული. ამდენად, შექმნით იდება პირველი აგური სამეწარმეო საზოგადოების მშენებლობაში.

შექმნის ეტაპზე საზოგადოების პარტნიორები თანხმდებიან

²⁵ „აღმართვა“ - გერმანულად „errichten“

კონკრეტული სამართლებრივი ფორმის საზოგადოებაზე და მის არსებით პირობებზე. მაშასადამე, პარტნიორთა შეთანხმება მათი გამოხატული სურვილების თანხვედრაა, რომელიც მიმართულია კონკრეტული სამართლებრივი ფორმის სამენარმეო საზოგადოების წარმოშობისაკენ, რომელმაც მომავალში მენარმეობას უნდა მიჰყოს ხელი.

შექმნის სტადიაზე პარტნიორები არ შედიან ერთმანეთთან სახელშეკრულებო ურთიერთობებში. ამ დროს მიმდინარეობს პარტნიორთა დისკუსია საზოგადოებასთან დაკავშირებულ შემდეგ ძირითად საკითხებზე:

- საზოგადოების სამართლებრივი ფორმაზე;
- საზოგადოების საქმიანობის საგანზე;
- საფირმო სახელწოდებაზე;
- ადგილსამყოფელზე (იურიდიულ მისამართზე);
- პარტნიორთა შემადგენლობასა და მათ წილებზე;
- საზოგადოების კაპიტალსა და მათი შევსების წესზე (კაპიტალური ტიპის საზოგადოების შემთხვევაში);
- პარტნიორთა კრების ჩატარების ადგილზე;
- საზოგადოების ხელმძღვანელად დასანიშნი პირის (პირების) შერჩევაზე.

სხვა დანარჩენ საკითხებზე – როგორებიცაა: პარტნიორის გასვლა, დივიდენდის განაწილების წესი, ლიკვიდაციის წესი, პარტნიორთა კრების მოწვევის პროცედურა და სხვ. – პარტნიორები დეტალურად უნდა შეთანხმდნენ უკვე დაფუძნების ეტაპზე, წესდების დამტკიცებისას, რომელშიც ყველა ეს საკვანძო საკითხი უნდა აისახოს. მაშასადამე, შექმნის სტადიაზე მიმდინარეობს დამფუძნებელ პარტნიორთა შეთანხმება წესდების არსებით პირობებზე, წესდების ზოგად მონახაზზე, ხოლო მოგვიანებით იგი უნდა დაამტკიცონ დაფუძნების ეტაპზე.

სამენარმეო საზოგადოების შექმნის ეტაპი, გარკვეულწილად, ემსგავსება ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობის²⁶ (სამკო, მუხლები 930-940) შექმნის პროცედურას, იმ განსხვავებით, რომ ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობის დროს ამხანაგობის მონაწი-

²⁶ ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობას შემოკლებით „ესა“ ეწოდება

ლევები თანხმდებიან ერთობლივი საქმიანობის ხელშეკრულების (ამხანაგობის ხელშეკრულების) არსებით პირობებზე.

არ არის გამორიცხული, რომ შექმნის ეტაპზე სამენარმეო საზოგადოების დამფუძნებლებმა გააფორმონ კიდევ ერთმანეთთან ხელშეკრულება და ყველა არსებითი საკითხი წერილობით შეათანხმონ. ასეთ ხელშეკრულებას იურიდიულ ლიტერატურაში „დაფუძნების წინარე ხელშეკრულება“ ეწოდება. თუმცა, დაფუძნების წინარე ხელშეკრულებას მაინც ვერ გავათანაბრებთ ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულებასთან. ამ ორივე ხელშეკრულების საგანი სხვადასხვაა: დაფუძნების წინარე ხელშეკრულების საგანია სამენარმეო საზოგადოების დაფუძნება, მისი სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციის მიზნით, ხოლო ერთობლივი საქმიანობის (ამხანაგობის) ხელშეკრულების საგანი განსხვავებულია და იგი მიმართულია, ერთობლივი საქმიანობის მეშვეობით, საერთო სამეურნეო და სხვა მიზნის მისაღწევად.

შექმნის ეტაპი იმით სრულდება, რომ წარმოიშობა საზოგადოება, რომლის საბოლოო ჩამოყალიბება ჯერ არ არის დასრულებული და მას ჯერ არ გააჩნია კანონით გათვალისწინებული სამართლებრივი ფორმა. თუმცა დამფუძნებლები უკვე არიან შეთანხმებულნი მის მომავალ სამართლებრივ ფორმაზე (იქნება ეს შპს, სს თუ სხვა სამართლებრივი ფორმის მქონე საზოგადოება). შექმნის ეტაპზე წარმოშობილ საზოგადოებას „დაფუძნების წინარე საზოგადოება“ ან, სხვაგვარად, „დაფუძნებამდელი საზოგადოება“ ეწოდება²⁷. იმისდა მიხედვით, თუ დამფუძნებლები რომელ სამართლებრივ ფორმაზე არიან შეთანხმებულნი, შექმნილი საზოგადოება შეიძლება მოგვევლინოს ან „დაფუძნებამდელ სააქციო საზოგადოებად“ ან „დაფუძნებამდელ შპს-დ“ და ა.შ.

რადგანაც დამფუძნებელთა შეთანხმებით შექმნილ საზოგადოებებს ჯერ არ გააჩნიათ დასრულებული სამართლებრივი ფორმა, ამიტომ ისინი წარმოადგენენ სამართალწარმონაქმნებს, რომელთაც არ გააჩნიათ იურიდიული პირის სტატუსი. არსებითი საკითხია, რომ დაფუძნებამდელ საზოგადოებებს სურთ მომავალში კონკრეტული, მოგებაზე ორიენტირებული საქმიანობის განხორციელება.

²⁷ აღნიშნული დასახელებები შეესაბამება გერმანულ Vorgründungsgesellschaft-ს.

სამეწარმეო საზოგადოების წარმოშობა უნდა დასრულდეს სამეწარმეო რეესტრში რეგისტრაციით. რეესტრში რეგისტრაციამდე იგი ემსგავსება ისეთ პიროვნულ საზოგადოებებს, როგორებიცაა: არარეგისტრირებული კავშირი (აკ) ან ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობა (ესა), რომლებიც არ წარმოადგენენ იურიდიულ პირებს (შდრ. სამკო, მუხლები 39 და 930). თუკი დამფუძნებლებმა აღარ გადაწყვიტეს საზოგადოების სამეწარმეო რეესტრში რეგისტრაცია, მაშინ სამოქალაქო ბრუნვაში დარჩება ერთ-ერთი პიროვნული საზოგადოება (აკ ან ესა). კანონი უშვებს პიროვნული საზოგადოებების შექმნას როგორც წერილობით, ისე – ზეპირად. თუკი დამფუძნებლებმა შეცვალეს მიზანი და შეწყვიტეს სამეწარმეო საზოგადოების რეგისტრაციაზე ფიქრი, მაშინ, დაფუძნებამდელი სამეწარმეო საზოგადოების ნაცვლად, მივიღებთ არარეგისტრირებულ კავშირს ან ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობას, რომლის დამფუძნებელ წევრებსაც აღარ ექნება სამეწარმეო რეესტრში რეგისტრაციის მიზანი.

საზოგადოების შექმნის ეტაპი გარკვეული ვადით შეიძლება გაგრძელდეს. ეს ვადა შეიძლება 1-დღიანი იყოს, თუმცა არც ის არის გამორიცხული, რომ იგი დიდი ხნითაც გაგრძელდეს, მაგალითად, რამდენიმე დღე, კვირა ან თვეც კი. ვადის გახანგრძლივება იმაზეა დამოკიდებული, თუ რა სისწრაფით მოახერხებენ დამფუძნებლები სამეწარმეო საზოგადოებასთან დაკავშირებულ ძირითად საკითხებზე შეთანხმებას. არ არის გამორიცხული, რომ დამფუძნებლები დიდი ხნის მანძილზე ვერ შეთანხმდნენ ისეთ არსებით პირობებზე, როგორებიცაა: წილების ოდენობა, დირექტორის კანდიდატურა, განსახორციელებელი საქმიანობა და სხვ.

მას შემდეგ, რაც დამფუძნებლები მიაღწევენ შეთანხმებას საზოგადოების არსებით პირობებზე, ამით დასრულდება შექმნის ეტაპი და იწყება საზოგადოების წარმოშობის მეორე ეტაპი – დაფუძნება²⁸.

4. სამეწარმეო საზოგადოების დაფუძნების ეტაპი

პრაქტიკული თვალსაზრისით, ხშირად ძნელია ზღვარის გავლება შექმნისა და დაფუძნების ეტაპებს შორის. კერძოდ, მათ შო-

რის ფუნქციური სხვაობა იმდენად მცირეა, რომ ზოგჯერ შექმნის ეტაპს „დაფუძნების წინარე სტადიასაც“ უწოდებენ.

დაფუძნების ეტაპი თითქმის ყველა საზოგადოებისათვის ერთი პრინციპით წარიმართება: დამფუძნებლებმა, დისკუსიებისა და მოლაპარაკებების დასრულების შემდეგ, უკვე უნდა შეარჩიონ და საბოლოოდ შეთანხმდნენ საზოგადოების კონკრეტულ სამართლებრივ ფორმაზე. ხოლო სხვა დანარჩენი შესათანხმებელი საკითხები კი თავად სამართლებრივი ფორმიდან გამომდინარეობს, იმ განსხვავებების გათვალისწინებით, რაც კონკრეტულ სამეწარმეო საზოგადოებას ახასიათებს.

დაფუძნების ეტაპზე საზოგადოების დამფუძნებლები წერილობით აფორმებენ წესდებას, რომლის ძირითად საკითხებზეც ისინი ჯერ კიდევ შექმნის ეტაპზე შეთანხმდნენ. საზოგადოების დამფუძნებლები წესდებას აფორმებენ ან ნოტარიუსის წინაშე, ანდა პირდაპირ სარეგისტრაციო ორგანოში (საჯარო რეესტრში). წესდებაზე ხელმოწერა ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ სამეწარმეო საზოგადოება წარმოიშვა და მან იურიდიული პირის სტატუსი შეიძინა.

დაფუძნების ეტაპზეც, ისევე როგორც შექმნის ეტაპზე, საზოგადოება, როგორც იურიდიული პირი, ჯერ არ წარმოიშობა. ამ დროს იქმნება ე.წ. „წინარე საზოგადოება“, ²⁹ რომელსაც მიზნად აქვს გახდეს უფლებაუნარიანი იურიდიული პირი. წინარე საზოგადოების სტატუსიც იმისდა მიხედვით განისაზღვრება, თუ რომელი სამართლებრივი ფორმის საზოგადოება იქნა დაფუძნებული: წინარე შპს, წინარე სს, წინარე კოოპერატივი და ა.შ.

წინარე საზოგადოებაც სამართლებრივად ემსგავსება პიროვნულ საზოგადოებას, კერძოდ, უფრო მეტად წერილობით შექმნილ ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობას (ესა), რომელიც არ არის იურიდიული პირი. წინარე საზოგადოების არარეგისტრირებულ კავშირთან მსგავსება გამოირიცხება, ვინაიდან ამ უკანასკნელის მიზანი არ არის სამეურნეო, ეკონომიკური ან სხვა მსგავსი საქმიანობა. არარეგისტრირებული კავშირი იმ პირთა (მონაწილეთა) გაერთიანებაა, რომელთაც მიზნად აქვთ პირადი ინტერესების ერთობლივად განხორციელება (მაგალ., ექსკურსია სვანეთის მონახულებლად, საპაეო ბურთით გადაფრენა და ა.შ.). წინარე

²⁹ გერმან. *Vorgesellschaft*

საზოგადოების საქმიანობა კი გარკვეული შემოსავლების (მოგების) მიღებისაკენ არის მიმართული.

სამეწარმეო საზოგადოების დაფუძნების ეტაპზე წარმოიშობა შიდა ურთიერთობის ვალდებულებები, ანუ ურთიერთვალდებულებები საზოგადოების დამფუძნებლებს შორის (და არა მესამე პირთა მიმართ). შიდა ურთიერთობის ვალდებულებები შეეხება მხოლოდ საზოგადოების დაფუძნებასთან დაკავშირებულ საკითხებს, რომლებიც წესდებაში უნდა აისახოს: სამართლებრივი ფორმა, პარტნიორობა შემადგენლობა, სანესდებო კაპიტალის ოდენობა, შენატანების შეტანის წესი და ა.შ.

დაფუძნების ეტაპი დასრულდება, როგორც კი დამფუძნებლები შეთანხმდებიან წესდების ყველა არსებით პირობაზე და წერილობით (ან სანოტარო წესით) გააფორმებენ მას, ანუ ყველა დამფუძნებელი პარტნიორი მოაწერს მას ხელს.

მიუხედავად იმისა, რომ დაფუძნების ეტაპი საზოგადოების წესდების გაფორმებით შემოიფარგლება, ეს ეტაპიც შეიძლება დიდხანს გაგრძელდეს. დაფუძნების ეტაპის გახანგრძლივება დროში შეიძლება იმანაც გამოიწვიოს, რომ რომელიმე დამფუძნებელმა შექმნის ეტაპზე შეთანხმებული კონკრეტული საკითხის გადახედვა მოითხოვოს, მაგალითად, პარტნიორობა შემადგენლობაში თავისი შვილის დამატება და წილების ხელახლა გადანაწილება, ანდა დირექტორად სხვა პირის დანიშვნა და ა.შ. დაფუძნების ეტაპი შეიძლება მალევე, კერძოდ, რამდენიმე წუთში დასრულდეს, თუკი დამფუძნებლები წესდებას (ანუ პარტნიორობა შეთანხმებას) და შესაბამის სარეგისტრაციო განაცხადს ხელს საჯარო რეესტრშივე მოაწერენ.

5. სამეწარმეო საზოგადოების რეგისტრაციის ეტაპი

დაფუძნების ეტაპი, დასრულების შემდეგ, გადადის სარეგისტრაციო წარმოებაში (რეგისტრაციის ეტაპი). რეგისტრაციის ეტაპის დაწყება დამოკიდებულია დამფუძნებელთა განცხადების წარდგენაზე. აღნიშნული განცხადება მოიცავს დამფუძნებელთა მოთხოვნას საზოგადოების რეგისტრაციის შესახებ. თავისთავად, რეგისტრაციის ეტაპი არ სრულდება მხოლოდ დამფუძნებელთა მიერ განცხადების წარდგენით, მას მოსდევს შემდგომში სარეგისტრაციო წარმოების დაწყება, რომელიც სრულდება მეწარმე

სუბიექტის რეესტრში რეგისტრაციით და შესაბამისი სამენარმეო ამონაწერის გაცემით.

მენარმე სუბიექტთა რეგისტრაციის წესი დადგენილია „მენარმეთა შესახებ“ კანონით (მენკა, მუხლები 4 და 5), ხოლო რეგისტრაციის დეტალური წესები და მისი პროცედურები ჩაშლილია, აგრეთვე, საქართველოს იუსტიციის მინისტრის 2009 წლის 31 დეკემბრის #241 ბრძანებით დამტკიცებულ ინსტრუქციაში „მენარმეთა და არასამენარმეო (არაკომერციული) იურიდიულ პირთა რეგისტრაციის შესახებ“ (რეგისტრაციის შესახებ ინსტრუქცია).

ა. მარეგისტრირებელი უწყებები. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის მოქმედების პერიოდში, მენარმე სუბიექტების რეგისტრაციას სხვადასხვა უწყება ახორციელებდა. თავდაპირველად, მარეგისტრირებელ უწყებად გვევლინებოდა სასამართლო. მთელი ქვეყნის მასშტაბით რეგისტრაციის განხორციელებაზე უფლებამოსილი იყო რაიონის (ქალაქის) სასამართლო, კერძოდ კი, სამოქალაქო საქმის განმხილველი მოსამართლე.³⁰ სასამართლოს შემდეგ მენარმე სუბიექტების რეგისტრაციის კომპეტენცია გადაეცა საგადასახადო ორგანოებს, კერძოდ, საგადასახადო ინსპექციებს, რომლებიც შედიოდნენ ფინანსთა სამინისტროს სისტემაში.³¹ 2009 წლიდან, მთელი ქვეყნის მასშტაბით, მენარმე სუბიექტების რეგისტრაციებს ახორციელებს საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო, კერძოდ, მისი ტერიტორიული სარეგისტრაციო სამსახური. საჯარო რეესტრის ეროვნული სააგენტო, როგორც საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, ექვემდებარება საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს.

სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაცია გულისხმობს სპეციალურ რეესტრში (სამენარმეო რეესტრში) მენარმე სუბიექტის შესახებ სარეგისტრაციო მონაცემების ჩაწერას.

³⁰ სასამართლო მარეგისტრირებელ უწყებად გვევლინებოდა 1995 წ. 1 მარტიდან 2005 წლამდე.

³¹ საგადასახადო ინსპექციებს რეგისტრაციის უფლებამოსილება გადაეცათ 2005 წლიდან 2009 წლამდე

ბ. სარეგისტრაციო განცხადება. სარეგისტრაციო განცხადებას ხელს აწერს ყველა დამფუძნებელი პარტნიორი, ხოლო ინდემნარმის შემთხვევაში – ფიზიკური პირი. დასაშვებია განცხადების ხელმოწერა წარმომადგენლობის მეშვეობით. სარეგისტრაციო განცხადებას თან უნდა დაერთოს წესდება და სხვა დამფუძნებელი დოკუმენტები (დამფუძნებელთა კრების ოქმი, თანხმობები და ა.შ.)

სარეგისტრაციო განცხადების ირგვლივ მარეგისტრირებული ორგანო იღებს ერთ-ერთ შემდეგ გადანწყვეტილებას:

- რეგისტრაციის შესახებ,
- ხარვეზის დადგენის შესახებ,
- რეგისტრაციაზე უარის თქმის შესახებ,
- სარეგისტრაციო წარმოების შეწყვეტის შესახებ,
- განცხადების განუხილველად დატოვების შესახებ.

გ. სარეგისტრაციო პროცედურები. რეგისტრაცია მოიცავს როგორც ფორმალურ, ისე მატერიალურ შემოწმებასაც. შემოწმება შეეხება სარეგისტრაციო განცხადებასა და მასზე დართულ დოკუმენტებს.

ფორმალური შემოწმება დაკავშირებულია სარეგისტრაციო განცხადებაში მითითებული მონაცემების სისწორესთან, ხოლო მატერიალური შემოწმების დროს მარეგისტრირებული ორგანო შინაარსობრივად ამოწმებს დამფუძნებელ დოკუმენტებს.

საზოგადოების რეგისტრაცია სრულდება სამეწარმეო საზოგადოებისათვის საიდენტიფიკაციო ნომრის მინიჭებით. საიდენტიფიკაციო ნომერი წარმოადგენს უნიკალურ კოდს (ცხრანიშნა ნომერს), რომელიც უცვლელია და უქმდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც საზოგადოების რეგისტრაცია გაუქმდება. ინდემნარმის შემთხვევაში საიდენტიფიკაციო კოდს წარმოადგენს მისი პირადი ნომერი.

თავი 7. მენარმე სუბიექტის ქონება და კაპიტალი

1. ქონება, როგორც მენარმე სუბიექტის თავისებურება

საკუთარი ქონების არსებობა წარმოადგენს მენარმე სუბიექტის მნიშვნელოვან თავისებურებას. ქონების არსებობა ხაზს უსვამს მენარმე სუბიექტის თვითმყოფადობას, მის მდგრადობას სამოქალაქო ბრუნვის სხვა მონაწილეებთან ურთიერთობაში.

ა. სამენარმეო საზოგადოების ქონება. საკუთარი ქონების არსებობა დამახასიათებელია, ზოგადად, იურიდიული პირისათვის. სამოქალაქო კოდექსი, რომელიც იურიდიული პირის ცნებას იძლევა, მისთვის დამახასიათებელი სხვა ელემენტების ჩამოთვლისას, პირველ რიგში, მიუთითებს იურიდიულ პირზე, როგორც „საკუთარი ქონების მქონე“ ორგანიზებულ წარმონაქმნზე (შდრ. სამკო, მუხლი 24.1).

სამენარმეო საზოგადოების ქონების სახეები იგივეა, რაც სამოქალაქო კოდექსშია ჩამოთვლილი: ყველა ნივთი და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე (სამკო, მუხლები 147-152). აღნიშნული ქონებები თავმოყრილია სამენარმეო საზოგადოების საწარმოებში, რომელთა მეშვეობითაც ახორციელებს იგი სამენარმეო საქმიანობას. ესენი შეიძლება იყოს: მიწის ნაკვეთები, შენობა-ნაგებობები, სატრანსპორტო საშუალებები, დაზგა-დანადგარები, მოწყობილობები, აპარატები, გვირაბები, მალაროები, საოფისე ტექნიკა, საოფისე ინვენტარი, ლიცენზიები, ნებართვები, სასაქონლო ნიშნები და ა.შ.

საგადასახადო მიზნებისათვის, სამენარმეო საზოგადოება ცალკე აღრიცხავს არა მხოლოდ მის საკუთრებაში არსებულ, არამედ მისთვის სარგებლობაში (მათ შორის სასყიდლიან სარგებლობაში) გადაცემულ ქონებასაც. სამენარმეო საზოგადოებაში არსებული მთელი ქონება ინვენტარიზაციის მეშვეობით აღრიცხება ბალანსზე. ბალანსზე აღრიცხული საკუთარი ქონების ღირებულებიდან გამომდინარე, სამენარმეო საზოგადოება იხდის ქონების გადასახადს (შდრ. საგადასახადო კოდექსი, მუხლი 201).

ბ. ინდივიდუალური მენარმის ქონება. საკუთარი ქონების მფლობელია ინდმენარმეც, როგორც ფიზიკური პირი. ფიზიკური პირი თავისი ქონების ნაწილს სამენარმეო საქმიანობაში იყენებს. მას შეუძლია სამენარმეო საქმიანობისათვის გამოიყენოს როგორც პირადი მოხმარების საგნები (კომპიუტერი, ავტომანქანა და ა.შ.), ისე – საწარმოო საშუალებები (დაზგა-დანადგარები). გარდა ამისა, თავისი საცხოვრებელი ბინა ინდმენარმემ შეიძლება ოფისადაც გამოიყენოს.

სამენარმეო საქმიანობაში გამოყენებულ ქონებას ინდმენარმე ცალკე არ აღრიცხავს და მას, საგადასახადო თვალსაზრისით, არც მისი ინვენტარიზაციის ვალდებულება აკისრია. ინდმენარმის მთელი ქონება, მათ შორის, ის ქონება, რომელსაც ის სამენარმეო საქმიანობაში უშუალოდ არ იყენებს, წარმოადგენს კრედიტორების წინაშე ერთიან პასუხსაგებ ქონებას. ამიტომ არის, რომ სამართლებრივად არ დგება ინდმენარმის ქონების გამიჯვნის საჭიროება.

2. ქონების სამენარმეოსამართლებრივი დანიშნულება

ა. ზოგადად. სამენარმეოსამართლებრივი თვალსაზრისით, მენარმე სუბიექტის ქონებას სხვადასხვა დანიშნულება გააჩნია. სამენარმეო სამართალი ქონების ამ დანიშნულებებს სხვადასხვა ჭრილში განიხილავს, მათ შორის:

- მენარმე სუბიექტის პასუხისმგებლობის ჭრილში (მენკა, მუხლები 3.1 და 3.2),
- საზოგადოების კაპიტალში შენატანის სახეებთან დაკავშირებით (მენკა, მუხლი 3.5),
- სამენარმეო რეესტრში ქონებრივი ვალდებულებების ასახვის თვალსაზრისით (მენკა, მუხლი 7),
- საზოგადოების ლიკვიდაციის ჭრილში (მენკა, მუხლი 14),
- საზოგადოების რეორგანიზაციის ჭრილში (მენკა, მუხლი 14^ა).

ბ. ქონების მიმართება მენარმე სუბიექტის პასუხისმგებლობასთან. ზოგადად, მენარმე სუბიექტი (სამენარმეო საზოგადოება და ინდმენარმე) პასუხს აგებს მთელი თავისი ქონებით. დაუშვ-

ბელია სხვისი (მაგალითად, პარტნიორის) ქონების კრედიტორების წინაშე პასუხსაგებ ქონებად გამოყენება, გარდა სამენარმეო სამართლით პირდაპირ დაშვებული და გამონაკლისი შემთხვევებისა. ამის შესახებ ცალკე, სპეციალურ თავში, იქნება განხილული.

კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოება პასუხს აგებს მხოლოდ თავისი ქონებით. მისი პარტნიორების ქონება გამოირიცხება პასუხისმგებლობისაგან, გარდა კანონით დაშვებული გამონაკლისი შემთხვევებისა. ხოლო პიროვნული ტიპის სამენარმეო საზოგადოებების (სპს და კს) შემთხვევაში, მათი ქონება პასუხს აგებს სრული პარტნიორების (კომპლემენტარების) ქონებასთან ერთად.

გ. ქონების მიმართება შენატანების სახეებთან. შენატანებთან მიმართებაში ქონების საკითხებს დეტალურად ქვემოთ შევხებით, სადაც სანესდებო კაპიტალი იქნება განხილული. თუმცა მოკლედ მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ შენატანების მეშვეობით იქმნება სანყისი სანესდებო კაპიტალი, ხოლო დამატებითი შენატანებით იზრდება უკვე შექმნილი სანესდებო კაპიტალი.

შენატანებს, ძირითადად, ქონებრივი ობიექტები (საგნები, ნივთები, ფული, აქცია და ა.შ.) წარმოადგენს. გამონაკლისია მომსახურების განევა ან სამუშაოს შესრულება, რომლებიც, ასევე, შენატანების სახეებს მიეკუთვნება (შდრ. მენკა, მუხლი 3.5).

დ. სამენარმეო რეესტრში ქონებრივი ვალდებულებების ასახვა. მენარმე სუბიექტის ქონება შეიძლება იპოთეკით ან გირავნობით იყოს დატვირთული, ანდა მასზე გავრცელდეს ყადაღა.

აღნიშნული ქონებრივი ვალდებულებები სრულად აისახება სამენარმეო რეესტრში, კერძოდ, მენარმე სუბიექტის სარეგისტრაციო მონაცემებში.

ე. ქონება სამენარმეო საზოგადოების ლიკვიდაციისა და რეორგანიზაციის დროს. ქონება მნიშვნელოვანი კომპონენტია სამენარმეო საზოგადოების ლიკვიდაციისა და რეორგანიზაციის დროს. უფრო დეტალურად ამ საკითხს ცალკე, სპეციალურ თავში

განვიხილავთ. აქ მხოლოდ მოკლედ უნდა აღინიშნოს, რომ ლიკვიდაცია, როგორც გარკვეული ღონისძიებების ერთობლიობა, მიმდინარეობს ლიკვიდირებული საზოგადოების ქონებაზე, ხოლო რეორგანიზაციისას, განსაკუთრებით, შერწყმისა და გაყოფის დროს, ქონება ერთი სამენარმეო საზოგადოებიდან გადაეცემა სხვა, ერთ ან რამდენიმე, სამენარმეო საზოგადოებას.

3. სანესდებო კაპიტალი

სანესდებო კაპიტალი³² დამახასიათებელია მხოლოდ კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებისათვის (სს, შპს, რკ). ზოგადად, სანესდებო კაპიტალი წარმოადგენს კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების წარმოშობისათვის აუცილებელ და სავალდებულო ინსტიტუტს. არ არსებობს კაპიტალური ტიპის საზოგადოება სანესდებო კაპიტალის გარეშე.

სანესდებო კაპიტალს თავდაპირველად დამფუძნებელი პარტნიორები ავსებენ. ისინი სანესდებო კაპიტალს ავსებენ შენატანების შეტანით. სანესდებო კაპიტალის შევსება ხდება დაფუძნებული საზოგადოებისათვის დათქმული (შეპირებული) შენატანების გადაცემით. საზოგადოების დაფუძნებისას შექმნილი სანყისი სანესდებო კაპიტალი, უკვე მოგვიანებით, შეიძლება შეივსოს დამატებითი შენატანებითაც. დამატებითი შენატანების შეტანა ხორციელდება როგორც დამფუძნებელი, ასევე, შემდგომი პარტნიორების მიერ.

შენატანების სახით პარტნიორებს შეაქვთ სხვადასხვა სახის ქონება, როგორც მატერიალური სახით (საგნები, ნივთები), ისე –

³² დღეს მოქმედმა კანონმა ტერმინს „სანესდებო კაპიტალი“ 2008 წლიდან შეუცვალა სახელი და მას უბრალოდ „კაპიტალი“ ან „საზოგადოების კაპიტალი“ უწოდა, ხოლო ტერმინ „სანესდებო კაპიტალის“ გამოყენება დაუშვა მხოლოდ გარკვეული შემთხვევებისათვის, როგორებიცაა, მაგალითად, საზოგადოების დაფუძნებისას მისი კაპიტალის (შენატანების ჯამის), საზოგადოების საკუთარი კაპიტალის და სხვა მნიშვნელობებით. თუმცა, საბოლოოდ, სხვა ტერმინების გამოყენება უნდა აკრძალულიყო და, შესაბამის კანონებში ცვლილებების შეტანის შემდეგ, ტერმინი „სანესდებო კაპიტალი“ უნდა ჩანაცვლებულიყო სათანადო ტერმინით (შდრ. მენკა, მუხლი 69.6).

არამატერიალური სახით (წილები, აქციები, ლიცენზიები და სხვ.). მატერიალური შენატანებიდან აღსანიშნავია ფული, რომელიც შეიძლება შეტანილ იქნეს როგორც ლარში, ისე უცხოურ ვალუტაში. შენატანის სახით სანესდებო კაპიტალში შეიძლება შეტანილ იქნეს მომსახურების განევა ან სამუშაოს შესრულება (მენკა, მუხ-ლი 3.5). სამენარმეო პრაქტიკაში უფრო ხშირია სანესდებო კაპიტალის ფულადი სახსრებით შევსება.

სანესდებო კაპიტალში განხორციელებული ნებისმიერი შენატანი (გარდა ფულადი სახსრებისა) თანხაში უნდა გამოისახოს. ნებისმიერ მატერიალურ ან არამატერიალურ ქონებრივ შენატანს შესაბამისი ღირებულება აქვს. ეს ღირებულება შეიძლება იყოს საბაზრო, საბალანსო და ა.შ. შესაბამისი ღირებულება აქვს, აგრეთვე, განეულ მომსახურებას ან შესრულებულ სამუშაოს. ნებისმიერი შენატანის ღირებულებას ადგენს შესაბამისი სპეციალისტი (მაგალ., შემფასებელი, აუდიტორი, ექსპერტი). პარტნიორი შეფასებულ შენატანს სამენარმეო საზოგადოებას გადასცემს იმ ღირებულებით, რომელსაც სპეციალისტი დაადგენს. საზოგადოებისათვის გადაცემული ქონება (შენატანი) საზოგადოების ბალანსში აისახება სწორედ სპეციალისტის მიერ დადგენილი ღირებულებით.

ზოგადად, სანესდებო კაპიტალი წარმოადგენს ერთ-ერთი ძირითად სარეგისტრაციო მონაცემს³³. 2008 წლამდე მსგავსი წესი იყო დადგენილი ქართულ სამენარმეო სამართალშიც – სანესდებო კაპიტალის შესახებ მონაცემები აისახებოდა სამენარმეო რეესტრში (შდრ. მენკა, 2008წ. 04 აპრილამდე არსებული რედაქცია, 5.3.3 მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი).

4. სანესდებო კაპიტალის მიმართება ქონებასთან

საზოგადოების სანესდებო კაპიტალი წარმოადგენს კაპიტალური ტიპის საზოგადოების ქონების განცალკევებულ ნაწილს. სანესდებო კაპიტალის ღირებულება წარმოადგენს მასში შეტანი-

³³ სანესდებო კაპიტალი წარმოადგენს გერმანიაში, შვეიცარიაში, ავსტრიაში, ნიდერლანდებსა და ევროპის სხვა წამყვან ქვეყნებში სავალდებულო სარეგისტრაციო მონაცემს, რომელიც რეგისტრირდება შესაბამის სავაჭრო რეესტრებში (Handelsregister) ან ფირმათა მწარმოებელ ნიგნებში (Firmenbuch).

ლი შენატანების ღირებულებათა ჯამს. მაგალითად, 10 000-ლარიანი სანესდებო კაპიტალი შედგება მასში შეტანილი 7 000-ლარიანი მინის ნაკვეთის ღირებულებისაგან და 3 000 ლარის ფულადი სახსრებისაგან. ამდენად, საზოგადოების ბალანსში სანესდებო კაპიტალი მხოლოდ თანხაშია გამოხატული, მიუხედავად ქონებრივი შენატანის სახეობისა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ნებისმიერი ქონებრივი შენატანი უნდა შეფასდეს, ანუ მისი ღირებულება უნდა დაადგინოს დამოუკიდებელმა სპეციალისტმა.

საზოგადოების რეგისტრაციის მომენტიდან დაწყებული სანესდებო კაპიტალისა და საზოგადოების ქონების ღირებულებები შეიძლება ერთმანეთს დაემთხვეს. აღნიშნული გარემოება მაშინაა სახეზე, როდესაც დამფუძნებელი პარტნიორები რეგისტრაციის მომენტიდან დაწყებული სრულად შეავსებენ სანესდებო კაპიტალს და შეიტანენ დათქმულ შენატანებს. ამ დროს სანესდებო კაპიტალისა და საზოგადოების ქონების ღირებულებები თანხის ოდენობითაც ერთი და იგივეა.

სანესდებო კაპიტალის თანხაში გამოხატული ღირებულება მანამდე რჩება უცვლელი, სანამ პარტნიორები არ მიიღებენ მისი გაზრდის ან შემცირების გადაწყვეტილებას. ასეთი გადაწყვეტილება კი პარტნიორებმა შეიძლება არ მიიღონ წლების განმავლობაში. სანესდებო კაპიტალის უცვლელობის პირობებში საზოგადოების ქონება შეიძლება გაიზარდოს, თუ მან მომგებიანად განახორციელა სამენარმო საქმიანობა, ანდა შემცირდეს, თუკი საზოგადოებამ ზარალი განიცადა, ან გახარჯა სანესდებო კაპიტალში შეტანილი ფულადი სახსრები.

5. სანესდებო კაპიტალის დანიშნულება

კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში სანესდებო კაპიტალის არსებობას სხვადასხვა ფუნქციური დატვირთვა აქვს. სანესდებო კაპიტალის არსებობა არ არის მნიშვნელოვანი მხოლოდ საზოგადოებისათვის. მისი დანიშნულება ვლინდება, ასევე, საზოგადოების პარტნიორებისა და მესამე პირების (კრედიტორების) მიმართ.

ა. სანესდებო კაპიტალის დანიშნულება საზოგადოების მიმართ. სანესდებო კაპიტალი წარმოადგენს კაპიტალური ტიპის

საზოგადოების საქმიანობის დაწყებისა ან გაფართოების გარანტს. სამეწარმეო (ბიზნეს) საქმიანობის დაწყება და მისი შემდგომი განვითარება კაპიტალის (ფულადი სახსრების ან მატერიალური ქონების) არსებობას უკავშირდება. იმისათვის, რომ მეწარმემ ვენახი გააშენოს და მელვინეობას მიჰყოს ხელი, საჭიროა სავენახე მიწის ნაკვეთის შეძენა ან ქირავნობა, ვაზის ნარგავობის შეძენა და დარგვა, მარნის მოწყობა, ღვინის სარეალიზაციოდ ბოთლების და სხვა დამხმარე მასალების (საცობის, ეტიკეტის და სხვ.) შეძენა და ა.შ. აღნიშნული ბიზნესის დასაწყებად საჭიროა სანაყისი კაპიტალის, ძირითადად, ფულადი სახსრების არსებობა.

არსებობს სანაყისი კაპიტალის მოძიების ორი წყარო: საკუთარი კაპიტალი და უცხო სახსრები. უცხო სახსრებში იგულისხმება ნასესხები სახსრები (ძირითადად, საბანკო კრედიტი). საბანკო სახსრების მოძიება არცთუ ისე ადვილია, ვინაიდან კომერციული ბანკები საკუთარი ინიციატივით უარს აცხადებენ სანაყისი ბიზნესების (start up) დაფინანსებაზე. გამონაკლისია სახელმწიფოს მიერ ინიცირებული ბიზნეს-პროექტები³⁴, რომლებიც კომერციული ბანკების ჩართულობით ხორციელდება.

ამდენად, სანაყისი ბიზნესის დასაფინანსებლად ყველაზე გარანტირებული წყაროა საკუთარი სახსრები (საკუთარი კაპიტალი). საზოგადოებისათვის საკუთარ სახსრებს თავდაპირველად სწორედ დამფუძნებელი პარტნიორები გაიღებენ, რომლებსაც პირველადი შენატანები შეაქვთ საზოგადოების სანესდებო კაპიტალში. აღნიშნული შენატანები – იქნება ეს ქონება თუ ფული – გამოიყენება ახლად დაფუძნებული საზოგადოების სამეწარმეო (ბიზნეს) საქმიანობაში.

ანალოგიური მდგომარეობა შეიძლება შეიქმნას მოგვიანებითაც, საზოგადოების განვითარების გარკვეულ ეტაპზე, როდესაც აუცილებელი ხდება სამეწარმეო საქმიანობის გაფართოება, მაგალითად: ახალი პროდუქციის სანარმოებლად, კლიენტებისათვის დამატებითი მომსახურების შესათავაზებლად, სანარმოო საშუალებების შესაძენად, წარმოების ახალი სახეების დასაწყებად

³⁴ საუბარია ისეთ პროექტებზე, როგორებიცაა: „ანარმოე საქართველოში“, „დანერგე მომავალი“, „დანერგე საქართველოში“ და ა.შ.

და ა.შ. აქაც საზოგადოება და მისი პარტნიორები სახსრების მოზიდვის დილემის წინაშე აღმოჩნდებიან – საკუთარი თუ უცხო კაპიტალი. ასეთ დროს კომერციული ბანკები უფრო ხელგაშლილები არიან და, სხვადასხვა ქონების უზრუნველყოფის სანაცვლოდ, შეუზღუდავად აძლევენ სამენარმეო საზოგადოებას საკრედიტო თანხებს. პრაქტიკაში არის შემთხვევებიც, როდესაც პარტნიორები საქმიანობის გასაფართოებლად საკუთარ სახსრებსაც მიმართავენ და დამატებითი შენატანებით ავსებენ გაზრდილ სანესდებო კაპიტალს.

ბ. სანესდებო კაპიტალის დანიშნულება საზოგადოების ლიკვიდურობის შენარჩუნების მიმართ. სანესდებო კაპიტალი წარმოადგენს კაპიტალური ტიპის საზოგადოების ლიკვიდურობის შენარჩუნების გარანტს.

საზოგადოება ლიკვიდურია, თუ მას გააჩნია საკმარისი ფულადი სახსრები არსებული მიმდინარე ხარჯების მოკლევადიან პერიოდში დასაფინანსებლად, მაგალითად, ხელფასების გასაცემად, პროდუქციის შესასყიდად, კრედიტის გადასახდელად და ა.შ. თუმცა, არცთუ ისე ადვილია საზოგადოების ლიკვიდურობის შენარჩუნება მისი არსებობის განმავლობაში. სამენარმეო საზოგადოება არ არის დაზღვეული ეკონომიკური წარუმატებლობისაგანაც. ასეთ დროს სამენარმეო საზოგადოების ქონება შეიძლება, სრულად მოხმარდეს მიმდინარე ვალდებულებების გასტუმრებას და აღარაფერი დარჩეს მომავალი ვალდებულებების შესასრულებლად. ამან კი შეიძლება სამენარმეო საზოგადოება ვალაუფელობამდე მიიყვანოს.

სამენარმეო საზოგადოების ლიკვიდურობის შენარჩუნებას უზრუნველყოფს ყოველთვის შევსებული სანესდებო კაპიტალი. დაუშვებელია საზოგადოების მთლიანი მოგების დივიდენდების სახით პარტნიორებზე განაწილება ან პარტნიორებისათვის ქონების უკან დაბრუნება, თუკი ამით საზოგადოებას უარყოფითი ბალანსი შეიძლება შეექმნას. მსგავსი წესია დადგენილი, მაგალითად, გერმანულ საზოგადოებათა (განსაკუთრებით, შპს-ის) სამართალში, რომელიც სანესდებო კაპიტალს ხელშეუხებელ კატეგორიად განიხილავს. შპს-ის კანონი არ უშვებს, მაგალითად,

სანესდებო კაპიტალის შემცირებას 25.000 ევროზე ქვემოთ³⁵, რაც მინიმალური სანესდებო კაპიტალის ოდენობაა.

დღეს მოქმედი ქართული სამენარმეო სამართალი არ ზრუნავს სანესდებო კაპიტალის შენარჩუნებაზე. აღნიშნულის მომწესრიგებელი ნორმები საერთოდ არ გვხვდება კანონში. სამაგიეროდ, კანონი უშვებს საზოგადოების მოგების პარტნიორებზე წელიწადში რამდენჯერმე განაწილების შესაძლებლობას (შდრ. მენკა, მუხლი 8). ასეთი მიდგომით პარტნიორებმა შეიძლება არალიკვიდურად აქციონ სამენარმეო საზოგადოება და იგი ვალაუვალობამდეც კი მიიყვანონ.

გ. სანესდებო კაპიტალის დანიშნულება საზოგადოების კრედიტორების მიმართ. სანესდებო კაპიტალი წარმოადგენს, აგრეთვე, სამენარმეო საზოგადოების კრედიტორთა წინაშე პასუხსაგებ ქონებას.

შევსებული სანესდებო კაპიტალი გარანტიაა იმისა, რომ სამენარმეო საზოგადოებამ შეძლოს კრედიტორების წინაშე არსებული ვალების დაფარვა. კრედიტორების წინაშე პასუხისმგებელია მხოლოდ კაპიტალური ტიპის საზოგადოება მთელი თავისი ქონებით. ასეთ დროს საზოგადოების პარტნიორთა პასუხისმგებლობა, ზოგადად, გამორიცხულია. კრედიტორების წინაშე პასუხსაგებ ქონებად გვევლინება, აგრეთვე, მათ მიერ შენატანებით შევსებული სანესდებო კაპიტალი. შესაბამისად, პარტნიორების მიერ შევსებული სანესდებო კაპიტალი ერთგვარი კომპენსაციაა იმისა, რომ სამართლიანად დაბალანსდეს პარტნიორთა პასუხისმგებლობის არარსებობა. ამდენად, კრედიტორებისათვის გარკვეული გარანტიების შემცველია, როდესაც მის მიმართ დავალიანებულ სამენარმეო საზოგადოებას დიდი ოდენობის გაუხარჯავი სანესდებო კაპიტალი აქვს.

ზოგიერთი მენარმე სუბიექტისათვის, როგორებიცაა: კომერციული ბანკი ან სადაზღვევო კომპანია, კანონი ადგენს კონკრეტული დიდი ოდენობის კაპიტალის არსებობას. მაგალითად, კომერციულ ბანკებს ეროვნული ბანკი პერიოდულად განუსაზღვრავს განალდებული სანესდებო კაპიტალის მინიმალურ ოდენობასა და მათი შექმნის წესს (შდრ. 1996წ. კანონი „კომერციული

³⁵ შდრ. GmbHG, §58

ბანკების საქმიანობის შესახებ", მუხლი 9).³⁶ გარდა ამისა, კომერციული ბანკი ყოველთვის ვალდებულია, რომ თავისი მიზნობრივი საწესდებო კაპიტალი (50 მლნ. ლარი) ფულადი თანხით შეავსოს. რაც შეეხება სადაზღვევო კომპანიებს, მათი მინიმალური საწესდებო კაპიტალი დამოკიდებულია დაზღვევის კონკრეტულ სახეობაზე. მაგალითად, სიცოცხლის დაზღვევის ან გადაზღვევის სფეროში შევსებული სადაზღვევო კაპიტალის ოდენობა უნდა შეადგენდეს 7,2 მლნ. ლარს.

დ. საწესდებო კაპიტალის დანიშნულება საზოგადოების პარტნიორთა მიმართ. პარტნიორთა მიმართ სამენარმეო საზოგადოების საწესდებო კაპიტალის დანიშნულება იმაში გამოიხატება, რომ მისი მეშვეობით განისაზღვრება საზოგადოების პარტნიორთა წილების ოდენობა, და, შესაბამისად, მათი პასუხისმგებლობაც, ამ წილებიდან გამომდინარე.

ზოგადად, პარტნიორთა წილები საწესდებო კაპიტალში მათ მიერ განხორციელებული შენატანების პროპორციულია. მაგალითად, თუ საწესდებო კაპიტალის ოდენობაა 1.000 ლარი და პარტნიორმა შენატანის სახით მასში 200 ლარი შეიტანა, შესაბამისად, მისი წილის ოდენობა შეადგენს 20%-ს. კანონი უშვებს პარტნიორებს შორის სხვა შეთანხმების მიღწევის შესაძლებლობასაც (შდრ. მენკა, მუხლი 3.9, წინადად. 2). მაგალითად, 200 ლარის შენატანის განხორციელების სანაცვლოდ, მას მიეცეს არა 20%, არამედ სხვა არაპროპორციული რაოდენობა (30%, 40%, 60% და ა.შ.).

6. საწესდებო კაპიტალის მინიმალური ოდენობა

დიდი ოდენობის საწესდებო კაპიტალი, მათ შორის, მუდმივად შევსებული საწესდებო კაპიტალი ამართლებს მის ყველა დანიშნულებას, კერძოდ, შედეგიანად მიიღწევა ყველა ის მიზანი, რაც საწესდებო კაპიტალის არსებობასთან არის დაკავშირებული.

³⁶ ჯერ კიდევ 1999 წლიდან ეროვნული ბანკის ბრძანებით კომერციული ბანკებისათვის განალდებული საწესდებო კაპიტალის მინიმალური ოდენობა არანაკლებ 2 (ორი) მილიონს ლარს შეადგენდა, ხოლო მოგვიანებით აღნიშნული თანხა თანდათანობით იზრდებოდა და 2007 წლისათვის იგი 12 მლნ. ლარით, ხოლო 2018წ. 31 დეკემბრისათვის - 50 მლნ. ლარით განისაზღვრა.

სანესდებო კაპიტალის მინიმალური ოდენობა – ის მინიმალური გარანტიაა, რაც უზრუნველყოფს სანესდებო კაპიტალის შედეგიანად გამოყენებას. სანესდებო კაპიტალის მინიმალური ოდენობა კანონით განისაზღვრება. მაგალითად, გერმანული შპს-ის სანესდებო კაპიტალის მინიმალური ოდენობა, სულ მცირე, 25.000 ევროს უნდა შეადგენდეს, ხოლო სააქციო საზოგადოებისა – სულ მცირე, 50.000 ევროს.³⁷ ნესდებით დაშვებულია მინიმალურ ოდენობაზე მეტი კაპიტალის დადგენა.

კანონით უნდა განისაზღვროს, აგრეთვე, გაცხადებული სანესდებო კაპიტალის განაღდების მინიმალური ოდენობა. ასეთი მინიმალური ოდენობა, ხშირ შემთხვევაში, შეადგენს გაცხადებული სანესდებო კაპიტალის ნახევარს.

დიდი ოდენობის სანესდებო კაპიტალი უფრო მეტ სერიოზულობას ანიჭებს კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებას, მეტად მიმზიდველს ხდის მას მესამე პირების მიმართ და მეტ დაინტერესებას იწვევს იგი მომავალი დამკვეთების წინაშე.

საქართველოში კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებების მინიმალური სანესდებო კაპიტალის ოდენობა არცთუ ისე შთამბეჭდავია. თავდაპირველად, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ამოქმედების მომენტისათვის, ლარის მიმოქცევაში შემოღებამდე, მისი ოდენობა აშშ დოლარში განისაზღვრებოდა³⁸ და შპს-ისათვის მინიმალური სანესდებო კაპიტალი 1.000 აშშ დოლარს შეადგენდა, ხოლო სააქციო საზოგადოებისათვის – 10.000 აშშ დოლარს. ლარის მიმოქცევაში გაშვების შემდეგ, შპს-ის მინიმალური სანესდებო კაპიტალი გახდა 2.000 ლარი, ხოლო სააქციო საზოგადოებისათვის – 15.000 ლარი. მინიმალური სანესდებო კაპიტალის ეს ოდენობა შენარჩუნდა 2005 წლამდე. 2005 წლიდან 2008 წლამდე 10-ჯერ შემცირდა შპს-ის სანესდებო კაპიტალის მინიმალური ოდენობა და იგი 200 ლარით განისაზღვრა. ამ პერიოდისათვის უცვლელი დარჩა სააქციო საზოგადოების მინიმალური სანესდებო კაპიტალი, 15.000 ლარი. ყოვლად გაუმართლებელი გადაწყვეტილება მიიღო კანონმდებელმა, როდესაც 2008 წლიდან დღემდე

³⁷ შპს-ის შესახებ კანონი (GmbHG), §5, აბზ. 1, სააქციო საზოგადოების შესახებ კანონი (AktG), §7.

³⁸ „მენარმეთა შესახებ“ კანონი ამოქმედდა 1995წ. 1 მარტს, ხოლო ლარი მიმოქცევაში გაშვებული იქნა 1995წ. 22 ოქტომბერს.

(2021 წლამდე) მოსპო მინიმალური სანესდებო კაპიტალის ოდენობა და შპს-ისა და სააქციო საზოგადოებისათვის სანესდებო კაპიტალის „ნებისმიერი ოდენობა“ დაადგინა (მდრ. მენკა, მუხლები 45 და 51.1). როდესაც თანხაზეა საუბარი, „ნებისმიერი ოდენობა“ მოიცავს ფულად ერთეულში გამოხატულ ნებისმიერ თანხას, რომლის მინიმალური ოდენობა შეიძლება 1 თეთრიდან დაიწყოს. მაგრამ ეკონომიკურ ბრუნვაში დამკვიდრებული გარიგებების მინიმალური მოცულობიდან გამომდინარე, ეს შეიძლება იყოს მხოლოდ 1 ლარი.³⁹ ამდენად, გამოდის, რომ დღეისათვის შპს-ისა და სააქციო საზოგადოებისათვის მინიმალური სანესდებო კაპიტალის ოდენობა 1 ლარს შეადგენს.

კოოპერატივის შემთხვევაში, თავდაპირველად, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის ამოქმედების მომენტისათვის, მინიმალური პაის ოდენობა შეადგენდა 50 ლარს. ხოლო 2008 წლიდან კანონმა მინიმალური პაის ოდენობის განსაზღვრის პრეროგატივა თავად კოოპერატივის წევრებს მიაწოდა, რომლებიც თავად განსაზღვრავენ მის მინიმალურ ოდენობას, რაც ჯამში საგარანტიო თანხას ქმნის (მენკა, მუხლი 61).

სამენარმეო საზოგადოებების ჩამოყალიბების სანყის ეტაპზე გამართლებული იყო კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებისათვის მინიმალური სანესდებო კაპიტალის სახით 2.000 და 15.000 ლარის შემოღება. ეს ოდენობა არ იყო დამაბრკოლებელი ფაქტორი კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების დაფუძნებისა და რეგისტრაციისათვის. მით უმეტეს, რომ დამფუძნებლებს შეეძლოთ რეგისტრაციის მომენტისათვის მისი ნახევარი შეეწოთ. შედეგად, შეიქმნა სანყისი კაპიტალის მქონე უამრავი სამენარმეო საზოგადოება. თუმცა იმის ნაცვლად, რომ კანონმდებელს კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების გამსხვილებისა და მათი ლიკვიდურობის ამაღლებისათვის შეეწყო ხელი, მან, პირიქით, აქცენტი ისევ რაოდენობაზე აიღო და სანესდებო კაპიტალის ოდენობა ჯერ მინიმუმ თანხამდე (200 ლარამდე) დაიყვანა, ხოლო შემდეგ კი თითქმის

³⁹ 1-ლარიანი გარიგებები დამკვიდრებულია საპრივატიზაციო პრაქტიკაში, როდესაც, 1-ლარად მიყიდული სახელმწიფო ქონების სანაცვლოდ, ინვესტორი კისრულობდა ვალდებულებას, განეხორციელებინა რამდენიმე მილიონი ლარის ინვესტიცია. მსგავსი გარიგებები არსებობს ევროპისა და ამერიკის ქვეყნებში, კერძოდ, 1-ევროიანი, 1-დოლარიანი გარიგებები და ა.შ.

გააუქმა იგი (როდესაც 1 ლარამდე დაიყვანა). დღეს, მართალია, არსებობს რამდენიმე ასეული ათასი კაპიტალური ტიპის საზოგადოება, მაგრამ მათგან უმრავლესობა არალიკვიდურია და თითქმის ვალაუვალობის პირამდე არიან მიყვანილნი.

7. შენატანები საზოგადოების სანესდებო კაპიტალში

ა. ზოგადად. კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოების სანესდებო კაპიტალი უნდა შეივსოს შენატანებით. შენატანების შეტანის ვალდებულება სამენარმეო საზოგადოების პარტნიორებს აკისრიათ.

სანესდებო კაპიტალში შენატანები შეიტანება ორ შემთხვევაში:

- სამენარმეო საზოგადოების დაფუძნებისას;
- სამენარმეო საზოგადოების სანესდებო კაპიტალის გაზრდისას.

ბ. შენატანების სახეები. სანესდებო კაპიტალში განხორციელებული შენატანი სხვადასხვა სახისაა (შდრ. მენკა, მუხლი 3.5, წინადად. 2). შენატანის სახით შეიძლება შეტანილ იქნეს:

- მატერიალური ქონება (ფული, ნივთი),
- არამატერიალური ქონება (უფლება, ლიცენზია, აქცია, წილი),
- სამუშაოს შესრულება,
- მომსახურების განწევა.

ფულის გარდა, სხვა ნებისმიერი ქონება (ნივთი, სამუშაოს შესრულება, მომსახურების განწევა და სხვ.) უნდა შეფასდეს და შესაბამისი შეფასებითი ღირებულებით აღირიცხოს საზოგადოების ბალანსში.

გ. შენატანის შეფარდება პარტნიორის წილთან. პარტნიორის მიერ განხორციელებული შენატანი, ზოგადად, წილის პროპორციულია. მაგალითად, 10.000-ლარიან სანესდებო კაპიტალში 1.000 ლარის შენატანის განხორციელება შეესაბამება 10% წილს. თუმცა პარტნიორები წესდებით შეიძლება შეთანხმდნენ განსხვა-

კეზულ წესზეც დე, შეტანილი შენატანებისეგან დამოუკიდებლად, განსაზღვრონ განსხვავებული უფლება-მოვალეობები (შდრ. მეწკე, მუხლი 3.9, წინადად. 2). მეგალითად, 1.000 ლარის შენატანის განხორციელების სანაცვლოდ, მიიღოს უფრო მეტი წილი, ვიდრე 10%-იე, მიიღოს 10%-ზე მეტი დივიდენდი დე ა.შ.

დ. შენატანის შეტანის წესი. პარტნიორები უნდა შეთანხმდნენ შენატანების შეტანის წესზე (მეწკე, მუხლი 3.5.). შეტანის წესზე შეთანხმება გულისხმობს შეთანხმებას შემდეგ პირობებზე:

- შენატანის შეტანის ვადებზე,
- შენატანის სახეებზე,
- შენატანის ოდენობაზე.

ნებისმიერი ამ შეთანხმებული პირობის დარღვევა გამოიწვევს პარტნიორის პასუხისმგებლობას. კერძოდ, თუ პარტნიორმა გადააცილა შენატანის შეტანის ვადას ან არ შეიტანა დათქმული ოდენობის შენატანი, იგი შეიძლება, გაირიცხოს საზოგადოებიდან, ან მას შეუმცირდეს წილი განხორციელებული შენატანის ოდენობამდე (შდრ. მეწკე, მუხლი 3.7). იმ შემთხვევაში, თუ პარტნიორმა შეიტანა დაპირებული შენატანისეგან განსხვავებული შენატანი (მეგალითად, ფულის ნაცვლად, რაიმე მატერიალური ნივთი), მას დანარჩენმა პარტნიორებმა შეიძლება მოსთხოვონ პირობის შესრულება დე განუსაზღვრონ ამისათვის დამატებითი ვადა, ანდა მოსთხოვონ განხორციელებულ შენატანზე დამატება, თუ მისი ღირებულება უფრო ნაკლებია, ვიდრე დაპირებული შენატანის ღირებულება.

თავი 8. მენარმე სუბიექტის ხელმძღვანელობა და წარმომადგენლობა

1. სამენარმეო საქმიანობის ორგანიზებულობა

სამენარმეო საქმიანობა საჭიროებს ორგანიზებულად წარმართვას. საქმის ორგანიზებულობა, კერძოდ, კი ორგანიზებულად განხორციელება წარმომადგენს სამენარმეო საქმიანობისათვის დამახასიათებელ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტს (მენკა, მუხლი 1.2).

სამენარმეო საქმიანობის ორგანიზებულად და მომგებიანად წარმართვას ესაჭიროება კარგი ორგანიზატორი, ასევე, კარგად აწყობილი მართვის ორგანოების სისტემა. ორგანიზატორის ფუნქციას ითავსებს სწორედ მენარმე სუბიექტის ხელმძღვანელი. არ არსებობს მენარმე სუბიექტი, რომელსაც არ ჰყავს ხელმძღვანელი.

ინდივიდუალური მენარმე თავად არის თავისი სამენარმეო საქმიანობის წარმმართველი. თუ ინდმენარმეს ერთი საწარმო გააჩნია, მან შეიძლება თავადაც მართოს იგი დამოუკიდებლად ან დაიქირავოს მენეჯერი. მაგრამ რამდენიმე საწარმოს შემთხვევაში, მათი მართვა ინდმენარმემ შეიძლება სხვადასხვა მენეჯერსაც მიანდოს.

სამენარმეო საზოგადოებას შეიძლება რამდენიმე ხელმძღვანელიც კი ჰყავდეს. ხელმძღვანელის ზოგადი სახელია დირექტორი. ამ სტატუსით რეგისტრირდება იგი სამენარმეო რეესტრში.

2. მართვის ორგანოები სამენარმეო საზოგადოებაში

ა. ზოგადად. სამენარმეო საზოგადოება, ხელმძღვანელის გარდა, იმართება მართვის ორგანოების მეშვეობით. მართვის ორგანოები ქმნიან საზოგადოების მართვის ორგანოების სიტემას. საზოგადოების მართვის ორგანოებია:

- პარტნიორთა (აქციონერთა) კრება,
- სამეთვალყურეო საბჭო,
- გამგეობა,
- დირექტორი, დირექტორთა საბჭო ან დირექტორატი.

მართვის ზოგიერთი ორგანო კანონითაა გათვალისწინებული. მაგალითად, კანონითაა გათვალისწინებული პარტნიორთა შემკრები ორგანო, რომელსაც კანონი ზოგადი სახელით – „პარტნიორთა საერთო კრებით“ – მოიხსენიებს (მდრ. მენკა, მუხლი 9¹). თუმცა შემდგომში პარტნიორთა ეს თავყრილობა, თითოეული საზოგადოების სამართლებრივი ფორმიდან გამომდინარე, კონკრეტული სახელით გადმოიცემა. მაგალითად, შპს-ში, სპს-სა და კს-ში მას „პარტნიორთა კრება“ ეწოდება, სააქციო საზოგადოებაში – „აქციონერთა კრება“, „საერთო კრება“ ან „აქციონერთა საერთო კრება“, ხოლო კოოპერატივში – „საერთო კრება“ და „წარმომადგენელთა კრება“.

კანონითაა გათვალისწინებული, აგრეთვე, სამეწარმეო საზოგადოების ისეთი ორგანო, როგორიცაა ხელმძღვანელი (მენკა, მუხლი 9). ხელმძღვანელის დასახელებაც და სტატუსიც დამოკიდებულია სამეწარმეო საზოგადოების შესაბამის სამართლებრივ ფორმაზე. მაგალითად, კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში (შპს, სს, კოოპერატივი) ხელმძღვანელებს დირექტორები ეწოდებათ, ხოლო სპს-სა და კს-ში ხელმძღვანელობის უფლება აქვთ სრულ პარტნიორებს (კომპლემენტარებს), თუმცა სამეწარმეო რეესტრში ისინიც დირექტორის სტატუსით რეგისტრირდებიან.

სამეწარმეო საზოგადოებაში მართვის ისეთი ორგანოს შექმნა, როგორიცაა სამეთვალყურეო საბჭო, დამოკიდებულია, პირველ რიგში, საზოგადოების სამართლებრივ ფორმაზე. 2008 წლამდე ყველა სააქციო საზოგადოებაში სამეთვალყურეო საბჭოს არსებობა სავალდებულო იყო და იგი მართვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ორგანოს წარმოადგენდა. ამის შემდეგ კი სამეთვალყურეო საბჭოს არსებობა სავალდებულო გახდა მხოლოდ შემდეგი ტიპის სააქციო საზოგადოებებში (მდრ. მენკა, მუხლი 55.1):

- ანგარიშვალდებულ სააქციო საზოგადოებაში, რომლის ფასიანი ქაღალდები (აქციები და სხვ.) სავაჭროდ არის დაშვებული ფასიანი ქაღალდების ბირჟაზე;
- საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ ლიცენზირებულ სააქციო საზოგადოებაში. ასეთი ლიცენზიები გააჩნიათ, ძირითადად, კომერციულ ბანკებს;
- სააქციო საზოგადოებაში, რომელშიც აქციონერთა რაოდენობა 100 აქციონერს აღემატება.

სამეთვალყურეო საბჭოს შექმნა ნებაყოფლობითია შპს-სა და კოოპერატივში (შდრ. მენკა, მუხლი 47.6 და მუხლი 65.1). იგი წარმოადგენს აღნიშნული საზოგადოებების მართვის ფაქულტატურ ორგანოს და მისი შექმნა მთლიანად პარტნიორთა შეხედულებაზეა დამოკიდებული.

პარტნიორთა შეხედულებაზეა დამოკიდებული მართვის ისეთი ორგანოების შექმნა, როგორიცაა დირექტორატი ან დირექტორთა საბჭო. დირექტორატი (დირექტორთა საბჭო) რამდენიმე ხელმძღვანელის (დირექტორის) გაერთიანებით იქმნება. მისი კომპეტენცია წესდებით ან ცალკე აქტით შეიძლება განისაზღვროს. დირექტორთა ასეთი კოლეგიალური ორგანო, ძირითადად, შპს-ებში გვხვდება.

სამენარმეო საზოგადოებებში მართვის სავალდებულო ორგანოს სახით გვევლინება აგრეთვე გამგეობა. გამგეობა კანონით გათვალისწინებული ორგანოა კოოპერატივებისათვის (მენკა, მუხლი 66.1). გერმანულ სამართალში გამგეობა (გერმ. Vorstand) მართვის სავალდებულო ორგანოა სააქციო საზოგადოებებში და მას საზოგადოების ხელმძღვანელობის ფუნქცია აკისრია.⁴⁰

ბ. მართვის ორგანოების სისტემები. სამენარმეო საზოგადოებაში შეიძლება იყოს როგორც ორდონიანი, ისე სამდონიანი მართვის ორგანოები.

მართვის ორგანოების ორდონიანი სისტემა შედგება პარტნიორთა კრებისაგან და ხელმძღვანელისაგან (დირექტორისაგან), ხოლო მართვის ორგანოების სამდონიან სისტემას ემატება მესამე, საზედამხედველო ორგანო, სამეთვალყურეო საბჭოს სახით ან გამგეობა კოოპერატივში (მენკა, მუხლი 66)

მართვის ორგანოების ერთდონიანი (one-board-system) სისტემა არსებობს საერთო სამართლის ქვეყნებში, სადაც კომპანიები მენეჯერების მეშვეობით იმართება.

3. სამენარმეო საზოგადოების ხელმძღვანელობა

სამენარმეო საზოგადოების „ხელმძღვანელობა“ როგორც ტერმინი, მიუთითებს საზოგადოებაში არსებულ მართვის სის-

⁴⁰ შდრ. გერმანული სააქციო საზოგადოების კანონი (AktG) §76 და §77

ტმაზე. ხელმძღვანელობის უფლებამოსილების შინაარსის და-
ხასიათებით კანონი იძლევა ხელმძღვანელობის ერთგვარ გან-
მარტებასაც. კერძოდ, კანონის თანახმად, ხელმძღვანელობის
უფლებამოსილება გულისხმობს, ერთი მხრივ, საზოგადოების
სახელით მოქმედებასა და, მეორე მხრივ, საზოგადოების სახე-
ლით გადაწყვეტილებების მიღებას (მენკა, მუხლი 9.2). ამდენად,
კანონი ხელმძღვანელობის უფლებამოსილებას უკავშირებს
ხელმძღვანელის აქტივობას და, ამ აქტივობის ფარგლებში, სა-
ზოგადოების სახელით შესაბამისი გადაწყვეტილებების მიღე-
ბას.

თუმცა, ხელმძღვანელობის აღნიშნული ლეგალური განმარტე-
ბა სრულად მაინც ვერ ასახავს მის შინაარსს. ხელმძღვანელის აქ-
ტივობა მხოლოდ საზოგადოებისა და მისი საწარმოების მიმართ
გამოიხატება, ეს მისი შიდა აქტივობაა. ამდენად, ხელმძღვანე-
ლობა – ეს არის ხელმძღვანელის (დირექტორის) მიერ შიდა სა-
ზოგადოებრივსამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობა,
რაც გულისხმობს, ამ აქტივობის ფარგლებში, შესაბამისი გადაწყ-
ვეტილებების მიღებასაც. მთავარია, რომ ეს არის საზოგადოე-
ბის შიდა, ანუ საწარმოო ხასიათის გადაწყვეტილებები, რაც მე-
სამე პირების მიმართ წარმომადგენლობას გამოორიცხავს. ასეთი
გადაწყვეტილებები მიმართულია, ძირითადად, საზოგადოებაში
დასაქმებული მუშაკების მიმართ (მაგალითად, სატრანსპორტო
კომპანიაში მძღოლების გადანაწილება სამუშაო გრაფიკის მი-
ხედვით, ფარმაცევტულ კომპანიაში სამკურნალო საშუალებების
შერჩევა აფთიაქებში გასანაწილებლად, საერთაშორისო კონფე-
რენციაზე წამსვლელი დელეგატის შერჩევა და სხვ.).

ხელმძღვანელობა იმით განსხვავდება წარმომადგენლობისა-
გან, რომ ეს უკანასკნელი ხასიათდება გარე აქტივობით და მი-
მართულია მესამე პირების მიმართ. ამის შესახებ დეტალურად
ქვემოთ იქნება განხილული.

4. საზოგადოების ხელმძღვანელობაზე უფლებამოსილი პირები

სამენარმო საზოგადოების ხელმძღვანელი კანონისმიერ
მართვის ორგანოს წარმოადგენს. ხელმძღვანელი კონკრეტული
პირია, რომელსაც ნიშნავენ ან ირჩევენ ამ თანამდებობაზე. ხელ-

მძღვანელი (დირექტორი) შეიძლება იყოს როგორც ფიზიკური, ისე – იურიდიული პირი.

ხელმძღვანელობაზე უფლებამოსილი პირები სხვადასხვაა სამენარმეო საზოგადოებების მიხედვით (შდრ. მენკა, მუხლი 9.1). სამენარმეო საზოგადოებების მიხედვით, ხელმძღვანელის უფლებამოსილება გააჩნიათ:

- სპს-ში – ყველა პარტნიორს (აქ ყველა პარტნიორი კომპლემენტარია),
- კს-ში – მხოლოდ კომპლემენტარს, ანუ (სრულ) პარტნიორს
- შპს-სა, სს-სა და კოოპერატივში – დირექტორებს.

სპს-სა და კს-ში დაშვებულია, რომ კომპლემენტარი იყოს, აგრეთვე, იურიდიული პირიც. ასეთ შემთხვევაში, ხელმძღვანელის ფუნქციას განახორციელებს ამ იურიდიული პირის მიერ დანიშნული ფიზიკური პირი (მენკა, მუხლი 9.1).

კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში (სს, შპს და კოოპერატივი) დასაშვებია, რომ დირექტორად დანიშნულ იქნეს როგორც საზოგადოების პარტნიორი, ისე გარეშე მესამე პირი. გარდა ამისა, კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში ხელმძღვანელობა შეიძლება განახორციელოს დირექტორთა საბჭომ, დირექტორატმა ან რამდენიმე დირექტორმა ერთდროულად.

პიროვნული ტიპის საზოგადოებებში, რომლებიც წარმოადგენენ ნდობაზე დაფუძნებულ პიროვნულ საზოგადოებებს, განსხვავებული წესია დადგენილი სხვა, გარეშე პირებთან მიმართებაში. ამდენად, სპს-სა და კს-ში ხელმძღვანელის (დირექტორის) უფლებამოსილება შეიძლება დაეკისროს მხოლოდ საზოგადოების სრულ პარტნიორს (კომპლემენტარს). აღნიშნული წესი გამომდინარეობს იმ ნორმიდანაც, რომელიც წესდებას (პარტნიორთა შეთანხმებას) სხვაგვარ მოწესრიგებას ანდობს. აღნიშნული ჩანაწერი – „თუ წესდებით (პარტნიორთა შეთანხმებით) სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული“ – გულისხმობს შემდეგს: სპს-ს ხელმძღვანელობის უფლება, ზოგადად, აქვს ყველა პარტნიორს ერთობლივად, ოღონდ, შეთანხმებით ხელმძღვანელობის ფუნქციები შეიძლება დაეკისროს მათგან მხოლოდ ერთს ან რამდენიმეს ერთდროულად; მსგავსი მდგომარეობა გვაქვს კომანდიტურ საზოგადოებაშიც, სადაც ხელმძღვანელობის უფლება, ზოგადად, აქვს ყველა სრულ პარტნიორს (კომპლემენტარს), ოღონდ, შეთან-

ხმებით ხელმძღვანელობის ფუნქციები შეიძლება შეასრულოს სრული პარტნიორებიდან მხოლოდ ერთმა ან რამდენიმე მათგანმა ერთდროულად.

სამეწარმეო საზოგადოებას შეიძლება ჰყავდეს რამდენიმე ხელმძღვანელიც. ასეთ შემთხვევაში, მათი შიდა ფუნქციები შეიძლება გადანაწილდეს დაკისრებული კომპეტენციების მიხედვით. მაგალითად, საკადრო საკითხების მართვა დაეკისროს დირექტორს პერსონალის მართვის საკითხებში, ვაჭრობა/მომსახურების საკითხები – კომერციულ დირექტორს, ხოლო საფინანსო საკითხები – ფინანსურ დირექტორს და ა.შ.

5. ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების შეზღუდვა

კომპეტენციების მიხედვით, დირექტორებს შორის ფუნქციების დანაწილება გულისხმობს ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების შეზღუდვას. კერძოდ, სავაჭრო საკითხებში უფლებამოსილ დირექტორს არა აქვს უფლება მიიღოს გადაწყვეტილებები საფინანსო ან საკადრო საკითხებში და, პირიქით, საფინანსო საკითხებში უფლებამოსილი დირექტორი ვერ ჩაერევა სავაჭრო და საკადრო საკითხებში და ა.შ. თუკი სავაჭრო საკითხებში უფლებამოსილი დირექტორი თავისი გადაწყვეტილებით დანიშნავს ბუღალტერს, იგი ამ გადაწყვეტილებით პასუხისმგებელი ხდება პარტნიორების წინაშე. იგივე სამართლებრივი შედეგები დადგება საკადრო საკითხებში კომპეტენტური დირექტორის მიმართ, თუ იგი პარტნიორების თანხმობის გარეშე თავისი ხელმოწერის ნიმუშს (ფაქსიმილიეს) წარადგენს კომერციულ ბანკში, სადაც საზოგადოებას ანგარიში აქვს გახსნილი, და ამ ანგარიშიდან გადარიცხავს თანხას ხელფასების ვადამდე გასასტუმრებლად.

ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების შეზღუდვა იმით ხასიათდება, რომ ის ხორციელდება მხოლოდ საზოგადოების შიდა ურთიერთობებში. მესამე პირების მიმართ (ანუ გარე ურთიერთობებში) ასეთ შეზღუდვას ძალა არა აქვს და ნებისმიერი ხელმძღვანელის მიერ დადებული გარიგება ნამდვილია მაშინაც, როდესაც ამ ხელმძღვანელს არ გააჩნდა შესაბამისი უფლებამოსილება აღნიშნული გარიგების დასადებად.

6. სამენარმეო საზოგადოების წარმომადგენლობა

ა. საზოგადოების წარმომადგენლობის ცნება და შინაარსი. ხელმძღვანელობის მსგავსად, კანონი იძლევა საზოგადოების წარმომადგენლობის ლეგალურ დეფინიციასაც. კანონის თანახმად, წარმომადგენლობითი უფლებამოსილება გულისხმობს, ერთი მხრივ, საზოგადოების სახელით მოქმედებასა და, მეორე მხრივ, საზოგადოების სახელით მოქმედებას/გამოსვლას მესამე პირების წინაშე (მენკა, მუხლი 9.2). ამდენად, კანონი წარმომადგენლობით უფლებამოსილებას უკავშირებს ხელმძღვანელის აქტივობას მესამე პირების წინაშე. ამ აქტივობის ფარგლებში, ხელმძღვანელი, ასევე, ახორციელებს საზოგადოებისათვის სამართლებრივი შედეგის მქონე მოქმედებებს: დებს გარიგებებს, კისრულობს ვალდებულებებს, გასცემს გარანტიებს და ა.შ.

ხელმძღვანელობისაგან განსხვავებით, საზოგადოების წარმომადგენლობა გულისხმობს ხელმძღვანელის გარე საზოგადოებით სამართლებრივ ურთიერთობებში მონაწილეობას.

ხელმძღვანელობა, როგორც სამართლის ინსტიტუტი, უფრო ფართო შინაარსის მატარებელია. იგი მოიცავს წარმომადგენლობასაც (მენკა, მუხლი 9.3). მაგალითად, სამენარმეო საზოგადოების ხელმძღვანელი არის საზოგადოების კანონისმიერი წარმომადგენელი – მას ასეთად თავად კანონი აღიარებს (შდრ. მენკა, მუხლი 9.3). ეს დანაწესი განსაკუთრებით თვალსაჩინოა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში, სადაც დანიშნულ/არჩეულ დირექტორს, როგორც საზოგადოების ხელმძღვანელს, იმავედროულად გააჩნია საზოგადოების წარმომადგენლობითი უფლებამოსილებაც. განსხვავებული წესია დადგენილი პიროვნული ტიპის საზოგადოებებში, სადაც ყველა სრული პარტნიორი (კომპლემენტარი) საზოგადოების ხელმძღვანელია, მაგრამ პარტნიორთა შეთანხმებით (წესდებით) შეიძლება რომელიმე მათგანს შეეზღუდოს ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილება, რაც, თავისთავად, გულისხმობს მისთვის წარმომადგენლობითი უფლებამოსილების შეზღუდვასაც. მაგალითად, სამი კომპლემენტარიდან ხელმძღვანელობისა და, იმავედროულად, წარმომადგენლობის უფლებამოსილება შეიძლება დაეკისროს მხოლოდ ერთ მათგანს, ხოლო დანარჩენ ორს, შეთანხმებით, აღარ მიენიჭოს ასეთი უფლებამოსილებები.

საზოგადოების წარმომადგენლობა, რომელიც, ხელმძღვანელობისაგან განსხვავებით, უფრო ვიწრო შინაარსისაა, არ მოიცავს ყოველთვის ხელმძღვანელობასაც. საზოგადოების წარმომადგენლობა შეიძლება ხელშეკრულებით განახორციელოს მესამე, გარეშე პირმაც. მაგალითად, დავალების ხელშეკრულებით ბროკერმა საზოგადოების სახელით განაბაჟოს მისი კუთვნილი საქონელი. ასეთ დროს ბროკერი, მინდობილობის ფარგლებში, წარმოადგენს საზოგადოებას საბაჟო ორგანოს წინაშე (ანუ მისი წარმომადგენელია), მაგრამ იგი ამ მოქმედებას არ ახორციელებს როგორც საზოგადოების ხელმძღვანელი. საზოგადოების სახელით, მინდობილობით, მოქმედებს ადვოკატიც სასამართლოსა და სხვა სამართალდამცავი ორგანოების წინაშე, მაგრამ იგი მხოლოდ საზოგადოების (მინდობილობით) წარმომადგენელია და არა – მისი ხელმძღვანელი.

განსხვავებული სიტუაცია გვაქვს რეგისტრირებულ წარმომადგენელთან (პროკურისტთან) დაკავშირებით. პროკურისტი, გენერალური სავაჭრო მინდობილობის საფუძველზე, რეგისტრირდება სამეწარმეო რეესტრში, რაც მას ანიჭებს აგრეთვე (შეზღუდულად) წარმომადგენლობით და ხელმძღვანელობით უფლებამოსილებასაც. პროკურისტის შესახებ დეტალურად ქვემოთ ვისაუბრებთ.

ბ. სამეწარმეო წარმომადგენლობის სახეები. სამეწარმეო წარმომადგენლობა ორი სახისაა: რეგისტრირებული და არარეგისტრირებული წარმომადგენლობა.

რეგისტრირებულ წარმომადგენლობა სახეზეა, როდესაც საზოგადოების წარმომადგენელი რეგისტრირდება სამეწარმეო რეესტრში. სამეწარმეო რეესტრში რეგისტრაციას ექვემდებარებიან დირექტორი და პროკურისტი.

რაც შეეხება არარეგისტრირებულ წარმომადგენლობას, იგი სახელშეკრულებო ხასიათს ატარებს. შესაბამისად, საზოგადოების სახელშეკრულებო წარმომადგენელი (ადვოკატი, ბროკერი და ა.შ.) არ რეგისტრირდება სამეწარმეო რეესტრში.

გ. პროკურა და პროკურისტი. სამეწარმეო სამართალში გვხვდება საზოგადოების წარმომადგენლობის ისეთი სახე, რო-

გორიცაა პროკურა. პროკურას, სხვაგვარად, გენერალურ სავაჭრო მინდობილობასაც უწოდებენ.

პროკურა წერილობით გაიცემა კონკრეტულ პირზე, კონკრეტული იურიდიული მოქმედებების შესასრულებლად. პროკურის მფლობელს პროკურისტი ეწოდება. გენერალურ სავაჭრო მინდობილობას (პროკურას) გასცემს საზოგადოების დირექტორი. პროკურა შეიძლება გასცეს ინდემნარმემაც (მენკა, მუხლი 10.1).

პროკურა იმით განსხვავდება ჩვეულებრივი (სამოქალაქო-სამართლებრივი) მინდობილობისაგან, რომ იგი სამენარმეო რეესტრში რეგისტრირდება. ამდენად, დირექტორთან ერთად, სამენარმეო რეესტრში რეგისტრირდება პროკურისტიც (მენკა, მუხლი 10.3).

სამენარმეო რეესტრში რეგისტრირებული პროკურისტი გვევლინება სამენარმეო საზოგადოების კანონისმიერ წარმომადგენლად. პროკურა შეიძლება ორ ან რამდენიმე პირს ერთობლივად მიეცეს (საერთო პროკურა). თუ პროკურა რამდენიმე პირზეა გაცემული, მაშინ ისინი ერთობლივად წარმოადგენენ საზოგადოებას. წესდებით შეიძლება განისაზღვროს პროკურისტისა და საზოგადოების დირექტორის ერთობლივი წარმომადგენლობაც. ასეთ დროს ნებისმიერ გადაწყვეტილებას ან გარიგებას პროკურისტი და დირექტორი ერთობლივად უნდა აწერდნენ ხელს.

პროკურის საფუძველზე, პროკურისტს უფლება აქვს განახორციელოს ის მოქმედებები, რომლებიც საწარმოს ფუნქციონირებასთან არის დაკავშირებული. საწარმოს ფუნქციონირებასთან დაკავშირებით პროკურისტი შეზღუდულად ხელმძღვანელობით უფლებამოსილებასაც ახორციელებს. პროკურისტის აღნიშნული უფლებამოსილება ვრცელდება როგორც სასამართლოში, ისე სხვა ურთიერთობებში (მენკა, მუხლი 10.3). პროკურისტის საქმიანობა შეეხება ისეთ სფეროებს, როგორებიცაა: ფილიალის მართვა, კონკრეტულ რეგიონში სავაჭრო საქმეების შესრულება, სასამართლოში წარმომადგენლობა, გარიგებების დადება, მათ შორის უძრავი ქონების შეძენა ან გასხვისება და მისი ვალდებულებებით დატვირთვა.

პროკურისტის ზოგიერთი უფლებამოსილება ზუსტად უნდა აისახოს პროკურაში. მაგალითად, პროკურაში სპეციალურად უნდა აღინიშნოს პროკურისტის ისეთი უფლებამოსილება, როგორი-

ცაა მიწის ნაკვეთების გასხვისება ან ვალდებულებებით დატვირთვა. თუ ასეთი უფლებამოსილება პროკურისტს მინიჭებული არა აქვს, მაშინ მას არა აქვს უფლება გაასხვისოს მიწის ნაკვეთი ან იპოთეკით დატვირთოს იგი. სამაგიეროდ, პროკურისტი არ იზღუდება სხვა უფლებამოსილებების განხორციელებისას. თუკი პროკურით მაინც დადგინდა ასეთი შეზღუდვა, იგი ბათილია მესამე პირებისათვის. კანონი ჩამოთვლის იმ გარემოებებს, რა გარემოებებშიც დაუშვებელია პროკურის შეზღუდვა (მდრ. მენკა, მუხლი 10.3). პროკურის შეზღუდვა დაუშვებელია:

- მხოლოდ განსაზღვრული გარიგებების მიმართ, მაგალითად, არ შეიძლება პროკურაში მიეთითოს, რომ პროკურისტს უფლება აქვს დადოს მხოლოდ განკარგვითი გარიგებები;
- გარიგებათა განსაზღვრული სახეების მიმართ, მაგალითად, დაუშვებელია პროკურისტი შეიზღუდოს მხოლოდ იჯარის ხელშეკრულებების დადებით;
- მხოლოდ გარკვეულ გარემოებათა არსებობისას, მაგალითად, დაუშვებელია პროკურისტის უფლებამოსილების შეზღუდვა იმ ვითარებაში, როდესაც საზოგადოების წლიური ბრუნვა 1 მლნ. ლარს ჩამოსცილდება;
- განსაზღვრული დროისათვის, დაუშვებელია პროკურისტის უფლებამოსილების შეზღუდვა, მაგალითად, ზაფხულის პერიოდში;
- ცალკეულ ადგილებში, ეს ის შემთხვევაა, როდესაც პროკურისტს ანიჭებენ უფლებამოსილებას, სავაჭრო საქმიანობა განახორციელოს მხოლოდ დიდ ქალაქებში, ხოლო პატარა ქალაქებსა და დაბებში უკრძალავენ აღნიშნულ საქმიანობას.

საქმიან ქალაქებზე ხელმოწერისას პროკურისტმა მეწარმე სუბიექტის საფირმო სახელწოდებას უნდა დაურთოს თავისი სახელი, გვარი და პროკურის აღმნიშვნელი დამატება (მენკა, მუხლი 10.4). მაგალითად, შპს „ახალი ნათების“ პროკურისტი დავით მგელიაშვილი.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პროკურა – მინდობილობაა. ამი-

ტომ, როგორც მინდობილობა, იგი შეიძლება ნებისმიერ დროს გაუქმდეს (მენკა, მუხლი 10.5). პროკურის გაუქმების შედეგად სამენარმეო რეესტრში რეგისტრირებული პროკურისტი ამოიშლება რეესტრიდან. პროკურის გაუქმებით არ უქმდება მენარმე სუბიექტის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება, რომელიც შეიძლება გააჩნდეს მას პროკურისტის მიმართ (შდრ. მენკა, მუხლი 10.5).

7. ინტერესთა კონფლიქტი

მას შემდეგ, რაც დირექტორები დაინიშნებიან ან აირჩევიან საზოგადოებაში, მათ ეკრძალებათ გარკვეული საქმიანობა. ასეთ საქმიანობას განეკუთვნება:

- იგივე საქმიანობა, რომელსაც ეწევა საზოგადოება,
- მონაწილეობის მიღება მსგავსი ტიპის სხვა საზოგადოებაში, კომპლემენტარის ან დირექტორის სახით (მენკა, მუხლი 9.5, აბზ. 1, წინადად. 1)

თავისი ამ ქმედებებით დირექტორისა და სამენარმეო საზოგადოების ინტერესები ერთმანეთს უპირისპირდება. ორივე სუბიექტს საკუთარი ინტერესები ამოძრავებთ: დირექტორს, რომელიც ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილებითაა აღჭურვილი სამენარმეო საზოგადოებაში (მაგალ. შპს „ციტადელში“), სურს დამოუკიდებლად, ოღონდ, როგორც ინდემენარმემ, განახორციელოს იგივე საქმიანობა, რასაც ეწევა საზოგადოება – შპს „ციტადელი“ (სამშენებლო მასალების რეალიზაცია). თავისი დამოუკიდებელი საქმიანობით დირექტორი (როგორც ინდემენარმე) ცდილობს თავისკენ გადაქაჩოს ის კლიენტურა, რომელიც მანამდე საზოგადოებისაგან (შპს „ციტადელისაგან“) იძენდა სამშენებლო მასალებს. თავის მხრივ, სამენარმეო საზოგადოების ინტერესია, გაიმრავლოს კლიენტურა ბაზარზე, გაზარდოს მასალების რეალიზაცია და ამით მიიღოს მეტი შემოსავალი. საზოგადოების ეს ინტერესი კი უნდა განახორციელოს იმ პირმა, რომელიც ამ საზოგადოების დირექტორია და რომელიც, როგორც ინდემენარმე ცდილობს, საკუთრივ გაზარდოს შემოსავლები, იმავე კლიენტურის გადმობირების გზით. ამით კი ინდემენარმე – იგივე პირი, როგორც სამენარმეო საზოგადოების დირექტორი – პირდაპირ კონფლიქტშია სამენარმეო საზოგადოებასთან, რაც დაუშვებელია.

მსგავს ვითარებას აქვს ადგილი მაშინაც, როდესაც ერთი და იგივე პირი წარმოადგენს სამენარმეო საზოგადოების (აქ: შპს „ციტადელის“) დირექტორს და, იმავედროულად, სპს-ის ან კს-ის სრული პარტნიორი, ანუ კომპლემენტარია (პერსონალურად პასუხისმგებელი პარტნიორია), ანდა დირექტორია მსგავსი ტიპის სხვა საზოგადოებაში (მაგალ. შპს „გეორგიაში“), რომელიც, ასევე, სამშენებლო მასალების რეალიზაციით არის დაკავებული. პერსონალური ტიპის საზოგადოებებში პარტნიორის პერსონალური პასუხისმგებლობა ზრდის მის მოტივაციას, საზოგადოება მომგებიანი იყოს და არ დაეკისროს ვალდებულებები; აქედან გამომდინარე, ასევე, არ დაეკისროს სოლიდარული პასუხისმგებლობა კრედიტორების წინაშე. სრული პარტნიორის ეს გაზრდილი მოტივაცია ამცირებს მის ინტერესს, იყოს მეორე საზოგადოებაში (აქ: შპს „ციტადელში“), ასევე, მოტივირებული დირექტორი.

ამდენად, ამ ორივე სუბიექტის (ერთგან, ინდმენარმისა და სამენარმეო საზოგადოების; მეორეგან, პირველი საზოგადოების სრული პარტნიორის ან დირექტორის და მეორე საზოგადოების დირექტორის) ინტერესები ერთმანეთთან კონფლიქტშია: ან ერთს უნდა მიეცეს გასაქანი, ან – მეორეს. ერთის ინტერესის დაკმაყოფილება ნიშნავს მეორის ინტერესის განუხორციელებლობას, მის დაკნინებას. ამიტომ ინტერესთა ასეთ დაპირისპირებას სამენარმეო სამართალში ინტერესთა კონფლიქტი ეწოდება.

ინტერესთა კონფლიქტი გამოირიცხება, თუ მეორე საზოგადოებაში (აქ: შპს „ციტადელში“) დირექტორად დასანიშნმა პირმა ამ საზოგადოების პარტნიორებისაგან მიიღო თანხმობა, რომ ინდმენარმის სტატუსით განუხორციელებინა იგივე საქმიანობა, რასაც ეწევა საზოგადოება, ანდა მსგავსი საქმიანობის მქონე სპს-ში ჰქონდეს სრული პარტნიორის სტატუსი, ან იყოს მისი დირექტორი. თანხმობის გაცემისას, პარტნიორები აფასებენ იმ რისკებს, რაც შეიძლება მოჰყვეს ინტერესთა კონფლიქტის დარღვევას. თუ ასეთი დირექტორის დანიშვნა ნაკლები რისკის შემცველია (მას ენდობიან და, ამ ნდობიდან გამომდინარე, იგი არ იფიქრებს სხვა კომპანიის მოგების გაზრდაზე, არ გადაქაჩავს კლიენტურას მეორე საზოგადოებაში და ა.შ.), მაშინ პარტნიორები ნებას დართავენ მას, განუხორციელოს მსგავსი საქმიანობა. თანხმობის მიცემის საკითხი წყდება პარტნიორთა კრებაზე ან იმ ორგანოში, რომელიც ნიშნავს დირექტორებს (შდრ. მენკა, მუხლი 9.5, აბზ. 1, წინადად. 2).

ინტერესთა კონფლიქტი გამოირიცხება მაშინაც, როდესაც დირექტორად დასანიშნი პირი მეორე საზოგადოებაში (აქ: შპს „ციტადელში“) დანიშნამდე უკვე ეწეოდა ინტერესთა კონფლიქტის გამომწვევ საქმიანობას და ეს ფაქტი ცნობილი იყო პარტნიორებისათვის (ან დირექტორად დანიშნვნილი ორგანოსათვის), თუმცა მათ ამ პირისათვის საქმიანობის შეწყვეტა აშკარად არ მოუთხოვიათ (შდრ. მენკა, მუხლი 9.5, აბზ. 1, წინადად. 3). საქმიანობის შეწყვეტა „აშკარად არის მოთხოვნილი“, როდესაც დირექტორად დასანიშნი პირისათვის მკაფიოდ და ცხადად არის ახსნილი ინტერესთა კონფლიქტის გამომწვევი მიზეზები და, ასევე, გარკვევით (და არა მიკიბულ-მოკიბულად) არის მოთხოვნილი მისთვის სხვა საქმიანობის შეწყვეტა.

მეორე საზოგადოებაში (აქ: შპს „ციტადელში“) დირექტორად დანიშნულმა პირმა თუ დაარღვია ინტერესთა კონფლიქტის წესები, მან ამ დარღვევისათვის პასუხი უნდა აგოს აღნიშნული საზოგადოების წინაშე, მისთვის მიყენებული ზიანის გამო (შდრ. მენკა, მუხლი 9.5, აბზ. 2, წინადად. 1). ზიანი შეიძლება გამოიხატოს იმ დანაკლის თანხაში, რაც ვერ მიიღო საზოგადოებამ კლიენტურის დაკარგვის გამო და ა.შ.

ზიანის მიყენებისათვის დირექტორი ვალდებულია:

- დათმოს გასამარჯელოს მიღების მოთხოვნის უფლება (ანუ არ მიიღოს გასამარჯელო),
- აანაზღაუროს ზიანი.

მართალია, ინტერესთა კონფლიქტის წესების დარღვევის გამო ზიანი სამენარმეო საზოგადოებას ადგება, მაგრამ დირექტორის წინააღმდეგ მოთხოვნის წაყენების უფლება აქვთ:

- თითოეულ პარტნიორს (ყველა სამენარმეო საზოგადოებაში, გარდა სააქციო საზოგადოებისა);
- აქციათა 5% წილის მფლობელ აქციონერს/აქციონერთა ჯგუფს – სააქციო საზოგადოებაში

ასეთ შემთხვევაში მითითებული პარტნიორი და 5% წილის მფლობელი აქციონერი ჩაითვლებიან სათანადო მოსარჩელეებად.

8. ხელმძღვანელის მიერ საქმეების კეთილსინდისიერად გაძღოლის მოვალეობა

დირექტორები ვალდებული არიან საზოგადოების საქმეებს გაუძღვნენ კეთილსინდისიერად (მენკა, მუხლი 9.6). საქმეების კეთილსინდისიერად გაძღოლა გულისხმობს:

- დირექტორის მიერ საზოგადოების საქმეებზე ისეთსავე ზრუნვას, როგორც იზრუნებდა ანალოგიურ თანამდებობაზე და ანალოგიურ პირობებში მყოფი ჩვეულებრივი, სალად მოაზროვნე პირი,
- დირექტორის მოქმედებას იმ რწმენით, რომ იგი ყველაზე ხელსაყრელია საზოგადოებისათვის.

საზოგადოების დირექტორს მიბარებული აქვს სხვისი (აქ: სამენარმეო საზოგადოების) საქმეებისა და ქონების მართვა. სხვის ქონებას ის ისევე უნდა გაუფრთხილდეს, როგორც საკუთარ ქონებას გაუფრთხილდებოდა, ხოლო სხვის საქმეებს ისეთივე ზრუნვით უნდა მოეკიდოს, როგორითაც ის თავის საქმეებს მოეკიდებოდა. დირექტორი არა მარტო უნდა ზრუნავდეს სხვისი საქმეების კეთილსინდისიერად გაძღოლისათვის, არამედ იგი ერთგულებითაც უნდა მოეკიდოს ამ საქმეების გაძღოლას.

სწორედ ზრუნვა და ერთგულებაა დირექტორის კეთილსინდისიერების ამოსავალი პრინციპი. იურიდიულ ლიტერატურასა და პრაქტიკაში დირექტორის ზრუნვისა და ერთგულების ამ მოვალეობებს ფიდუციურ მოვალეობებს უწოდებენ.

ზრუნვისა და ერთგულების მოვალეობები აიძულებს დირექტორს, ნებისმიერი გადაწყვეტილება, რომელიც საზოგადოების საქმიანობასთან არის დაკავშირებული (ე.წ. „ბიზნეს-გადაწყვეტილება“), იყოს გონივრული, შეფასებული და კარგად გააზრებული, ანუ ნებისმიერ ვითარებაში სამენარმეო საზოგადოებისათვის სასარგებლო და მართებული⁴¹. დირექტორის „მართებულმა ბიზნეს-გადაწყვეტილებამ“ არ უნდა გამოიწვიოს საზოგადოების ქონების დაუსაბუთებელი შემცირება, საზოგადოების დანაკარგების გაზრდა ან საზოგადოებისათვის ზედმეტი ვალდებულებების დაკისრება. დირექტორის ნებისმიერი გადაწყვეტილება, პირველ

⁴¹ აქედან მომდინარეობს ტერმინი Business Judgment Rules, ანუ „ბიზნეს-გადაწყვეტილების მართებულობა“

ყოვლისა, მიმართული უნდა იყოს საზოგადოების ქონების გაბეგრებისა და მისი შემოსავლების გაზრდისაკენ. ნებისმიერი ინფორმირებული გადაწყვეტილება იცავს დირექტორის პირადი პასუხისმგებლობისაგან. ხოლო გადაწყვეტილება ინფორმირებულია, თუ იგი დაფუძნებულია სპეციალისტთა შეფასებებსა და ექსპერტთა დასკვნებზე. ამასთან, დირექტორმა ბრმად კი არ უნდა გაიზიაროს მისთვის წარმოდგენილი შეფასებები და დასკვნები, არამედ ისინი, შეძლებისდაგვარად, კრიტიკულად შეაფასოს და ისე მიიღოს გადაწყვეტილება.

საზოგადოების საქმეების კეთილსინდისიერად გაძღოლის მოვალეობის დარღვევა იწვევს დირექტორის პასუხისმგებლობას. პასუხისმგებლობა შეიძლება გამოიხატოს საზოგადოებისა და საზოგადოების კრედიტორებისათვის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაში, რომელიც დირექტორმა თავისი პირადი ქონებით უნდა აანაზღაუროს. თუ საზოგადოებას რამდენიმე დირექტორი ჰყავს, ისინი პასუხს აგებენ სოლიდარულად.

სამენარმო საზოგადოების კეთილსინდისიერად გაძღოლის მოვალეობა, დირექტორების მსგავსად, აკისრიათ, ასევე, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრებს. აღნიშნული მოვალეობაც საზოგადოების ზრუნვასა და ერთგულებაში ჰპოვებს გამოხატულებას. შესაბამისად, სამეთვალყურეო საბჭოს წევრებიც სოლიდარულად, მთელი თავისი პირადი ქონებით აგებენ პასუხს საზოგადოებისა და მისი კრედიტორების წინაშე.

9. საზოგადოებასა და ხელმძღვანელს შორის სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობა

საზოგადოებასა და საზოგადოების ხელმძღვანელს (დირექტორს) შორის სამართლებრივი ურთიერთობა წარმოიშობა ორი აქტით:

- დანიშვნის დოკუმენტით,
- ხელშეკრულებით

ა. ხელმძღვანელის დანიშვნის დოკუმენტი. დირექტორის დანიშვნის დოკუმენტებს მიეკუთვნება: პარტნიორის გადაწყვეტილება (ერთკაცა საზოგადოების შემთხვევაში), ასევე, პარტნიორთა კრების ოქმი.

სამეწარმეო პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როდესაც დანიშვნის დოკუმენტად გვევლინება, აგრეთვე, საზოგადოების წესდება (პარტნიორთა შეთანხმება).

საზოგადოების ხელმძღვანელად დანიშვნისათვის საჭიროა დირექტორის თანხმობა. პირი დირექტორის სტატუსს შეიძენს მას შემდეგ, რაც იგი ასეთად დარეგისტრირდება სამეწარმეო რეესტრში.

დანიშვნის აქტი ცალმხრივი აქტია და მას ერთპიროვნულად, პარტნიორის ან პარტნიორთა ერთობლიობის სახით, გამოსცემს საზოგადოება.

თავისი ცალმხრივი ბუნებიდან გამომდინარე, დანიშვნის აქტი საზოგადოებამ შეიძლება, ასევე, ცალმხრივად გააუქმოს. ასეთ დროს არ არის საჭირო დირექტორის თანხმობა. მაშასადამე, დირექტორი ნებისმიერ დროს, საფუძვლის გარეშეც, შეიძლება გათავისუფლდეს თანამდებობიდან, თუკი ასე მიიჩნია საზოგადოებამ.

ბ. ხელმძღვანელთან დადებული ხელშეკრულება. დანიშვნის დოკუმენტი არ შეიცავს საზოგადოებასა და დირექტორს შორის წარმოშობილი ურთიერთობების ისეთ არსებით საკითხებს, როგორებიცაა: დირექტორის გასამრჯელოს დანიშვნა და მისი ოდენობა, სამუშაოს მოცულობა და დრო, შვებულების წესი, დირექტორის სოციალური დაცვა (დაზღვევა და ა.შ.), სამსახურებრივი ავტომანქანის გამოყენების წესი, განეული ხარჯების ანაზღაურების წესი და ა.შ.

ყველა აღნიშნული საკითხის მოსაგვარებლად საზოგადოებასა და დირექტორს შორის უნდა დაიდოს შესაბამისი ხელშეკრულება. დირექტორთან გასაფორმებელი ხელშეკრულების ბუნება უკვე აღარ არის სადავო სამეწარმეო და სასამართლო პრაქტიკაში – იგი, ცალსახად, არ წარმოადგენს შრომით ხელშეკრულებას.

დირექტორის ხელშეკრულება სპეციფიკური ხელშეკრულებაა. თავისი სამართლებრივი შინაარსით იგი შეიძლება მივაკუთვნოთ ისეთ სამოქალაქო სამართლებრივ ხელშეკრულებებს, როგორებიცაა: დავალება ან მომსახურება. შეიძლება ითქვას, რომ დანიშნული დირექტორი ასრულებს საზოგადოების დავალებებს ან იგი ემსახურება საზოგადოებას და მისი ეს ფუნქციები გამომ-

დინარეობს სამენარმეოსამართლებრივი ურთიერთობებიდან. თავისი სპეციფიკურობიდან გამომდინარე, დირექტორის ხელშეკრულება შეიძლება მივაკუთვნოთ სამენარმეოსამართლებრივ ხელშეკრულებას და მას კვლავ „სასამსახურო ხელშეკრულება“ ეწოდოს, როგორც ეს იყო გათვალისწინებული „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 1994წ. თავდაპირველი რედაქციით (შდრ. მუხლი 55.8, ქვეპუნქტი „ვ“).

საზოგადოების სახელით დირექტორთან ხელშეკრულებას აფორმებს საზოგადოების პარტნიორი. თუ საზოგადოებას რამდენიმე პარტნიორი ჰყავს, მაშინ ხელშეკრულების ხელმოწერაზე უფლებამოსილი პირი უნდა განისაზღვროს საზოგადოების წესდებით ან პარტნიორთა შეთანხმებით. სამენარმეო პრაქტიკაში დამკვიდრებული წესის თანახმად, მრავალპარტნიორიან საზოგადოებაში დირექტორთან ხელშეკრულებას ხელს აწერენ:

- პარტნიორთა იმ კრების თავმჯდომარე, რომელზეც პირი დაინიშნა დირექტორად;
- უხუცესი პარტნიორი;
- შეთანხმებით შერჩეული პარტნიორი

ქართული სამენარმეო პრაქტიკა იმითაა გამორჩეული, რომ დირექტორთან ხელშეკრულებები თითქმის არ ფორმდება. თუმცა ხელშეკრულების გაუფორმებლობა გავლენას ვერ მოახდენს მის სამართლებრივ სტატუსზე. დირექტორის თანამდებობა ორგანოსმიერი თანამდებობაა (გერმ. Organstellung) და ამიტომ ხელშეკრულების გაფორმების გარეშეც იგი კვლავ აღირიცხება სამენარმეო რეესტრში დირექტორის სტატუსით. თუმცა ბოლო დროს ეს ტენდენცია იცვლება და ასეთი ხელშეკრულებები თვითონ დირექტორების ინიციატივით იდება.

საზოგადოებასთან გაფორმებული სასამსახურო ხელშეკრულება თავად დირექტორისათვის ქმნის გარკვეულ სამართლებრივ გარანტიებს, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მას საზოგადოება ათავისუფლებს თანამდებობიდან და დღის წესრიგში დგება მისთვის კომპენსაციის გადახდის საკითხი.

თავი 9. სამეწარმეო საზოგადოების რეორგანიზაცია

1. რეორგანიზაციის წინაპირობები

სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელებისას, სამეწარმეო საზოგადოება ხშირად დგება მისი ორგანიზაციული, სტრუქტურული და სამართლებრივი ცვლილებების აუცილებლობის წინაშე. აღნიშნული ცვლილებების საჭიროება შეიძლება გამოიწვიოს სხვადასხვა გარემოებამ, მათ შორის, ბაზარზე არსებულმა კონკურენციამ, საწარმოო ძალებისა და რესურსების გაერთიანების ან სამეწარმეო (ბიზნეს) საქმიანობის დანაწევრების სურვილმა და ა.შ. ამ გარემოებებისა და მიხედვით, ადგილი აქვს ან სამეწარმეო საზოგადოების გამსხვილებას ან ერთმანეთისაგან გამოცალკევებას, ანდა სამართლებრივი ფორმის შეცვლას.

რეორგანიზაცია, როგორც პროცესი, მხოლოდ სამეწარმეო საზოგადოებებს ეხებათ. რეორგანიზაციის პროცესიდან გამორიცხულია ინდივიდუალური მენარმე.

2. რეორგანიზაციის შინაარსი

რეორგანიზაციას განიცდის თავად სამეწარმეო საზოგადოება, როგორც სამართლის სუბიექტი. იგი არის ამ პროცესის ძირითადი აქტორი. მისი აქტიურობის შედეგია, როდესაც ერთი სუბიექტისგან ორი და მეტი სუბიექტი წარმოიშობა, ანდა, პირიქით, რამდენიმე სუბიექტი ერთ სუბიექტად იქცევა. რეორგანიზაციის დროს ადგილი აქვს საზოგადოებების ქონებების ურთიერთიმოქცევას: ერთი საზოგადოების ქონება გადაეცემა მისგან წარმოშობილ რამდენიმე ახალ საზოგადოებას, ანდა რამდენიმე საზოგადოება გაუქმების შედეგად თავის ქონებას გადასცემს ერთ საზოგადოებას და ა.შ.

ამდენად, ქონება წარმოადგენს რეორგანიზაციის ერთ-ერთ ინსტრუმენტს, რეორგანიზაციის განხორციელებისათვის აუცილებელ ობიექტს. თავის მხრივ, საწარმოც წარმოადგენს სამეწარმეო საზოგადოების ქონების ნაირსახეობას. საწარმო განსაკუთრებული ქონებაა, მისი მეშვეობით სამეწარმეო საზოგადოება

აქტიურია თავის სამენარმეო საქმიანობაში. განსაკუთრებულ დატვირთვას იძენს მოქმედი სანარმო, სადაც შექმნილია მყარი სამუშაო ადგილები, არსებობს მყარი კლიენტურა ან მოძიებულია გასაღების ბაზარი. რეორგანიზაციის დროს, ქონების სახით, სანარმოების გადაცემაც ხდება რეორგანიზებულ საზოგადოებებს შორის. ამდენად, რეორგანიზაციას არ ექვემდებარება ცალკე სანარმო, როგორც ქონება⁴².

3. რეორგანიზაციის სახეები და ფორმები

ა. ზოგადად. ქართული სამენარმეო სამართლის მიხედვით, არსებობს სამენარმეო საზოგადოების რეორგანიზაციის სამი სახე. ესენია: გარდაქმნა, შერწყმა და გაყოფა.

თავის მხრივ, რეორგანიზაციის თითოეულ სახეს რეორგანიზაციის შესაბამისი ფორმა გააჩნია. თუ საზოგადოების გარდაქმნას ერთადერთი ფორმა აქვს, შერწყმა და გაყოფა რეორგანიზაციის ორ-ორი ფორმით ხასიათდება. კერძოდ, შერწყმის ფორმებია: გაერთიანება და მიერთება, ხოლო გაყოფისა – დაყოფა და გამოყოფა.

რეორგანიზაციის თითოეული ფორმა შინაარსობრივად და სამართლებრივი შედეგების თვალსაზრისით განსვავდება ერთმანეთისაგან.

ბ. საზოგადოების სამართლებრივი ფორმის შეცვლა. სამენარმეო საზოგადოება ნებისმიერ დროს შეიძლება გარდაიქმნას, ანუ შეიცვალოს არსებული სამართლებრივი ფორმა. სამართლებრივი ფორმების არჩევანი მწირია. მაგალითად, სააქციო საზოგადოება შეიძლება გარდაიქმნას შპს-დ, სპს-დ, კს-დ ან კოოპერატივად, ხოლო კოოპერატივი – შპს-დ, სპს-დ, კს-დ ან სააქციო საზოგადოებად და ა.შ.

დასაშვებია როგორც კაპიტალური ტიპის საზოგადოების პიროვნული ტიპის საზოგადოებად გარდაქმნა (მაგალითად, შპს-ის გარდაქმნა კს-დ ან სპს-დ და ა.შ.), ისე პიროვნული ტიპის საზოგადოებისა – კაპიტალური ტიპის საზოგადოებად (მაგალითად, სპს გარდაიქმნას სააქციო საზოგადოებად, შპს-დ და ა.შ.)

⁴² შეცდომაა „მენარმეთა შესახებ“ 1994წ. კანონში დამკვიდრებული ტერმინი „სანარმოს რეორგანიზაცია“ (შდრ. მენკა, მუხლი 14^ა)

გ. რეორგანიზაციის ფორმები შერწყმის დროს. საზოგადოებების შერწყმის დროს ადგილი აქვს საზოგადოებების გაერთიანებას ან საზოგადოებების ერთმანეთთან მიერთებას.

საზოგადოებათა გაერთიანება იმით ხასიათდება, რომ რამდენიმე საზოგადოება ისე ერთიანდება, ანუ ერწყმება ერთმანეთს, რომ გასაერთიანებელი (შესარწყმელი) საზოგადოებები უქმდება და მათ ადგილას წარმოიშობა ერთი ახალი საზოგადოება. ერთმანეთს შეიძლება შეერწყას ორი ან ორზე მეტი საზოგადოება. ამდენად, საზოგადოებათა გაერთიანების (შერწყმის) საბოლოო შედეგია სამართალბრუნვაში არსებული საზოგადოებების მოსპობა და სამართლებრივ სივრცეში სრულიად ახალი საზოგადოების გაჩენა. გაერთიანების პრინციპია: „რამდენიმე ერთიანდება ერთში“, ანუ „რამდენიმე იქცევა ერთად“.

საზოგადოებათა გაერთიანების დროს შედეგად ვიღებთ გამსხვილებულ, ახლად წარმოშობილ საზოგადოებას, რომელშიც თავს იყრის გაუქმებული საზოგადოებების მთელი ქონება და საწარმოო რესურსები.

საზოგადოებათა მიერთება იმით ხასიათდება, რომ ერთ არსებულ საზოგადოებას უერთდება (ერწყმება) რამდენიმე საზოგადოება ისე, რომ არსებული საზოგადოება რჩება სამართალბრუნვაში, ხოლო მიერთებული (შერწყმული) საზოგადოებები უქმდება. საზოგადოებას, რომელსაც უერთდებიან სხვა საზოგადოებები, ძირითადი საზოგადოება ეწოდება. ძირითად საზოგადოებას შეიძლება მიუერთდეს (შეერწყას) ერთი და ერთზე მეტი საზოგადოება. ამდენად, მიერთების დროს, სამართლებრივი სივრციდან შეიძლება ერთდროულად რამდენიმე სამეწარმეო საზოგადოება გაქრეს. მიერთების პრინციპია: „რამდენიმე უერთდება ერთს“, ანუ „რამდენიმე შეერწყმება ერთს“.

მიერთების ეფექტი ისაა, რომ ძირითადი საზოგადოება, თითქოსდა, მოცულობაში მსხვილდება მასთან შერწყმული საზოგადოებების ხარჯზე, რადგანაც მასთან თავს იყრის შერწყმული (და გაუქმებული) საზოგადოებების ყველა ქონება, საწარმოო რესურსები და სხვ.

დ. რეორგანიზაციის ფორმები გაყოფის დროს. საზოგადოებების გაყოფის დროს ადგილი აქვს არსებული საზოგადოების და-

ყოფას ან არსებული საზოგადოებიდან სხვა საზოგადოების (საზოგადოებების) გამოყოფას.

საზოგადოების დაყოფა იმით ხასიათდება, რომ ერთი არსებული საზოგადოება იყოფა ორ ან ორზე მეტ საზოგადოებად ისე, რომ დაყოფის შედეგად აღნიშნული საზოგადოება უქმდება და მის ადგილას ჩნდება რამდენიმე ახალი საზოგადოება. დასაყოფ საზოგადოებას შეიძლება ძირითადი ან „დედა საზოგადოება“ ვუწოდოთ. დედა საზოგადოება ქრება სამართლებრივი სივრციდან და არსებობას აგრძელებენ ახლად წარმოშობილი საზოგადოებები. დაყოფის პრინციპია: „ერთი იყოფა რამდენიმედ“.

საზოგადოებათა დაყოფა საზოგადოებათა გაერთიანების უკუპროცესს ასახავს. თუკი საზოგადოებათა დაყოფის დროს სამართლებრივ სივრცეში ერთი საზოგადოებიდან (რომელიც ბოლოს ქრება) ერთდროულად რამდენიმე ახალი საზოგადოება ჩნდება, საზოგადოებათა გაერთიანების დროს, პირიქით, სამართლებრივი სივრციდან ერთდროულად ქრება რამდენიმე არსებული საზოგადოება და ერთამდე მცირდება შერწყმული საზოგადოებების რიცხვი.

საზოგადოებიდან გამოყოფა იმით ხასიათდება, რომ ერთ არსებულ საზოგადოებას გამოეყოფა ერთი ან ერთზე მეტი საზოგადოება ისე, რომ ყველა საზოგადოება – მათ შორის, „დედა საზოგადოება“ – რჩება სამართლებრივ სივრცეში და ერთდროულად აგრძელებენ არსებობას. „დედა საზოგადოებას“ ვუწოდებთ სწორედ იმ ძირითად სამეწარმეო საზოგადოებას, საიდანაც ხდება სხვა საზოგადოებების წარმოშობა. გამოყოფის პრინციპია: „ერთიდან გამოიყოფა რამდენიმე“.

საზოგადოებიდან გამოყოფა წარმოადგენს საზოგადოებათა მიერთების უკუპროცესს. თუკი საზოგადოებიდან გამოყოფის დროს სამართლებრივ სივრცეში ერთი საზოგადოებიდან (რომელიც აგრძელებს არსებობას) ერთდროულად რამდენიმე ახალი საზოგადოება ჩნდება, საზოგადოებათა მიერთების დროს, პირიქით, რამდენიმე საზოგადოება, ერთადერთ საზოგადოებასთან მიერთების შემდეგ, ერთდროულად ქრება სამართლებრივი სივრციდან, ხოლო ის ერთადერთი საზოგადოება აგრძელებს არსებობას.

გამოყოფის ეფექტი ისაა, რომ ძირითადი (დედა) საზოგადო-

ება, თითქოსდა, მოცულობაში მცირდება, რადგანაც იგი მისგან გამოყოფილ საზოგადოებებს გადასცემს თავისი ქონებისა და სანარმოო რესურსების ნაწილს.

4. გადანყვეტილება რეორგანიზაციის შესახებ

ა. ზოგადად. რეორგანიზაცია მნიშვნელოვანი მოვლენაა სამეწარმეო საზოგადოებისათვის. იგი იწვევს არა მხოლოდ საზოგადოების ორგანიზაციულ და სტრუქტურულ ცვლილებებს, არამედ რეორგანიზაციის შედეგად სამეწარმეო საზოგადოება შეიძლება სრულად გაქრეს სამართლებრივი სივრციდან. რეორგანიზაციამ გარკვეული ზეგავლენა შეიძლება მოახდინოს აგრეთვე პარტნიორების სამეწარმეოსამართლებრივ უფლებებზე. ეს განსაკუთრებით თვალშისაცემია მაშინ, როდესაც რეორგანიზაციით უქმდება არსებული სამეწარმეო საზოგადოება და, შესაბამისად, უქმდება პარტნიორთა წილებიც ამ საზოგადოებაში, ანდა საზოგადოებათა მიერთებისას, წილთა გადანაწილების საფუძველზე, მცირდება კონკრეტულ პარტნიორთა წილები.

სწორედ ზემოაღნიშნული გარემოებები აიძულებს საზოგადოების პარტნიორებს, მიიღონ მათთვის მნიშვნელოვანი გადანყვეტილება, განახორციელონ თუ არა სამეწარმეო საზოგადოებისათვის ეს უმნიშვნელოვანესი მოვლენა – რეორგანიზაცია. ამდენად, ნებისმიერი ფორმის რეორგანიზაციის დაწყებას წინ უსწრებს პარტნიორთა გადანყვეტილება (შდრ. მენკა, მუხლი 9¹, პუნქტი 5 „კ“).

კანონით განისაზღვრება გადანყვეტილების მისაღებად საჭირო ხმების რაოდენობა (გადანყვეტილების მისაღები კვოტა). აღნიშნული კვოტა განსხვავებულია რეორგანიზაციის სხვადასხვა ფორმის მიხედვით.

ბ. საზოგადოების გარდაქმნის შესახებ გადანყვეტილება. საზოგადოების გარდაქმნის დროს, გადანყვეტილების მიღების განსხვავებული კვოტაა დაწესებული ცალკე კაპიტალური ტიპისა და ცაკლე – პიროვნული ტიპის საზოგადოებებისათვის. მაგალითად, სააქციო საზოგადოების შპს-დ და, პირიქით, შპს-ისა – სააქციო საზოგადოებად გარდაქმნის შესახებ გადანყვეტილების მისაღე-

ბად საჭიროა დამსწრე ხმის უფლების მქონე პარტნიორების (ანუ პარტნიორთა შემადგენლობის) ხმების 75% (მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 3, წინადად. 1). თუმცა კანონი აქვე უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ ნესდებით სხვა კვოტა იქნეს დადგენილი: 51%, 100% ან სხვ.

პიროვნული ტიპის საზოგადოებების (სპს, კს) გარდაქმნისათვის დაწესებულია ყველა პარტნიორის მიერ გადანყვეტილების ერთხმად, ანუ 100%-ით მიღება. ხმების სხვა რაოდენობას კანონი არ ითვალისწინებს (მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 3, წინადად. 2). კანონი ღუმს კოოპერატივის გარდაქმნასთან დაკავშირებითაც, მაგრამ მის მიმართ უნდა გავრცელდეს კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებისათვის დადგენილი ზოგადი წესი (ანუ კოოპერატივის წევრთა 75%).

გ. საზოგადოების შერწყმის შესახებ გადანყვეტილება. საზოგადოების შერწყმის დროს გადანყვეტილებებს იღებს შერწყმაში მონაწილე ყველა საზოგადოება.

ამ შემთხვევაშიც გადანყვეტილების მიღების განსხვავებული კვოტაა დაწესებული ცალკე კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებისათვის და ცალკე – პიროვნული ტიპის საზოგადოებებისათვის. კანონი სამივე ტიპის კაპიტალური საზოგადოებისათვის, შერწყმის გადანყვეტილების მისაღებად, ერთსა და იმავე კვოტას აწესებს – დამსწრე ხმის უფლების მქონე პარტნიორების (ანუ პარტნიორთა შემადგენლობის) 75%-ს (მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 4, წინადად. 2). თუმცა კანონი ამ შემთხვევაშიც უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ ნესდებით სხვა კვოტაც იქნეს დადგენილი: 51%, 100% ან სხვ.

პიროვნული ტიპის საზოგადოებების (სპს, კს) მიმართ, შერწყმის შემთხვევისათვის, დაწესებულია ყველა პარტნიორის მიერ გადანყვეტილების ერთხმად, ანუ 100%-ით მიღება (მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 4, წინადად. 3). კანონი აქაც არ ითვალისწინებს ხმების სხვა რაოდენობას.

შერწყმის გადანყვეტილებაში აუცილებლად უნდა აღინიშნოს შერწყმის ფორმა, კერძოდ, ხორციელდება საზოგადოებების გაერთიანება და ამით ახალი საზოგადოება წარმოიშობა, თუ ადგილი აქვს ძირითად საზოგადოებასთან სხვა საზოგადოების (საზო-

გადოებების) მიერთებას (მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 4, წინადად. 4).

შერწყმის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება მეტად მნიშვნელოვანია იმ საზოგადოების პარტნიორებისათვის, რომელიც ამ რეორგანიზაციის შედეგად უნდა გაუქმდეს. საზოგადოება მაშინ უქმდება, როდესაც იგი უერთდება ძირითად საზოგადოებას. ბუნებრივია, მიერთებული (შერწყმული) საზოგადოების პარტნიორებს მეტი დაფიქრება სჭირდებათ, ვიდრე გაუქმების შედეგის მქონე გადაწყვეტილებას მიიღებენ. ისინი ხომ თავიანთ საზოგადოებაში კარგავენ პარტნიორის სტატუსს, და აქედან გამომდინარე, – პარტნიორის უფლებამოსილებას. გაუქმებული საზოგადოების პარტნიორები პარტნიორის დაკარგულ სტატუსს აღიდგენენ ძირითად საზოგადოებაში, თუმცა განსხვავებული უფლებამოსილებით.

დ. საზოგადოების გაყოფის შესახებ გადაწყვეტილება. საზოგადოების გაყოფის დროს გადაწყვეტილებას იღებს მხოლოდ გასაყოფი საზოგადოება, მიუხედავად იმისა, თუ გაყოფის რა ფორმაა სახეზე: დაყოფა თუ გამოყოფა.

პარტნიორებისათვის მეტად მნიშვნელოვან მოვლენას წარმოადგენს ის გადაწყვეტილება, რომელიც მათ საზოგადოების დაყოფასთან დაკავშირებით უნდა მიიღონ. აღნიშნული გადაწყვეტილების განსაკუთრებულობა იმაშია, რომ რეორგანიზაციის შედეგად გასაყოფი (ძირითადი) საზოგადოება, რომელშიც პარტნიორებს ნილობრივი მონაწილეობა აქვთ, წყვეტს არსებობას. გარდა ამისა, დაყოფის შესახებ გადაწყვეტილებაში აღნიშნულმა პარტნიორებმა⁴³ უნდა იმსჯელონ აგრეთვე დაყოფის შედეგად წარმოშობილ საზოგადოებებში მათი ნილობრივი უფლებამოსილებების გადანაწილების შესახებაც, რომელიც შეიძლება განსხვავდებოდეს გასაყოფ საზოგადოებაში არსებული ნილობრივი მონაწილეობისაგან (შდრ. მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 5, წინადად. 2). გამოყოფის შესახებ გადაწყვეტილებაში ადრინდელმა პარტნიორებმა, რეორგანიზაციის შესახებ ზოგადი გადაწყვეტილების გარდა, უნდა იმსჯელონ აგრეთვე გამოყოფის შედეგად წარმოშობილ ახალ საზოგადოებაში (ან საზოგადოებებში) მათი ნილობრი-

⁴³ მათ კანონი „ადრინდელ პარტნიორებს“ უწოდებს (მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 5, წინადად. 2).

ვი მონაწილეობის შესახებ. ზოგიერთმა ადრინდელმა პარტნიორმა შეიძლება შეინარჩუნოს წილობრივი მონაწილეობა ძირითად საზოგადოებაშიც და ახლად წარმოშობილ საზოგადოებაშიც. დასაშვებია, აგრეთვე, ადრინდელი პარტნიორების შემადგენლობის იმგვარად გადანაწილება, რომ ზოგიერთი მათგანი დარჩეს მხოლოდ ძირითად საზოგადოებაში, ხოლო ზოგიერთი გადანაწილდეს მხოლოდ ახლად წარმოშობილ საზოგადოებაში.

კანონით არაა დადგენილი გაყოფის შესახებ გადანაცვებილების მისაღებად აუცილებელი კვოტა. თუმცა ამ შემთხვევაშიც შეიძლება, გამოყენებულ იქნეს კანონის ანალოგია და კვოტის სახით დადგენილ იქნეს კანონით განსაზღვრული მინიმალური კვოტა: კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებისათვის – დამსწრე ხმის უფლების მქონე პარტნიორების (ანუ პარტნიორთა შემადგენლობის) 75%, ხოლო პიროვნული ტიპის საზოგადოებებისათვის – პარტნიორთა სრული შემადგენლობის 100%. ამასთან, აქაც დასაშვებია, რომ საზოგადოების წესდებით განსხვავებული კვოტა იქნეს დაწესებული.

5. ხელშეკრულება რეორგანიზაციის შესახებ

ა. ზოგადად. რეორგანიზაციის დროს საზოგადოებებს შორის შეიძლება, დაიდოს გარკვეული შეთანხმება, კერძოდ კი, ხელშეკრულება რეორგანიზაციის შესახებ.

შეთანხმების დადების აუცილებლობა მაშინ იჩენს თავს, როდესაც ერთმანეთთან სარეორგანიზაციო ურთიერთობაში ორი და მეტი საზოგადოება შედის. შეთანხმება მაშინაც შეიძლება დაიდოს, როდესაც რეორგანიზაციის შედეგად რომელიმე საზოგადოება უქმდება.

რეორგანიზაციის შესახებ ხელშეკრულება განსაკუთრებით აქტუალურია შერწყმის დროს. საზოგადოებათა გაერთიანების დროს შერწყმის შესახებ ხელშეკრულება იდება ძირითად საზოგადოებებს შორის, ხოლო საზოგადოებათა მიერთების დროს – ძირითად საზოგადოებასა და მასთან შესარწყმელ საზოგადოებას (საზოგადოებებს) შორის. მართალია, საზოგადოებათა გაერთიანებისას ძირითადი საზოგადოებები უქმდება, მაგრამ შეთანხმების პირობები ეხება ამ გაერთიანების შედეგად წარმოშობილ ახალ საზოგადოებას და მასში პარტნიორთა ახალ წილობრივ

გადანაწილებას. მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადოებათა მიერთებისას უქმდებიან ძირითად საზოგადოებაზე მიერთებული (შერწყმული) საზოგადოებები, შეთანხმების პირობები აისახება ძირითად საზოგადოებაში.

გაყოფის დროს არ არსებობს რეორგანიზაციის შესახებ ხელშეკრულება, ვინაიდან გამოყოფაც და დაყოფაც მომდინარეობს ერთი (ძირითადი) საზოგადოებიდან, სადაც საკმარისია მხოლოდ რეორგანიზაციის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება. ამ გადაწყვეტილებაში უნდა აისახოს ყველა ის პირობა, რომლებიც გაყოფის დროს წარმოშობილ ახალ საზოგადოებებს შეეხებათ.

ბ. ხელშეკრულებით გადასაწყვეტი საკითხები. შერწყმის შესახებ ხელშეკრულებით უნდა გადაწყდეს არაერთი საკითხი, რომელთა მცირე ჩამონათვალსაც ქვემოთ წარმოგიდგენთ. მათ მიეკუთვნება:

- შერწყმის ფორმის შერჩევა (გაერთიანება თუ მიერთება);
- გადასაცემი ქონების განსაზღვრა და გადაცემის წესი;
- პარტნიორთა შემადგენლობა;
- პარტნიორთა წილობრივი გადანაწილება. აღნიშნული საკითხი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ახლად წარმოშობილ საზოგადოებაში;
- სანესდებო კაპიტალის ოდენობა და შენატანების განხორციელების წესი. არ არის გამორიცხული, რომ ძირითად საზოგადოებაში შეიცვალოს (მაგალითად, გაიზარდოს) სანესდებო კაპიტალის ოდენობა;
- შერწყმული საზოგადოების სამართლებრივი ფორმა. ძირითადმა საზოგადოებამ შეიძლება შეინარჩუნოს სამართლებრივი ფორმა, საზოგადოებების მასთან მიერთების შემდეგ;
- საზოგადოების სახელწოდება. ძირითადმა საზოგადოებამ შეიძლება შეიცვალოს სახელწოდება, საზოგადოებების მასთან მიერთების შემდეგ;
- საზოგადოების ხელმძღვანელი. არ არის გამორიცხული, რომ შერწყმის შედეგად შეიცვალოს საზოგადოების დირექტორი;

- საზოგადოების ადგილსამყოფელი. ხელშეკრულებაში უნდა შეთანხმდნენ, აგრეთვე, საზოგადოების იურიდიულ მისამართზე: შეიცვალოს იგი თუ დაიტოვონ ადრინდელი;
- და ა.შ.

6. პარტნიორთა უფლებამოსილებანი შერწყმის დროს

საზოგადოებათა გაერთიანების დროს ერთმანეთთან მიერთებული (შესარწყმელი) საზოგადოებები უქმდება, რაც უშუალოდ აისახება აღნიშნული საზოგადოებების პარტნიორთა სამართლებრივ მდგომარეობაზე. გაერთიანების დასრულების შემდეგ უნდა გადაწყდეს თითოეული მიერთებული საზოგადოების პარტნიორების ბედი, კერძოდ, დარჩებიან თუ არა ისინი კვლავ პარტნიორებად მიერთების შედეგად წარმოშობილ ახალ საზოგადოებაში და რამდენი ექნებათ მათ წილები ამ საზოგადოებაში. ფაქტია, რომ ახალ საზოგადოებაში პარტნიორთა რიცხვი მოიმატებს, რაც აუცილებელს გახდის, რომ ხელახლა გადანაწილდეს წილები პარტნიორთა გაზრდილ შემადგენლობაში. წილების გადანაწილება შესაძლებელია როგორც პროპორციულად, ისე ახალი შეთანხმების საფუძველზე. აღნიშნული წესი უნდა შეთანხმდეს შერწყმის შესახებ ხელშეკრულებაში.

განსხვავებული მდგომარეობა გვაქვს საზოგადოებათა მიერთებისას. მიერთების შედეგად, შერწყმისას, უქმდება ძირითად საზოგადოებასთან მიერთებული საზოგადოება ან საზოგადოებები. მიერთებული საზოგადოების (საზოგადოებების) პარტნიორები უნდა გადმოვიდნენ ძირითად საზოგადოებაში, სადაც მათ ხელახლა უნდა გადაუნაწილდეთ წილები ძირითად საზოგადოებაში, ოღონდ, არსებული პარტნიორების წილების შემცირების ხარჯზე. აქაც დასაშვებია წილების ხელახალი გადანაწილება პროპორციულად ან ახალი შეთანხმების საფუძველზე.

არ არის გამორიცხული, რომ რომელიმე პარტნიორმა, ახლად წარმოშობილ საზოგადოებაში ან მიერთების შედეგად გამსხვილებულ ძირითად საზოგადოებაში გადასვლის სანაცვლოდ, მოითხოვოს კომპენსაცია და საერთოდ მიატოვოს პარტნიორობა. კომპენსაცია შეიძლება ფულადი თანხის ან მატერიალური ქონების გადაცემაში გამოიხატოს.

7. სამართალმემკვიდრეობა და უფლებამონაცვლეობა რეორგანიზაციის დროს

ა. ზოგადად. რეორგანიზაციის დროს ადგილი აქვს ან სამართალმემკვიდრეობას ან უფლებამონაცვლეობას.

სამართალმემკვიდრეობა იმით ხასიათდება, რომ სამართალმემკვიდრეს სრულად გადაეცემა წინამორბედის უფლებები და მოვალეობები, ხოლო უფლებამონაცვლეობა შეიძლება იყოს სრული ან ნაწილობრივი. სამართალმემკვიდრეობის დროს ადგილი აქვს სრულ უფლებამონაცვლეობას.

ბ. სამართალმემკვიდრეობა გარდაქმნის დროს. საზოგადოების გარდაქმნისას ფორმაშეცვლილი საზოგადოება წარმოადგენს წინამორბედის სამართალმემკვიდრეს. მაგალითად, თუ სააქციო საზოგადოება გარდაიქმნა შპს-დ, მაშინ შპს იმავე მოცულობით აგებს პასუხს წინამორბედი საზოგადოების (სს-ის) კრედიტორების წინაშე, რა მოცულობითაც აგებდა პასუხს სააქციო საზოგადოება.

უფლებამონაცვლე (სამართალმემკვიდრე) საზოგადოებას სრულად გადაეცემა, აგრეთვე, წინამორბედი საზოგადოების ქონებრივი უფლებები. დანყებული სახელშეკრულებო ურთიერთობები გაგრძელდება უფლებამონაცვლე საზოგადოების მიერ, ხოლო სასამართლო დავების არსებობისას, უფლებამონაცვლე (სამართალმემკვიდრე) საზოგადოება პროცესის ნებისმიერ სტადიაზე ჩაანაცვლებს მის წინამორბედ საზოგადოებას (შდრ. სასაპ-კო, მუხლი 92.1).

გ. სამართალმემკვიდრეობა შერწყმის დროს. სამართალმემკვიდრეობასთან გვაქვს საქმე, აგრეთვე, საზოგადოებათა შერწყმის დროს.

საზოგადოებათა გაერთიანების დროს ახლად წარმოშობილი საზოგადოება წარმოადგენს წინამორბედი (გაუქმებული) საზოგადოებების სამართალმემკვიდრეს. მაგალითად, თუ „ა“ და „ბ“ საზოგადოებების გაერთიანების შედეგად წარმოიშვა „გ“-საზოგადოება, ეს უკანასკნელი სრულად აგებს პასუხს გაუქმებული „ა“ და „ბ“ საზოგადოებების კრედიტორების წინაშე. გარდა ამისა,

„გ“-საზოგადოებას სრულად გადაეცემა გაუქმებული „ა“ და „ბ“ საზოგადოებების ქონება. შესაბამისად, „გ“-საზოგადოება ჩაენაცვლება „ა“ და „ბ“ საზოგადოებებს სახელშეკრულებო და საპროცესო ურთიერთობებში.

რაც შეეხება საზოგადოებათა მიერთებას, ამ დროს ძირითადი საზოგადოება ხდება მასთან მიერთებული საზოგადოებების სამართალმემკვიდრე. თუ „ა“-საზოგადოებას მიუერთდა „ბ“ და „გ“ საზოგადოებები (რომლებიც გაუქმდნენ ამ მიერთების შედეგად), „ა“-საზოგადოება (როგორც ძირითადი საზოგადოება) სრულად გახდება პასუხისმგებელი გაუქმებული საზოგადოებების კრედიტორების წინაშე. მასვე სრულად გადაეცემა გაუქმებული საზოგადოებების ქონებები. შესაბამისად, „ა“-საზოგადოება ჩაენაცვლება „ბ“ და „გ“ საზოგადოებებს სახელშეკრულებო და საპროცესო ურთიერთობებში.

დ. სამართალმემკვიდრეობა და უფლებამონაცვლეობა გაყოფის დროს. უფლებამონაცვლეობის მოცულობიდან გამომდინარე, განსხვავებული ვითარება გვაქვს დაყოფისა და გამოყოფის შემთხვევაში. ამიტომ გაყოფის დროს გვხვდება როგორც სამართალმემკვიდრეობა, ასევე, – უფლებამონაცვლეობა.

საზოგადოებათა დაყოფის დროს ადგილი აქვს სამართალმემკვიდრეობას (ანუ სრულ უფლებამონაცვლეობას), ვინაიდან ძირითადი საზოგადოება („ა“) უქმდება და მის ადგილას წარმოშობილ, ახლად შექმნილ საზოგადოებებზე (მაგალ., „ბ“ და „გ“-ზე) სრულად გადადის მათი წინამორბედის, ანუ ძირითადი „ა“-საზოგადოების როგორც ქონებრივი უფლებები, ისე – ვალდებულებები. „ა“-საზოგადოების კრედიტორებმა მოთხოვნები უნდა წაუყენონ „ბ“ და „გ“ საზოგადოებებს, როგორც სოლიდარულ მოვალეებს (მდრ. მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 5, წინადად. 3).

საზოგადოებათა გამოყოფის დროს ადგილი აქვს ნაწილობრივ უფლებამონაცვლეობას, ვინაიდან სამოქალაქო ბრუნვაში ერთმანეთის გვერდით თანაარსებობენ როგორც ძირითადი საზოგადოება („ა“), ისე მისგან გამოყოფილი ერთი ან რამდენიმე საზოგადოება (ვთქვათ, „ბ“ და „გ“). შესაბამისად, ძირითადი საზოგადოების პარტნიორებზეა დამოკიდებული და მათი გადასაწყვეტია, თუ რა მოცულობით გახდიან ძირითადი საზოგადოებიდან გამოყოფილ

საზოგადოებას მის უფლებამონაცვლედ. აღნიშნული მოცულობა შეიძლება დამოკიდებული იყოს წარმოშობილი საზოგადოებისათვის გადაცემული ქონების ღირებულებაზე. მაგალითად, თუ გამოყოფილ „ბ“-საზოგადოებას გადაეცა ძირითადი „ა“-საზოგადოების ქონების 20%, მაშინ, ზოგადი წესის თანახმად, მისი უფლებამონაცვლეობაც ნაწილობრივი იქნება და იგი 20%-ით აგებს პასუხს ძირითადი „ა“-საზოგადოების კრედიტორების წინაშე. ძირითადი საზოგადოებიდან რამდენიმე საზოგადოების („ბ“ და „გ“) გამოყოფის შემთხვევაში, მათი უფლებამონაცვლეობა შეიძლება სხვადასხვა პრინციპით განისაზღვროს: იგი შეიძლება მათთვის გადაცემული ქონების წილობრივ პროპორციას ან ძირითადი საზოგადოების პარტნიორების გადანყვეტილებას დაეფუძნოს. პარტნიორებმა კი შეიძლება გადაუხვიონ ზოგად წესს და უფლებამონაცვლეობის გადანაწილების განსხვავებული წესი დაადგინონ (შდრ. მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 5, წინადად. 3).

8. რეორგანიზაციის რეგისტრაცია სამენარმეო რეესტრში

რეორგანიზაციის ყველა სახე (გარდაქმნა, შერწყმა და გაყოფა) სამენარმეო რეესტრში უნდა დარეგისტრირდეს. სამენარმეო რეესტრს, თავდაპირველად, წარედგინება რეორგანიზაციის შესახებ მიღებული პარტნიორთა გადანყვეტილება.

სამენარმეო საზოგადოების გარდაქმნა მაშინვე აისახება სამენარმეო რეესტრში, ვინაიდან სამართლებრივი ფორმის შეცვლა არ არის დაკავშირებული რაიმე სახის სარეორგანიზაციო პროცედურის განხორციელებასთან. შესაბამისად, გარდაქმნა დასრულებულად ჩაითვლება, როგორც კი რეორგანიზაციის შესახებ გადანყვეტილების შესახებ სამენარმეო რეესტრი დადებით გადანყვეტილებას მიიღებს. თუ სამენარმეო რეესტრმა ხარვეზი დაადგინა, მაშინ გარდაქმნა დასრულდება ხარვეზის აღმოფხვრისთანავე.

საზოგადოების შერწყმა და საზოგადოების გაყოფა მოიცავს სხვადასხვა სარეორგანიზაციო პროცედურას. შესაბამისად, ამ პროცედურების დასრულებას გარკვეული პერიოდი შეიძლება დასჭირდეს. მაგალითად, შერწყმა და გაყოფა იწყება რეორგანიზაციის შესახებ მიღებული გადანყვეტილების სამენარმეო რეესტრში წარდგენით. ამის შემდეგ სამენარმეო რეესტრი მსჯელობს

წარდგენილი გადანყვეტილების ირგვლივ. თუკი რეორგანიზაციის გადანყვეტილება უხარვეზოა, მაშინ შესაბამისი საზოგადოების სამეწარმეო რეესტრში ჩნდება შემდეგი სარეორგანიზაციო ჩანაწერი: „მიმდინარეობს რეორგანიზაციის პროცესი“. საზოგადოების გაყოფის დროს სარეორგანიზაციო ჩანაწერი კეთდება მხოლოდ ძირითადი საზოგადოების რეესტრში, ვინაიდან ჯერ არ არსებობენ არც დაყოფის შედეგად წარმოშობილი ახალი საზოგადოებები და არც ძირითადი საზოგადოებიდან გამოყოფილი საზოგადოებები.

საზოგადოებების გაერთიანების შემთხვევაში, აღნიშნული სარეორგანიზაციო ჩანაწერი კეთდება ყველა გასაერთიანებელი (შესარწყმელი) საზოგადოების რეესტრში. ხოლო საზოგადოებების მიერთების დროს სარეორგანიზაციო ჩანაწერი ჩნდება როგორც ძირითადი საზოგადოების, ისე – მასთან მისაერთებელი საზოგადოების (საზოგადოებების) სარეგისტრაციო მონაცემებში.

საზოგადოების რეორგანიზაციის პროცესი დაწყებულად ითვლება სამეწარმეო რეესტრში სარეორგანიზაციო ჩანაწერის გაჩენისთანავე. ამის შემდეგ, სარეორგანიზაციო საზოგადოება (საზოგადოებები) ახორციელებს შემდგომ სარეორგანიზაციო პროცედურებს.

9. რეორგანიზაციის შესახებ შეტყობინება

ა. ზოგადად. საზოგადოების რეორგანიზაციის შესახებ ინფორმაცია უნდა ეცნობოთ საზოგადოების კრედიტორებს. შეტყობინების გაგზავნა წარმოადგენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სარეორგანიზაციო პროცედურას. რეორგანიზაციის შესახებ ინფორმაცია ცალკე შეტყობინებით (წერილობით) ეგზავნება შემოსავლების სამსახურს და, ასევე, – სხვა ცნობილ კერძო კრედიტორებს (შდრ. მენკა, მუხლი 14^ა, პუნქტი 6, წინადად. 1, მე-14.3 და მე-14.4 მუხლებთან კავშირში).

კრედიტორებისათვის შეტყობინების გაგზავნა ემსახურება, პირველ რიგში, კრედიტორთა ინტერესების დაცვას. საზოგადოების რეორგანიზაციას ახლავს იმის რისკი, რომ მისი დასრულების შემდეგ შეიძლება შემცირდეს კრედიტორთა დაკმაყოფილების მოცულობა. მაგალითად, რეორგანიზაციამდე „ბ“-საზოგადოება, რომელიც მოგვიანებით მიუერთდა „ა“-საზოგადოებას, იყო

კონკურენტუნარიანი და მომგებიანად ენეოდა სამშენებლო მასალებით ვაჭრობას. ხოლო „ა“-საზოგადოება ენეოდა ყვავილებით ვაჭრობას, რაც, სამშენებლო მასალებით ვაჭრობასთან შედარებით, ნაკლებად შემოსავლიანი იყო. შერწყმის ხელშეკრულებით გადანყდა, რომ „ა“-საზოგადოება გააგრძელებდა ყვავილებით ვაჭრობას. „ბ“-საზოგადოების კრედიტორებისათვის ასეთი რეორგანიზაცია მიუღებელია, ვინაიდან ყვავილებით ვაჭრობით „ა“-საზოგადოება შეიძლება იქცეს არალიკვიდურად, რაც საფრთხეს შეუქმნის მათი მოთხოვნების ჯეროვნად დაკმაყოფილებას.

საზოგადოების რეორგანიზაციაზე განსაკუთრებულად რეაგირებს სახელმწიფო, როგორც კრედიტორი. შემოსავლების სამსახური შეტყობინების მიღებისთანავე (10 დღის ვადაში), სამენარმეო რეესტრს უგზავნის ინფორმაციას საგადასახადო ვალდებულების არსებობის რისკის თაობაზე (მენკა, მუხლი 14.3, წინადად. 3), ხოლო აუცილებლობის შემთხვევაში ატარებს საგადასახადო შემონმებას, დავალიანების არსებობის ფაქტის დასადასტურებლად.

რეორგანიზაციის პროცესის დაწყებასთან ერთად, სარეორგანიზაციო საზოგადოებამ სამენარმეო რეესტრს უნდა წარუდგინოს ინფორმაცია საზოგადოების ყველა ცნობილი კრედიტორის დაკმაყოფილების ვადების შესახებ (მენკა, მუხლი 14.4, წინადად. 1).

არსებობს რეორგანიზაციის ისეთი ფორმები, რომელთა განხორციელების შედეგადაც არ მცირდება კრედიტორთა დაკმაყოფილების უნარი. ასეთ შემთხვევაში კრედიტორთა შეტყობინების წესები აღარ გამოიყენება (მენკა, მუხლი 14⁴, პუნქტი 6, წინადად. 2). კერძოდ, შეტყობინების წესები არ გამოიყენება:

- საზოგადოების გარდაქმნისას, ამ დროს სახეზეა სამართალმემკვიდრეობა (ანუ 100%-იანი უფლებამონაცვლეობა);
- ისეთი შერწყმის დროს, როდესაც ძირითადი საზოგადოება იერთებს შვილობილ (100%-იან) საზოგადოებას. ამ დროს შვილობილი საზოგადოების მთელი ქონება გადაეცემა დედა საზოგადოებას.

ბ. კრედიტორის უფლებამოსილება შეტყობინების მიღებისას. შეტყობინების მიღებისთანავე, კრედიტორს უფლება აქვს, მოვა-

ლე საზოგადოებას მოსთხოვოს თავისი ვალდებულებების ვადაზე ადრე შესრულება (მენკა, მუხლი 14^ა, პუნქტი 8).

კრედიტორი ვადაზე ადრე მოითხოვს შესრულებას, თუკი იგი განჭვრეტს იმის რისკს, რომ რეორგანიზაციის დასრულების შემდეგ მისი დაკმაყოფილების მოცულობა შეიძლება შემცირდეს, მაგალითად: არალიკვიდური გახდეს რეორგანიზებული საზოგადოება, ქონებებმა თავი მოიყაროს იმ საზოგადოების ხელში, რომელსაც არ აქვს გამართული მართვის სისტემა, ადგილი ჰქონდეს ნაწილობრივ უფლებამონაცვლეობას და ა.შ.

კრედიტორმა აღნიშნული მოთხოვნა უნდა განახორციელოს რეორგანიზაციის დასრულებამდე, ვიდრე მისი მოვალე საზოგადოება არ გაუქმდება და ამოიშლება სამენარმეო რეესტრიდან.

10. რეორგანიზაციის დასრულება

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რეორგანიზაციის ზოგიერთი ფორმის დროს რეორგანიზაციის პროცედურა ხანგრძლივი დროით მიმდინარეობს. საზოგადოების გარდაქმნის გარდა, რეორგანიზაციების სხვა ფორმების დროს (შერწყმა, გაყოფა) სამენარმეო რეესტრში კეთდება შესაბამისი ჩანაწერი რეორგანიზაციის შესახებ („მიმდინარეობს რეორგანიზაციის პროცესი“). ამ ჩანაწერის გაჩენისთანავე იწყება შერწყმისა და გაყოფის პროცედურები, რომელთაც მოჰყვება სათანადო სარეორგანიზაციო ღონისძიებების განხორციელება.

სარეორგანიზაციო ღონისძიებების განხორციელების შემდეგ რეორგანიზაცია უნდა დასრულდეს. რეორგანიზაციის დასრულების შემდეგ რეორგანიზებული საზოგადოების სამენარმეო რეესტრში ჩნდება ჩანაწერი: „რეორგანიზაციის ისტორია“.

რეორგანიზაციის სხვადასხვა ფორმისას მისი დასრულება სხვადასხვაგვარად ხდება. საზოგადოების გარდაქმნისას რეორგანიზაცია დასრულდება გარდაქმნის შესახებ რეესტრისათვის წარდგენილი პარტნიორის გადანაცვეტილების რეგისტრაციისთანავე.

რაც შეეხება საზოგადოებათა შერწყმას, ამ შემთხვევაში რეორგანიზაციის დასრულება განსხვავებულია შერწყმის ფორმების მიხედვით, კერძოდ:

- საზოგადოების გაერთიანებისას რეორგანიზაცია დასრულდება წარმოშობილი ახალი საზოგადოების რეგისტრაციისა და შერწყმული საზოგადოებების გაუქმების რეგისტრაციისთანავე. აღსანიშნავია, რომ ეს ორივე ფაქტი ერთდროულად უნდა დარეგისტრირდეს.
- საზოგადოების მიერთებისას რეორგანიზაცია დასრულდება მიერთებული საზოგადოების (საზოგადოებების) გაუქმების რეგისტრაციისთანავე. ამავე დროს ძირითადი საზოგადოების რეესტრში უქმდება ჩანაწერი რეორგანიზაციის მიმდინარეობის შესახებ და ჩნდება ჩანაწერი რეორგანიზაციის ისტორიის შესახებ. ეს ორივე ფაქტი, ასევე, ერთდროულად უნდა დარეგისტრირდეს.

საზოგადოებათა გაყოფის დროს, ასევე, განსხვავებულია რეორგანიზაციის დასრულება გაყოფის ფორმების მიხედვით. კერძოდ:

- საზოგადოების დაყოფისას რეორგანიზაცია დასრულდება დასაყოფი საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლით და წარმოშობილი საზოგადოებების რეესტრში რეგისტრაციისთანავე. აღსანიშნავია, რომ ეს ორივე რეგისტრაცია ერთდროულად უნდა წარიმართოს.
- საზოგადოებიდან გამოყოფისას რეორგანიზაცია დასრულდება, როგორც კი ძირითადი საზოგადოებიდან გამოყოფილი ერთი ან მეტი საზოგადოება დარეგისტრირდება საჯარო რეესტრში, ხოლო ძირითადი საზოგადოების გრაფაში გაჩნდება ჩანაწერი რეორგანიზაციის ისტორიის შესახებ.

თავი 10. სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის დასრულება

1. საზოგადოების არსებობის დასრულების გარემოებები

სხვა ცოცხალი მატერიის მსგავსად, სამეწარმეო საზოგადოებაც არ არის მუდმივი სამართლებრივი წარმონაქმნი. თუმცა, ცოცხალი მატერიისაგან განსხვავებით, სამეწარმეო საზოგადოება ბუნებრივად არ იქმნება, არამედ მისი შექმნა კანონის დანაწესის მისდევს და მას სამართლის სუბიექტები (ფიზიკური ან იურიდიული პირები) „შესძენენ სიცოცხლეს“.

სამეწარმეო საზოგადოების შექმნაში სამართლის სუბიექტების ხელოვნური ჩარევის გამო მისი „სიცოცხლისუნარიანობაც“, ძირითადად, სწორედ ამ სუბიექტების ხელშია – მათი გადაწყვეტილება შეიძლება საზოგადოების არსებობის დასრულების წინაპირობა გახდეს. სამეწარმეო საზოგადოება შეიძლება დასრულდეს სხვა, არაბუნებრივი გარემოებების გამოც, როგორებიცაა: სამეწარმეო საზოგადოების გაკოტრება, საზოგადოების მიერ დანაშაულის ჩადენა, ვადის გასვლა და ა.შ.

აღწერილი გარემოებებიდან გამომდინარე, სამეწარმეო საზოგადოებამ არსებობა შეიძლება ორი გზით დაასრულოს: ნებაყოფლობით, როდესაც მისი დამაარსებელი სამართლის სუბიექტები, ყოველგვარი გარე ჩარევის გარეშე, ნებაყოფლობით მიიღებენ საზოგადოების დასრულების შესახებ გადაწყვეტილებას, ან – იძულებით, როდესაც საზოგადოება არსებობას დაასრულებს გარე ფაქტორების ინიცირებით: სასამართლოს მიერ გაკოტრების წარმოების გახსნით, ასევე, სასამართლოს მიერ განაჩენის გამოტანით. სასამართლოს ამ ჩარევას მოჰყვება საზოგადოების იძულებითი ლიკვიდაცია.

2. საზოგადოების არსებობის დასრულების ეტაპები

სამეწარმეო საზოგადოების არსებობის დასრულება – ხანგრძლივი და თანმიმდევრული პროცესია, რომელიც არ შემოიფარგლება ერთი დამასრულებელი აქტით. იგი რამდენიმე, ერთმანეთისაგან გამომდინარე პროცედურებით ხასიათდება,

რომელსაც, საბოლოო ჯამში, საზოგადოების არსებობის ლოგიკურ დასრულებამდე მიყვავართ.

საზოგადოების არსებობის დასრულების პროცესი სამ სხვადასხვა ეტაპს მოიცავს. ეს ეტაპებია:

- საზოგადოების გაუქმება;
- საზოგადოების ლიკვიდაცია;
- საზოგადოების სამეწარმეო რეესტრიდან ამოშლა.

აღნიშნული ეტაპები ერთმანეთის მიყოლებით დგება. საზოგადოების არსებობის დასრულება იწყება საზოგადოების გაუქმებით და მთავრდება მისი რეესტრიდან ამოშლით. თუმცა რეესტრიდან საზოგადოების ამოშლას წინ უნდა უსწრებდეს საზოგადოების ლიკვიდაციის მრავალმხრივი და დროში გაჭიმული პროცედურები. არის შემთხვევები, როდესაც ლიკვიდაციის საჭიროება არ დგება და საზოგადოების არსებობის დასრულება მხოლოდ ორი ეტაპით შემოიფარგლება: გაუქმებითა და რეესტრიდან ამოშლით. ამის შესახებ დეტალურად ქვემოთ იქნება განხილული.

საზოგადოების არსებობის დასრულების აღნიშნული ეტაპების თანმიმდევრულად განხორციელების შემდეგ შეიძლება ვისაუბროთ საზოგადოების „სრულ დამთავრებაზე“ (გერმ. Vollbeendigung).

საზოგადოების არსებობის დასრულების სამივე ეტაპი სხვადასხვა სამართლებრივი შინაარსის მატარებელია და მათი ერთმანეთთან გაიგივება დაუშვებელია. მაგალითად, „საზოგადოების გაუქმების“ დროს განსხვავებული სამართლებრივი ურთიერთობები ვითარდება, ვიდრე „საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლის“ დროს. სამართლებრივი ურთიერთობებით დახუნძლულია „საზოგადოების ლიკვიდაციის“ ეტაპიც. ამიტომ დაუშვებელია ლიკვიდაციის გაიგივება სხვა ეტაპებთან: „საზოგადოების გაუქმებასთან“ ან „საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლასთან“.

საზოგადოების არსებობის დასრულების თითოეული ეს ეტაპი და მისი შინაარსი ქვემოთ უფრო დეტალურად იქნება განხილული.

3. სამეწარმეო საზოგადოების გაუქმება

ა. ზოგადად. სამეწარმეო საზოგადოების „გაუქმებას“, როგორც იურიდიულ ლიტერატურაში, ისე – სამეწარმეო და სასამართლო პრაქტიკაში, სხვადასხვა ტერმინებითაც მოიხსენიებენ:

საზოგადოების „საქმიანობის შეწყვეტა“, საზოგადოების „დაშლა“, „რეგისტრაციის გაუქმება“ და სხვ.

საზოგადოების გაუქმება არის საზოგადოების არსებობის დასრულების სანაყისი ეტაპი. მასში გაერთიანებულია ყველა ის შესაძლო საფუძველი, რამაც შეიძლება საზოგადოება თავისი არსებობის დასრულებამდე მიიყვანოს. აღნიშნული ზოგადი საფუძველები კანონშია ჩამოთვლილი. ამიტომ მათ გაუქმების კანონისმიერ საფუძველებს უწოდებენ. გაუქმების ზოგიერთი კონკრეტული საფუძველი პარტნიორების შეთანხმებით ყალიბდება და ისინი საზოგადოების წესდებაში აისახება. ამიტომ აღნიშნულ კონკრეტულ საფუძველებს საწესდებო (ანუ სტატუტური) საფუძველები ეწოდება.

ბ. გაუქმების კანონისმიერი საფუძველები. საზოგადოების გაუქმების კანონისმიერი საფუძველები კანონში ან ერთადაა თავმოყრილი, ანდა გაბნეულია სხვადასხვა მუხლში. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 1994 წლის რედაქციით საზოგადოების გაუქმების ნომინირებული საფუძველები ერთ მუხლში, კერძოდ, 28-ე მუხლში იყო მოცემული და მათ მიეკუთვნებოდა:

- 1) ვადის გასვლა, რა ვადითაც საზოგადოება შეიქმნა. საზოგადოების საქმიანობის ვადას პარტნიორები, როგორც წესი, წესდებაში მიუთითებენ⁴⁴. თუმცა, აღნიშნული საფუძველი პრაქტიკაში ნაკლებად გამოიყენებოდა, ვინაიდან სამენარმეო საზოგადოებები, ძირითადად, განუსაზღვრელი ვადით იქმნებიან და წესდებებში აღარც უთითებენ ხოლმე რაიმე ვადას.
- 2) პარტნიორთა გადაწყვეტილება. აღნიშნული საფუძველი წარმოადგენდა საზოგადოების ნებაყოფლობითი ლიკვიდაციის წინაპირობას. პარტნიორები ამ გადაწყვეტილებამდე მიდიან, როდესაც მათ აღარ სურთ სამენარმეო საქმიანობის წარმართვა.
- 3) საზოგადოების საბანკროტო წარმოების გახსნა. ტერმინოლოგიურად სწორი იყო „გაკოტრების საქმის წარმოების

⁴⁴ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 1994წ. რედაქცია პირდაპირ ითვალისწინებდა საზოგადოების შექმნას განსაზღვრული ან განუსაზღვრელი ვადით (მენკა, მუხლი 14.1).

გახსნა“, რომელიც მოგვიანებით, 1996 წლის კანონით⁴⁵ და-
ზუსტდა.

- 4) სასამართლოს გადაწყვეტილება. აღნიშნული გადაწყვე-
ტილება შეიძლება მიეღო როგორც ადმინისტრაციულ, ისე
– სისხლის სამართლის სასამართლოს. სასამართლოს შე-
ეძლო დაედგინა საზოგადოების გაუქმება (დახურვა), ად-
მინისტრაციული სამართალდარღვევის ან დანაშაულის ჩა-
დენის გამო.

კანონის 1994 წლის რედაქცია ცალკე მუხლში, გამონაკლისის
სახით, ითვალისწინებდა საზოგადოების გაუქმების კიდევ ერთ,
მე-5 საფუძველს, რომელსაც შეიძლება „საზოგადოების ხარვეზი-
ანი რეგისტრაცია“ ეწოდოს, რადგანაც აღნიშნული საფუძველი
საზოგადოების სარეგისტრაციო პირობებთან იყო დაკავშირებუ-
ლი. კერძოდ, თუ გაირკვეოდა, რომ საზოგადოების რეგისტრაცი-
ის პირობები არ იყო რეგისტრაციისათვის დამაკმაყოფილებელი
ან ეს პირობები მოგვიანებით მოისპობოდა და მისი გამოსწორე-
ბისათვის აუცილებელი 3-თვიანი ვადა ამოიწურებოდა, მაშინ
საზოგადოების რეგისტრაცია გაუქმდებოდა (მენკა, 1994 წლის
რედაქცია, მუხლი 5.8, აბზ. 1). „ხარვეზიანი რეგისტრაციის“ გამო
საზოგადოების გაუქმების შესახებ გადაწყვეტილება უნდა მიეღო
მარეგისტრირებელ ორგანოს, რომელიც იმ პერიოდში იყო მარე-
გისტრირებული სასამართლო.⁴⁶ ამიტომ, ფართო განმარტებით,
„ხარვეზიანი რეგისტრაციის“ გამო, საზოგადოების გაუქმების ეს
საფუძველიც 2005 წლამდე პერიოდისათვის შეიძლებოდა, „სასა-
მართლო გადაწყვეტილებისადმი“ მიგვეკუთვნებინა. თუმცა ეს
არასწორი იქნებოდა, რადგანაც სასამართლოს გადაწყვეტილე-
ბით საზოგადოება შეიძლებოდა გაუქმებულიყო ადმინისტრაცი-
ული სამართალდარღვევის ან დანაშაულის ჩადენის გამო. ამდე-
ნად, ხარვეზიანი რეგისტრაციის გამო საზოგადოების გაუქმება
მისი არსებობის დასრულების განსხვავებულ წინაპირობას – გა-
უქმების დამოუკიდებელ, მე-5 კანონისმიერ საფუძველს – წარ-
მოადგენდა. მით უმეტეს, რომ 2005 წლიდან დღემდე მენარმე სუ-

⁴⁵ 1996წ. 25 ივნისის კანონი „გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ“
(შემოკლებით, „განკა“)

⁴⁶ რაიონული (საქალაქო) სასამართლო მარეგისტრირებელ ორგანოს
წარმოადგენდა 1995-2005 წლებში.

ბიექტების რეგისტრაციას უკვე ადმინისტრაციული ორგანოები აწარმოებენ და მათი კომპეტენცია გახდა, ხარვეზიანი რეგისტრაციის გამო, მიიღონ საზოგადოების გაუქმების გადანყვეტილება.

მართალია, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 28-ე მუხლი სპს-ს თავში იყო მოქცეული და მისი გაუქმების საფუძვლებს ჩამოთვლიდა, მაგრამ აღნიშნული ნორმა ანალოგიით შეიძლებოდა გამოყენებულიყო ყველა საზოგადოების მიმართ. იურიდიული ტექნიკის თვალსაზრისით, გამართლებული იქნებოდა, თუკი სამენარმეო საზოგადოების გაუქმების კანონისმიერი საფუძვლები კანონის ზოგად ნაწილში აისახებოდა და თანაბრად გავრცელდებოდა ყველა საზოგადოების მიმართ. მას შემდეგ, რაც აღნიშნული მუხლი საერთოდ გაუქმდა,⁴⁷ სამენარმეო საზოგადოების გაუქმების კანონისმიერი საფუძვლები, მართლაც, კანონის ზოგად ნაწილში აისახა და ისინი სხვადასხვა მუხლში იქნა გადანაწილებული.

ამდენად, კანონის დღეს მოქმედი რედაქციით, სამენარმეო საზოგადოების გაუქმების საფუძვლები შემდეგია:

- 1) პარტნიორთა გადანყვეტილება (მენკა, მუხლი 14.1). აღნიშნული საფუძველი წარმოადგენს საზოგადოების გაუქმების ერთ-ერთ ძირითად საფუძველს.
- 2) სასამართლო განაჩენის საფუძველზე სამენარმეო საზოგადოების გაუქმება (მენკა, მუხლი 14¹). გაუქმების აღნიშნული საფუძველი უკავშირდება სასამართლოს გადანყვეტილებას და ამით იგი ემსგავსება კანონის წინა რედაქციით მოწესრიგებულ საფუძველს.⁴⁸
- 3) საზოგადოების რეგისტრაციის შესახებ მარეგისტრირებელი ორგანოს გადანყვეტილების გაუქმება (მენკა, მუხლი 14²). აღნიშნულ ნორმაში მოცემულია როგორც საზოგადოების გაუქმების ადმინისტრაციულსამართლებრივი, ისე – გადახდისუუნარობითსამართლებრივი წინაპირობები, ანუ აღნიშნულ ნორმაში ერთდროულად წარმოდგენილია გაუქ-

⁴⁷ 28-ე მუხლი კანონიდან ამოღებულ იქნა 2008 წელს.

⁴⁸ კანონის სათაურშიც და დისპოზიციაშიც მითითებულია „იურიდიულ პირებზე“, რომლებშიც სამენარმეო საზოგადოებები იგულისხმება. აქვე, კანონის სათაურშიც და დისპოზიციაშიც, ასევე, არასწორი ტერმინია გამოყენებული „გაუქმების“ ნაცვლად, საუბარია „ლიკვიდაციაზე“.

მების ორი საფუძველი. ნორმის სათაური მიანიშნებს ხარვეზიან რეგისტრაციაზე და ამით აღნიშნული საფუძველი ემსგავსება კანონის ნინა რედაქციის მე-5, დამოუკიდებელ საფუძველს („საზოგადოების ხარვეზიანი რეგისტრაცია“).

- 4) სასამართლოს გადაწყვეტილებით საზოგადოების გაკოტრებულად გამოცხადება. საზოგადოების გაუქმების აღნიშნული საფუძველი იმავე ნორმაშია (მენკა, მუხლი 14¹) აღწერილი და იგი „გადახდისუუნარობის საქმის წარმოების კანონს“, კერძოდ, მისი მე-20 მუხლის მე-9 პუნქტს უკავშირდება. აღნიშნულ ნორმაში ის შემთხვევაა აღწერილი, როდესაც ვალაუვალ მოვალე – საზოგადოებას არ გააჩნია საკმარისი ქონება, რის გამოც იგი ითხოვს მის მიმართ გაკოტრების წარმოების დაწყებას, ხოლო არც ერთი კრედიტორი ერთი თვის ვადაში სასამართლოში არ შეიტანს გადახდისუუნარობის შესახებ განცხადებას. ამის შემდეგ სასამართლო საზოგადოებას გაკოტრებულად აცხადებს, რაც მოვალის რეგისტრაციის გაუქმების საფუძველია. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ეს საფუძველი არ არის მაინც საზოგადოების კლასიკური გაუქმების საფუძველის მსგავსი. საზოგადოების გაუქმების გარემოება დგება მაშინვე, როდესაც სასამართლო იღებს განჩინებას საზოგადოების გაკოტრების ან რეაბილიტაციის წარმოების გახსნის შესახებ, ხოლო ქონების საკმარისობა აქ არაფერ შუაშია.

კანონის დღეს მოქმედ რედაქციაში საზოგადოების გაუქმების სხვა საფუძველები არ გვხვდება. მაგალითად, კანონმდებელმა საერთოდ უარი თქვა ისეთ საფუძველზე, როგორიცაა წესდებით განსაზღვრული ვადის გასვლა. კანონი, ასევე, არათანმიმდევრულია ვალაუვალობის (გაკოტრების ან რეაბილიტაციის) წარმოების გახსნასთან მიმართებაში.

გ. გაუქმების საწესდებო საფუძველები. საზოგადოების გაუქმების საწესდებო საფუძველების ჩამონათვალი შეზღუდული არ არის. ისინი ინდივიდუალური ხასიათისაა და გაუქმების გარემოებები შეიძლება მხოლოდ პარტნიორთა შეთანხმებით განისაზღვროს და მათ უსაზღვრო ფანტაზიას დაეფუძნოს. მაგალითად, წესდებაში გაუქმების გარემოებებად შეიძლება მითითებულ იქნეს:

- 1) პარტნიორთა შემადგენლობის ერთამდე შემცირება. პიროვნული ტიპის საზოგადოების (სპს ან კს) შემთხვევაში, პარტნიორთა რიცხვის ერთ პირამდე დაყვანა ისედაც გამოიწვევს მათ გაუქმებას, თუ მარეგისტრირებული ორგანოს მიერ მიცემულ ვადაში არ იქნა მიღებული სხვა პარტნიორი. კაპიტალური ტიპის საზოგადოების წესდებაში ეს საფუძველი შეიძლება პირდაპირ მიეთითოს წესდებაში.
- 2) ძირითადი პარტნიორის საზოგადოებიდან გასვლა. არის საზოგადოებები, რომლებშიც გამოკვეთილია კონკრეტული პარტნიორის როლი. აღნიშნული პარტნიორი უზრუნველყოფს კლიენტურის მოზიდვას, საქონლის გასაღების ბაზრებს და ა.შ. ასეთი პარტნიორის საზოგადოებიდან გასვლამ შეიძლება საზოგადოების ეკონომიკური მდგომარეობა გააუარესოს. ამიტომ წესდებაში დათქმული ამ გარემოების დადგომით საზოგადოება გაუქმდება.
- 3) საზოგადოების მიერ გარკვეული ფინანსური შედეგის მიღწევა. საზოგადოების შექმნისას პარტნიორები შეიძლება შეთანხმდნენ, რომ თუ საზოგადოება 5 მლნ. ლარს მიაღწევს, მას გაინაწილებენ და დაასრულებენ სამენარმეო საქმიანობას.
- 4) და სხვ.

4. სამენარმეო საზოგადოების გაუქმება როგორც ლიკვიდაციის წინაპირობა

საზოგადოების გაუქმების ნებისმიერი საფუძვლის დადგომა – იქნება ეს კანონისმიერი თუ სანესდებო საფუძველი – იწვევს მის ლიკვიდაციას. მაგალითად, თუ პარტნიორები მიიღებენ გადაწყვეტილებას საზოგადოების დახურვის შესახებ, მათი ამ გადაწყვეტილების საფუძველზე უნდა დაიწყოს საზოგადოების ლიკვიდაცია, რაც გულისხმობს შესაბამისი ლიკვიდატორის მეშვეობით სალიკვიდაციო ღონისძიებების განხორციელებას. თუ საზოგადოების (როგორც ვალაუვალი მოვალის) მიმართ სასამართლოს შესაბამისი განჩინებით გაიხსნება, მაგალითად, გაკოტრების საქმის წარმოება, ამ დროსაც იწყება სალიკვიდაციო ღონისძიებები, რომელთაც განახორციელებს გაკოტრების მმართველი. იგივე სამართლებრივი აგებულება გვაქვს (გაუქმება – ლიკვიდაცია) გა-

უქმების სხვა დანარჩენი საფუძვლის შემთხვევაში. ამდენად, საზოგადოების გაუქმებას ყოველთვის მოსდევს მისი ლიკვიდაცია, ხოლო საზოგადოების ლიკვიდაცია არ დაიწყება მისი გაუქმების გარეშე.

საზოგადოების გაუქმებაც და საზოგადოების ლიკვიდაციაც სხვადასხვა სამართლებრივი ინსტიტუტია, რომლებიც ხასიათდებიან თავიანთი სპეციფიკური სამართალურთიერთობებითა და განსხვავებული აქტორებით. თუ საზოგადოების გაუქმების დროს ერთმანეთთან სამართალურთიერთობაში შედიან ცალკე პარტნიორები, ანდა ცალკე სასამართლო და საზოგადოება, ლიკვიდაციის დროს სამართალურთიერთობა მყარდება ლიკვიდატორსა (მმართველსა) და სხვა პირებს შორის (საზოგადოება, კრედიტორები, პარტნიორები, სახელმწიფო და ა.შ.). ამასთან, გაუქმების დროს მისი ძირითადი აქტორები არიან: პარტნიორები, სახელმწიფო (სასამართლო ან ადმინისტრაციული ორგანო), ასევე, ხდომილებები (ვადის გასვლა, ფინანსური შედეგის მიღწევა და ა.შ.), ხოლო ლიკვიდაციის დროს ძირითადი აქტორები არიან ლიკვიდატორები, ანდა გაკოტრების ან რეაბილიტაციის მმართველები. ეს უკანასკნელნი ინიშნებიან გაუქმების ძირითადი აქტორების (პარტნიორების ან სახელმწიფოს) მიერ.

გაუქმებისა და ლიკვიდაციის – როგორც სამართლის ორი სხვადასხვა ინსტიტუტის – განსხვავებულობა მათ დასახელებებშიც უნდა ასახულიყო. სამწუხაროდ, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის თავდაპირველი რედაქციაც შეიცავდა არსებით უზუსტობას და იმავეს იმეორებს დღეს მოქმედი რედაქციაც: ორივე რედაქციაში ერთი და იმავე დასახელებით მოიხსენიებენ ამ ორივე ინსტიტუტს და მათ ერთ ტერმინში აერთიანებენ – „ლიკვიდაცია“. დაუშვებელია საზოგადოების არსებობის დასრულების გარემოებასაც „ლიკვიდაცია“ ეწოდოს და იმ ღონისძიებების ერთობლიობასაც, რომელიც ამ გარემოების დადგომის შემდეგ უნდა წარიმართოს. გერმანული სავაჭრო და საზოგადოებათა სამართალიც განასხვავებს ამ ორ ტერმინს ერთმანეთისაგან.⁴⁹

მაშასადამე, საზოგადოების გაუქმება, როგორც ლიკვიდაციის წინმსწრები პროცესი, არ გულისხმობს საზოგადოების მაშინვე სრულად დამთავრებას, ანუ მისი არსებობის საბოლოო შეწყვე-

⁴⁹ „გაუქმება“ (გერმ. Auflösung), „ლიკვიდაცია“ (გერმ. Liquidierung).

ტას. საზოგადოების არსებობის საბოლოო შეწყვეტამდე საზოგადოების ყველა საქმე სრულად უნდა დამთავრდეს.

საზოგადოების გაუქმება, როგორც ხდომილება, უნდა დარეგისტრირდეს სამენარმეო რეესტრში. შესაბამისად, საზოგადოების ამონაწერში ჩნდება შემდეგი ჩანაწერი: „მინდინარეობს ლიკვიდაცია“. აღნიშნული ჩანაწერიც მიუთითებს, რომ დასრულებულია გაუქმების ხდომილება (მაგალითად, მიღებულია პარტნიორთა გადაწყვეტილება ან სასამართლოს გადაწყვეტილება და ა.შ.) და საზოგადოება გადასულია მომდევნო, ლიკვიდაციის რეჟიმში.

5. სამენარმეო საზოგადოების ლიკვიდაცია

ა. ზოგადად. სამენარმეო საზოგადოების ლიკვიდაცია (მას შეიძლება, ასევე, „ლიკვიდაციის რეჟიმი“ ეწოდოს) სამი ეტაპიდან ყველაზე ხანგრძლივი ეტაპია, რომელიც არაერთი პროცედურითაა „დახუნძლული“. საზოგადოების ლიკვიდაცია იმიტომაც არის გახანგრძლივებული რეჟიმი, რომ მის დროს სრულად უნდა დამთავრდეს საზოგადოების მიერ დაწყებული ყველა საქმე. ყველა საქმეში მოიაზრება როგორც სამართლებრივი ხასიათის საქმეები, ისე ფინანსურ-ეკონომიკური საქმეები. მისი ამ შინაარსიდან გამომდინარე, გერმანულ სამართალში საზოგადოების ლიკვიდაციას, სხვაგვარად, „საქმეების დამთავრებასაც“ (გერმ. Abwicklung) ეძახიან.

ბ. სალიკვიდაციო ღონისძიებები. ლიკვიდაციის დროს დასამთავრებელი საქმეების ჩამონათვალი დიდია და მათ მიეკუთვნება⁵⁰:

- 1) ხელშეკრულებების შესრულება ან დასრულება. აღნიშნული პროცედურა შეეხება, ასევე, გრძელვადიან ხელშეკრულებებს. ლიკვიდაციის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია სწორედ ამ ხელშეკრულებების ვადაში დამთავრებაზე. საფუძვლის გარეშე ლიკვიდატორი ვერ შეწყვეტს ხელშეკრუ-

⁵⁰ სალიკვიდაციო ღონისძიებების სრული ჩამონათვალი მოცემული იყო „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 1994წ. რედაქციის 14.2. მუხლის მე-2 აბზაცში.

ლებას, თუკი ასეთი შეწყვეტით სალიკვიდაციო მასას შეიძლება ზიანი მიაღდგეს, ხოლო ლიკვიდატორი დადგეს ზიანის ანაზღაურების წინაშე, რომელიც მან თავისი პირადი ქონებით უნდა აანაზღაუროს.

- 2) სასამართლო და საარბიტრაჟო პროცესების დასრულება, დაუმთავრებელი სასამართლო (საარბიტრაჟო) პროცესები იქცევიან „მოლივლივე პროცესებად“ – ისინი აუცილებლად უნდა დასრულდეს ლიკვიდატორის მიერ, რომელიც სასამართლო (საარბიტრაჟო) პროცესში სალიკვიდაციო საზოგადოების (როგორც მხარის) უფლებამოსილ წარმომადგენლად მოგვევლინება.
- 3) დავის მორიგებით დასრულება, საქმეების დასრულებას მიეკუთვნება აგრეთვე, ფაქტი, როდესაც სალიკვიდაციო წარმოების დროს ლიკვიდატორი მონიწილმდევე მხარესთან სამომრიგებლო შეთანხმებას გააფორმებს. მორიგება შეიძლება გაფორმდეს როგორც სასამართლო (საარბიტრაჟო) წარმოებისას, ისე – სააღსრულებო წარმოების დროსაც.
- 4) საზოგადოების მოვალეების მოძიება და მათ მიმართ ქონებრივი პრეტენზიების განხორციელება, ლიკვიდაციის დროს უყურადღებოდ არ უნდა იქნეს დატოვებული ქონებრივი პრეტენზიები მესამე პირთა (მოვალეების) მიმართ. ლიკვიდატორმა თავდაპირველად უნდა მოიძიოს მოვალეები და შემდეგ წაუყენოს მათ პრეტენზიები. ლიკვიდატორმა პრეტენზიები შეიძლება განახორციელოს როგორც სასამართლოსგარეშე წარმოებაში (მაგალ., მოვალისათვის საპრეტენზიო წერილის წარდგენა, სააღსრულებო წარმოების დანყება და ა.შ.), ისე – სასამართლო წარმოებაში, კერძოდ, სარჩელის აღძვრით.
- 5) საზოგადოების ვალდებულებების შესრულება, ლიკვიდაციის პროცესში არ უნდა დარჩეს, ასევე, შეუსრულებელი ვალდებულებები. თუ ვალდებულებების შესრულების მიმართ საზოგადოება უუნარო (გადახდისუუნარო) აღმოჩნდა, მაშინ ლიკვიდატორმა სასამართლოში უნდა აღძრას გადახდისუუნარობის განცხადება.
- 6) სამეწარმეო საქმიანობის გაგრძელება, თუკი ლიკვიდაციის

ეტაპის დაწყებისას სამეწარმეო საზოგადოების საწარმოები აგრძელებდნენ საქმიანობას (უშვებდნენ პროდუქციას, ეწეოდნენ ვაჭრობას ან მომსახურებას და ა.შ.), ლიკვიდაციის განმავლობაში მათ უნდა გააგრძელონ აღნიშნული საქმიანობა და სასურველი იქნება, თუკი ლიკვიდაციის დასრულებამდე საწარმოს, ერთი მთლიანი წარმოების სახით (en bloc), გადასცემენ მესამე პირებს.

- 7) ახალი გარიგებების დადება და შესრულება. თუკი სალიკვიდაციო საზოგადოება აგრძელებს სამეწარმეო საქმიანობას, მას მოუწევს, ასევე, ახალი გარიგებების დადება და მათი შესრულება. ახალი გარიგებების დადების ინიციატორი იქნება სწორედ ლიკვიდატორი. შესაბამისად, ლიკვიდაციის რეჟიმი გახანგრძლივდება ამ გარიგებების დასრულებამდე.
- 8) საზოგადოების კრედიტორების მოძიება და მათი ინფორმირება. საზოგადოების ყველა კრედიტორის მოძიება – ლიკვიდატორის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საქმეს წარმოადგენს. კრედიტორები არიან ის უფლებამოსილი პირები, რომელთა მოთხოვნებიც პარტნიორებზე ადრე უნდა დაკმაყოფილდეს. ამიტომ, ცნობილ კრედიტორებს (რომელთა შესახებაც ინფორმაცია ბალანსიდან გამომდინარეობს) ლიკვიდატორებმა უნდა აცნობონ წერილობით (სპეციალური შეტყობინებით), ხოლო უცნობი კრედიტორები მოიწვიონ საჯარო ინფორმაციით.⁵¹ კრედიტორების ინფორმირების მიზანია, რომ მათ ლიკვიდატორთან განაცხადონ თავიანთი მოთხოვნების შესახებ. კრედიტორებს უფლება აქვთ აგრეთვე მოითხოვონ ვალდებულებების ვადაზე ადრე შესრულება (მენკა, მუხლი 14.5, ბოლო წინადადება)
- 9) სალიკვიდაციო მასის ფორმირება და შენარჩუნება. აღნიშნული ღონისძიება სალიკვიდაციო წარმოების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ღონისძიებაა, რომელიც მოიცავს, პირველ რიგში, სალიკვიდაციო საზოგადოების ქონების მოძიებასა და მის აღრიცხვას. სალიკვიდაციო მასის ფორმირების მიზნით, ლიკვიდატორი ვალდებულია მოსთხოვოს მესამე

⁵¹ „მეწარმეთა შესახებ“ კანონის დღეს მოქმედი რედაქციით მოუწევს რიგებელია უცნობი კრედიტორების მოწვევის საკითხი.

პირებს სალიკვიდაციო მასის კუთვნილი ქონების გადმოცემა, დაიცვას მასაში შემავალი საგნები მესამე პირთა პრეტენზიებისაგან და ა.შ.

- 10) სალიკვიდაციო მასის რეალიზაცია. მასის რეალიზაციაში იგულისხმება მასში შემავალი ქონებრივი საგნების გაყიდვა და ფულადი ამონაგების მიღება. სალიკვიდაციო მასაში შემავალი ქონების რეალიზაცია უნდა განხორცილდეს გონივრულ ვადებში და ლიკვიდატორს უნდა მიეცეს მისი საუკეთესო ფასად გაყიდვის შესაძლებლობა. გაუმართლებელია ლიკვიდატორის შეზღუდვა ქონების რეალიზაციის ვადებით.⁵²
- 11) სალიკვიდაციო ამონაგებით უფლებამოსილი პირების დაცვა. სალიკვიდაციო ამონაგების განაწილება – სალიკვიდაციო წარმოების ერთ-ერთი დამამთავრებელი სტადიაა. ამ დროს მასის რეალიზაციით მიღებული ამონაგები (თანხა) უნდა განაწილდეს უფლებამოსილ პირებზე. უფლებამოსილ პირებს, პირველ რიგში, მიეკუთვნებიან კრედიტორები, ხოლო შემდეგ – საზოგადოების პარტნიორები/აქციონერები. თუ ამონაგები მთლიანად განაწილდა კრედიტორებზე, მაშინ პარტნიორებს აღარაფერი შეხვდებათ. თუ სალიკვიდაციო ამონაგები არ არის საკმარისი კრედიტორების მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, ივარაუდება, რომ საზოგადოება გადახდისუუნაროა და ლიკვიდატორმა სასამართლოში უნდა აღძრას გადახდისუუნარობის განცხადება.
- 12) საწარმოო ბალანსების შედგენა. ლიკვიდატორები ვალდებული არიან ლიკვიდაციის განმავლობაში შეადგინონ არა მხოლოდ სალიკვიდაციო ბალანსი (მას ადგენენ დანიშვნის-თანავე), არამედ – მიმდინარე, შუალედური და წლიური ბალანსებიც.

გ. ამონაგების განაწილება ან ქონების ნატურით გაყოფა. სალიკვიდაციო წარმოების დამასრულებელი ეტაპია ქონების (სა-

⁵² კანონის დანაწესით, ლიკვიდატორი ვალდებულია ქონების რეალიზაცია დაიწყოს ლიკვიდაციის რეგისტრაციიდან 90-ე დღიდან (მენკა, მუხლი 14.5, წინადად. 1)

ლიკვიდაციო მასის) რეალიზაცია, ანუ მისი ფულად ქცევა. ფულად უნდა იქცეს სალიკვიდაციო საზოგადოების მთელი ქონება. გასაყიდი არ უნდა დარჩეს არც ერთი ნივთი.

ამდენად, რეალიზაციის შედეგად მიღებული ამონაგები წარმოადგენს ფულად მასას, რომელიც ნაწილდება უფლებამოსილ პირებზე. აღნიშნული ფულადი მასა განთავსდება სასამართლოს ან ნოტარიუსის სადეპოზიტო ანგარიშზე, გამონაკლის შემთხვევებში – თავად საზოგადოების საბანკო ანგარიშზე.⁵³ სადეპოზიტო ანგარიშზე თანხები განთავსდება გარკვეული დროის განმავლობაში და ამ ვადის ამოწურვის შემდეგ იწყება გადახდები. ამონაგები მიემართება, პირველ რიგში, კრედიტორთა მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, ხოლო შემდეგ, დარჩენილი თანხა გადაეცემა საზოგადოების პარტნიორებს, მათი წილების პროპორციულად. თუ სალიკვიდაციო საზოგადოებას არ ჰყავს კრედიტორები, მაშინ ამონაგები მთლიანად გადაეცემა პარტნიორებს.

საზოგადოების გაუქმების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას, პარტნიორებმა შეიძლება დაადგინონ არა სალიკვიდაციო ქონების რეალიზაცია (მისი ფულად ქცევა), არამედ ქონების ნატურით გაყოფა, ანუ ქონების საგნების ერთმანეთში განაწილება (მდრ. მენკა, მუხლი 14.5, წინადად. 3). ასეთი გადაწყვეტილების მიღება მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, როდესაც გაუქმებულ (სალიკვიდაციო) საზოგადოებას არ ჰყავს კრედიტორები.

დ. ამონაგების უნარჩენოდ განაწილება (ქონების განულება). ლიკვიდაციის უზოგადესი პრინციპია ამონაგების უნარჩენოდ განაწილება. უნარჩენო განაწილება გულისხმობს სალიკვიდაციო მასის განულებას. განულება მიიღწევა მაშინ, როდესაც ყველა კრედიტორის მოთხოვნა დაკმაყოფილება, ხოლო დარჩენილი თანხა გადაეცემა პარტნიორებს, ანდა პარტნიორები (კრედიტორების არარსებობის პირობებში) სრულად გაინაწილებენ ამონაგებს (ფულად მასას) ან ნატურით დაინაწილებენ მთელ ქონებას.

სალიკვიდაციო საზოგადოების ქონების განულება, ანუ სა-

⁵³ მაგალითად, თუ საქმე ეხება სახელმწიფოს 50%-ზე მეტი წილობრივი მონაწილეობით შექმნილი საზოგადოების ლიკვიდაციას, მაშინ მისი ქონების რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგები განთავსდება ამ საზოგადოების საბანკო ანგარიშზე (მდრ. მენკა, მუხლი 14.5, წინადად. 2)

ზოგადოების უქონელ სუბიექტად ქცევა, მისი სამეწარმეო რეესტრიდან ამოშლის (რეგისტრაციის გაუქმების) წინაპირობაა.

სალიკვიდაციო საზოგადოების ამონაგების სადეპოზიტო ანგარიშზე განთავსება უთანაბრდება მისი ქონების განულებას. აღნიშნული თანხა უკვე აღარ წარმოადგენს საზოგადოების ქონებას⁵⁴ და მასზე ხელი მხოლოდ კრედიტორებს ან პარტნიორებს მიუწვდებათ. სადეპოზიტო ანგარიშზე ამონაგების განთავსება არ წარმოადგენს საზოგადოების რეგისტრაციის გაუქმების ხელშემშლელ გარემოებას. თუ საზოგადოების რეგისტრაციის გაუქმებიდან 3 თვის განმავლობაში აღმოჩნდება ისეთი კრედიტორი, რომლის მოთხოვნაც არ დაუკმაყოფილებია ლიკვიდატორს, იგი დაკმაყოფილება სწორედ დეპონირებული თანხიდან. სხვა შემთხვევაში აღნიშნული თანხა 3 თვის შემდეგ გადაუნაწილდებათ პარტნიორებს პროპორციულად ან სხვაგვარი შეთანხმების საფუძველზე (შდრ. მენკა, 14.9).

ე. ლიკვიდაციის ვადები. სალიკვიდაციო წარმოება დროში არ უნდა იყოს შეზღუდული. იგი იმდენ ხანს უნდა გაგრძელდეს, რამდენი ხანიც დასჭირდება საქმეების სრულყოფილად დამთავრებას. თითოეულ საქმეს თავისი დასრულების ვადა გააჩნია. მაგალითად, 3-წლიანი იჯარის ხელშეკრულება ამ შეთანხმებულ ვადაში უნდა დასრულდეს, სააპელაციო სასამართლოში არსებული დავა – მაქსიმუმ 5 თვეში (თუ გარემოებებმა უფრო მეტი ვადა არ მოითხოვა), დანყებული სააუქციონო წარმოება, სამი აუქციონის ჩატარების შემთხვევაში – მინიმუმ 3 თვეში და ა.შ.

აღნიშნული ვადების ხელოვნურად შემცირება შეუძლებელია. შესაბამისად, დაუშვებელია ლიკვიდატორმა ვადაზე ადრე შეწყვიტოს 3-წლიანი იჯარის ხელშეკრულება, ხოლო მან სააპელაციო სასამართლოზე უარი თქვას სასარჩელო მოთხოვნებზე, რომლებიც 1-ლი ინსტანციის სასამართლომ დაუკმაყოფილა და ა.შ. ლიკვიდატორის არასწორმა ქმედებამ (ხელშეკრულების ვადაზე ადრე შეწყვეტამ ან სარჩელზე უარის თქმამ) შეიძლება ზიანი მიაყენოს სალიკვიდაციო საზოგადოებას. აღნიშნულ ზიანზე კი ლიკვიდატორი თავისი პირადი ქონებით არის პასუხისმგებელი.

⁵⁴ გამონაკლისია შემთხვევა, როდესაც სალიკვიდაციო ამონაგები საზოგადოების საბანკო ანგარიშზე განთავსდება.

რამდენიმე ლიკვიდატორის არსებობისას, ისინი სოლიდარულად აგებენ პასუხს დამდგარი ზიანისათვის.

ამდენად, საზოგადოების ლიკვიდაცია უნდა დასრულდეს მხოლოდ იმ ვადაში, რა ვადაც დასჭირდება ყველა საქმის სრულყოფილად დასრულებას. ამდენად, ყოველგვარ ლოგიკასაა მოკლებული კანონში მითითებული 4 თვე, რომელიც აითვლება ლიკვიდაციის პროცესის დაწყების რეგისტრაციიდან (შდრ. მენკა, მუხლი 14.7).

ვ. საზოგადოების დასრულება ლიკვიდაციის გარეშე. საზოგადოებამ თავისი არსებობა შეიძლება ისე დაასრულოს, რომ გამოტოვოს ლიკვიდაციის ეტაპი, კერძოდ, გაუქმების ეტაპი გადაიზარდოს პირდაპირ რეესტრიდან ამოშლის ეტაპში. ეს შეიძლება მოხდეს მხოლოდ ერთადერთ შემთხვევაში – როდესაც გაუქმებულ საზოგადოებას არ გააჩნია სალიკვიდაციო ქონება.

ლიკვიდატორის მიერ განხორციელებული სალიკვიდაციო ღონისძიებები უკავშირდება სწორედ საზოგადოების ქონებას: ხელშეკრულებების შესრულებისას საზოგადოება იღებს სახელშეკრულებო თანხას, სასმართლო პროცესის დასრულებისას საზოგადოებას უნაზღაურებენ ზიანის თანხას, სააღსრულებო წარმოებისას საზოგადოებას უბრუნებენ საკუთარ ქონებას, სასესხო მოთხოვნების განხორციელებისას მოვალე უბრუნებს საზოგადოებას ვალს, ლიკვიდატორი ამონაგებს მიიღებს ქონების რეალიზაციის შედეგად, კრედიტორების მოთხოვნა კმაყოფილდება ამონაგები თანხიდან და ა.შ.

ამდენად, თუკი სახეზე არ არის ქონება, მაშინ სალიკვიდაციო წარმოებასაც აზრი ეკარგება და გაუქმებული უქონელი საზოგადოება უნდა ამოიშალოს რეესტრიდან.⁵⁵ აღნიშნული პრინციპი ვლინდება ვალაუფალობის წარმოებაში, როდესაც ვალაუფალობის მასის არმქონე საზოგადოება (გერმ., masselose Gesellschaft) გაკოტრებულად ცხადდება, რაც მისი რეესტრიდან ამოშლის საფუძველია.

⁵⁵ გერმანული საზოგადოებათა სამართლის პრინციპია: „უქონელი საზოგადოება უნდა ამოიშალოს რეესტრიდან“. „უქონელ საზოგადოებად“ მიიჩნევა ქონების არმქონე გაუქმებული საზოგადოება.

6. ლიკვიდატორი

საზოგადოების ლიკვიდაციას ახორციელებს ლიკვიდატორი, ანუ პირი, რომელიც კომპეტენტურია, განახორციელოს გაუქმებული საზოგადოების ლიკვიდაცია და წარმართოს სალიკვიდაციო ღონისძიებები.

ლიკვიდატორად შეიძლება მოგვევლინოს ნებისმიერი პირი – ფიზიკური და იურიდიული პირი.

ლიკვიდატორს, ძირითადად, ნიშნავენ პარტნიორები. თუმცა წესდებით შეიძლება გათვალისწინებული იყოს ლიკვიდატორის დანიშვნა სამეთვალყურეო საბჭოს წევრების ან დირექტორის მიერ (მენკა, მუხლი 14.1.). „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 1994წ. რედაქცია ადგენდა იმ წესს, რომ საზოგადოების დირექტორი ლიკვიდაციის დაწყებისთანავე თავად ხდებოდა ლიკვიდატორი (მენკა, 1994წ. რედაქცია, მუხლი 14.2)

ლიკვიდაციის ეტაპზე ლიკვიდატორი წარმოადგენს საზოგადოების ხელმძღვანელობასა და წარმომადგენლობაზე უფლებამოსილ პირს. შესაბამისად, მასზე ვრცელდება, აგრეთვე, კანონის 9.6 მუხლით გათვალისწინებული საზოგადოების საქმეების კეთილსინდისიერად გაძღოლის, ასევე, ზრუნვისა და ერთგულების მოვალეობა.

სალიკვიდაციო მასის რეალიზაციიდან მიღებული ამონაგების განაწილების, ანუ ჯერ კრედიტორთა, ხოლო შემდეგ პარტნიორთა დაკმაყოფილების დასრულების შემდეგ ლიკვიდატორები ადგენენ ანგარიშს ლიკვიდაციის პროცესის დასრულების შესახებ. აღნიშნული ანგარიში წარედგინება სამენარმეო რეესტრს.

7. სამენარმეო საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლა

საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლა – საზოგადოების არსებობის დასრულების ბოლო ეტაპია. საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლა ნიშნავს საზოგადოების შესახებ სამენარმეო რეესტრში არსებული ჩანაწერის გაუქმებას. ამ პროცესს შემოკლებით „რეგისტრაციის გაუქმება“ ეწოდება.

სამენარმეო რეესტრიდან უნდა ამოიშალოს მხოლოდ უქონელი სუბიექტი. ასეთად მიიჩნევა ის სალიკვიდაციო საზოგადოება, რომლის სარეალიზაციო ამონაგებიც სრულად, ანუ უნარჩუნოდ

განანილდა უფლებამოსილ პირებზე. დაუშვებელია სამეწარმეო რეესტრიდან ისეთი სუბიექტის ამოშლა, რომელსაც თუნდაც 1 თეთრი დარჩა გასანანილებელი. ეს დარჩენილი 1 თეთრიც უნდა გადასცემოდა უფლებამოსილ პირს.

რეესტრიდან ამოშლის მომენტისათვის სალიკვიდაციო საზოგადოებას არ უნდა გააჩნდეს აგრეთვე რაიმე ქონება. თუ ლიკვიდატორს გამორჩა რომელიმე ქონების რეალიზაცია (ანუ მისი ფულად ქცევა), მან მანამდე არ უნდა დაასრულოს ლიკვიდაცია, ვიდრე ამ ქონებასაც არ გაყიდის და ამონაგებს არ გაუნაწილებს უფლებამოსილ პირებს.

სალიკვიდაციო საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლას, ანუ რეგისტრაციის გაუქმებას ახორციელებს მარეგისტრირებული ორგანო (საჯარო რეესტრი). რეგისტრაციის გაუქმების შესახებ საჯარო რეესტრი იღებს შესაბამის გადანყვეტილებას. აღნიშნული გადანყვეტილება გამოიცემა ინდივიდუალური ადმინისტრაციული აქტის სახით.

საზოგადოების რეგისტრაციის გაუქმების პროცესი შეიძლება დროში გახანგრძლივდეს, თუკი საჯარო რეესტრის გადანყვეტილება გასაჩივრდება სასამართლოში. თუ სასამართლო დაადგენს რეესტრიდან ამოშლის მართლზომიერებას, მაშინ სალიკვიდაციო საზოგადოების რეგისტრაცია გაუქმდება სასამართლო გადანყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლის შემდეგ.

8. სამეწარმეო საზოგადოების რეესტრში ხელახლა აღდგენა

სალიკვიდაციო მასა შედგება მოვალის კუთვნილი ყველა ქონებისაგან, რომლის რეალიზაციას და შემდეგ კი სარეალიზაციო ამონაგების განაწილებას ახორციელებს ლიკვიდატორი. სამეწარმეო რეესტრიდან საზოგადოების ამოშლის შემდეგ შეიძლება აღმოჩნდეს ისეთი ქონება, რომელიც, გარკვეული მიზეზების გამო, არ მოხვდა სალიკვიდაციო მასაში. ბუნებრივია, ასეთი ქონების რეალიზაციაც ვერ მოხდებოდა და მისი ამონაგებიც არ განაწილდებოდა უფლებამოსილ პირებზე.

სალიკვიდაციო მასაში ამ ქონების გამორჩენის მიზეზი შეიძლება სხვადასხვა იყოს. ასეთ შემთხვევაში ძირითადი მიზეზი

საზოგადოების დირექტორის ან საზოგადოების პარტნიორის არაკეთილსინდისიერი ქმედებებია. ამას შეიძლება დაემატოს ლიკვიდატორის უცოდინრობა ან გულგრილობა. დირექტორმა საზოგადოების გაუქმებამდე შეიძლება გადამალოს რომელიმე ქონება. ქონების გადამალვას უთანაბრდება, ასევე, შემთხვევა, როდესაც დირექტორი განზრახ ან გაუფრთხილებლად არ დაარეგისტრირებს საზოგადოების სახელზე უძრავ ქონებას, როდესაც, შესაბამისი უფლებრივი დოკუმენტის საფუძველზე, ეს ქონება აუცილებლად უნდა დარეგისტრირებულიყო საზოგადოების საკუთრებად. თუკი საზოგადოების დირექტორი ერთ-ერთი პარტნიორია, მაშინ, სხვა პარტნიორებთან შედარებით, აღნიშნული პარტნიორი ქონების გადამალვით უფრო მეტ ქონებას მიიღებს. პარტნიორი შეიძლება დირექტორსაც გაურიგდეს და საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლის შემდეგ მიიღოს მისგან გადამალული ქონება. რაც შეეხება ლიკვიდატორის ქმედებას, მან საზოგადოების ქონება სალიკვიდაციო მასის მიღმა შეიძლება დატოვოს, თუკი იგი გულგრილად მოეკიდება საზოგადოების ქონების აღრიცხვას, გამორჩენილ ქონებას დატოვებს რეალიზაციის გარეშე. გარდა ამისა, თავისი უცოდინრობით, ლიკვიდატორმა შეიძლება არ წაუყენოს მოთხოვნა მესამე პირს, კერძოდ, არ მოსთხოვოს მას ვადამოსული ვალის გადახდა და აღნიშნული თანხით არ შეაყოს სალიკვიდაციო მასა.

საზოგადოების კუთვნილი რომელიმე ქონების სალიკვიდაციო მასის მიღმა დატოვება ნიშნავს იმას, რომ ლიკვიდაციის დროს სრულად არ განხორციელდა სალიკვიდაციო ღონისძიებები, განსაკუთრებით ქონების მოძიების, მისი რეალიზაციისა და ამონაგების განაწილების თვალსაზრისით.

ნებისმიერ ქონებას ჰყავს თავისი მესაკუთრე. სამართალში არ არსებობს ქონება მესაკუთრის გარეშე. თვით უპატრონო მოძრავი ნივთის მესაკუთრე, ბოლოს, მისი მართლზომიერი მფლობელი ხდება (შდრ. სამკო, მუხლი 190.1), ხოლო განძის მესაკუთრეები, ბოლოს, ნილობრივად, განძის აღმოჩენი და ის მესაკუთრე ხდება, რომლის ნივთშიც იქნა განძი ნაპოვნი (სამკო, მუხლი 192). შესაბამისად, საზოგადოების რეესტრიდან ამოშლის შემდეგ აღმოჩენილ ქონებასაც ერთადერთი მესაკუთრე ჰყავს – ესაა რეესტრიდან ამოშლილი და ბუნებაში უკვე აღარარსებული საზოგადოება. ეს აღმოჩენილი ქონება არ წარმოადგენს უპატრონო

ქონებას, რადგან მასზე, როგორც მოძრავი ნივთის საკუთრებაზე, უარი არ უთქვამს მის უწინდელ მესაკუთრეს (შდრ. სამკო, მუხ-ლი 190.2). აღნიშნულ ნივთთან საკუთრებითი ურთიერთობა აქვს მხოლოდ რეესტრიდან ამოშლილ საზოგადოებას. გარდა ამისა, არ არსებობს, აგრეთვე, სამართლებრივ სივრცეში სხვა სუბიექტი, რომელიც პრეტენზიას განაცხადებდა ამოშლილი საზოგადოების კუთვნილებაზე.

იმისათვის, რომ აღმოჩენილი ქონება დავაკავშიროთ მის მესაკუთრესთან, ანუ სამეწარმეო საზოგადოებასთან, რომელიც სამეწარმეო რეესტრიდან არის ამოშლილი, ეს საზოგადოება ხელახლა უნდა იქნეს აღდგენილი სამეწარმეო რეესტრში, ანუ იგი კვალზე უნდა „გაცოცხლდეს“ სამართლებრივად. ამოშლილი საზოგადოების „კვლავ გაცოცხლების“ (გერმ. *Wiederbelebung*) ინსტიტუტი უცხო არ არის გერმანული სამართლისა და პრაქტიკისათვის.

ამოშლილი საზოგადოება კვლავ გაცოცხლდება, ანუ ხელახლა აღდგება სამეწარმეო რეესტრში პასიურ სტადიაზე. პასიურ სტადიად მიიჩნევა სტადია, როდესაც სამეწარმეო საზოგადოება იმყოფება ლიკვიდაციის ან გაკოტრების რეჟიმში. შესაბამისად, შემდგომი პროცედურები წარიმართება სწორედ ამ რეჟიმისათვის დამახასიათებელი წესების მიხედვით.

თავი 11. პიროვნული ტიპის სამეწარმეო საზოგადოებები

1. პიროვნული ტიპის საზოგადოება – როგორც ნდობაზე აგებული საზოგადოება

ქართული სამეწარმეო სამართალი იცნობს პიროვნული ტიპის მხოლოდ ორ სამეწარმეო საზოგადოებას: სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებას (შემოკლებით – „სპს“) და კომანდიტურ საზოგადოებას (შემოკლებით – „კს“). პიროვნული ტიპის საზოგადოებებს, სხვაგვარად, ამხანაგური ტიპის საზოგადოებებსაც უწოდებენ.

პიროვნული ტიპის სამეწარმეო საზოგადოება იმით ხასიათდება და იმით განირჩევა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებისაგან, რომ იგი პარტნიორთა ურთიერთნდობაზე აგებული საზოგადოებაა. პარტნიორთა ნდობას რამდენიმე გარემოება განაპირობებს, რომლებიც, განსაკუთრებით, თვალსაჩინოა სპს-ში და იგი შემდეგში გამოიხატება:

- 1) თითოეული პარტნიორი, იმავდროულად, საზოგადოების ხელმძღვანელიცაა და მის მიერ დადებული გარიგება საზოგადოების მიერ დადებულ გარიგებად ჩაითვლება;
- 2) ერთი პარტნიორის მიერ ნაკისრი ვალდებულებისათვის სხვა პარტნიორიც ხდება თავისი პირადი ქონებით სოლიდარულად პასუხისმგებელი.

კომანდიტურ საზოგადოებაში პარტნიორთა ურთიერთნდობის საკითხი ვლინდება მხოლოდ სრულ პარტნიორებს (კომპლემენტარებს) შორის.

მითითებული გარემოებების გათვალისწინებით, პარტნიორთა ამგვარი ნდობა, იშვიათ შემთხვევაში, შეიძლება პარტნიორთა მეგობრულ სანყისებს დაეფუძნოს. არავინ არ იქნება იმის მოსურნე, რომ თავის მეგობარს, ხათრის გამო, ანდოს ისეთი საქმის მართვა, რამაც მისი მთელი პირადი ქონება საფრთხის ქვეშ შეიძლება დააყენოს. ასეთი საფრთხე კი შეიძლება მეგობრის არასწორი მოქმედებებით გაჩენილმა ვალებმა გამოიწვიოს. საზოგადოების

წევრთა მეგობრული ურთიერთობა უფრო მეტად არარეგისტრირებული კავშირისათვისაა დამახასიათებელი, რა დროსაც კავშირის დაფუძნება ხდება სამართლებრივად მხოტავი ნების გარეშე. გარდა ამისა, არარეგისტრირებულ კავშირს არა აქვს სამეწარმეო მიზანი და, ასევე, არ შეიძლება ჰქონდეს სანარმო. ამ მიზნის მატარებელი და სანარმოს მფლობელია მხოლოდ სამეწარმეო საზოგადოება, სადაც პარტნიორები ერთიანდებიან სწორედ სამართლებრივად მხოტავი ნების ირგვლივ.

ამდენად, სამეწარმეო საზოგადოებაში პარტნიორთა ნდობა, უფრო მეტად, საოჯახო სანყისებს, ოჯახის წევრთა შორის ურთიერთობებს შეიძლება დაეფუძნოს. ისტორიულადაც, პიროვნული ტიპის საზოგადოებებს, მაინც, ოჯახის წევრები ქმნიდნენ. შესაბამისად, მთელი ოჯახის ქონება ხდებოდა კრედიტორების წინაშე პასუხისმგებელი, როდესაც, სამეწარმეო საქმიანობის ფარგლებში, ოჯახის რომელიმე წევრი – საზოგადოების პარტნიორი – დაღებდა ზიანის მომტან გარიგებას.

2. პიროვნული ტიპის საზოგადოებათა ცნება

კანონში მოცემულია ორივე პიროვნული ტიპის საზოგადოების ლეგალური ცნება. სპს-ის ცნება მოცემულია კანონის მე-20 მუხლში, ხოლო კს-ის ცნება – 34-ე მუხლში.

ა. სოლიდარული პასუხისმგებლობის საზოგადოების ცნების ელემენტები. სპს-ის ცნებაში გამოიყოფა რამდენიმე ელემენტი. განვიხილოთ თითოეული მათგანი დეტალურად:

- 1) სპს – რამდენიმე პირის (პარტნიორის) გაერთიანებაა, რამდენიმე პირში, თავისთავად, ერთზე მეტი პირი იგულისხმება. თუ სპს-ის პარტნიორთა შემადგენლობა ერთამდე დავიდა, აღნიშნული გარემოება საზოგადოების გაუქმების საფუძველია.
- 2) სპს – პირთა გაერთიანებაა, პირში იგულისხმება როგორც ფიზიკური, ისე – იურიდიული პირი. არაიურიდიული პირის სტატუსის მქონე სამართალწარმონაქმნი გამოირიცხება სპს-ის პარტნიორობიდან. საკამათოა იურიდიული პირის

პარტნიორობაც სპს-ში,⁵⁶ ვინაიდან მისი არსებობით ირ-
ღვევა სპს-ისათვის დამახასიათებელი ნდობის პრინციპი.

- 3) სპს-ში პარტნიორები ერთობლივად ახორციელებენ სამე-
ნარმეო საქმიანობას. მიუხედავად იმისა, რომ საზოგადო-
ება იურიდიული პირია, მის მიერ განხორციელებული სა-
მენარმეო საქმიანობა მიიჩნევა მისი პარტნიორების მიერ
ერთობლივად განხორციელებულ საქმიანობად. აქ ყველა
პარტნიორი ერთ საერთო საქმეს ემსახურება და თითოე-
ულს თავისი წვლილი შეაქვს საზოგადოების სარგებლია-
ნობაში.
- 4) სპს-ში პარტნიორები სამენარმეო საქმიანობას ახორციე-
ლებენ ერთიანი საფირმო სახელწოდებით. ერთიანი საფირ-
მო სახელწოდების არსებობა – ზოგადად, სამენარმეო სა-
ზოგადოებებისათვის დამახასიათებელი თავისებურებაა.
სპს-ის საფირმო სახელწოდებას კანონი სხვა დამატებით
მოთხოვნებსაც უყენებს.
- 5) სპს-ის პარტნიორები საზოგადოების ვალდებულებებზე
კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებენ, როგორც სოლიდა-
რული მოვალეობი. პარტნიორთა სოლიდარული პასუხის-
მგებლობა იმით ხასიათდება, რომ ყველა მათგანი მთელი
თავისი ქონებით, პირდაპირ და უშუალოდ აგებს პასუხს.

ბ. კომანდიტური საზოგადოების ცნების ელემენტები. კომან-
დიტური საზოგადოების ცნების ელემენტები გარკვეულწილად
ემთხვევა სპს-ის ცნების ელემენტებს. თუმცა, არის ზოგიერთი
ელემენტი, რომელიც გამოარჩევს კომანდიტური საზოგადოების
ცნებას სპს-ის ცნებისაგან. განვიხილოთ კს-ის ცნების ელემენტე-
ბი:

- 1) კს – რამდენიმე პირის (პარტნიორის) გაერთიანებაა. ამ
შემთხვევაშიც ერთზე მეტი პირი იგულისხმება. კს-ის ერ-
თი პირი მაინც უნდა იყოს შეზღუდული პასუხისმგებლობის
მქონე პარტნიორი (კომანდიტი), ხოლო ყველა სხვა დანარ-
ჩენი – სრული პასუხისმგებლობის მქონე პარტნიორი (კომ-

⁵⁶ იურიდიული პირი სპს-ის პარტნიორად დამეხებული იქნა „მენარმეთა
შესახებ“ კანონის 2008 წლის ცვლილებების საფუძველზე.

პლემენტარი). კომანდიტურ საზოგადოებასაც ემუქრება გაუქმება ან სამართლებრივი ფორმის შეცვლა, თუკი მისი პარტნიორების შემადგენლობა ერთამდე დავიდა. თუ საზოგადოებაში დარჩა მხოლოდ ერთი პარტნიორი – მიუხედავად პარტნიორის სტატუსისა – კომანდიტური საზოგადოება, დარჩენილი პარტნიორის გადანაცვლებით, შეიძლება გარდაიქმნას ერთკაცა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებად (შპს-დ ან სააქციო საზოგადოებად). სხვა შემთხვევაში იგი უნდა გაუქმდეს.

- 2) კს პირთა გაერთიანებაა. პირი აქაც ფიზიკური ან იურიდიული პირია. არაიურიდიული პირი ვერ იქნება კს-ის პარტნიორი. საკამათოა, ასევე, იურიდიული პირის, როგორც კომპლემენტარის, პარტნიორობა კს-ში.⁵⁷ პარტნიორებს შორის ნდობის ყველაზე მაღალი ხარისხი სწორედ კომპლემენტარებს (სრულ პარტნიორებს) შორისაა.
- 3) კს-ში პარტნიორები სამენარმო საქმიანობას ახორციელებენ ერთიანი საფირმო სახელწოდებით. მიუხედავად იმისა, ერთიანი საფირმო სახელწოდება ყველა საზოგადოებისათვისაა დამახასიათებელი, კანონი კს-ის საფირმო სახელწოდებას სხვა დამატებით მოთხოვნებსაც უყენებს.
- 4) კს-ის პარტნიორები საზოგადოების კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებენ განსხვავებულად. კომანდიტი პასუხს აგებს შეზღუდულად, ანუ გადახდილი საგარანტიო თანხის ფარგლებში, ხოლო კომპლემენტარი – შეუზღუდავად, ანუ სრულად, მთელი თავისი ქონებით. რამდენიმე კომპლემენტარის არსებობისას, ისინი პასუხს აგებენ, როგორც სოლიდარული მოვალეები, მთელი თავისი ქონებით, პირდაპირ და უშუალოდ.

⁵⁷ იურიდიული პირი კს-ის სრულ პარტნიორად დაშვებული იქნა „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 2008 წლის ცვლილებების საფუძველზე. ხოლო 2008 წლამდე, კანონის 1994წ. რედაქციით, მკაცრად იყო განსაზღვრული, რომ პერსონალურად პასუხისმგებელი პარტნიორები (კომპლემენტარები) შეიძლება მხოლოდ ფიზიკური პირები ყოფილიყვნენ (მდრ. მუხლი 34.3)

3. პარტნიორები პიროვნული ტიპის საზოგადოებაში

ა. პარტნიორები სპს-ში. სოლადარული პასუხისმგებლობის საზოგადოებაში ერთზე მეტი პარტნიორია. ერთი პირი ვერ დააფუძნებს სპს-ს. თუ პარტნიორის გამოკლების შედეგად სპს-ში დარჩა ერთი პარტნიორი, ასეთი სპს გაუქმდება, თუ დარჩენილმა პარტნიორმა არ მიიღო გადანაცვეტილება საზოგადოების რეორგანიზაციის (მაგალ., შპს-ად გარდაქმნის) შესახებ.

სპს-ის პარტნიორებს კომპლემენტარები, ან სრული პარტნიორები ეწოდებათ. ტერმინი „კომპლემენტარი“ ფრანგული წარმოშობისაა (ფრანგ. *complémentaire*), რაც „დამატებითს“ ან „დამატებულს“ ნიშნავს.⁵⁸ იურიდიულ პროფესიულ ენაზე „კომპლემენტარს“ პიროვნულად (პირადად) „სრულად პასუხისმგებელ“ (გერმ. *Vollhafter*) პარტნიორს უწოდებენ. ქართული ტერმინიც „სრული პარტნიორი“ მის სრულ, ანუ შეუზღუდავ პასუხისმგებლობაზე მიანიშნებს.

„მენარმეთა შესახებ“ კანონის 2008 წლამდე არსებული მოწესრიგებით, სპს-ის პარტნიორები (კომპლემენტარები) იყვნენ მხოლოდ ფიზიკური პირები. ფიზიკური პირები პიროვნებები არიან, რომლებიც ერთმანეთთან მეტყველებენ, ერთმანეთს უმზერენ, ხელს ართმევენ ან უღიმიან და ამით ერთმანეთში ნდობასა და პატივისცემას აღვივებენ. 2008 წლის შემდეგ აღნიშნული წესი შეიცვალა და კომპლემენტარის სტატუსი იურიდიულ პირებსაც მიენიჭათ. სპს-ის პარტნიორად იურიდიული პირის დაშვებამ საფუძველი შეურყია სპს-ს, როგორც პიროვნული ტიპის საზოგადოებას და პარტნიორთა ურთიერთნდობაზე აგებული პრინციპი სათუო გახადა. იურიდიული პირი, როგორც აბსტრაქცია, იმართება და წარმოდგენილია მისი ხელმძღვანელის (დირექტორის, თავმჯდომარის და ა.შ.) მეშვეობით. იურიდიული პირის ხელმძღვანელიც შეიძლება პიროვნება იყოს⁵⁹ და მას სხვა ფიზიკური პირი – პარტნიორები ენდობოდნენ კიდევ. მაგრამ იურიდიული პირის ხელმძღვანელობა დროებითია – დირექტორის თანამდებობაზე ყოფნა დამოკიდებულია იურიდიული პირის პარტნიორების (წევრების) ნებაზე, რომლებმაც შეიძლება ნებისმიერ დროს

⁵⁸ <https://de.wikipedia.org/wiki/Komplement%C3%A4r>

⁵⁹ თუმცა, კანონით დაშვებულია იურიდიული პირის ხელმძღვანელად კვლავ იურიდიული პირის არჩევა/დანიშვნა

გაათავისუფლონ იგი თანამდებობიდან. დირექტორის თანამდებობაზე დანიშნული სხვა ხელმძღვანელი შეიძლება მიუღებელი პიროვნება აღმოჩნდეს სპს-ის დანარჩენი ფიზიკური პირი – პარტნიორებისათვის. ასე რომ, აქვე დასრულდება ასეთ საზოგადოებაში ნდობაზე აგებული ურთიერთობა, რაც, საბოლოოდ, საზოგადოების დაშლის საფუძველი შეიძლება გახდეს.

ბ. პარტნიორები კს-ში. კომანდიტური საზოგადოებაც, მსგავსად სპს-ისა, ერთზე მეტი პარტნიორისაგან შედგება, საიდანაც ერთი აუცილებლად კომანდიტია. ამდენად, კს-ს ერთი პირი ვერ დააფუძნებს. თუ კომანდიტური საზოგადოება ერთ პარტნიორამდე დავიდა, პარტნიორის (პარტნიორების) გარდაცვალების ან საზოგადოებიდან გასვლის გამო, მისი გაუქმების საკითხი მაშინ დადგება, თუ საზოგადოებაში მხოლოდ კომპლემენტარი დარჩება და ეს უკანასკნელი არ მიიღებს საზოგადოების კაპიტალური ტიპის საზოგადოებად გარდაქმნის შესახებ გადაწყვეტილებას. თუ საზოგადოებაში მხოლოდ კომანდიტი დარჩა, მან საზოგადოების წესდება უნდა შეუსაბამოს რომელიმე კაპიტალური ტიპის საზოგადოების (შპს-ის ან სს-ის) წესდებას.

კომანდიტურ საზოგადოებაში პარტნიორებს სხვადასხვა სამართლებრივი სტატუსი აქვთ. ერთი პარტნიორი მაინც კომანდიტი, ანუ შეზღუდული პარტნიორი უნდა იყოს, ხოლო სხვა დანარჩენი – კომპლემენტარი, ანუ სრული პარტნიორი. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 2008 წლის მონესრიგება შეეხო კომანდიტური საზოგადოების კომპლემენტარებსაც, როდესაც დაუშვა, რომ ისინი შეიძლება, იურიდიული პირებიც იყვნენ (მდრ. მენკა, მუხლი 34.3). კომპლემენტარად იურიდიული პირის დაშვებამ კომანდიტურ საზოგადოებაშიც შეარყია ნდობის პრინციპი და სათუო გახადა აღნიშნული საზოგადოების სამართლებრივი სტატუსიც.

4. პარტნიორთა წილები პიროვნული ტიპის საზოგადოებაში

პიროვნული ტიპის საზოგადოებებში სრულ პარტნიორებს (კომპლემენტარებს) შეიძლება არ გააჩნდეთ ფიქსირებული წილები, როგორც ეს კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებშია. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში კონკრეტული პარტნიორის წილი

მიბმულია საწესდებო კაპიტალთან და ის შეიძლება ზუსტად არ ემთხვეოდეს კაპიტალში განხორციელებული შენატანის მოცულობას. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში პარტნიორის წილი ყოველთვის ფიქსირებულად განისაზღვრება და იგი პროცენტებში გამოისახება.

პიროვნული ტიპის საზოგადოების დაფუძნებისას, მისი სრულ პარტნიორები შეიძლება შეთანხმდნენ კიდევ წილების ოდენობაზე და ისინი ფიქსირებულად, პროცენტებშიც გამოსახონ. თუმცა ეს არ იქნება სამართლიანი, ვინაიდან კომპლემენტარების ვალდებულებაა, ერთობლივად განახორციელონ სამენარმეო საქმიანობა და ამ საერთო საქმეში თითოეულმა მათგანმა შეტანოს თავისი „წვლილი“ (გერმ. Beitrag), საზოგადოების შემოსავლების გაზრდასა და საზოგადოების განვითარებაში. პიროვნული ტიპის საზოგადოებებში კომპლემენტარების წილები აღირიცხებოდა მათი „წილი კაპიტალის“ მიხედვით⁶⁰. პარტნიორის წილი კაპიტალი თავდაპირველად იქმნებოდა მისი შენატანების საფუძველზე. პარტნიორების ძირითადი შენატანები შეიძლება ყოფილიყო მათ მიერ შესრულებული სამუშაოები, რასაც სამეურნეო წლის განმავლობაში საზოგადოებისათვის სარგებლობა მოჰქონდა.⁶¹ თუმცა, შენატანების სახით პარტნიორებს შეეძლოთ შეეტანათ ფულადი სახსრები ან სხვა მატერიალური ქონება. წლის განმავლობაში მიღებული მოგება მიემატებოდა პარტნიორის წილ-კაპიტალს.

პარტნიორის სარგებლიანობა საზოგადოების მიმართ სწორედ მისი წვლილით (შენატანით) უნდა განისაზღვროს, რომელიც უნდა შეფასდეს სამეურნეო წლის ბოლოს. ამიტომ, სამართლიანია კანონის ის დანაწესი, რომლის თანახმადაც, სპს-ში და კს-ში სამეურნეო წლის ბოლოს გამოითვლება თითოეული სრული პარტნიორის წილი (ანუ წვლილი) მიღებულ მოგებაში (შდრ. მენკა, მუხლი 25.1.). სრული პარტნიორები ხომ, როგორც ხელმძღვანელები, აქტიურად არიან ჩართულნი საზოგადოების ბიზნესსაქმიანობაში. ამიტომ, ერთ სამეურნეო წელს კონკრეტული კომპლემენტარის წვლილი საზოგადოების მოგებაში შეიძლება დიდი იყო, ხოლო მეორე წელს – ნაკლები.

კომანდიტურ საზოგადოებაში წილები გააჩნიათ მხოლოდ კო-

⁶⁰ შდრ. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის სანყისი რედაქცია, მუხლი 25.2

⁶¹ შდრ. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის სანყისი რედაქცია, მუხლი 26.2

მანდიტებს (შეზღუდულ პარტნიორებს). კს-ში რამდენიმე კომანდიტის არსებობისას, მათი წილები გადანაწილდება იმ წესით, რა წესიცაა დადგენილი კაპიტალური ტიპის საზოგადოების პარტნიორებისათვის: ან კაპიტალში შეტანილი შენატანების პროპორციულად, ანდა წესდებით შეთანხმებული განსხვავებული წესით. რაც შეეხება კომპლემენტარებს კომანდიტურ საზოგადოებაში, მათ მიმართ მოქმედებს იგივე წესები, რაც სპს-ში სრული პარტნიორების წილებისათვისაა დამახასიათებელი.

5. სრული პარტნიორის დამოკიდებულება საზოგადოების კრედიტორის მიმართ

სრული პარტნიორი, სხვა სრულ პარტნიორთან ერთად, სოლიდარულად აგებს პასუხს საზოგადოების კრედიტორების წინაშე. შესაბამისად, საზოგადოების კრედიტორს შეუძლია სასამართლოგარე ურთიერთობაში დამოუკიდებლადაც წაუყენოს მოთხოვნა თითოეულ სრულ პარტნიორს და მოითხოვოს მისგან საზოგადოების ვალდებულების სრულად შესრულება. სასამართლოში სარჩელის წარდგენის შემთხვევაში, ანუ სასამართლოსმიერ ურთიერთობაში, განსხვავებული წესია დადგენილი: საზოგადოების ვალდებულების გამო, კრედიტორმა სარჩელი უნდა აღძრას არა მხოლოდ საზოგადოების მიმართ, არამედ ერთდროულად, ყველა სრული პარტნიორის მიმართ. რადგანაც კანონი ავალდებულებს კრედიტორს, რომ მან სააღსრულებო ფურცელი უნდა მოიპოვოს საზოგადოებისა და მისი ყველა სრული პარტნიორის მიმართ (შდრ. მენკა, მუხლი 20.3). ამდენად, კრედიტორის მიერ სპს-ის წინააღმდეგ აღძრულ სარჩელში მოპასუხეებად გვევლინებიან თავად სპს და მისი ყველა პარტნიორი, ხოლო კს-ის წინააღმდეგ აღძრულ სარჩელში – კს და მისი სრული პარტნიორები (კომპლემენტარები).

საზოგადოების კრედიტორის აღნიშნულ მატერიალურ უფლებას ეხმიანება რამდენიმე პროცესუალური დანაწესიც, რომელიც სამოქალაქო საპროცესო კოდექსიდან გამომდინარეობს. ერთ შემთხვევაში, საუბარია თანამონაწილეობის საფუძვლებზე, რომელთა მიხედვითაც, სარჩელი შეიძლება წარდგენილ იქნეს რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ, თუ სარჩელის საგანს წარმოადგენს საერთო უფლება (შდრ. სასაპკო, 86.1 მუხლის „ბ“ ქვე-

პუნქტი). საზოგადოების კრედიტორის მოთხოვნა სწორედ საერთო უფლებიდან გამომდინარეობს. მეორე შემთხვევაში, დანაწესი ეხება რამდენიმე მოპასუხის წინააღმდეგ გამოტანილ სასამართლო გადაწყვეტილებას. ამ დროს სასამართლომ გადაწყვეტილებაში უნდა აღნიშნოს ყველა მოპასუხის სოლიდარული პასუხისმგებლობის შესახებ (შდრ. სასაპკო, მუხლი 256.2).

სასამართლოსგარე ურთიერთობაში სპს-ის პარტნიორს შეუძლია უარი უთხრას საზოგადოების კრედიტორს, პირადად მისთვის წაყენებული მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე (მენკა, მუხლი 20.2). პარტნიორის უარის თქმის მიზეზი შეიძლება იყოს შემდეგი გარემოებები:

- 1) გარემოება, როდესაც საზოგადოება უფლებამოსილია სადავოდ აქციოს კრედიტორთან დადებული გარიგება, რომელმაც წარმოშვა მისი ვალდებულება. აღნიშნული უარის საფუძველი მოქმედებს მანამდე, ვიდრე საზოგადოება არ დაიწყებს დავას კრედიტორის წინააღმდეგ.
- 2) გარემოება, როდესაც საზოგადოებას აქვს საპირისპირო (შემხვედრი) მოთხოვნა კრედიტორის მიმართ და შეიძლება მოხდეს ამ მოთხოვნების ურთიერთჩათვლა. აღნიშნული უარის საფუძველიც მანამდე მოქმედებს, ვიდრე საზოგადოება არ მოახდენას საპირისპირო მოთხოვნის ჩათვლას ან მის სრულ გაქვითვას.

იგივე წესი ანალოგიურად გამოიყენება კომანდიტურ საზოგადოებაში კომპლემენტარების მიმართ, რადგანაც კომანდიტური საზოგადოების მიმართ ზოგადი ნაწილის წესებთან ერთად გამოიყენება სპს-ის შესაბამისი წესები (შდრ. მენკა, 34.2, წინადად. 2). ამდენად, კს-ის სრულ პარტნიორებსაც შეუძლიათ უარი განუცხადონ საზოგადოების კრედიტორებს მათთვის პირადად წაყენებული მოთხოვნის დაკმაყოფილებაზე. უარის თქმის გარემოებები იგივეა, რაც დადგენილია სპს-ის პარტნიორების მიმართ.

6. პიროვნული ტიპის საზოგადოების მართვა

სპს-სა და კს-ში, ძირითადად, მართვის ორგანოების ორდონიანი სისტემაა: პარტნიორთა კრება და ხელმძღვანელობა (დირექტორები).

ა. პარტნიორობა კრება. სპს-ის პარტნიორობა კრება, ისევე, როგორც კომანდიტური საზოგადოების კრება, მხოლოდ სრული პარტნიორებისაგან (კომპლემენტარებისაგან) შედგება. პარტნიორობა კრებაზე განსხვავებულად ხდება სრული პარტნიორების ხმების განსაზღვრა. ხმები წილების მიხედვით, ანუ წილების პროპორციულად არ გამოითვლება, როგორც ეს კანონით კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაშია დადგენილი. სპს-სა და კს-ში თითოეულ სრულ პარტნიორს (კომპლემენტარს) თითო ხმა აქვს (მენკა, მუხლი 9¹.10, წინადად. 1).

რაც შეეხება კს-ის შეზღუდულ პარტნიორს (კომანდიტს), მას პარტნიორობა კრებაზე საერთოდ არა აქვს ხმის უფლება (შდრ. მენკა, მუხლი 9¹.10, წინადად. 2), რაც იმას ნიშნავს, რომ ყველა მნიშვნელოვანი საკითხის გადაწყვეტაში, როგორებიცაა: კს-ის წესდების მიღება ან მასში ცვლილებების შეტანა, კომანდიტი არ მონაწილეობს (შდრ. მენკა, მუხლი 34.4). თუმცა კანონი უშვებს გამონაკლისს, რომელიც წესდებით შეიძლება დადგინდეს, კერძოდ, შეზღუდულ პარტნიორს (კომანდიტს) პარტნიორობა კრებაზე ხმის უფლება შეიძლება მიენიჭოს მხოლოდ წესდებით განსაზღვრულ შემთხვევებში (მენკა, მუხლი 37.1, წინადად. 3)

ბ. ხელმძღვანელობა. სპს-ში საზოგადოების ხელმძღვანელობის უფლება აქვს ყველა პარტნიორს (მენკა, მუხლი 9.1, ასევე, მუხლი 23). შესაბამისად, სპს-ის სრული პარტნიორები სამეწარმეო რეესტრში, იმავდროულად, საზოგადოების დირექტორებად რეგისტრირდებიან.

სპს-ის წესდებით შეიძლება განისაზღვროს, რომ ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილება მიენიჭოს არა ყველა პარტნიორს, არამედ – ერთს ან რამდენიმეს. თუმცა, პარტნიორობა ასეთი შეთანხმება არ გამოორიცხავს სამეწარმეო რეესტრში ყველა პარტნიორის დირექტორად რეგისტრაციას. ხშირ შემთხვევაში, სპს-ის სარეგისტრაციო მონაცემებში დირექტორებად ის პარტნიორები არიან რეგისტრირებულნი, რომლებიც ხელმძღვანელებად იქნენ შერჩეულნი.

ერთი ან რამდენიმე სრული პარტნიორისათვის ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილების მინიჭებით, სხვა სრული პარტნიორები გამოირიცხებიან ხელმძღვანელობიდან. თუმცა მათი ხელ-

მძღვანელობითი უფლებამოსილების შეზღუდვა წარმოადგენს შიდა ურთიერთობის აქტს და მას არა აქვს ძალა მესამე პირთა მიმართ. ხელმძღვანელობაზე უფლებამოსილებაშეზღუდული სრული პარტნიორის მიერ დადებული გარიგება ნამდვილია. თუ ასეთმა გარიგებამ ზიანი მიაყენა საზოგადოებას, გარიგების დამდები პარტნიორი, როგორც ხელმძღვანელი, ზოგადი წესების მიხედვით, პასუხს აგებს პირადად საზოგადოებისა და სხვა დანარჩენი პარტნიორების მიმართ (შდრ. აგრეთვე მენკა, მუხლი 9.6).

რადგანაც პიროვნული ტიპის საზოგადოებები პარტნიორთა ურთიერთნდობაზე დაფუძნებული საზოგადოებებია, ამიტომ კანონი საზოგადოების ხელმძღვანელობიდან გამორიცხავს გარეშე პირს – არაპარტნიორს. ასეთი პირის დანიშვნა საზოგადოების დირექტორად დაუშვებელია. იგი ნაკლებადაა მოტივირებული, ვიდრე ოჯახის წევრი ან მეგობარი. ოჯახის წევრები ან მეგობრები ერთიანდებიან ერთობლივი ბიზნესსაქმიანობისათვის და მათ შორის ურთიერთნდობაა გამსაზღვრელი. ოჯახის წევრს ან მეგობარს, როგორც დირექტორს, მორალურად შეიძლება ეპატიოს დაშვებული შეცდომა, რითაც მან დანარჩენ პარტნიორთა მთელი პირადი ქონება შეიძლება, საფრთხის ქვეშ დააყენოს. მაგრამ გარეშე პირს-დირექტორს ასეთი შეცდომისათვის მორალური კრიტიკურიუმებით ვერ მიუდგებიან, თუნდაც მის მიერ დადებული გარიგება შეესაბამებოდეს საქმის კეთილსინდისიერად გაძლოისა და ზრუნვის მოვალეობის სტანდარტებს და მას არ დაეკისროს პასუხისმგებლობა. გარეშე პირის მიერ დადებული გარიგება ერთიანად დამაზარალებელი შეიძლება აღმოჩნდეს როგორც საზოგადოებისათვის, ისე – ყველა პარტნიორისათვის.

კომანდიტურ საზოგადოებაში ხელმძღვანელობის უფლება აქვთ ყველა სრულ პარტნიორს, ანუ კომპლემენტარებს (მენკა, მუხლი 9.1). კს-ის ხელმძღვანელობასთან დაკავშირებით იგივე წესები გამოიყენება, რაც სპს-ში. ამდენად, კს-ის წესდებით შეიძლება განისაზღვროს, რომ საზოგადოების ხელმძღვანელობა განახორციელოს არა ყველა სრულმა პარტნიორმა, არამედ მათგან რამდენიმემ, ხოლო გარეშე პირი, იმავე მიზეზებით, საერთოდ გამორიცხოს ხელმძღვანელობიდან.

კომანდიტი საერთოდ არ მონაწილეობს კს-ის მართვაში, ვინაიდან მათ კანონი გამორიცხავს ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილებიდან (შდრ. მენკა, მუხლი 37.1, ნინადად. 1). მეტიც, კომანდი-

ტებს უფლება არა აქვთ, შეეწინააღმდეგონ კომპლემენტარების (ანუ ხელმძღვანელების) მოქმედებებს, თუ ისინი განხორციელებულია ჩვეულებრივი საწარმოო საქმიანობის ფარგლებში (მენკა, მუხლი 37.1, წინადად. 2).

საზოგადოების მართვაში კომანდიტი შეიძლება ჩაერთოს მხოლოდ წესდებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. ასეთ შემთხვევაში წესდებით ზუსტად უნდა განისაზღვროს ის კონკრეტული იურიდიული მოქმედებები, რომლებიც მას საზოგადოების წესდებით დაეკისრება. წესდებაში ასეთი ჩანაწერი უთანაბრდება მინდობილობის გაცემას. ამიტომ კომანდიტი ისევე აგებს პასუხს განხორციელებული ქმედებისათვის, როგორც საზოგადოების ხელმძღვანელობაზე უფლებამოსილი პირი (შდრ. მენკა, 37-ე მუხლის მე-2 პუნქტი, მე-9 მუხლის მე-6 პუნქტთან კავშირში).

7. პარტნიორის კონტროლის უფლებები პიროვნული ტიპის საზოგადოებებში

ა. კონტროლის უფლება სპს-ში. სპს-ში ყველა პარტნიორი იმავდროულად საზოგადოების დირექტორია (შდრ. მენკა, მუხლი 9.1) და გააჩნია ხელმძღვანელობის უფლება, მიუხედავად იმისა, რეგისტრირებულია იგი სამენარმო რეესტრში თუ – არა. შესაბამისად, ყველა პარტნიორს მიუწვდება ხელი საზოგადოების საფინანსო, საბუღალტრო და სამართლებრივ დოკუმენტებზე. მაგრამ პარტნიორები შეიძლება შეთანხმდნენ იმაზეც, რომ რომელიმე – ერთი ან რამდენიმე – პარტნიორი საერთოდ გამოირიცხოს ფაქტობრივი ხელმძღვანელობიდან. პარტნიორმა შეიძლება თავადაც თქვას უარი საზოგადოების ხელმძღვანელობაზე. მიუხედავად ამისა, ხელმძღვანელობიდან გამორიცხულ პარტნიორს კანონით მაინც აქვს გარანტირებული კონტროლის უფლება, რომელიც გულისხმობს საზოგადოების საქმეების გაცნობის, და ამ მიზნით, საზოგადოების წიგნებისა⁶² და საბუთების შემოწმების შესაძლებლობას (მენკა, მუხლი 24, წინადად. 1.).

ამ შემთხვევაში მოქმედებს პრინციპი: „ენდე, მაგრამ შეამოწ-“

⁶² „წიგნებში“ იგულისხმება საბუღალტრო დოკუმენტაცია. აღნიშნული ტერმინი მოდის გერმანული Bücher-დან (აქედან წარმოდგენა სიტყვა „ბუღალტერია“, გერმ. Büchhaltung)

მე“. მართალია, პიროვნული ტიპის საზოგადოება პარტნიორთა ურთიერთნდობაზე აგებული საზოგადოებაა, მაგრამ ხელმძღვანელობაში მყოფი პარტნიორის მიერ დაშვებული შეცდომა შეიძლება სავალალო აღმოჩნდეს ყველა სხვა დანარჩენი პარტნიორისათვის, მათ შორის – ხელმძღვანელობიდან გამორიცხული პარტნიორისათვისაც. ასეთ დროს ხელმძღვანელობაში არმყოფმა პარტნიორმა, კონტროლის უფლებიდან გამომდინარე, შეიძლება მოსთხოვოს სხვა პარტნიორებს (მათ შორის ხელმძღვანელობაში მყოფებს), რომ შეასრულონ საზოგადოების კრედიტორების წინაშე არსებული ვალდებულება, თუკი ასეთი ვალდებულება რომელიმე საფინანსო თუ სამართლებრივი დოკუმენტიდან გამოვლინდება. კანონი ანიჭებს უფლებას ხელმძღვანელობიდან გამორიცხული პარტნიორს, რომ თავისი სახელით აღძრას სარჩელი სხვა პარტნიორების მიმართ (შდრ. მენკა, მუხლი 24.2).

ბ. კონტროლის უფლება კს-ში. კომანდიტურ საზოგადოებაში კონტროლის უფლება აქვს როგორც შეზღუდულ პარტნიორს (კომანდიტს), ისე იმ სრულ პარტნიორს (კომპლემენტარს), რომელიც საზოგადოების ხელმძღვანელობაში არ მონაწილეობს. ორივე შემთხვევაში კონტროლის უფლება მიმართულია იმ სრული პარტნიორების მიმართ, რომლებიც აღჭურვილნი არიან ხელმძღვანელობითი უფლებამოსილებით.

კს-ში კონტროლის უფლება განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს კომანდიტის მიმართ, ვინაიდან კომანდიტი საზოგადოების მართვაში საერთოდ არ მონაწილეობს და, შესაბამისად, მას ხელიც არ მიუწვდება საზოგადოების საბუღალტრო და სამართლებრივ დოკუმენტებზე. ამდენად, კომანდიტს ყოველთვის აქვს უფლება, მოსთხოვოს ხელმძღვანელობაში მყოფ სრულ პარტნიორებს წლიური ანგარიშის ასლი, ხოლო აღნიშნული ანგარიშის სისწორის შესამოწმებლად – გაეცნოს საზოგადოების ფინანსურ დოკუმენტაციას (მენკა, მუხლი 36.1).

რაც შეეხება იმ სრულ პარტნიორს (კომპლემენტარს), რომელიც გამორიცხულია კს-ის ხელმძღვანელობიდან, მას გააჩნია იგივე უფლებები, რაც სპს-ის ხელმძღვანელობაში არმონაწილე პარტნიორს (შდრ. მენკა, 24-ე მუხლი, 34-ე მუხლის მე-2 პუნქტის მე-2 წინადადებასთან კავშირში).

8. წლიური მოგება და ზარალი პიროვნული ტიპის საზოგადოებაში

ა. მოგების დადგენა და განაწილება. კანონით დადგენილი ზოგადი წესის მიხედვით, პიროვნული ტიპის საზოგადოებებში წლიური მოგება გამოითვლება ყოველი სამეურნეო წლის ბოლოს (მდრ. მენკა, მუხლი 25.1 და მუხლი 38.1). მოგების დაანგარიშება ეფუძნება წლის განმავლობაში საზოგადოების მიერ განხორციელებულ საქმიანობას და ამ საქმიანობით მიღებულ შემოსავლებს. წესდებით ორივე საზოგადოების პარტნიორები შეიძლება შეთანხმდნენ წლის განმავლობაში წლიური მოგების რამდენჯერმე დაანგარიშებაზე (მენკა, მუხლი 25.1 და მუხლი 38.2).

მიღებული მოგება, ბუნებრივია, უნდა განაწილდეს პარტნიორებს შორის. მოგების განაწილება მარტივია, როცა პარტნიორებს თავიდანვე გაააჩნიათ ფიქსირებული წილები. პიროვნული ტიპის საზოგადოებებში კომპლემენტარების წილები 2008 წლამდე აღირიცხებოდა მათი „წილი კაპიტალის“ მიხედვით, რომელიც იქმნებოდა პარტნიორთა შენატანებისა და მათ მიერ წლის განმავლობაში შესრულებული სამუშაოს მიხედვით. კონკრეტული პარტნიორის წილი-კაპიტალი, სასურველი იყო, პარტნიორის ცალკე საოპერაციო ანგარიშზე⁵³ აღრიცხულიყო, რათა თითოეულ პარტნიორს სცოდნოდა, თუ რამდენი თანხა უგროვდებოდა მას „საზოგადოების სალაროში“. ხოლო რაც შეეხება კომანდიტებს, მათი წილი კს-ში, ისედაც, ფიქსირებულ წილებში გამოისახებოდა.

მიუხედავად ცვლილებისა, აღნიშნული პრინციპი კომპლემენტარების მიმართ დღესაც უნდა იქნეს გამოყენებული. სპს-ის სამართლებრივი ბუნებიდან გამომდინარე, წლიური მოგება უნდა დაანგარიშდეს კომპლემენტარების მიერ საზოგადოების მოგებაში შეტანილი წვლილის შესაბამისად. წლის განმავლობაში პარტნიორის წვლილი შეიძლება იყოს როგორც ნებისმიერი ქონებრი-

⁵³ საოპერაციო ანგარიში იქმნება ბუღალტრულად, რომელსაც აწარმოებს საზოგადოება საერთო ბუღალტერიასთან ერთად. თითოეულ პარტნიორზე იქმნება ცალკე საოპერაციო ანგარიში, სადაც აკუმულირდება პარტნიორის თანხები. საოპერაციო ანგარიშიდან პარტნიორს შეეძლო აეღო (გაეხარჯა) თანხები პირადი საჭიროებებისათვის, რომლებიც დაანგარიშდებოდა მოგების განაწილების დროს.

ვი (ფულადი) შენატანი, ისე – მის მიერ განეული მომსახურება ან შესრულებული სამუშაო. სამეურნეო წლის განმავლობაში უნდა შეფასდეს სწორედ პარტნიორის განეული წვლილი და გამოითვალონ მისი წილი საზოგადოების საერთო მოგებაში, რომელიც ცალკე უნდა აღირიცხოს. თუ პარტნიორს დათქმული შენატანი სრულად არ ექნება შეტანილი, მაშინ მისი წილი მოგება წარიმართებოდა შენატანის შესავსებად (შდრ. მენკა, მუხლი 25.2).

„მენარმეთა შესახებ“ კანონის 2008 წლამდე არსებული რედაქციით გათვალისწინებული იყო ყოველი კომპლემენტარისათვის წლიური მოგებიდან, წილის სახით, თავისი „წილი კაპიტალის“ 4%-ის მიკუთვნება.⁶⁴ წლის განმავლობაში პარტნიორს იმდენი ღირებულების „წილი კაპიტალი“ უგროვდებოდა, რომ მისი 4% საკმარისა გამოდიოდა. თუ წლიური მოგება საკმარისი არ იქნებოდა პარტნიორისათვის 4%-ის გადასახდელად, მაშინ მისი წილი განისაზღვრებოდა უფრო დაბალი პროცენტით.⁶⁵

კს-ის კომანდიტების წილი, „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 2008 წლამდე მოქმედი რედაქციით განისაზღვრებოდა მათი შენატანების მიხედვით. კანონი კომანდიტებისათვისაც უშვებდა „წილი კაპიტალის“ შექმნას. კომანდიტის „წილი კაპიტალი“ მისი დათქმული შესატანის ოდენობას შეადგენდა. თუ მას სრულად არ ექნებოდა შენატანი შეტანილი, მაშინ მისი წილი მოგება დაერიცხებოდა მის წილ კაპიტალს, ვიდრე ეს უკანასკნელი არ მიაღწევდა შესატანის დათქმულ ოდენობას.⁶⁶

კანონის დღეს მოქმედი რედაქციით, კომანდიტს აქვს მხოლოდ კუთვნილი მოგების მიღების უფლება (მენკა, მუხლი 40.1, წინადად. 1). თუმცა კანონი არ განსაზღვრავს, თუ საიდან იანგარიშება კომანდიტის „კუთვნილი მოგება“. აღნიშნული წესი შეიძლება წესდებით იყოს დადგენილი. ამასთან, კომანდიტს არა აქვს მისი წილი მოგების მოთხოვნის უფლება, თუ მას შენატანი სრულად არა აქვს შეტანილი (შდრ. მენკა, მუხლი 40.1, წინადად. 2). ასეთ შემთხვევაშიც, მისი დათქმული შენატანი უნდა შეივსოს მისი წილი მოგებით.

⁶⁴ შდრ. მენკა, 2008 წლამდე რედაქცია, მუხლი 26.1, წინადად. 1.

⁶⁵ შდრ. მენკა, 2008 წლამდე რედაქცია, მუხლი 26.1, წინადად. 2.

⁶⁶ შდრ. მენკა, 2008 წლამდე რედაქცია, მუხლი 38.3

ბ. სალაროდან ფულის აღება და გახარჯვა. პიროვნული ტიპის საზოგადოებებში მიღებულია კომპლემენტარის მიერ საზოგადოების სალაროდან ფულის აღება და მისი გახარჯვა საკუთარი მიზნებისათვის. პარტნიორს სალაროდან ფული შეიძლება აეღო წლიური მოგების განაწილებამდე, თუკი მას წლის განმავლობაში დასჭირდებოდა იგი პირადი მიზნებისათვის.

საზოგადოების სალაროდან ფულის აღება ნიშნავდა ფულის აღებას თავისი „წილი კაპიტალიდან“. შესაბამისად, სალაროდან აღებული ფული გამოაკლდებოდა პარტნიორის მიერ მისაღები მოგების წილს, ანუ ჩამოინერებოდა მოგებიდან (შდრ. მენკა, მუხლი 25.2, წინადად. 2).

გ. ზარალის დადგენა და განაწილება. სამეურნეო წლის განმავლობაში საზოგადოებამ შეიძლება ვერ ნახოს მოგება და იგი ზარალზე გავიდეს. ზარალის ტვირთიც კომპლემენტარებმა უნდა ზიდონ. საზოგადოების ზარალი წილობრივად ჩამოინერება კომპლემენტარების მიერ მისაღები მოგებიდან (შდრ. მენკა, მუხლი 25.2, წინადად. 2).

კს-ში კომანდიტები არ მონაწილეობენ საზოგადოების ზარალის წილში. კომანდიტების პასუხისმგებლობა ზარალის მიმართ მაშინ ამოიწურება, როდესაც ისინი სრულად შეიტანენ შენატანებს (შდრ. მენკა, მუხლი 3.4, წინადად. 1). თუ კომანდიტს სრულად არა აქვს შენატანი შეტანილი, მაშინ ისინი საზოგადოების კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებენ არა მხოლოდ შეუტანელი შენატანით, არამედ სხვა პირადი ქონებითაც (შდრ. მენკა, მუხლი 3.4, წინადად. 2 და მუხლი 38.3).

კომანდიტი არ არის ვალდებული, დააბრუნოს მიღებული მოგება შემდგომი ზარალის გამო (მენკა, მუხლი 40.2).

9. პარტნიორის გასვლა პიროვნული ტიპის საზოგადოებიდან

ა. ზოგადად. სამენარმო საზოგადოებიდან პარტნიორის გასვლას კანონი მხოლოდ სპს-ის თავში ეხება (მენკა, მუხლები 31 და 32). თუმცა სპს-დან პარტნიორის გასვლის წესს კანონი დეტალურად არ აღწერს – კანონი მის მოწესრიგებას წესდებას ანდობს.

მაშასადამე წესდებით უნდა მოწესრიგდეს სპს-დან პარტნიორის გასვლის საფუძვლები, ვადები და პროცედურები.

კომანდიტურ საზოგადოებაშიც დაშვებულია საზოგადოებიდან არა მხოლოდ სრული პარტნიორის, არამედ კომანდიტის გასვლა (მენკა, მუხლი 34.5). თუმცა „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 2008 წლამდე მოქმედი რედაქცია არ უშვებდა კს-დან კომანდიტის გასვლას – კომანდიტთან საზოგადოების ურთიერთობა წყდებოდა მხოლოდ წილის გასხვისებისას ან გარდაცვალებისას.⁶⁷

ბ. პარტნიორის გასვლის რეგისტრაცია. კანონი ღიად ტოვებს საკითხს, თუ როდიდან ითვლება პარტნიორი საზოგადოებიდან გასულად, ანუ მისი გასვლის ფაქტი როდის შედის ძალაში. აღნიშნული საკითხი წესდებით უნდა იქნეს დეტალურად მოწესრიგებული. თუმცა, საზოგადოებიდან გასვლის მართო სურვილი საკმარისი არ უნდა იყოს, რომ პარტნიორი საზოგადოებიდან გასულად მივიჩნიოთ. კანონი გაკვერთ მოიხსენიებს რეგისტრაციის წესს, რომელიც თავისი პროცედურითა და შინაარსით ემსგავსება საზოგადოების რეორგანიზაციის ან ლიკვიდაციის დროს გამოყენებულ რეგისტრაციის წესს (შდრ. მენკა, 31.1 მუხლი, მე-14 მუხლის მე-3 პუნქტთან და მე-14⁶⁸ მუხლის მე-6 პუნქტთან კავშირში). მაშასადამე, პარტნიორის საზოგადოებიდან გასვლის ფაქტი სამენარმეო რეესტრში უნდა ჩაინეროს. სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციით კი აღნიშნული ფაქტი საჯარო ხდება მესამე პირებისათვის, მათ შორის კრედიტორებისათვის.⁶⁸ სამენარმეო რეესტრში პარტნიორის გასვლის ფაქტი მანამდე იქნება რეესტრში რეგისტრირებული, ვიდრე საზოგადოებიდან გასვლის მოსურნე პარტნიორთან არ დასრულდება გასვლასთან დაკავშირებული ურთიერთობები (შდრ. მენკა, მუხლი 32). მხოლოდ ამ ურთიერთობების მოწესრიგების შემდეგ ჩაითვლება პარტნიორი საზოგადოებიდან გასულად, რის შემდეგაც სამენარმეო რეესტრში გაუქმდება არსებული ჩანაწერი.

⁶⁷ შდრ. მენკა, 2008 წლამდე რედაქცია, მუხლი 43.

⁶⁸ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 2008 წლამდე მოქმედი რედაქცია არ ითვალისწინებდა პარტნიორის გასვლის ფაქტის სამენარმეო რეესტრში რეგისტრაციას.

გ. კრედიტორთა ინფორმირება. კომპლემენტარის საზოგადოებრიდან გასვლამ შეიძლება მნიშვნელოვანი გავლენა იქონიოს საზოგადოების ქონებრივ და ფინანსურ მდგომარეობაზე. აღნიშნული მაშინ ხდება საგრძნობი, როდესაც საზოგადოებიდან შეძლებული ან გავლენიანი პარტნიორი გადის. მისი გასვლით, ბუნებრივია, შემცირდება საზოგადოების პასუხსაგები ქონება, რომელიც წარმოადგენს საზოგადოებისა და მისი სრული პარტნიორების ქონებების ერთობლივ ჯამს. თუკი ამ ერთობლივ ქონებას გამოაკლდება გასული პარტნიორის ქონებაც, მაშინ საზოგადოების მიერ თავისი კრედიტორების წინაშე ნაკისრი ვალდებულების შესრულებაც შეიძლება სათუო გახდეს. ასეთ შემთხვევაში კანონი გვთავაზობს საზოგადოების კრედიტორების ერთგვარ დაზღვევას, რაც იმაში გამოიხატება, რომ საზოგადოებიდან პარტნიორის გასვლისას საზოგადოების კრედიტორებს უნდა ეცნობოთ ამის შესახებ. კრედიტორთა შეტყობინებისას ისეთივე წესები გამოიყენება, როგორებიც არსებობს საზოგადოების რეორგანიზაციისას.⁶⁹ პარტნიორის გასვლისას ყველა ცნობილ კრედიტორს წერილობით უნდა ეცნობოს ამ ფაქტის შესახებ ანდა გამოქვეყნდეს კანონით დადგენილი წესით (შდრ. მენკა, 31.1 მუხლი, მე-14 მუხლის მე-4 პუნქტთან და მე-14⁴ მუხლის მე-6 და მე-8 პუნქტებთან კავშირში).

როგორც კი კრედიტორებისათვის ცნობილი გახდება საზოგადოებიდან პარტნიორის, განსაკუთრებით, გავლენიანი და შეძლებული პარტნიორის გასვლის შესახებ, მათ შეუძლიათ ვადაზე ადრე მოსთხოვონ საზოგადოებას ვალდებულებების შესრულება (შდრ. მენკა, მე-14⁴ მუხლის მე-8 პუნქტი). ასეთ დროს მნიშვნელოვანია, რომ პარტნიორმა არ დაასრულოს საზოგადოებიდან გასვლის პროცედურა, ანუ მისი გასვლის ფაქტი ძალაში არ შევიდეს. შესაბამისად, კრედიტორს შეუძლია მოთხოვნა წაუყენოს საზოგადოებიდან ჯერ კიდევ გაუსვლელ პარტნიორსაც (შდრ. მენკა, მუხლი 20.3).

დ. ურთიერთობები საზოგადოებიდან გასულ პარტნიორთან. სპს-დან პარტნიორის გასვლისას, მისი წილი ნაწილდება სხვა დანარჩენ პარტნიორებზე (მენკა, მუხლი 32.1.), ხოლო კომანდიტური

⁶⁹ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 2008 წლამდე მოქმედი რედაქცია არ ითვალისწინებდა პარტნიორის გასვლის შესახებ კრედიტორთა შეტყობინების წესს.

საზოგადოებიდან სრული პარტნიორის (კომპლემენტარის) გასვლისას, მისი წილი ნაწილდება მხოლოდ დარჩენილ, სხვა სრულ პარტნიორებზე (მენკა, 32-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი, 34-ე მუხლის მე-2 პუნქტის მე-2 წინადადებასთან კავშირში). წილში იგულისხმება გასული პარტნიორის „წილი-კაპიტალი“. დარჩენილი პარტნიორები მას გადაინაწილებენ ან თავიანთი წილი კაპიტალის პროპორციულად, ანდა სხვაგვარი შეთანხმებით.

მას შემდეგ, რაც დარჩენილი პარტნიორები მიიღებენ და გადაინაწილებენ გასული პარტნიორის წილს, ამის სანაცვლოდ, ისინი ვალდებული არიან, გასული პარტნიორი გაათავისუფლონ საზოგადოების ვალების გადახდისაგან (მენკა, მუხლი 32.2).

გარდა ამისა, დარჩენილი პარტნიორები გასულ პარტნიორს გადაუხდიან კომპენსაციასაც. კომპენსაციის სახით გასული პარტნიორი მიიღებს იმდენს, რამდენსაც იგი საზოგადოების ლიკვიდაციის შემთხვევაში მიიღებდა (მენკა, მუხლი 32.2.). საზოგადოების ლიკვიდაციის წესი კი შემდეგია: სალიკვიდაციო მასის რეალიზაციიდან ამონაგები თანხით ჯერ დაკმაყოფილდებიან საზოგადოების კრედიტორები, მათი არსებობის შემთხვევაში. კრედიტორები სრულად უნდა დაკმაყოფილდნენ აგრეთვე კომპლემენტარების ქონებიდანაც. თუ საზოგადოებას არა ჰყავს კრედიტორები, მაშინ გასული პარტნიორის კომპენსაციის ოდენობა, სავარაუდოდ, მისი „წილი კაპიტალის“ ტოლი უნდა იყოს.

10. პარტნიორის გარდაცვალება პიროვნული ტიპის საზოგადოებაში

სპს-ში სრული პარტნიორის გარდაცვალებისას მისი მემკვიდრე ავტომატურად არ ხდება საზოგადოების პარტნიორი. მემკვიდრეს შეუძლია განეწიანდეს საზოგადოებაში, თუკი წესდება უშვებს პარტნიორად მის მიღებას, ყოველგვარი პროცედურების დაცვის გარეშე. თუკი წესდებით ასეთი წესი არ არის დადგენილი, მაშინ გარდაცვლილი პარტნიორის საზოგადოებაში მემკვიდრედ მიღება დამოკიდებული ხდება ყველა პარტნიორის თანხმობაზე (მდრ. მენკა, მუხლი 33.1.).

აღნიშნული მოწესრიგება განსხვავდება კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში არსებული მოწესრიგებისაგან, სადაც წილი ყოველთვის მემკვიდრეობით გადადის, და ამისათვის რაიმე წი-

ნაპირობები არ წესდება. სპს - პარტნიორთა ურთიერთდობაზე აგებული საზოგადოებაა, იგი ამ პრინციპით შეიქმნა და ამავე პრინციპით უნდა გააგრძელოს საქმიანობა. საზოგადოების დაფუძნების შემდგომ ნებისმიერი სხვა, ახალი პარტნიორი დიდი სიფრთხილით უნდა შეირჩეს. მისმა არასწორმა ქმედებებმა შეიძლება საფრთხის ქვეშ დააყენოს სხვა პარტნიორების პირადი ქონება. იგივე მიდგომაა მემკვიდრის მიმართაც, რომელიც შეიძლება, არც იყოს თავისი წინამორბედის „ზუსტი ასლი“. ამიტომ დანარჩენ პარტნიორებს მართებთ სიფრთხილე, რომ საზოგადოებაში არ „შემოეპაროთ“ ე.წ. „უღირსი მემკვიდრე“.

საზოგადოებაში განვევრიანების აღნიშნული წესი ეხება ყველა მემკვიდრეს, თუკი სახეზე რამდენიმე მემკვიდრეა. თუმცა საზოგადოების წესდებით შეიძლება დაშვებული იყოს მხოლოდ ერთი ან რამდენიმე მემკვიდრის განვევრიანება საზოგადოებაში (მენკა, მუხლი 33.2, წინადად. 1). ასეთ შემთხვევაში საზოგადოებაში შემსვლელი მემკვიდრე ვალდებულია, სხვა დანარჩენ მემკვიდრეებს გადაუხადოს შესაბამისი კომპენსაცია (შდრ. მენკა, მუხლი 33.2, წინადად. 2). კომპენსაციის გამოთვლის წესი კანონით არ არის დადგენილი, მაგრამ წესდებით შეიძლება გათვალისწინებული იყოს, რომ კომპენსაცია დაანგარიშებულ იქნეს მამკვიდრებლის (გარდაცვლილი პარტნიორის) კუთვნილი „წილი კაპიტალიდან“. დანარჩენ მემკვიდრეებზე განაწილება შეიძლება მოხდეს მათი წილების პროპორციულად. ამასთან, კანონი ადგენს, რომ წესდებით შეიძლება არ მოწესრიგდეს კომპენსაციის გაცემის ვალდებულება (შდრ. მენკა, მუხლი 33.2, წინადად. 3). ეს გასაგებიცაა, ვინაიდან თუკი დარჩენილ მემკვიდრეებს კომპენსაცია უნდა გადაუხადონ გარდაცვლილი პარტნიორის კუთვნილი „წილი კაპიტალიდან“, ეს გამოიწვევს საზოგადოების პასუხსაგები ქონების შემცირებას.

რაც შეეხება კომანდიტურ საზოგადოებას, სრული პარტნიორის გარდაცვალებისას ამ საზოგადოებაში გამოიყენება იგივე წესები, რაც დადგენილია სპს-ში პარტნიორის გარდაცვალებისათვის. განსხვავებული მოწესრიგება გვაქვს კომანდიტის გარდაცვალებისას. ასეთ შემთხვევაში მისი წილი გადაეცემა მისსავე მემკვიდრეებს, კს-ის სხვა დანარჩენი პარტნიორების თანხმობის გარეშე (მენკა, მუხლი 43.1). თუმცა კს-ის წესდება შეიძლება სხვა რამესაც ითვალისწინებდეს, მაგალითად, წილის მისაღებად პარტნიორთა თანხმობას.

თავი 12. კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებები

1. კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებათა სახეები

ქართული სამენარმეო სამართალი იცნობს კაპიტალური ტიპის შემდეგ სამენარმეო საზოგადოებებს: შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოებას (შემოკლებით – „შპს“), სააქციო საზოგადოებას (შემოკლებით – „სს“) და კოოპერატივს, იგივე რეგისტრირებულ კოოპერატივს (შემოკლებით – „რკ“).

კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების ფინანსური მოწყობა დაფუძნებულია კაპიტალზე (სანესდებო კაპიტალზე). კაპიტალი განსაზღვრავს სწორედ ამ სამენარმეო საზოგადოებების ტიპს – კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებას.

კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებები, თავისი აგებულებით, პასუხისმგებლობითა და მართვის სტრუქტურით განსხვავდებიან პიროვნული ტიპის სამენარმეო საზოგადოებებისაგან. თუმცა მათგან ძირითადი განსხვავება მაინც პარტნიორებს შორის ნდობის ნაკლებობა ან საერთოდ არარსებობაა. პარტნიორებს შორის ნდობის დეფიციტი განსაკუთრებით თვალსაჩინოა ღია ტიპის სააქციო საზოგადოებებში, რომელთა აქციებიც ბირჟაზე იყიდება. კერძოდ, ბირჟაზე აქციონერები ისე იძენენ აქციებს, რომ მათ ოდნავი წარმოდგენაც კი არ აქვთ, თუ ვინ არიან მათი სააქციო საზოგადოების თანააქციონერები, ვის რამდენი აქცია აქვს, ან რა სახით მონაწილეობენ ისინი საზოგადოების მართვაში. იგივე შეიძლება ითქვას კოოპერატივის წევრებზე, რომლებიც, როგორც თანასოფლელები, შეიძლება საერთო კოოპერატივში გაერთიანდნენ, მაგრამ მათი ეს გაერთიანება არ იყოს არც ნაცნობობით, არც მეზობლობითა და არც ნათესაობით განპირობებული. მათი გაერთიანების წინაპირობა შეიძლება იყოს მათი კუთვნილი მიწის ნაკვეთების გამოყენება, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ერთობლივად, საერთო ძალისხმევით, წარმოებისა და რეალიზაციის მიზნით. შპს-ც შეიძლება ოჯახის წევრებმა და მეგობრებმა დააფუძნონ, მაგრამ მათი გაერთიანების საფუძველია სანესდებო კაპიტალის სახით საწყისი ქონების შექ-

მნა, სანესდებო კაპიტალში მათი კუთვნილი ქონების (სახსრებისა და საშუალებების) შეტანა და ამ ქონების ბაზაზე ბიზნესაქმიანობის დანყება. შეიძლება ითქვას, რომ ასეთ შემთხვევაში საზოგადოების დამფუძნებლებს შორის განმსაზღვრელი არ არის მათ ნათესაურ ან მეგობრულ სანყისებზე დამყარებული ნდობა.

2. კაპიტალური ტიპის სამენარმეო საზოგადოებათა ცნება

კანონში მოცემულია ყველა კაპიტალური ტიპის საზოგადოების ცნებები. შპს-ის ცნება მოცემულია კანონის 44-ე მუხლში, სს-ის ცნება – 51-ე მუხლში, ხოლო კოოპერატივისა – მე-60 მუხლში. თუმცა მხოლოდ ერთი კონკრეტული მუხლი არ არის საკმარისი კონკრეტული საზოგადოების სრული შინაარსის გადმოსაცემად.

ა. შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოების ცნება. შპს-ის ცნებამ 1994 წლიდან დღემდე არაერთხელ განიცადა სახეცვლილება: 1996, 1999, 2008 და 2017 წლებში. საბოლოოდ, აღნიშნულ ცნებაში დარჩა მხოლოდ ქვემოთ მითითებული რამდენიმე ელემენტი (შდრ. მენკა, მუხლი 44):

- 1) შპს არის საზოგადოება, რომლის პასუხისმგებლობა მისი კრედიტორების წინაშე შემოიფარგლება მთელი მისი ქონებით. საკუთარი ქონებით პასუხისმგებლობის პრინციპი, რომელიც სამოქალაქო სამართალს ეფუძნება, ზოგადია ყველა იურიდიული პირისათვის,⁷⁰ მათ შორის სხვა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებისათვისაც. სავარაუდოდ, შპს-ის ცნებაში ამაზე მინიშნებით კანონმდებელს სურდა ეჩვენებინა განსხვავება პიროვნული ტიპის საზოგადოებებისაგან, რომლებიც ერთობლივად, სრული პარტნიორების ქონებითაც აგებენ პასუხს კრედიტორების წინაშე.
- 2) შპს-ის კაპიტალი დაყოფილია წილებად. ამით ის განსხვავდება სააქციო საზოგადოებისაგან, რომლის სანესდებო კაპიტალიც დაყოფილია აქციებად.

⁷⁰ შდრ. სამკო, მუხლი 24.1, სადაც დახასიათებულია იურიდიული პირი, როგორც თავისი ქონებით დამოუკიდებლად პასუხისმგებელი პირი.

შპს-ის ცნებიდან თავდაპირველად, 1996 წელს ამოღებულ იქნა ჩანაწერი, რომლის თანახმადაც, პარტნიორის პასუხისმგებლობა შემოიფარგლებოდა სანესდებო კაპიტალში მისი წილის ოდენობით. შემდეგ, უკვე 1999 წელს, შპს-ის ცნებას დაამატეს ჩანაწერი იმის შესახებ, რომ პარტნიორი არ არის პასუხისმგებელი საზოგადოების ვალდებულებებზე, გარდა კანონით გათვალისწინებული შემთხვევებისა. 2008 და 2017 წლებში განხორციელებული ცვლილებებით, შპს-ის ცნებები თითქმის დაემთხვა ერთმანეთს. მათში აღწერილია სწორედ მხოლოდ ზემოთ განხილული ორი ელემენტი. თუმცა სწორი იქნებოდა, თუკი შპს-ის ცნებაში აისახებოდა პარტნიორის პასუხისმგებლობის ფარგლები – მისი შეზღუდული პასუხისმგებლობა. აღნიშნული საზოგადოების სახელწოდება ხომ სწორედ პარტნიორთა შეზღუდულ პასუხისმგებლობას ეფუძნება.

ბ. სააქციო საზოგადოების ცნება. სააქციო საზოგადოების ცნებამ (შდრ. მენკა, მუხლი 51) მხოლოდ ორჯერ განიცადა ცვლილება: 1999 და 2008 წლებში. დღეისათვის სააქციო საზოგადოების ცნებაში გამოიყოფა შემდეგი ელემენტები:

- 1) სს არის საზოგადოება, რომლის პასუხისმგებლობა მისი კრედიტორების წინაშე შემოიფარგლება მთელი მისი ქონებით. სააქციო საზოგადოების, როგორც იურიდიული პირის, პასუხისმგებლობა, ასევე, შემოიფარგლება მხოლოდ თავისი ქონებით.
- 2) სააქციო საზოგადოების აქციონერი პასუხს არ აგებს სააქციო საზოგადოების ვალდებულებებისათვის. აქციონერის პასუხისმგებლობა აქაც შეზღუდულია, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი პასუხს აგებს მხოლოდ მის მიერ სანესდებო კაპიტალში განხორციელებული შენატანებით. ამ პრინციპით, სააქციო საზოგადოებაც წარმოადგენს შეზღუდული პასუხისმგებლობის ტიპის საზოგადოებას. აქციონერი, შპს-ის პარტნიორის მსგავსად, ასევე, აგებს პასუხს კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში.
- 3) სააქციო საზოგადოების კაპიტალი დაყოფილია აქციებად, რომლის კლასები და რაოდენობა განსაზღვრულია წესდებით. კაპიტალის აქციებად დაყოფით განსხვავდება სს შპს-გან, რომლის კაპიტალიც წილებად არის დაყოფილი.

1994 წლის საწყის რედაქციაში სს-ის ცნება მხოლოდ ერთი ელემენტით შემოიფარგლებოდა, რომ ეს არის საზოგადოება, რომლის საწესდებო კაპიტალი დაყოფილია აქციებად. 1999 წლის ცვლილებით სს-ის ცნებაში დაზუსტდა მხოლოდ აქციის ტიპი, კერძოდ ის, რომ აქცია უნდა ყოფილიყო ერთი და იმავე ნომინალური ღირებულებისა. აღნიშნულ ცნებაშიც სხვა ელემენტები არ გვხვდებოდა. 2008 წლის ცვლილებით კი (რომელიც დღესაც მოქმედია), ცნებას დაემატა ზემოთ მითითებული ელემენტები, სააქციო საზოგადოების პასუხისმგებლობასა და აქციონერის პასუხისმგებლობის გამორიცხვაზე. ამასთან, აქციებთან დაკავშირებით ითქვა, რომ მათი კლასები და რაოდენობა წესდებით უნდა განისაზღვროს.

გ. კოოპერატივის ცნება და სახეები. კოოპერატივის ცნება 1994 წლიდან უცვლელია (შდრ. მენკა, მუხლი 60). მისი ძირითადი ელემენტები ერთად არ არის თავმოყრილი და გაბნეულია სხვადასხვა ნორმაში. ამდენად, კოოპერატივის ცნებაში (ძირითადად, 60.1 მუხლში) გამოიყოფა შემდეგი ელემენტები:

- 1) კოოპერატივი არის საზოგადოება, რომელიც დაფუძნებულია კოოპერატივის წევრთა შრომით საქმიანობაზე. კოოპერატივის წევრები თავიანთი პირადი შრომით მონაწილეობენ კოოპერატივის შემოსავლების გაზრდაში.
- 2) კოოპერატივის მიზანია კოოპერატივის წევრთა მეურნეობის განვითარება და შემოსავლების გადიდება. კოოპერატივის წევრები ერთიანდებიან იმისათვის, რომ განავითარონ თავიანთი ინდივიდუალური მეურნეობები და მის საფუძველზე მიიღონ შემოსავლები.
- 3) კოოპერატივის ამოცანაა თავისი წევრების ინტერესების დაკმაყოფილება და არ არის მიმართული უპირატესად მოგების მიღებაზე. ამდენად, კოოპერატივი, როგორც სამენარმო საზოგადოება, არ არის მოგების მისაღებად მოწოდებული. ამით განსხვავდება იგი სწორედ სხვა სამენარმო საზოგადოებებისაგან.
- 4) კოოპერატივი თავისი ვალდებულებების გამო კრედიტორების წინაშე პასუხს აგებს მხოლოდ მთელი თავისი ქონებით (მენკა, მუხლი 60.3). კოოპერატივის ქონება შედგება

როგორც მეპაიეთა შენატანებისაგან, ისე – თავისი საქმიანობით მიღებული შემოსავლებისაგან. კოოპერატივის წევრის (მეპაიის) პასუხისმგებლობა ამ შემთხვევაშიც შეზღუდულია და პასუხს აგებს თავისი გადახდილი პაის მიხედვით (გარდა გამონაკლისი შემთხვევებისა)

არსებობს რამდენიმე სახის კოოპერატივი:

- 3) ნედლეულის მომპოვებელი კოოპერატივი (მიმართულია საკუთარი წევრებისათვის ნედლეულის მოსაპოვებლად);
- 4) სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ერთობლივი გასაღების კოოპერატივი;
- 5) სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებელი კოოპერატივი;
- 6) საწარმოო კოოპერატივი;
- 7) სასოფლო-საკრედიტო კოოპერატივი;
- 8) სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივი და სხვ.

2013 წელს სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შესახებ მიღებულ იქნა ცალკე კანონი. იგი აწესრიგებს აღნიშნული კოოპერატივების ფუნქციონირებასა და სახელმწიფო ხელშეწყობასთან, მათი საქმიანობის მონიტორინგთან, ასევე, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის სტატუსის მოპოვებასა და შეწყვეტასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ურთიერთობებს.

3. პარტნიორები კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში

კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების წევრებს შესაბამისი სახელწოდებები აქვთ: შპს-ში მათ პარტნიორები ეწოდებათ, სს-ში – აქციონერები, ხოლო კოოპერატივში – კოოპერატივის წევრები ან მეპაიეები.

საზოგადოების პარტნიორები შეიძლება იყვნენ როგორც ფიზიკური, ისე – იურიდიული პირები. პარტნიორი-იურიდიული პირი შეიძლება იყოს როგორც კერძო სამართლის იურიდიული პირი, ისე – საჯარო-სამართლის იურიდიული პირი. ხოლო არაიურიდიული პირი, როგორც სამართალწარმონაქმნი, გამორიცხულია,

ასევე, კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების პარტნიორობიდან. კოოპერატივის წევრები ძირითადად არიან ფიზიკური პირები.

შპს-ის პარტნიორები ფლობენ წილებს, სააქციო საზოგადოების პარტნიორები – აქციებს, ხოლო კოოპერატივის წევრები – პაის.

შპს-ის პარტნიორი აისახება სამეწარმეო რეესტრში. შესაბამისად, მისი, როგორც პარტნიორის სტატუსი და საკუთრების უფლება წილზე დასტურდება სამეწარმეო რეესტრის ამონაწერიდან.

სააქციო საზოგადოების აქციონერები აღირიცხებიან აქციათა რეესტრში, რომელსაც აწარმოებს ან საზოგადოება თავად, ან მარეგისტრირებული ორგანო (დამოუკიდებელი რეგისტრატორი). დამოუკიდებელი რეგისტრატორი კერძო-სამართლის იურიდიული პირია და მასთან ხელშეკრულების გაფორმების ვალდებულება სააქციო საზოგადოებას მაშინ წარმოეშობა, თუ საზოგადოებაში 50-ზე მეტი აქციონერია, ან იგი წარმოადგენს ანგარიშვალდებულ საზოგადოებას (მაგალითად, კომერციულ ბანკს). აქციათა რეესტრში ჩანაწერი ადასტურებს აქციონერის საკუთრების უფლებას აქციაზე (მენკა, მუხ. 51.2). აქციონერის სტატუსი და მისი საკუთრების უფლება აქციაზე შეიძლება დადასტურდეს, აგრეთვე, აქციის ფლობითაც, თუ აქცია დაბეჭდილია. თუმცა დღეს ფასიანი ქაღალდის სახით აქციის დაბეჭდვა დიდ ხარჯებთან არის დაკავშირებული.

კოოპერატივის წევრების შესახებ მონაცემები აისახება კოოპერატივის წევრთა სიაში (რეესტრში), რომელსაც აწარმოებს თავად კოოპერატივი.

4. პარტნიორთა წილები კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში

ა. პარტნიორთა წილები შპს-ში. შპს-ის პარტნიორს აქვს წილი, რომელიც პროცენტებშია გამოსახული. წილი, ძირითადად, მთელ რიცხვებშია გამოხატული (მაგალ., 10%, 25%, 100% და ა.შ.). თუმცა, დასაშვებია, რომ იგი არამთელი რიცხვებითაც იქნეს გამოსახული (მაგალ., 5,2%, 10,33%, 99,99% და ა.შ.).

პარტნიორის წილი არის მიმოქცევადი უფლება (მენკა, მუხლი 44.3, წინადად. 2). წილის მიმოქცევადობა გულისხმობს მის გადაცემას ერთი პირიდან მეორე პირის ხელში, მის საკუთრებაში გა-

დაცემას. წილის ასეთი გადაცემა შეიძლება, სასყიდლიანიც იყოს. ამდენად, წილი, როგორც არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე – როგორც უფლება – შეიძლება გასხვისდეს ნებისმიერ დროს და ნებისმიერ პირზე. წილის გადაცემასთან დაკავშირებით, წესდებით შეიძლება გარკვეული შეზღუდვა იქნეს დაწესებული (შდრ. მენკა, მუხლი 46.3).

პარტნიორის წილი შპს-ში საზოგადოების დაფუძნებისთანავე განისაზღვრება. ამას წილების „თავდაპირველ განაწილებას“ უწოდებენ (შდრ. მენკა, მუხლი 46.1). თუ შპს-ს რამდენიმე პარტნიორი ჰყავს, მაშინ საზოგადოების დაფუძნებისას მათ შორის წილების თავდაპირველი განაწილება მოხდება წესდებით ან პარტნიორთა შეთანხმებით. პარტნიორთა წილების ჯამური ოდენობა უნდა იყოს 100%.

თავდაპირველი წილები შეიძლება განაწილდეს შენატანების პროპორციულად ან ამისაგან განსხვავებული წესით, რაზეც პარტნიორები შეთანხმდებიან (შდრ. მენკა, მუხლი 3.9, წინადად. 2). წილების თავდაპირველი განაწილება შეიცვლება, როგორც კი რომელიმე პარტნიორი დათმობს (გაასხვისებს, გააჩუქებს და ა.შ.) თავისი წილის ნაწილს, ანდა გარდაცვლილი პარტნიორის ნაცვლად, რამდენიმე მემკვიდრე გადაინაწილებს მის წილს.

ბ. აქციონერთა წილები და აქციები სს-ში. აქციონერის წილი სააქციო საზოგადოებაში აქციების რაოდენობით (ცალობით) იზომება. აქციონერს შეიძლება გააჩნდეს 1 ცალი, 10 ცალი, 30.000 ცალი აქცია და ა.შ.

აქციონერის კონკრეტული წილი გამოითვლება აქციების საერთო რაოდენობასთან მიმართებაში. თუ სააქციო საზოგადოებას 100.000 ცალი აქცია აქვს გამოშვებული, ხოლო კონკრეტულმა აქციონერმა შეიძინა 20.000 ცალი აქცია, მაშინ მისი წილი საზოგადოებაში შეადგენს 20%-ს და ა.შ.

მსგავსად შპს-ის წილისა, აქციაც წარმოადგენს არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეს, ანუ უფლებას. სამეწარმეო სამართლის თანახმად, აქცია არის არამატერიალიზებული სახელობითი ფასიანი ქაღალდი (მენკა, მუხლი 51.1, წინადად. 2). აქციის არამატერიალიზებულობა გულისხმობს იმას, რომ იგი მატერიალური ფორმით არ გვხვდება, ანუ არ არის მატერიალურად დაბეჭდილი

ფასიანი ქალაქი. რადგანაც აქცია არ გაიცემა ბარათის, მონმობის, სერტიფიკატის ან სხვა მატერიალური ფორმით, აქციონერის კუთვნილება აქციაზე უნდა დადასტურდეს აქციითა რეესტრში ჩანაწერით ან ნომინალური მფლობელის ჩანაწერით (მენკა, მუხლი 51.2, ნინადად. 1).

შპს-ისაგან განსხვავებით, სააქციო საზოგადოებაში გადაცემაუნარიანია მხოლოდ აქციები, რომლებსაც ფლობს აქციონერი. პროცენტებში გამოსახული აქციონერის წილი არ არის მიმოქცევადი, ანუ მესამე პირზე გადაცემადი. განკარგვითი გარიგებების (გასხვისება, გაჩუქება და ა.შ.) შედეგად, მესამე პირს აქციები მხოლოდ ცალობით (რაოდენობრივად) გადაეცემა.

სააქციო საზოგადოებაში შეიძლება, არსებობდეს ორი სახის ძირითადი აქცია: ჩვეულებრივი ან პრივილეგირებული. ჩვეულებრივი აქცია უზრუნველყოფს ხმის უფლებას აქციონერთა კრებაზე, რასაც ვერ ვიტყვით პრივილეგირებულ აქციაზე, რომელიც არ იძლევა ხმის უფლებას კრებაზე. პრივილეგირებული აქცია უზრუნველყოფს მხოლოდ დივიდენდის მიღებას დადგენილი განაკვეთით (შდრ. მენკა, მუხლი 52.1). სს-ის აქციონერთა კრების გადაწყვეტილებით, შეიძლება, გამოშვებულ იქნეს სხვა კლასის აქციებიც (მუხ. 52.1¹).

გ. მეპაიეთა წილები და პაიები კოოპერატივში. კოოპერატივის წევრის (მეპაიის) წილი კოოპერატივში განისაზღვრება მის მიერ შეტანილი შესატანის (პაის) მიხედვით. აქციის მსგავსად, პაიც რაოდენობრივად იზომება. შესაბამისად, ერთ მეპაიეს შეიძლება რამდენიმე პაი (1, 5, 10 და ა.შ.) ჰქონდეს. ერთი პაის, ანუ მინიმალური შესატანის ოდენობა განისაზღვრება კოოპერატივის დაფუძნებისას (მენკა, მუხლი 61.1). იგი შეიძლება, სხვადასხვა თანხით იყოს გამოხატული.⁷¹

პაიების ჯამური ღირებულება ქმნის კოოპერატივის კაპიტალს, ანუ საგარანტიო თანხას. კოოპერატივის წევრის წილიც სწორედ საგარანტიო თანხის მიმართ თავისი შესატანის პროპორციულად განისაზღვრება.

⁷¹ „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 2008 წლამდე მოქმედი რედაქციით, პაი უნაშთოდ უნდა გაყოფილიყო 50-ზე, ანუ ერთი პაის მინიმალური ოდენობა შეადგენდა 50 ლარს.

5. პარტნიორთა უფლებები კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში

კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში შესაბამისი წილის, აქციის ან პაის ფლობით პარტნიორები აღიჭურვებიან როგორც ქონებრივი, ისე – არაქონებრივი უფლებებით.

ა. პარტნიორის არაქონებრივი უფლებები. კაპიტალური ტიპის საზოგადოების პარტნიორის ძირითადი არაქონებრივი უფლებაა მართვაში მონაწილეობის უფლება, რასაც მიეკუთვნება:

- საზოგადოების მართვის ორგანოების (პარტნიორთა კრების, ნევრთა კრების და ა.შ.) მოწვევის უფლება. მოწვევის უფლება ხორციელდება თანაპარტნიორების მიმართ, შეთანხმებული წესით, შესაბამისი მოსაწვევების გაგზავნის გზით.
- საზოგადოების მართვის ორგანოებში მონაწილეობის უფლება. ამ უფლებას პარტნიორი ახორციელებს როგორც პარტნიორთა კრებაში, ისე – საზედამხედველო ორგანოებში მონაწილეობით.
- პარტნიორთა კრებაზე ხმის უფლება. ხმის უფლებას პარტნიორი ახორციელებს დღის წესრიგით გათვალისწინებულ საკითხზე კენჭისყრაში მონაწილეობით და ხმის მიცემით (საკითხზე დათანხმებით ან საკითხის უარყოფით).
- საზოგადოების მართვის ორგანოების გადაწყვეტილებების შეცვლების/გასაჩივრების უფლება. გასაჩივრების წესი დადგენილია კანონით.

კაპიტალური ტიპის საზოგადოების პარტნიორის არაქონებრივ უფლებას მიეკუთვნება ინფორმაციის მიღების უფლება, რომელიც გულისხმობს საზოგადოების საბუღალტრო და სხვა აქტების (ძირითადად, სამართლებრივი დოკუმენტების) გაცნობის უფლებას. პარტნიორის ინფორმაციის მიღების უფლება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი უფლებაა და მის გაცემაზე უარი მხოლოდ კანონით რეგულირდება და გამოწვევების შემთხვევებს წარმოადგენს.

ბ. პარტნიორის ქონებრივი უფლებები. კაპიტალური ტიპის საზოგადოების პარტნიორის ქონებრივი უფლებები უფრო მრავალმხრივია. ისინი მიმართულია საზოგადოების ქონებისაკენ, ძირითადად კი, ამ ქონებიდან დაკმაყოფილებისაკენ.

პარტნიორთა ქონებრივ უფლებებს მიეკუთვნება:

- მოგებაში მონაწილეობის უფლება. პარტნიორის საზოგადოებაში მონაწილეობის ძირითადი მიზანი დივიდენდის მიღებაა. დივიდენდის პარტნიორებზე განაწილების საფუძველი სწორედ საზოგადოების მოგებაა.
- სალიკვიდაციო ამონაგებში მონაწილეობის უფლება. საზოგადოების გაუქმებისას (საქმიანობის შეწყვეტისას) განხორციელებული ლიკვიდაციის შედეგია სალიკვიდაციო ამონაგების პარტნიორებზე განაწილება. თითოეული პარტნიორი სალიკვიდაციო ამონაგებიდან მიიღებს თავისი წილის პროპორციულ თანხას, თუ სხვაგვარი შეთანხმება არ იქნება მიღებული.
- კომპენსაციის მიღების უფლება. პარტნიორზე კომპენსაციის გაცემა, ძირითადად, დაკავშირებულია საზოგადოებიდან მის გასვლასთან.

6. პარტნიორის მოვალეობები კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში

კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების პარტნიორების მოვალეობები საზოგადოების ან თანაპარტნიორების მიმართ არცთუ ისე მრავალფეროვანია.

ა. შენატანის/დამატებითი შენატანის შეტანის მოვალეობა. საზოგადოების პარტნიორთა აღნიშნული მოვალეობა ვლინდება საზოგადოების მიმართ, უფრო კონკრეტულად კი, საზოგადოების სანესდებო კაპიტალის მიმართ. პარტნიორის ეს მოვალეობა გამოიხატება შემდეგში:

- სანესდებო კაპიტალში შენატანის შეტანის მოვალეობა,
- სანესდებო კაპიტალში დამატებითი შენატანის შეტანის მოვალეობა.

სანესდებო კაპიტალში შენატანის შეტანის მოვალეობა პარტნიორს წარმოეშობა საზოგადოების დაფუძნების შემდეგ. აღნიშნულ შენატანს „თავდაპირველი შენატანიც“ შეიძლება ეწოდოს. სანესდებო კაპიტალი არის კაპიტალური ტიპის საზოგადოების შინაარსის განმსაზღვრელი ერთ-ერთი ძირითადი რეკვიზიტი, რომლის „თავდაპირველი შენატანით“ შევსების ვალდებულებაც საზოგადოების დამფუძნებელ პარტნიორებს აკისრიათ. თავდაპირველი შენატანი პარტნიორებმა შეიძლება, შეიტანონ მათი წილების პროპორციულად ან სხვაგვარი წესით, რასაც ისინი დაადგენ.

პარტნიორის აღნიშნული ვალდებულება მკაფიოდ ვლინდება სააქციო საზოგადოებაში. იმისათვის, რომ სააქციო საზოგადოების აქციონერმა მიიღოს კუთვნილი რაოდენობის საზოგადოების აქციები, მან უნდა შეიტანოს შენატანი – ეს მისი ერთადერთი მოვალეობაა (შდრ. მენკა, მუხლი 53.1, წინადად. 1). დაუშვებელია წესდებით აქციონერისათვის კანონით გაუთვალისწინებელი მოვალეობების დაკისრება. წესდების ასეთი დებულება თავიდანვე ბათილია (მენკა, მუხლი 53.1, წინადად. 2).

კოოპერატივის წევრიც ვალდებულია წესდების შესაბამისად შეიტანოს კოოპერატივის საგარანტიო (სანესდებო) კაპიტალში დადგენილი შენატანი, ანუ პაი (შდრ. მენკა, მუხლი 61.3, წინადად. 1).

თითოეული პარტნიორის შენატანის შეტანის წესი და ვადა წესდებით/პარტნიორთა შეთანხმებით განისაზღვრება (შდრ. მენკა, მუხლი 3.7, წინადად. 1). აღნიშნული წესი საერთოა ყველა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებისათვის. პარტნიორებმა შეიძლება გაათავისუფლონ რომელიმე პარტნიორი ამ მოვალეობისაგან. სხვა შემთხვევაში, ანუ თუკი პარტნიორმა არ შეიტანა სანესდებო კაპიტალში დათქმული შენატანი, იგი შეიძლება გარიცხულიც კი იქნეს საზოგადოებიდან.

დამატებითი შენატანის შეტანის ვალდებულება პარტნიორს წარმოეშობა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც პარტნიორთა კრება მიიღებს გადაწყვეტილებას სანესდებო კაპიტალის გაზრდის შესახებ (მენკა, მუხლი 9^{1.6}, პუნქტი „ზ“). გაზრდილ სანესდებო კაპიტალში შპს-ის პარტნიორებმა დამატებითი შენატანები შეიძლება შეიტანონ მათი წილების პროპორციულად ან სხვა წესით (შდრ.

მენკა, მუხლი 46.2¹). მართალია, სააქციო საზოგადოებაში სანესდებო კაპიტალი შეიძლება გაიზარდოს, აგრეთვე, ახალი აქციების ან აქციებში კონვერტირებადი ფასიანი ქაღალდების გამოშვების გზით (მდრ. მენკა, მუხლი 59), მაგრამ არსებულ აქციონერებს არა აქვთ იმის ვალდებულება, რომ გაზრდილ სანესდებო კაპიტალში შეიძინონ დამატებითი (განთავსებული) აქციები. მათი შეძენა შეუძლიათ მესამე პირებსაც.

რაც შეეხება კოოპერატივის, აქ კოოპერატივის წევრები ვალდებული არიან დამატებითი შენატანები შეიტანონ შეუზღუდავად ან შეზღუდულად, საგარანტიო თანხის ოდენობით (მდრ. მენკა, მუხლი 61.3, წინადად. 2), თუკი საერთო კრება შემოიღებს დამატებითი შესატანის შეტანის მოვალეობას (მენკა, მუხლი 63.11, ქვეპუნქტი „გ“).

ბ. პარტნიორის ერთგულების მოვალეობა. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში პარტნიორების განსაკუთრებულ მოვალეობად მიიჩნევა, ასევე, ერთგულების მოვალეობა.

ერთგულების მოვალეობა გამოიხატება არა მხოლოდ საზოგადოების სასარგებლო ქმედებების განხორციელებაში, არამედ იგი თანაპარტნიორების მიმართაც ვრცელდება. თავისი ქცევით პარტნიორი ვალდებულია, უპირველესად, ხელი შეუწყოს საზოგადოების მიზნის განხორციელებას და თავი შეიკავოს საზოგადოებისათვის საზიანო ქმედებებისაგან. იგი, ასევე, ვალდებულია პატივი სცეს თანაპარტნიორთა უფლებებს და არ განახორციელოს მათი ინტერესების საწინააღმდეგო ქმედებები.

7. საზოგადოების სანესდებო კაპიტალი

სანესდებო კაპიტალი გააჩნია ყველა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებას. თუკი შპს-სა და სს-ში ამ ინსტიტუტს „სანესდებო კაპიტალი“ ეწოდება, კოოპერატივში მას „საგარანტიო კაპიტალი“ ეწოდება.

სანესდებო კაპიტალი ფულად თანხაშია გამოხატული. სანესდებო კაპიტალის ოდენობაზე საზოგადოების პარტნიორები წინასწარ თანხმდებიან. შპს-ის პარტნიორებმა და სს-ის აქციონერებმა სანესდებო კაპიტალი ნებისმიერი ოდენობით შეიძლება

განსაზღვრონ (შდრ. მეწკა, 45-ე მუხლი და 51.1-ე მუხლის ბოლო წინადადება). კოოპერატივის შემთხვევაში კანონი პირდაპირ არ განსაზღვრავს საგარანტიო კაპიტალის ოდენობას, მისი საბოლოო ოდენობა დამოკიდებულია მეპაიეების მიერ შეტანილი პაიების ჯამურ ოდენობაზე.

საზოგადოების პარტნიორებმა სანესდებო კაპიტალი შეიძლება უცხოურ ვალუტაშიც შეათანხმონ. ასეთ შემთხვევაში პარტნიორის შესატანიც უცხოურ ვალუტაში გადაანგარიშდება. მაგალითად, თუ პარტნიორებმა სანესდებო კაპიტალის სახით 1.000 აშშ დოლარი განსაზღვრეს, მათ მიერ განსაზღვრული შენატანებიც ამ ვალუტაში (აშშ დოლარში) უნდა შეიტანონ. თუ შენატანი ფულია, მაშინ პარტნიორმა შენატანი აშშ დოლარში უნდა შეიტანოს, ხოლო თუ შენატანი სხვა მატერიალური ქონებაა, მაშინ მისი საბაზრო ღირებულება აშშ დოლარში უნდა დადგინდეს და ა.შ. მთავარია, რომ საზოგადოების ბუღალტერიაში სანესდებო კაპიტალიც და შენატანებიც, შესაბამისი – შენატანის განხორციელების დღეს არსებული – კურსით ეროვნულ ვალუტაში (ლარში) აისახება.

8. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებების მართვა

ა. მართვის ორგანოების სისტემა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში არსებობს მართვის ორგანოების რამდენიმე დონიანი სისტემები: ორდონიანი, სამდონიანი, ხოლო კოოპერატივის შემთხვევაში – ოთხდონიანი სისტემაც კი.

მართვის ორგანოების ორდონიანი სისტემა, ძირითადად, ახასიათებს შპს-ს, ასევე, სააქციო საზოგადოებას, თუ იგი არ არის ანგარიშვალდებული საზოგადოება ან მასში აქციონერთა რიცხი რამდენიმე ერთეულია. ანგარიშვალდებულ სააქციო საზოგადოებას, ასევე, სააქციო საზოგადოებას, აქციონერთა ათეული ერთეული რიცხვით, აქვს სამდონიანი მართვის სისტემა. კოოპერატივი, როგორც უკვე აღვნიშნე, ხასიათდება მართვის ორგანოების ოთხდონიანი სისტემით.

ამდენად, ორდონიანი სისტემა შედგება პარტნიორთა კრებისაგან და ხელმძღვანელისაგან (დირექტორისაგან). აღნიშნული ძირითადად, შპს-ს ახასიათებს (მეწკა, მუხლი 47). სამდონიან

სისტემას, ასევე, ემატება საზედამხედველო ორგანო: სამეთვალყურეო საბჭო – აღნიშნული გვხვდება, ძირითადად, სააქციო საზოგადოებებში (მენკა, მუხლი 55). თუმცა შპს-შიც მისი პარტნიორები დამატებით შეიძლება შეთანხმდნენ სამეთვალყურეო საბჭოს შექმნაზე (შდრ. მენკა, მუხლი 47.6). ოთხდონიან სისტემაში დამატებითი ორგანოს სახით შემოდის წარმომადგენელთა კრება, რომელიც, სავალდებულო წესით, გვხვდება ისეთ კოოპერატივებში, რომლებშიც მეპაიეთა რაოდენობა ხუთასზე მეტია (მენკა, მუხლი 64.1).

ბ. პარტნიორთა საერთო კრება. კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში „პარტნიორთა საერთო კრება“ წარმომადგენს ზოგად ტერმინს პარტნიორთა (ასევე, აქციონერთა, მეპაიეთა) თავყრილობის დასახასიათებლად.

შპს-ში პარტნიორთა თავყრილობას, ძირითადად, „პარტნიორთა კრება“ ეწოდება, სააქციო საზოგადოებაში აქციონერთა თავყრილობას – „აქციონერთა საერთო კრება“, ხოლო კოოპერატივში კოოპერატივის წევრების ერთობლიობას – „წევრთა საერთო კრება“. თუ კოოპერატივში გათვალისწინებულია წარმომადგენელთა კრების მოწვევა, მაშინ იგი უნდა შედგებოდეს არანაკლებ 50 წარმომადგენლისაგან (დელეგატისაგან), რომლებიც ფარული კენჭისყრით აირჩევიან (შდრ. მენკა, 64-ე მუხლის მე-3 და მე-4 პუნქტები).

პარტნიორთა საერთო კრებაში მონაწილეობის უფლება აქვს შპს-ის ყველა პარტნიორს, სააქციო საზოგადოების ყველა აქციონერს და კოოპერატივის ყველა წევრს. კრებაში მონაწილეობის ვალდებულება არ არსებობს.

გ. ხმის უფლება პარტნიორთა საერთო კრებაზე. სხვადასხვა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში პარტნიორის ხმის უფლება კრებაზე შემდეგნაირად განისაზღვრება:

- 1) შპს-ის პარტნიორის ხმის უფლება – მისი წილის პროპორციულად (მენკა, მუხლი 9¹.10). თუმცა კანონი უშვებს, რომ კრებაზე პარტნიორის ხმის უფლება განსხვავებულადაც მოწესრიგდეს, თუკი პარტნიორები ამაზე წესდებით ან დამატებით შეთანხმდებიან (შდრ. მენკა, მუხლი 3.9, წინადად. 2);

- 2) სააქციო საზოგადოების აქციონერის ხმის უფლება – ჩვეულებრივი აქციის პროპორციულად, შემდეგი წესით: 1 ჩვეულებრივი აქცია = 1 ხმას (მენკა, მუხლი 52.1, წინადად. 2). კანონი აღნიშნული საზოგადოების მიმართაც უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ აქციონერთა კრებაზე აქციონერის ხმის უფლება წესდებით განსხვავებულადაც მოწესრიგდეს (შდრ. მენკა, მუხლი 3.9, წინადად. 2);
- 3) კოოპერატივის თითოეულ წევრს აქვს თითო ხმა (მენკა, მუხ. 63.3 წინადად. 1). ამდენად, ხმათა რაოდენობა კოოპერატივში არ არის დამოკიდებული პაიების რაოდენობაზე და მის პროპორციულობაზე. თუმცა წესდებით შესაძლებელია, დადგინდეს ხმათა განსხვავებული გადანაწილება (მენკა, მუხ. 63.3 წინადად. 1), მაგალითად, კოოპერატივის რომელიმე წევრს მიეცეს ორი ან მეტი ხმის უფლება.⁷²

სააქციო საზოგადოებაში, ჩვეულებრივი აქციონერების გარდა, ძირითადად, არიან პრივილეგირებული აქციონერებიც. კანონით დაშვებულია, რომ სააქციო საზოგადოებამ გამოუშვას სხვა კლასის აქციებიც. ასეთ შემთხვევაში აქციონერებად მოგვევლინებიან, ასევე, ამ კლასის აქციის მფლობელი აქციონერებიც. მითითებული აქციონერებიდან აქციონერთა საერთო კრებაზე ხმის უფლება მხოლოდ ჩვეულებრივ აქციონერსა აქვს, ხოლო პრივილეგირებულ აქციონერს ხმის უფლება არა აქვს (მენკა, მუხლი მუხ. 52.1, წინადად. 2). რაც შეეხება სხვა კლასის აქციონერს, მას ხმის უფლება მიენიჭება მაშინ, თუკი იგეგმება ამ კლასის აქციების ხმის უფლების შეცვლა: გაუქმება, შემცირება ან მიენიჭება (შდრ. მენკა, მუხლი 52.1¹).

დ. საზოგადოების ხელმძღვანელობა. ყველა კაპიტალური ტიპის საზოგადოებაში ხელმძღვანელობის უფლება აქვთ დირექტორებს (მენკა, მუხლი 9.1, ასევე, მუხლები 47.3., 56 და 66).

⁷² „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 1994 წლის რედაქციით პირდაპირ იყო გათვალისწინებული, რომ წესდებით კოოპერატივის წევრისათვის შეიძლებოდა რამდენიმე ხმის უფლება მიენიჭებინათ, მაგრამ არაუმეტეს სამ ხმაზე მეტი (შდრ. მუხლი 63.3. წინადადებები 2 და 3).

დირექტორები შეიძლება იყვნენ პარტნიორები (აქციონერები, მეპაიეები), თუ საზოგადოება არ გადანაწევტს დირექტორად სხვა, მესამე პირის დანიშვნას (არჩევას).

საზოგადოებას შეიძლება ჰყავდეს ერთი და მეტი დირექტორი. რამდენიმე დირექტორის ერთობლივ ორგანოს შეიძლება „დირექტორატი“ ან „დირექტორთა საბჭო“ ეწოდოს. ასეთ შემთხვევაში მათი კომპეტენციები გადანაწილდება შიდა აქტით.

განსხვავებული წესია კოოპერატივში, სადაც ხელმძღვანელობას შეიძლება ახორციელებდეს აგრეთვე გამგეობა, რომელიც შედგება არანაკლებ 2 დირექტორისაგან (მენკა, მუხლი 66.1). თუ კოოპერატივში ერთი დირექტორია არჩეული, მაშინ იგი ერთპიროვნულად განახორციელებს კოოპერატივის ხელმძღვანელობას.

ე. საზედამხედველო ორგანო. სამენარმეო სამართალში საზედამხედველო ორგანოს მიეკუთვნება სამეთვალყურეო საბჭო, რომელიც კონტროლს უწევს დირექტორების საქმიანობას.

2008 წლამდე სამეთვალყურეო საბჭო სააქციო საზოგადოებებში სავალდებულო მართვის ორგანოს წარმოადგენდა, ხოლო შპს-ში – ფაქულტატურ ორგანოს.⁷³ დღეისათვის სამეთვალყურეო საბჭოს სავალდებულო წესით შექმნა, გარდა ზოგიერთი გამონაკლისისა, თვით სააქციო საზოგადოებაშიც არ არის გათვალისწინებული (შდრ. მენკა, მუხლი 55.1). გამონაკლისი წესი კი შეეხება შემდეგ სააქციო საზოგადოებებს:

- საზოგადოებებს, რომლებიც სპეციალური კანონის თანახმად, წარმოადგენენ ანგარიშვალდებულ საზოგადოებებს, ხოლო ასეთებად ითვებიან სააქციო საზოგადოებები, რომელთა ფასიანი ქაღალდებიც სავაჭროდ არის დაშვებული ფასიანი ქაღალდების ბირჟაზე;

⁷³ შდრ. „მენარმეთა შესახებ“ კანონის 1994 წლის რედაქცია, მუხლი 48, სადაც საუბარი იყო შპს-ში სამეთვალყურეო საბჭოს შექმნის შესაძლებლობაზე, ხოლო 55-ე მუხლით სააქციო საზოგადოებაში გათვალისწინებული იყო სამეთვალყურეო საბჭოს სავალდებულო შექმნა, სადაც მინიმუმ 3 და მაქსიმუმ 21 წევრი უნდა ყოფილიყო არჩეული, ყველა შემთხვევაში წევრთა რაოდენობა 3-ზე გაყოფადი უნდა ყოფილიყო.

- საზოგადოებებს, რომლებიც ლიცენზირებულნი არიან საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ. ასეთ სააქციო საზოგადოებებს წარმოადგენენ კომერციული ბანკები;
- საზოგადოებებს, რომლებშიც აქციონერთა რაოდენობა 100 აქციონერს აღემატება.

თუ შპს-სა და სააქციო საზოგადოებაში იქმნება სამეთვალყურეო საბჭო, მაშინ მისი შემადგენლობა უნდა განისაზღვროს არანაკლებ 3 და არა უმეტეს 21 წევრისაგან. დღეისათვის კანონი აღარ ითვალისწინებს იმ წესს, რომ წევრთა რიცხვი 3-ზე უნდა იყოფოდეს. ასე რომ, სამეთვალყურეო საბჭო შეიძლება შეიქმნას 5, 7, 16, 20 წევრითაც, ანუ აღარ არის გათვალისწინებული წევრთა 3-ჯერადობა.

კოოპერატივში სამეთვალყურეო საბჭოც ფაქულტატური ორგანოა და მისი შექმნის ვალდებულება არ არსებობს. შექმნის შემთხვევაში წესდებით უნდა განისაზღვროს მისი წევრების რაოდენობაც (შდრ. მენკა, მუხლი 65.1). კოოპერატივის სამეთვალყურეო საბჭო კონტროლს უწევს გამგეობის საქმიანობას, ხოლო გამგეობის არარსებობის შემთხვევაში – დირექტორის საქმიანობას.

9. მოგება და ზარალი კაპიტალური ტიპის საზოგადოებებში

ა. მოგების დადგენა და განაწილება შპს-სა და სააქციო საზოგადოებაში. კანონით დადგენილი ზოგადი წესის მიხედვით, შპს-სა და სააქციო საზოგადოებაში პარტნიორთა საერთო კრების გადაწყვეტილებით შეიძლება დადგინდეს არა მხოლოდ წლიური მოგება⁷⁴, არამედ შუალედური მოგებაც (შდრ. მენკა, მუხლი

⁷⁴ „წლიურ მოგებასთან“ ერთად, კანონი იყენებს, ასევე, ტერმინს „წმინდა მოგება“ (შდრ. მენკა, მუხლი 57.1). სამენარმეო პრაქტიკაში დამკვიდრებული წესისა და ეკონომიკური განმარტების მიხედვით, „წმინდა მოგებად“ მიიჩნევა ის თანხა, რომელიც რჩება საზოგადოებას კანონით დადგენილი მოგების გადასახადების გადახდის, ანუ ამ გადასახადის გამოკლების შემდეგ (ინტერნეტწყარო: <https://www.tbcbusiness.ge/ka/education/biznes-literat/finansuri-terminologia>). „წლიური მოგება“ შეიძლება იყოს „წმინდა მოგების“ სინონიმი.

8.1). მართალია, კანონი არ განსაზღვრავს შუალედური მოგების პერიოდულობას, მაგრამ სამეწარმეო პრაქტიკის მიხედვით, შუალედური მოგება შეიძლება დადგინდეს ერთ წლამდე პერიოდში, ნებისმიერ დროს: ყოველთვიურად, კვარტალურად, 6 თვეში ერთხელ და ა.შ. შუალედური მოგების პერიოდულობის შესახებ პარტნიორები/აქციონერები შეიძლება თავიდანვე, ანუ წესდების გაფორმებისას შეთანხმდნენ. არც ის არის გამორიცხული, რომ შუალედური მოგების პერიოდულობა პარტნიორებმა კონკრეტულ წელს ცალკე გადაწყვეტილებით დაადგინონ.

შპს-სა და სააქციო საზოგადოებაში წლიური მოგების დადგენის წინაპირობაა წლიური შედეგების განხილვა და დამტკიცება (შდრ. მენკა, მუხლი 9^{1.5}, ქვეპუნქტი „თ“). წლიური შედეგების შესახებ ინფორმაცია უნდა მოამზადოს საზოგადოების ხელმძღვანელობამ – დირექტორმა ან დირექტორებმა ერთობლივად. წლიური შედეგები დირექტორებმა უნდა ასახონ ორი სახის ანგარიშში: წლიურ ანგარიშსა და ანგარიშში სამეურნეო მდგომარეობის შესახებ. თუ საზოგადოებაში არ არის შექმნილი სამეთვალყურეო საბჭო, მაშინ წლიური შედეგები დასამტკიცებლად წარედგინება პარტნიორთა საერთო კრებას, სხვა შემთხვევაში – ჯერ სამეთვალყურეო საბჭოს, რომელიც მოწონების შემდეგ წარუდგენს მათ პარტნიორთა საერთო კრებას (შდრ. მენკა, მუხლი 57.1, წინადად. 1).

შპს-სა და სააქციო საზოგადოებაში დივიდენდების განაწილება მოგების დადგენის პერიოდულობაზეა მიბმული. ამდენად, პარტნიორები/აქციონერები დივიდენდებს მიიღებენ წლიური ან შუალედური მოგებების განაწილების შემთხვევაში. სამეწარმეო პრაქტიკაში დადგენილია დივიდენდების განაწილება, ძირითადად, წლიური შედეგების მიხედვით.

ამასთან, მოგების განაწილება არ გულისხმობს მხოლოდ პარტნიორებისათვის/აქციონერებისათვის დივიდენდების გაცემას. მოგების გარკვეული ნაწილი შეიძლება, გამოყენებულ იქნეს თავად საზოგადოების საჭიროებებისათვის, მაგალითად, წარმოებისათვის ახალი ქონებების შესაძენად, საქმიანობის გასაფართოებლად ახალი რესურსების მოსაზიდად და ა.შ. ანდა მოგება არ განაწილდეს და დარჩეს საზოგადოებაში (მენკა, მუხლი 57.1, წინადად. 4). პარტნიორთა საერთო კრებას (ან სამეთვალყურეო

საბჭოს, მისი არსებობისას) იმავე პროცედურით წარედგინებათ წინადადებები წმინდა მოგების განაწილების შესახებ. თუ წმინდა მოგების განაწილებაზე სამეთვალყურეო საბჭომ თავისი განსხვავებული წინადადებები შეიმუშავა, მაშინ სახეზეა უთანხმოება დირექტორებთან. ასეთ შემთხვევაში, ამ ორივე ორგანოს წინადადებები განსახილველად წარედგინება პარტნიორთა საერთო კრებას (შდრ. მენკა, მუხლი 57.1, წინადად. 3).

სამეურნეო წლის⁷⁵ განმავლობაში შპს-მ და სააქციო საზოგადოებამ შეიძლება, ზარალი განიცადონ. ასეთ შემთხვევაში, წლიური მოგება არ დადგინდება და პარტნიორებზე/აქციონერებზე არც დივიდენდები განაწილდება.

ბ. მოგება-ზარალი და მისი განაწილება კოოპერატივში. კოოპერატივში სამეურნეო წლის მოგება და ზარალი დადგინდება წლიური ანგარიშის დამტკიცებისას და იგი გაუნაწილებათ კოოპერატივის წევრებს (შდრ. მენკა, მუხლი 68, აბზ. 1, წინადად. 1).

განსხვავებულად წაწილდება მოგება პირველ სამეურნეო წელს.⁷⁶ ამ დროს კოოპერატივის წევრებს მოგება გაუნაწილებათ მათ მიერ შეტანილი შენატანების პროპორციულად (მენკა, მუხლი 68, აბზ. 1, წინადად. 2). ამდენად, ვინც პირველ სამეურნეო წელს მეტ შენატანს შეიტანს, ის უფრო მეტ დივიდენდს მიიღებს.

მაგალითი: 3-წევრიანი კოოპერატივის საგარანტიო კაპიტალი 900 ლარია, ხოლო დათქმული შენატანი (პაი) თითოეულისათვის თანაბარია და იგი 300 ლარს შეადგენს. პირველ სამეურნეო წელს შენატანი სრულად შეავსო მხოლოდ ერთმა წევრმა, ხოლო დანარჩენმა ორმა შეიტანა მხოლოდ 100-100 ლარი, რაც არის დათქმული შენატანის დაახლ. 33%. კოოპერატივის პირველი სამეურნეო წლის საერთო მოგებამ შეადგინა 1.500 ლარი. კანონის თანახმად, იგი განაწილება შემდეგნაირად: ვინც სრულად შეიტანა შენატანი, იგი მიიღებს თავის წილს (500 ლარს) სრულად, ხოლო დანარ-

⁷⁵ „სამეურნეო წლად“, ზოგადად, მიიჩნევა მიმდინარე წლის პერიოდი 1-ლი იანვრიდან 31 დეკემბრის ჩათვლით.

⁷⁶ „პირველ სამეურნეო წლად“ მიიჩნევა კოოპერატივის დაფუძნების წელი.

ჩენი ორი წევრი მიიღებს მხოლოდ თავისი წილის დაახლ. 33%-ს, კერძოდ მისაღები 500 ლარიდან თითოეული მათგანი მიიღებს დაახლ. 165 ლარს ($500 \times 33\%$).

რაც შეეხება მომდევნო სამეურნეო წელს მოგების განაწილებას, აქ გამოიყენება შემდეგი მოდელი: კოოპერატივის წევრის მიერ მისაღები დივიდენდის თანხით ჯერ შეივსება დათქმული შენატანი და შემდეგ განაწილდება მოგება პაის საერთო თანხის პროპორციულად.

მაგალითი: იმავე 3-წევრიან კოოპერატივში მომდევნო წლის მოგება არის 2.400 ლარი, საიდანაც თითოეული წევრის მისაღები თანხა შეადგენს 800 ლარს. პირველი წევრი, რომელმაც სრულად შეიტანა შენატანი, სრულად მიიღებს დივიდენდს 800 ლარის ოდენობით. სხვა დანარჩენი ორი წევრის მოგება მიემატება მათ დათქმულ შენატანს. მათი დათქმული შენატანი იყო 300 ლარი, რომელიც მხოლოდ პირველ სამეურნეო წელს მხოლოდ 100 ლარით შეივსო. ამდენად, შესავსები დარჩა 200 ლარი. 800 ლარი მოგებიდან 200 ლარი მიემატება დათქმულ შენატანს და შეივსება 300 ლარამდე. ხოლო მოგებიდან დარჩენილი თანხა ორ წევრს გაუნაწილდება საერთო თანხის პროპორციულად. ამ შემთხვევაში თითოეული მათგანი მიიღებს თანაბრად, 600-600 ლარს.

მოგების მიმატება გაგრძელდება მანამ, სანამ არ იქნება მიღწეული პაის (დათქმული შენატანის) ოდენობა (შდრ. მეწკა, მუხლი 68, აბზ. 1, წინადად. 3). მოცემულ მაგალითში დარჩენილმა ორმა წევრმა მეორე წელსვე შეავსო დათქმული შენატანი. თუკი კოოპერატივის მეორე წლის მოგება საკმარისი არ იქნებოდა წევრებისათვის დათქმული პაის შესავსებად, მაშინ აღნიშნული წესი გადავიდოდა შემდგომ სამეურნეო წელზე და ა.შ.

კოოპერატივის წესდება შეიძლება ითვალისწინებდეს მოგების განაწილების სხვა წესსაც (შდრ. მეწკა, მუხლი 68, აბზ. 2), მაგალითად, იმას, რომ მოგება მთლიანად ან ნაწილობრივ დაერიცხოს რეზერვს (მეწკა, მუხლი 68, აბზ. 3), ანუ არ გაუნაწილდეს იგი კოოპერატივის წევრებს. ასეთ შემთხვევაში მოგებას ვერ მიიღებს ვერც ის მეპაიე, რომელმაც თავის დროზე სრულად შეავსო დათ-

ქმული საპაიო შენატანი. გადანყვეტილება მოგების რეზერვში ჩარიცხვაზე შეიძლება საერთო კრებაზეც იქნეს მიღებული.

რაც შეეხება კოოპერატივის ნლიურ ზარალს, მისი განაწილება კოოპერატივის წევრებზე განსხვავებულია პირველ სამეურნეო წელს და, ასევე, მომდევნო სამეურნეო წლებში. კერძოდ, პირველ სამეურნეო წელს ზარალი განაწილება მეპაიეების მიერ შეტანილი შენატანების პროპორციულად (მეწკა, მუხლი 68, აბზ. 1, წინადად. 2), ხოლო ყოველი მომდევნო წლისათვის – შემდეგი წესით: წევრის მისაღებ დივიდენდს გამოაკლდება ზარალის თანხა, მისი პაის პროპორციულად, ხოლო შემდეგ გაუნაწილებენ დანარჩენ თანხას, თუკი ეს დარჩენილი თანხა არ წარიმართება დანაკლისი საპაიო შენატანის შესავსებად.